دیوانی سەلام محەمەد

حکومەتی هەرێمی کوردستان
وەزارەتی رۆشنبیری
بەڕێوەبەرێتیی گشتیی رۆژنامەنووسیی و چاپ و بڵاوکردنەوە
بەڕێوەبەرێتیی چاپ و بڵاوکردنەوەی سلێمانی

بەڕێوەبەرێتیی
چاپ و بڵاوکردنەوەی
سلێمانی

دیوانی

سەلام محەمەد

چاپی یەکەم

سلێمانی ٢٠٠٩

کتێبی هەنار ژمارە(٨)

دیوانی سەلام محەمەد

ناوی نوسەر: سەلام محەمەد

نەخشەسازی بەرگ و ناوەوە: رێبین مەجید

هەڵەچنی: کارزان عەبدوڵلاً

پیتچنی: نوسەر

تیراژ:٧٥٠

ژمارەی سپاردن: (   ) ی ساڵی ٢٠٠٩ی وەزارەتی رۆشنبیریی پێدراوە.

چاپخانە: چاپخانەی شڤان

نرخ: ٣٠٠٠ دینار

بەرێوەبەرێتی چاپ و بلاّوکردنەوەی سلێمانی

ناونیشان: سلێمانی- گردی ئەندازیاران

ژمارەی تەلەفۆن: ٣١٨٠٩٩٤

پێشەکی چاپی یەکەم

هەرچەندە لە پێش ساڵانی حەفتاوە دەستم داوەتە شیعر نووسین، بەڵام یەکەمجار کە ویستم کۆمەڵە شیعرێك بە چاپ بگەیەنم ساڵی ١٩٧٢ بوو، ئەوەبوو ناوم لێنا (ژانی ئەرخەوان) و لەگەڵ برادەرێکدا ناردم بۆ بەغداو پاش ماوەیەك ئەو برادەرە ئاگاداریکردمەوە کە بە هۆی کارەساتێکی نالەبارەوە دەفتەرەکەی ونکردووە. ئیتر لە نێوان ساڵانی ١٩٧٢-١٩٨٠ چەند جارێکیتریش ئەو هەوڵەم دووبارەکردەوەو بەداخەوە هەموو جارێك کۆسپێك یان تەگەرەیەك دەبووە هۆی بەئەنجام نەگەیاندنی کارەکەم هەتا بە تەواویی لە چاپکردنی شیعرەکانم ساردبوومەوەو ئەوەندە بە لامەوە گرنگ نەبوو کە دیوانی چاپکراوم هەبێت یا نا. لەم رووەشەوە بەردەوام رووبەڕووی گلەیی و رەخنەی برادەران و شیعردۆستان بوومەتەوەو زۆربەیان بەلای ئەوەدەچوون کە چاپنەکردنی شیعرەکانم بەشێکە لە خەمساردیی و کەمتەرخەمی خۆم بەبێئەوەی لەوە ئاگاداربن وەکو لێپرسینەوەیەکی ئەدەبی ئەوەی لەسەرمە هەوڵم بۆی داوەو پێوەی ماندووبووم و تەنانەت هەندێك شیعریشم بەهۆی دەستاودەستکردنی کێشەوبەرەی چاپەوە فەوتان و لەناوچوون. ئەم کۆمەڵە شیعرەش کە لێرەدا کۆمکردوونەتەوە بەشێکی کەمن و زۆربەیان لە رۆژنامەو گۆڤارەکاندا بڵاوکراونەتەوەو پێویستە ئەوەش روونبکەمەوە کە لە ئامادەکردنی ئەم شیعرانەدا هیچ نەخشەو پرۆگرامێکی تایبەتیم نەگرتووەتەبەرو بەپێی ساڵ دابەشم نەکردوون، تەنیا ئەوەندە هەیە کە بێجگە لە دوو- سێ پارچە هەموویان بۆ ساڵانی (١٩٧٠- ١٩٨٠) دەگەڕێنەوەو زیاتریش بایەخم داوەتە شیعرە

بڵاوکراوەنم. ئەوەکانی تریش کە هێشتا رووناکییان نەدیوە بۆ کۆڵە شیعرێکی تر هەڵدەگرم. بەو هیوایەی لە پاشەڕۆژێکی نزیکدا ئەو دەرفەتەم بۆ هەڵکەوێت کە بتوانم هەموو شیعرەکانی خۆم بە گوێرەی پلان و پرۆگرامێکی رێکوپێك لە یەك بەرگدا بە چاپ بگەیەنم.

سەلام محەمەد
رەحیماوە/ کەرکوك
١٩٨٦/١٢/٢٧

پێشەکی چاپی دووەم

خوێنەری بەڕێز:

ئەم شیعرانە زۆربەیان بۆ سالآنی حەفتاکان دەگەڕێنەوە، تا رادەیەکیش زۆر درەنگ لە دیوانێکی سەربەخۆدا چاپکران. یەکەمین کۆمەڵە شیعرم (دڵی کوردستان) بوو، کە لە ساڵی ١٩٧٠دا پاش ڕێکەوتنەکەی ١١ی ئازار بە ئاسانی لە رەقابە دەرچوو. ئەو بەرهەمانەی کە لەو دیوانەدا کۆمکردبوونەوە، رەنگدانەوەو کارتێکردنی شیعرەکانی **گۆران و هەردی و کامەران موکری** پێوە دیاربوو. هەمووشیان کێش و سەروایان هەبوو. ئەو دەمە تازە دەستم دابووە نووسینی شیعری نوێ و قۆناغی گوێزانەوەم بوو لە جیهانی کلاسیك و رۆمانسیەتەوە بۆ قۆناغی تازەگەریی و نوێخوازیی و یاخیبوون. هەرچەندە لقی سێی پارتی دیموکراتی کوردستان پشتگیرییان دەکردم بۆ چاپکردنی دڵی کوردستان، بەڵام گەیشتمە ئەو قەناعەتەی کە چاپی نەکەم باشترە، چونکە جیاوازییەکی زۆر لە نێوان شیعرە تازەو کۆنەکانمدا هەبوون. یەکەمجاریش کە ویستم کۆمەڵە شیعرێکی نوێ چاپ بکەم، ساڵی ١٩٧٢ بوو، بە ناوی (**ژانی ئەرخەوان**)ەوە، کە ناونیشانی شیعرێکی ئەو سەردەمەیەو لە رۆژنامەی هاوکاری بڵاوکراوەتەوە. ئەو شیعرەو نزیکەی بیست شیعری تریش لەوانە، کاروانی خوێن و منیش دڵداری کەیوانم ئەی پارتی غەم و قەسیدەی گورگ، کە لە ساڵی ١٩٨١دا لە شاخ چاپکرا نەکەوتنە بەردەست تا بیانخەمە توێی ئەم کتێبەوە. ژانی ئەرخەوان لە رەقابە دەرنەچوو، سەرەڕای گاریگەریی ڕێکەوتنەکەی ١١ی ئازاریش، چونکە بڕوبیانووی ئایینی نەك سیاسیی، کرا بەهۆی چاپنەکردنی. دوای ئەوە تێکڕای شیعرەکانم کۆکردەوەو بە ناوی (**بارانی رەنگاوڕەنگەوە**) ناردم بۆ رەقابە، هەر بە نێگەتیڤ وەرام درایەوە. چەندجارێکی تریش

هەوڵی وەرگرتنی رەزامەندی رەقابەم دا هەر بێ سوود بوو. لە ساڵی ١٩٨٧دا چەند شیعرێکی هەڵبژاردەو بڵاوکراوەم کۆکردەوە بە ناوی (دەمەو ئێواران ئەتبینم بە سوخمەیەکی زەردەوە)و بۆ خۆشبەختی مامۆستا عەبدولڕەزاق بیمار بوو بە بڕیاردەرو زۆربەی شیعرەکانیش لە دوای پاشگەزبوونەوەی بەعس لە ڕێکەوتنەکەی ١١ی ئازار لە گۆڤارو رۆژنامەکاندا بڵاوکرابوونەوەو ڕێگای چاپکردنیان پێدرا. ئەوەبوو ئەمانەتی گشتیی رۆشنبیریی و لاوان یارمەتیدام بۆ چاپکردنی و کاك نازم دڵبەند لە چاپخانەی حسام لە بەغدا ئەرکی چاپکردن و سەرپەرشتیکردنی خستە ئەستۆی خۆی. پێش ئەوەی دیوانەکەش بکەوێتە بازاڕەوە، ئێمە هەردووکمان گیراین. گرتنی من بە هۆی فیراریی بوو لە سەربازیی و وەك پاشان زانیم ماوەیەکی زۆر سەرەڕای ئەوەی کتێبەکە چاپیش کرابوو هەر لە چاپخانەدا مابووەوە، چونکە دوای ئەوەی پاداشتەکەم لە ئەمانەتی گشتیی رۆشنبیریی وەرگرت دەبوو بیدەم بە کاك نازم و ئەویش بیدات بە خاوەنی چاپخانەکە، ئەوەبوو کارەساتی ماڵسووتان و فیراریی و ترسی گوللەباران هەموو شتێکی لە بیر بردمەوە. لە ئەنجامدا هەر گیرام و کەوتمە زیندانەوە تا داگیرکردنی کوێت و دەرچوونی لێبووردنی گشتیی کە ئازادکرام و بوومەوە بە سەرباز، بەڵام دەسبەجێ هەڵاتمەوە. ئەوجا راپەڕین و کۆچ و کۆڕەوەکەی بەسەردا هات و لە رۆژی ١٩/٨/١٩٩٢ کەوتمە سویدەوەو تا ئێستاش لەو وڵاتەدا ژیان بەسەر دەبەم.

بیست ساڵ زیاتر لە نووسین و تا رادەیەك لە خوێندنەوەی ئەدەبیش تاك و تەرۆك نەبێت دوورکەوتمەوە، بەڵام لە ساڵی ٢٠٠٨ بە دوواوە چەند بەرهەمێکم بڵاوکردووەتەوە، ئەگەر بە شیعر بژمێردرێن. لێرەدا خستوومنەتە ناو ئەم کتێبەوە لەگەڵ هەندێك شیعری ترمدا کە لە لایەن شاعیر سەباح رەنجدەرەوە کۆکراوەتەوەو لە چەند ژمارەیەکی جیاجیای گۆڤاری نەوشەفەقدا بڵاوکراونەتەوە، ئاگاداریشم کە هەوڵێکی زۆری داوە بۆ دۆزینەوەی ئەو شیعرانەی لە نێوان ساڵانی ١٩٧٠-١٩٧٤دا لە

هاوکاری و بەیان و برایەتی و بیری نوێ و پاشکۆی کوردی عیراقدا، بڵاوکرابوونەوە، کە کۆمەڵە شیعرێکی تەواویان لێ پێکدێت، بەڵام دۆزینەوەیان ئاسان نییە.

پار کە یەك دوو شیعرم بڵاوکردەوە، یەکسەر برایانی شاعیر حەمە کاکەڕەش و محەمەد کوردۆ پێوەندییان پێوەکردم بۆ سازدانی دیدارێك بۆ گۆڤاری هەنار. شاعیر حەمەی کاکەڕەش دیدارەکەی سازکردو پاشان شاعیر محەمەد کوردۆ پێشنیازیکرد گۆڤاری هەنار کۆی شیعرەکانم لە یەك کتێبدا بڵاوبکاتەوە. پێشنیازەکەم بەلاوە پەسەند بوو، ئەو دوو برایەش یەکەم کەس بوون زۆر بە دڵسۆزییەوە بەردەوام هانیانداوم بۆ دووبارە چاپکردنەوەی دەمەو ئێواران. پاش تێپەڕبوونی ئەم هەموو ساڵگارەش گۆڤاری هەنار یەکەمین بڵاوکراوەیەکی ڕۆشنبیریی کوردی بوو، کە پێوەندی پێوەکردووم بۆ چاپکردنی کۆی بەرهەمەکانم، کە بەداخەوە ئەوەی لێرەشدا کردوومانە، تەواوی بەرهەمە شیعرییەکانم نییە، لەبەر سێ هۆ:

یەکەم: لەو چوار ساڵەی ڕێکەوتننەکەی ١١ی ئازار زۆر بە چڕیی لە تێکڕای گۆڤارو ڕۆژنامە کوردییەکاندا شیعرم بڵاوکردووەتەوە، کە کۆکردنەوەیان کارێکی ئاسان نییە.

دووەم: هەندێك شیعرم تەنها دەستاودەستیان کردووەو بڵاونەبوونەتەوە، هەندێکیان فەوتان و لەناوچوون.

سێیەم: ساڵی ١٩٨١ لە دەزگای چاپ و بڵاوکردنەوەی کوردی یەکێتیی نیشتمانیی کوردستان، کۆمەڵە شیعرێکم چاپکرد بێجگە لە شیعرە بڵاوکراوەکانم چەند قەسیدەیەکی نوێی تێدابوو، بە تایبەتی قەسیدەی گورگ کە تاقیکردنەوەیەکی تازە بوو، بەڵام ئەو کۆمەڵە شیعرەشمان دەستنەکەوت.

ئەوەی کە ئێستا لەبەردەستدایە لە چوار بەش پێکهاتوون:

بەشی یەکەم: کۆمەڵە شیعری دەمەو ئێواران ئەتبینم بە سوخمەیەکی زەردەوە، کە پاش چەندین هەوڵ لە نێوان ساڵانی ١٩٧٢- ١٩٨٨ ئەوجا تەنها بەرهەمە بڵاوکراوەکانی بە خۆیەوە گرتبوو، بۆ یەکەمجاریش لە ساڵی ١٩٨٨دا چاپکرا، بەڵام هەر بۆ نموونە شیعری دەمەو ئێواران خۆی لە ساڵی ١٩٧٤دا نووسراوەو پاشان لە گۆڤاری بەیاندا لە ساڵی ١٩٧٦دا بڵاوکراوەتەوە.

بەشی دووەم: ئەو شیعرانەیە کە بە یارمەتی چەند کەسێك گەیشتنەوە لام. هەندێکیان هەرگیز بڵاونەکراونەتەوەو ئەوانەی کە ساڵی نووسینیان نەنووسراوە، خۆشم نازانم کەی دامناون.

بەشی سێیەم: ئەو شیعرانەیە کە لە ساڵی ٢٠٠٨دا نووسراون.

بەشی چوارەمیش: ئەو دیدارەیە کاك حەمەی کاکەڕەش لە گەڵمدا سازیکردو پاشان لە ژمارە ٣٧ و ٣٨ی گۆڤاری هەناردا بڵاوکرایەوە لەگەڵ ڕوونکردنەوەیەك دەربارەی دیدارەکە.

ئەگەر هەستی دڵسۆزانەو شیعردۆستانەی شاعیران حەمە کاکەڕەش و محەمەد کوردۆو سەباح ڕەنجدەر نەبووایە کە بەردەوام بۆ چاپکردنی ئەم کتێبە هانیانداوم و ئامادەیی خۆیان دووپاتکردووەتەوە بۆ گشت جۆرە هاوکاری و یارمەتییەك، ئەوا هەرگیز پرۆسەی چاپکردنی سەری نەدەگرت و نەدەکەوتە بەر دیدی خوێنەران.

لە دڵەوە سوپاسیان دەکەم و دەزانم تەنها دڵسۆزیی و خۆشەویستییان بۆ وشەی کوردی و شیعری کوردی ئەم هەڵوێستەی لا دروستکردوون، کە هیوادارم وێنەیان زۆر بێت.

سەلام محەمەد

ڤێستەرۆس – ٢٠٠٩/٨/٢٣

دەمەو ئێواران ئەتبینم
بە سوخمەیەکی زەردەوە

١٩٨٨

له دایکبوون

یا

١٩٥٤/٧/٢١ له مێژوودا

ئێواره بوو
تریفەی جوانی سیوەیل و
ئەستێرەی دووریی داپۆشراو بە هەوری لێڵ
هاتنە خوارێ...
حەوتەوانەکەی گەلاوێژ
بۆ ماسییە زەردەکانی
ناو ناخی دەریای بێ ئارام پێئەکەنی
پەنجەی نەبینراوی ((کەون))یش
وەکو شەپۆلێکی تاساو
گوندەکەمی رائەژەنی...
له ترسانا نەوەک شەوە بێ و بمدزێ
دایکم شەوارەی بۆ گرتم
ئەرێ دایە
بە چەقۆ ناوکتان بڕیم یا بە خەنجەر
بۆ سەرگەردانیتان هێنام
یا بۆ سەنگەر
ئەی ناو؟
ناوی چیتان لێنام؟

تەنیا سەلام؟
****

بە پرسیارو چییەو چۆنە زمانم گرت
له ناو خوێنا
چاوی ئاواتم هەڵهێنا
کۆڵانەکانی ((کارێزە)) و ((پیرەڕەز)) و
گۆمەشینەکەی ((قەرەوناز))
فێری دڵدارییان کردم
((مام فەتاح))یش فێریکردم
بیر له مەتەڵی جنۆکەو دێو و درنج بکەمەوە
****

دایە خۆ ئێستا مناڵ نیم
بەڵام هێشتا کە ئەخەوم
ئەترسم له ناکاوێکدا
شەوە پەیدا بێ و بمدزێ...

١٩٧١

قەرەوناز: گۆمێکە لە سەرووی گوندی دەرماناو.

کارێزە: گوندی کارێزەی خاڵخاڵان، کەدەکەوێتە ناوچەی شوانی کەرکوک، مەڵبەندی تەمەنی منداڵیمە.

پیرەڕەز: یەکێکە لە رەزە بەناوبانگەکانی کارێزە.

مام فەتاح: پیرەمێردێک بوو لە کارێزە، هەمیشە هۆگری مەتەڵ و هەقایەتەکانی بووم.

درۆی ئاوارە

دوورکەوە لێم
چیتر بە بزەی فێڵاویت ناخەڵەتێم
چیتر بە درۆت، بە نازت
بە چرپەی زاری ناسازت
پشکۆی دڵم دانامرکێ
کە رق بگاتە رادەیەک
تک تک دڵۆپە ئاگری لێوە بتکێ
دۆزەخیش بێ ئەیشواتەوە
تینوویەتی بیابانیش،
نەوەک دەریا
بگرە تاکو ئۆقیانووسیش ئەخواتەوە
****

بۆم ئەنووسی:
لە تۆ زیاتر کەسێک لێوی ناسکۆڵەمی نەمژیوە
لە تۆ زیاتر
کەسێک مەمکی ساویلکەمی نەگوشیوە

بۆم ئەنووسی:
هەر تۆی یاساوڵی لەشم پێت ناوێرێ
هەر تۆی چاوم
هەر تۆی دڵم پێت ناوێرێ...
****

گوایە شەوان
لەگەڵ شەپۆلی فرمێسکا
پاپۆڕی خەو رایماڵیوی
لە جیاتی مەرەکەبی شین
خوێن پەخشانی پێ نووسیوی
****

گوایە زۆرجار
لەگەڵ پەپوولەی خەفەتا هاتوویتە ناو
گلێنەی چاوەکانمەوە
سەدان جاریش،
کە تۆف و کرێوەی زستان
سەبرو ئۆقرەی لێ بڕیوی
بوویتە بە کۆتر لە کۆشی

یادگارێکی دڵتەزێنا نیشتوویتەوە
درۆکانت ئاوارەن و
نەفرەتی رەشی شاعیرێک راویان ئەنێت
تامی ((ئۆخەی)) نەکردووە
تۆ ناترسێی...
لە نەفرەتی ئەو شاعیرانەی نازانن
((ئۆخەی)) چییە؟؟؟

١٩٧٢

بەیانی دێم ماچت دەکەم

دەنگ:

لە ئێوارەنی پایزا
یاقووتی خەم
شینایی چاوی تەمەنمە
باران ورد ورد دێتەخوارێ
نمە نمە دێتە خوارێ
باران حەرفی هۆنراوەمەو با بباریێ
هەر شەیدایەک
لە بەر تیشکی خۆرەتاوا بووکی بارانی ناسیبێ
خۆشم ئەوێ...

سیامەند:

شەونمی سەر گەڵاکانم
نیوەم ماسی و
نیوەکەی ترم کۆتری تەقلەبازە
رووباری سۆز لە دەروونما شەپۆل ئەدات
شەپۆل ئەدات و سەرچاوەم
بزەو فرمێسکی خەجێیە

دەنگ:

لە پەلکە زێڕینەم پرسی: چی هێناتی؟
وتی: باران

سیامەند:

کە شەوداهات تریفەم و
لە ڕۆژیشدا
تیشکی ڕووناک ئەبەخشمە کەنارەکان

دەنگ:

ئێوارەیەکی هاوین بوو هەڵیانواسیم
کە یار هاتە سەر لاشەکەم
دڵۆپێ خوێنم نەمابوو
بیکاتە گوڵی سەر مەمکی

سیامەند:

ئیمشەو ئاگری تەنیایی
دەمارەکانی سڕکردووم
غەریبیم تاوی سەندووە
هەتا قووڵتر بیر لە جوانیت بکەمەوە
زیاتر هێزم تێدا ئەڕوێ و
زووتر ئاخی دەورووپشتم ئەقۆزمەوە
گیانە خەجێ
هەورو ساماڵ ئاوی لێخن ناخۆنەوە
لووتکەی چیا ئاوێنەمەو
تۆپەڵێ بەفری مەییووم
ناتوێمەوە
بەیانی دێم ماچت ئەکەم
١٩٧٤
****

دەمەو ئێواران ئەتبینم
بە سوخمەیەکی زەردەوە

ئ

من تۆم ئەوێ
تۆ شالقی ئەو درەختەی رەگی لەناو هەناومایە
تۆم خۆش ئەوێ
تۆش تریفەی ئەو رووبارە دڵتەزێنەی
سەرچاوەکەی، وا لە لێواری چاومایە
دەمەو ئێواران ئەتبینم بە سوخمەیەکی زەردەوە
دەست لەناو دەست لەگەڵ زەردەپەڕی شۆخا
رەنگی جوان جوان
بۆ سیوەیلی ئاسمانی شارە سوورەکەم
هەڵئەبژێری...
ئەخەویت و مانگ هەڵنایە
شەوی تاریک و درێژی کوردستانیش
دووایی نایە
چیتر لایلایەم بۆ مەکە

کاتێ ئەگریم
تۆ ئەبیتە ئەستێرەیەکی بەفراویی
لە پەنجەرەی فرمێسکەوە
دێیتە ناو ژووری دڵمەوە
جومگەکانم باوەشت بۆ ئەگرنەوە
پڕ بەناخی
ساڵانی خۆزگەو تینوێتی و سەرگەردانی
نیگاکانت هەڵئەمژم
ماچت ئەکەم و تەنیاییم ئەبەخشمە چاوەکانت
ئەوسا کە بووینە یەک پارچەو
لەناو ژانی کارەساتا تواینەوە
گیانم ئەبێتە شیعرێک و بۆت ئەخوێنێ
هۆ دڵدارە غەریبەکەم
شیرینتری...
لە بۆنی ئەو خاکە جوانەی
رێژنەی باران، تازە لێوی نابێتە سەر
نامەیەکیت،
بە تیشکی رۆژ وشەکانت هەڵچنراوە
تۆ ناسووتێی ئەی دڵدارە غەریبەکەم
مەلی ئاوات،
لە دونیای پان و بەرینی گلێنەتا

باڵەفڕەی ژیانیەتی
تۆ ناسووتێی... ئەی دڵدارە غەریبەکەم
دەمەو ئێواران ئەتبینم بە سوخمەیەکی زەردەوە
چۆڕاوگەی فرمێسکی شەیدات
ئەبێتە شەونمی بەیان
باڵات ئەبێتە هەڵاڵە
دارستانێکیت شۆڕەبیی تفت و تاڵی
ساڵانی پڕ بەسەرهاتی ئەم وڵاتەت لە دڵدایە
ئەخەویت و مانگ هەڵنایە
شەوی تاریک و درێژی کوردستانیش
دووایی نایە

دڵدارەکەت لەوبەر زێیە
تۆش بەسەر پردی پشکۆدا هەنگاو ئەنێی
ئاگر دەروونت داخ ئەکات
ئاگر دڵت ئەسووتێنێ
ئاگر
ئەگاتە
ئێسقانت...
دووکەڵی ڕەش،
وەک دێوەزمەی چاو سووری ناو بورکانی شێت

بەڕووتا ئەتەقێتەوە
بەڵام تۆ هەر ئەپەڕیتەوە
کاتێ نزیک ئەبیتەوە
دڵدارەکەت وەک تراویلکە ون ئەبێ و
بە ناچاریی ئەگەڕێیتەوە
دەمەو ئێواران ئەتبینم
دەستەو ئەژنۆ لە ماڵەوە دائەنیشیت
بەر لە خەوتن، گڕی هەناسەی ((ڤان ترۆی))
هەڵئەمژی و
سییەکانت ئەکرێنەوە
تۆ لە زستانا هاوینی و
هاوینان ئەبیتە زستان
گوڵدانێکیت،
نێرگزی خەم بەلێوارتا شۆڕبۆتەوەو
ئەو ماچانەی ناگەنە لێو
لە سێبەرتا، خەو بەخۆرەوە ئەبینن
بەرەبەیان ڕەنگی وەنەوشەیی ئاسۆ
خورپەیەکی ناسک و قووڵ ئەخاتە کوورەی دڵتەوە
ئەپرسی: کەی ئەگەڕێتەوە؟
کەی باوکی پۆڵا دێتەوەو
ئەستێرەی جوان

ئەکاتە دیاری جەژنانەی منالێکی باوک نەدیو
چی سێدارەی دونیا هەیە، ئەسووتێنێ
کەی دێتەوەو
لە جیاتی رووباری تێزاب
جۆگەلەو کانیاوی کوێستان
ئەکاتە ئاوی هۆنراوە
لە ناکاوا
برووسکەیەک،
هەوری توورە ئەلەرزێنێ و
بەفری هەتیو زمان ئەگرێ:
هەردێتەوە
هەردێتەوە
لەگەڵ یەکەمین گزنگا
مەم بۆلای زین ئەچێتەوە
****
تۆ لە زستانا هاوینی و
هاوینان ئەبیتە زستان
منیش ئەو تیشکەم
لە نێوان
دوو شاخەوە، چاوشارکێت لەگەڵا ئەکەم
مەڕۆ مەڕۆ

سمکۆ مەڕۆ
نامەکانتم
لە تەنووربانی هەناوما شاردۆتەوە
دڵم بۆتە گۆڕستانی بیرەوەریت

مەڕۆ مەڕۆ
بیرتە، نیوەڕۆی بەهارێک
دەریاو کەنار شەڕیان ئەکرد
دەریا وتی: من نەبم کەنار بێ نازە
کەناریش وەک
مامزێکی بەجێماو لە کاروانی ئاو
وتی: دەریا... یاخی مەبە... چوارچێوەتم
مەڕۆ
مەڕۆ
ئەو بەهارەی پەڕەسێلکەی خۆشەویستیت
لە ژێر باڵی سیمرخەکانی چیادا
ناڵە ناڵی لێوە ئەهات
وام هەست ئەکرد، منیش بوومەتە باڵدارێک
بەسەر چڵی ئاگرەوە
نیشتوومەتەوەو... نازانم
گەڵاکانم... خوێنی رەگم ئەخۆنەوە

****

دەمەو ئێواران ئەتبینم بە سوخمەیەکی زەردەوە
هاوار ئەکەی لە قوولآیی شاخ و دۆلآ
هەناسەکەم باوکی پۆلآ
بەیانی ئەڕۆی جێم دێڵی
سڵ ناکەی لە قوڵینگی ((تاران))
سڵ ناکەی لە نشێو و هەوراز
سڵ ناکەی لە گورگی برسی
ناو ئەشکەوتی ساردو تاریک
سڵ ناکەی بۆ تازە کچێک،
سەردەمێکە...
تەمەنی کردۆتە لۆکەو
بە ئارەقەی سەرگۆی مەمک
خوێنی ئاهت ئەسڕێتەوە...
هەر ئەچیت و
ئەگەڕێیتەوە...
ئەمسەرەکەی
ئەوسەرەکەی
ئەڕۆی... ئەڕۆیت و دێیتەوە
نەک وەڵامێ...
نەک سۆراخێ...

تۆ ئاوڕێک نادەیتەوە
****

نامەیەکیت،
بە تیشکی رۆژ وشەکانت هەڵچنراوە
کە شەو داهات
لەگەڵ خەندەی لا لێوی پەروانەکانا
چاوەکانت ئەترووکێنی
بەهارێکیت، سەوزایی بۆ گەڵا دێنی
شینایی بۆ زەریا دێنی
تۆ ناسووتێی
هەر ساتێکی چاوەڕوانیت
وڵاتێکی ئەویندارە
دەمەو ئێواران ئەتبینم، خۆشم ئەوێی
خۆشم ئەوێی
١٩٧٤

ئاسۆی خۆرنشین

شەوانی هاوین
دوو لێوی گەرم و ناسک و نەرمی
کچە کێوییەک، کپ و تامەزرۆ
لە ئاگردانی دەمی تینووما
ئەبوونە پشکۆ
بەدەم هەناسە هەڵمژینەوە
گوێم لێبوو تاڵ تاڵ ئێسقانەکانی
ئەهاتنە بزەو سەماو هەڵپەڕین
گوێم لێبوو یەک یەک دەمارەکانی
لە ناو موچڕکی خەندەو خۆشیدا
بەرئەبوونە شین...
ئا لەو ساتەدا، ئەی کچی چیا
کچۆڵەی شیرین
پۆل پۆل پەپوولەی ماچی رەنگاو رەنگ
باڵیان ئەگرت و
ئەتووانەوە ناو ئاسۆی خۆرنشین
لێرەوە مەڕۆ

شیرین گیان شیرین
لێرەوە بڕۆی رێگا هەورازە
پڕ لە هەڵدێرەو تۆش ناشارەزای
ئەترسم چیتر نەگەڕێیتەوە
کە تۆش رۆیشتی
لە بیابانی سوور هەڵگەڕاوی تەمەنی منا
نە بەفر بەگڕ ئەتاوێتەوە
نە ئاگر بە ئاو ئەکوژێتەوە
لێرەوە مەڕۆ،
ئاسمانی شینی گشت دڵدارییەک
دوای پەڵەی زستان...
تەم و هەوری رەش دای ئەپۆشێت و
رەشەباو زریان...
شەختەو بەستەڵەک، لەدایک ئەبن
((وا شیرین رۆیی))
دنیا زستانەو... ئیتر تا بەهار
ئەگەڕێتەوە ناو دۆڵی کپی
چەندەی بڕوانی
هەر بەفرەو... بەفرە... سپییەو سپی
نیوە شەوێکی تەزیوی تشرین
باران ئەباری و

منيش بە بەستەی باران بارانە بارانی ئەوین
دوا زەردەخەنەی شاری کەرکوکم هێنایە گرین
لەو شەوەدا بوو
تۆ سەری ساردت نایە سەر کوورەی دڵە رووتەکەم
چەندەی: لایلایە
جوانێ لایلایە
لەیلێ لایلایەی گەرمم بۆ کردی
تۆ خەوت نەهات
چەندەی پێکەنیم تۆ هەر ئەگریای
ناچار بە چرپەی زۆر بێدەنگەوە
پێموتی: شیرین
لێرەوە بڕۆی، ڕێگا هەورازە
پڕ لە هەڵدێرەو
تۆش ناشارەزای
ئەترسم چیتر نەگەڕێیتەوە
کە تۆش ڕۆیشتی...
لە بیابانی سوورهەڵگەڕاوی تەمەنی منا
نە بەفر بە گڕ ئەتاوێتەوە
نە ئاگر بە ئاو ئەکوژێتەوە
١٩٧٧

توانەوە

کە ئەخۆمەوە
هەموو جیهان وەکو دڵۆپە فرمێسکێ
بەسەر ڕوومەتی ماندووما دێتە خوارێ
پێش ئەوەی بگاتە زەوی
ئەبێتە گوڵە ئەستێرە
کە ئەخۆمەوە
عەشقم ئەبێتە شەونم و
بەسەر گەڵای درەختەوە چرۆ ئەکات
بای سەرەوخوارو سەرەو ژوور
پیرە کۆتەرەی تەمەنم رائەژەنێ
لە شەوانا تریفەی مانگ
دڵداریم لەگەڵا ئەکاو
منیش لەگەڵ
لق و پۆپی دارەکانا ئەلەرێمەوە

کە ئەخۆمەوە
بیرەوەریی، چرنووکی تیژ
لە گۆشتی سۆزم گیرئەکات

هەزاران تاسەی تەزیوم دێتەوە بیر
بە هەزاران دەریاو شیوم دێتەوە بیر
هەزاران و هەزارەها
تۆپەڵە زامی مەییوم دێتەوە بیر

کە ئەخۆمەوە
پەرداخەکەم ئەبێتە دەزگیرانێکی جوان و دڵسۆز
ماچم ئەکاو
ماچی ئەکەم
(نیوەشەو)یش کە سەرخۆش بووین
کۆچ ئەکەین و ئەفڕین بەرەو ئاسمان ئەڕۆین
پەڵە هەورێک ئەکەینە هێلانەو هەوار
ئێوارەی ڕۆژی ئایندە کاتێ بێدار ئەبینەوە
بەسەر شۆستەی تیشکی زەردی خۆرەتاوا
دێینە خوارێ، بۆ مەیخانە ئەچینەوە
١٩٧٥
***** ***** *****

شەوانی تەنیایی

هەر ئەوەندەی لە ناو دۆزەخی دووریتا چاوم نووقان
نووقمی خەونی دوور دوور ئەبم
تۆ ئەبیتە شاپەرییەک
کراسێکی ئاوریشمینی تەنک و سپیت لەبەردایەو
لەسەر ڕوومەتی ئاوێنەی
دەریایەکی کپ و مەنگی بێ سنوورا، ڕاوەستاوی
دەوروبەرت، وردە ماسی زەردو سوورە
لەگەڵ کەفی حەوڕەنگی ئاوی دەریادا دێن و ئەچن
ئاسمانی شین لێوی کاڵی زەردەخەنەی ئەکاتەوە
هەر ئەستێرەیەو ئەبارێ
ئەستێرەکان دێنە خوارێ
شوورەیەکت بۆ ئەبەستن
لە تریفەی شەپۆلبڕی شووشە شکێن
تۆش لەسەرخۆ بە پەنجەی ناز
گڕی فرمێسکی دووریتیی و ئاوارەیی ئەسڕیتەوە
لەگەڵ هەناسەی شنەدا
وەک تەڵێ نێرگزی تەنیا
لە باوەشی بیابانێکی سووتاوا، ئەلەرێیتەوە

جاروباریش بە دەنگێکی ئێجگار نەرم و تەلیسماویی
((لە نیوەشەو کاتی خەوێ
لێکیان کردین کۆستیان کەوێ)) ئەڵێیتەوە
کاتێ چاوم ئەکەمەوە، ئەی شاپەری
ئەبینم ئارەقی تاڵی ناو پەرداخی نیوەپڕم
بۆتە کانیاوی هەنگوین و
چی پەپوولەی رەنگاو رەنگی
سالانی جاری جارانی بەهاری دڵداریمانە
بە لێواریا نیشتوونەتەوەو لەسەرخۆ
سەما ئەکەن...

١٩٧٩

***** ***** *****

بارانی رەنگاو رەنگ

-١-

دیسان ئەگریت؟
زووکە گیانە، بڕۆو برژانگ راوەشێنە
چاوەکانت بسڕەوە...
ئەوا هاتن،
من و باڵدارەکانی شار هاوار ئەکەین
ئەم ئاوە شەوانی زستان
نایبەستیت و ئەبێتە خوێن
ئەم ئاوە برینی سەختی تینوێتیتان
سارێژ ناکا
روانینەکانت سەوزوگیای بەهارێکی زەردەوەبوون
تەمای چیتە...
ماڵئاوایی مەکەو بڕۆ
ئاوەدانی لە دڵی تۆدا نەماوە
تا چاو هەڵخەی...
هەر ژاژەو دڕکەو هەڵدێرە
هەر دووکەڵەو
تەمەو داخەو واوەیلایە

تۆ بۆ نارۆی
بۆ نازانی دڵدارەکەت دوێنێش نەهات...
دوێنێ ئێوارە ورووژای
دوا گەڵای داری ئارامت هەڵوەراندو
لەسەر دەرگاو دەروازەکەی
شاری ((چاوشارکێ))دا نووسیت
سوارەکان دێن
ناوی شارو
شەقام و بازاڕ ئەگۆڕن
دەست و پەنجەی خەڵووزاویی
سیمای ناکام،
چاوی قووڵی فرمێسکاویی، ئەسڕنەوە
ئەوان دێن و بارانی رەنگاو رەنگ دێنن...
دڵدارەکەت دوێنێش نەهات
وەک فەرهادێکی بریندار
لە ژوورێکی
تەنیاو هەتیوا پەپوولەی ئاهەکانت
بە لێواری...
پەرداخی تاڵی ئارەقی چاوەڕوانیدا نیشتنەوە
پەرداخەکەت بووە شاشە
لە سەرەتادا تاپڕێک

گۆمی مەنگی شڵەقان و
باڵدارە ئێسک سووکەکان رەوینەوە
راوچییەک هات
هەنگاوەکانی دووکەڵ و
تۆزو گەردی...
رێگای دووریان لێ ئەباری
گەردەلوولێک...
گەردەلوولێکی ناوەخت و تووڕەو سەرشێت
رێگای لێگرت...
وردە وردە دیمەنەکان تێکەڵاو بوون
هێشتا نیو پەرداخت مابوو کە بزماری خەوێکی تاڵ
لە گلێنەی چاوەسوورەکانتا چەقی
دڵدارەکەت، دوێنێ نەهات ئیتر نایە
بڕۆ بڕۆ، ئەمجارەیان
تا چاو هەڵخەی بیابانە
بەلای چەپا
بەلای راستا
سەربەرەو خوارو بەرەو ژوور هەمووی مەرگە
هەمووی شەونمی هاوارەو
تک تک، نم نم، هێدی هێدی
ئەرژێنە ناو هەناوتەوە

ئەی گیانە بۆ زویر ئەبیت
کە بایەقووش ئەڵێ مەڕۆ
ئەی گوایە بۆ دڵگیر ئەبیت
کاتێ قەلەڕەشکەی کوێستان
ئەڵێ بڕۆ
بۆ ساڵانی خۆشەویستیت ناخەیتە ژێر
گڕو پرشنگی دەستاڕی ڕۆژگارەوە
بۆ نازانی تۆ نەفرەتت لێکراوەو بێ وڵاتی
بۆ نازانی
هەموو جیهانیش بسووتێ خەمت نانە
خەم ناسووتێ
دڵنیابە
دڵدارەکەت دوێنێ نەهات، ئیتر نایە
سەوڵ لێدە
دەریا بەرینەو... ڕووباریش
وەکو تۆ شەیدای ماسییە
دەریا بەرینەو... جۆگەلەش
وەکو تۆ شەیدای هەوایە
سەوڵ لێدە
پشکۆی ئازار ناکوژێتەوە
بڕۆ بەڵام

ئاوڕ لە سێبەری خۆتیش نەدەیتەوە
ڕەسەنیی خۆر نەدۆڕێنی
سەوڵ لێدە:
سنوورو خاک
بە ڕەشەبای باوەشێنی سەوڵەکانت بترازێنە
تەمای چیتە
ئەی سەرخۆشەکەی شەوانی بەفربارین
لە ماچ زیاتر چیت هێناوە بۆ لێوی خوێن
لە خوێن زیاتر چیت هێناوە بۆ لێوی ماچ
ئیمشەو گیانە...
ڕووباری گشت وڵاتەکان
ببنە پەرداخە ئارەقێک
بیخۆمەوە مەستم ناکات
چی ئازاری دونیا هەیە
ببێتە گوڵە ژاڵەیەک
هەڵیمژم پەستم ناکا
ئیمشەو زامی وڵاتەکەم
بۆتە کۆترێکی سپی
دڵەکەمی
کردۆتە هێلانەی نازو
ماچم ئەکاو ماچی ئەکەم

ئەی سەرخۆشەکەی شەوانی بەفربارین
لە ماچ زیاتر چیت هێناوە بۆ لێوی خوێن
لە خوێن زیاتر چیت هێناوە بۆ لێوی ماچ
سەوڵ لێدەو
بە ڕەشەبای باوەشێنی سەوڵەکانت
شەپۆلەکان هێمنکەوە
بۆ لەم کەنارە ڕاوەستای؟
ئەوە چیتە! دیسان ئەگریت!!
گوێم لێتە گیانە گوێم لێتە
ئەڵێی هەڵۆی بیرەوەریی
چڕنووکی تیژی لە پێستی پاپۆڕەکەم گیرکردووەو
بیریان ئەکەم
ناڵە ناڵیان، سیمفۆنیایەکە لە دڵما
چەتری ئاواتی پەمەیی
بەسەر شووڵە ژاژەکانی نائومێدیما هەڵداوە
هەر هاژەی دێ و
بازووی منیش
بە چەشنی مانگی باوەشی جۆگەلەیەک
لەگەڵیانا ئەلەرێتەوە

-٢-

بیرەوەریی خۆڵەمێشە
ئەگەر نەڕۆی، جێ ئەمێنی و
تۆزی شوێن پێ ئەتخنکێنێ
ئەوا هاتن...
لە دوورەوە ئەیانبینم
ڕەخت و زینی ئەسپەکانیان
گۆشتی ویژدانی هەزاران دەربەدەرە
ڕامەوەستە... بڕۆ بڕۆ
کام ئەستێرە
نزیکترە لەو مەدارەی
پەڵە هەوری سەرگەردانیتی پێوەیە
هەلوور بەلووری بۆ بڵێ
کام پاساری
جریوەکەی ئەگاتە گوێت، بۆی هەڵدەوە
سەوڵ لێدەو
بەسەر لاشەی شاخ و دەریاو دارستان و
دوورگەو لادێی وێران و کاولا بڕۆ
ڕامەوەستە تا لەسەر لووتکەی قەندیلا
برووسکەی شیعرو نووری خوا بەیەک ئەگەن

١٩٧٩

***** ***** *****

داری زەنگیانە
پێشکەشە بە گیانی نەمری
(لەتیف حامید)ی جوانەمەرگ

((چاو)) خەمگین و خەواڵووت
چرادانی
تیشکی شەوانی تەنیایی و دڵداریی بوون
کە بێ تاوانێک دەکوژرا
دەنگێ زەنگیانەت دەخستە
گەردانە رەنگاو رەنگەکەی هەڵاڵەوە
داری زەنگیانە لە خۆڵی ئێسقانەکانت روواوە
- هاوینان، بێدەنگیم بەفرە
لە روومەتی ئاوێنەدا خۆت نابینی
زەردێنەی چاوت خەواڵووی
مناڵەکانی شۆریجەو رەحیماوە
ئاوێنەت بوو
بەیانییەک، راچەنیت و بۆ ئاو گریای
پەرداخێ ئاویان بۆ هێنای
تۆ توورە بووی

وتت بە تاکە پەرداخێ ئۆخەی ناکەم
من ماسیم و لە جۆگەلە دەریان کردووم
هێشتا ساوام، فێری مەلەکردن نەبووم
لە رووبارو دەریای شینا
- کە پایز هات بای ناوەختەم
شەوان هەر نامەت دەنووسی
ئەستێرەکانی ئاسمانی کوردستانت دەخەواندو
خۆت نانووستی
لەبەر دەرگای پۆستەخانەکەی سەلجوقا
لافیتەیەک هەڵواسرابوو:
نامەی لەتیف قەدەغەیە!!
- ئەم زستانە دەبم بەتنۆکێ باران
زستان هات و زرتە بۆزێک
گەنمی ژەهراویی بۆ هێنای
وات هەست ئەکرد، ئەگەر نەیخۆی
چیتر ئازار پێناکەنێ
چیتر برین گوڵ ناگرێ و
خەم نابێتە بوولبوول و پەلکەزێڕینە
لەتیف مەرۆ
ئەم زرتە بۆزە، دووکەڵە
ئاگر نییە

مەڕۆ
مەڕۆ
ئەگەر بڕۆی کێ لە شەوانی تاریکا
چراکانی
کۆڕنیشە جوانەکەی کەرکوک داگیرسێنێ
کێ ئەلبوومەکەی ((هەڵاڵە))
بە رەنگی (زەردو سوورو شین) بنەخشێنێ
مەڕۆ
مەڕۆ
لەتیف مەڕۆ...
هەر رۆیشتی و نەیشم زانی
ئاگر بە دووکەڵ ئەسووتێ
- زستانێ تر ئەگەڕێمەوە
کە بەهار هات
زەردێکی کاڵ
چلوورەی خۆزگەو ئاوات و پرۆژەکانتی داپۆشی
وردە وردە سییەکانت
دەرگاو دەروازەیان لە رووی
باڵداری هەناسە داخست
ئەو چرپەیەش
کە لە گەرووتا خنکاوەو

چەندەکەی نایەتەدەرێ
هۆنراوە نییەو ئاوازی گیاندەرچوونە
تۆ نابینی ((چاو))ی خەمگین و خەواڵووت
ئەستێرەی لێبۆتە رووبار
-خودا حافی... ... ...

١٩٧٦

١ رەحمەتی بە نەخۆشی شێرپەنجەی چاو سەری نایەوە
٢ هەڵاڵە: کچی جوانەمەرگە.

***** ***** *****

هاوین
بۆ هاورێی شاعیرم سەلاح شوان

هاوینەو... بۆنی هاوینیش
زۆر دەمێکە وەکو نووکە دەرزییەکی تیژ
لە ناو دڵمدا چەقیوە
دڵم ئەوەندە بزمارو
نووکە رم و
وردە شووشەی
سووتێنراوی پیا چزاوە
ئێستا بۆتە شاری شاعیرانی وڵات
ئەی شاعیرانی وڵاتە شیرینەکەم
دڵەکەی من
درەختێکی ئاگرینە
نەوەک تەنیا هەر بەهاوین
لە شەوانی زستانیشدا
پشکۆی چڵە سوورەکانی
بە لێواری
جادەی بە بۆمبا چەنراوی
ئێسقانەکانی هۆشمدا دێنەخوارێ

ئەندێشەم ئەکەنە سەرین
تەماشا کەن
کاتێ رەشەبای هەناسەی دووکەڵاویم
بەرەبەیان و شەوانی بەفربارین
ئەرژێتە ناو زرێباری پەنجە تەزێن
وەک برووسکەی هەوری بەهارانی قەندیل
زرێبارو کەڤی سپی شەپۆلەکانی ئەسووتێن

هاوینە... هاوینە... هاوین
من و گڕی غەمی تاڵیش
وەک دوو ماری ئاشقەو ماشقە
چەندین ساڵە لێکئاڵاوین
ئەو دەست لە یەخەم بەرناداو
منیش هیچ کاتێ بۆ ئاگر
نەبوومەتە شوورەو پەرژین
١٩٨٤
***** ***** *****

تۆ کەناری یا رووباری

-١-

هەموو رۆژێ لە لەشما نوێ ئەبیتەوە
کاتێ تریفەی مانگ،
شانەی ئارام بە قژی نیوەشەودا ئەهێنێ
لە دوورەوە تریفەیەکی سوور
کۆتری روانینت بەرەو ئاسمانێکی شین ئەبات
ئەوە خۆری خۆشەویستیی منە
کە هەمیشە گەشکەت پێ ئەکات و
ورەت پێ ئەبەخشێ
وەرە خوارەوە ئەی ئاوی تاڤگەی جوان
چلوورەی کوێستانی ئەم وڵاتە پەلکەزێڕینەیە
شەونم ئەکەمە مۆمی شەوانی تەنیاییم
(دەمەو ئێوارە بوو کە هاتی
باڵات درێژتر بوو
لە رووبارەکەی سیروان
پەشۆکام و پرسیم
تۆ کەناری یا رووباری
وتت میوانێکی ناوەختەم

رەشەبا هێناومی...)
دەسا، ئەو شەپۆلە سێ سەرە سامناکەت دیوە
چۆن گەمارۆی پاپۆڕەکانی داوە
خۆت مەشارەوە
ئیمشەو گەردەلوولی تەمەن
مەچەکی ترس بەند ئەکات
وەرە ژوورەوە
تۆ دەمارەکانت دەروازەن
لە تەکمەوە دانیشە هۆنراوەت بۆ ئەخوێنمەوە
ئەزانم لە هۆنراوە تێناگەی
بەڵام گوێ بگرە
ئیمشەو ((مەولەوی)) دێتە ناخمەوە
دوا قسەت لەگەڵدا ئەبڕێتەوە
هۆ عەنبەر خاتوونەکەی تەمەنی شەیداو ئاوارەم
هۆ کچە جوانەکەی کوردستان
لەم نیوە شەوە ساردەدا
کە بوومەتە شەختەو
بە روومەتی رووداوەکانی رۆژگارا
شۆڕبوومەتەوە
دێمە لات و ئەڵێم:-
کامەیان هەڵئەبژێری: سوور یا سپی

ئەگەر ناوچەوانت،
ئارەقی ماندوێتی داپۆشیوە
ئەوا گیانت،
مەڵبەندی رووناکی و بەهارە
بڕوانە لووتکەی سەرکەش و
پەڵە گەنمی سەوز
بڕوانە ئازاری مرۆڤ
چۆن تک تک وەکو رێژنەی باران
لاولاوی ماچ ئەبەخشێتە گۆنای خاک

-٢-
دەزگیرانت،
کانی و... کووزەڵەو... ئەستێرە بوو
ئێواران خەرتەلەی قەد یاڵت ئەبردەوە بۆ شار
لە پێشۆکی سپی
گەردانەت ئەخستە ملی کچۆڵەیەکی هەتیو
کاتێ چاوەکانت ئەنووقان
ئەرخەوان و گوڵی شەوبۆ
بە پێشوازیتەوە ئاهاتن
حەوتەوانەو سیوەیل
تریفەیان ئەکردە کەژاوەت...

-٣-
خامۆشیت هەراسانیکردووم
تۆسقاڵێ فەرامۆشیت نەماوە
تۆو گریان و زەردەخەنە یەک پارچەن
وەرە ژوورەوە چوارچێوەکەت بشکێنە
گۆرانی بڵێ بۆ خوا
بۆ شانەشینەکەی بابل و
یوحەننای مەعمەدان
هاوینان دڕکە زەردە هاوڕێتە
ئەی کچە جوانەکەی کوردستان
هەتا دوورکەویتەوە گەورەتر ئەبیت
هەتا رۆژگار بەنینۆکی ژەهراویی
گۆشتی روومەتت داڕنێت،
نازدارتر ئەبیت
هەتا زیاتر لە چاو ونبیت
دیاتر ئەبیت
ئەپرسم: تۆ کەناری یا رووباری؟
ئێوارە بوو گەڕایتەوە لادێ
گورگەلوورو سەگوەڕو تاریکی
((سیامەند)) یان لە دڵتا زیندووکردەوە

-٤-

ئاوی تاڤگە دێتەخوارەوەو زۆرجوانە
وەرە خوارەوە
ئەی ئاوی تاڤگەی جوان
تۆزی گەردوون لە دڵمدا بشۆرەوە
تۆش لەتەکمەوە دانیشە
ئەی ئەو کچەی نەتم دیوەو ئەتناسم
با تێر تێر هۆنراوەت بۆ بڵێم
هەتا هەردووکمان ئەبین بە شاخ و بەفر
خۆ ئیمشەو دوا قسەت لەگەڵدا ئەبڕمەوە
ئەی خۆشەویستەکەم...

***** ***** *****

١٩٧٥

سەرنج: ئەم شیعرە دەقێکی درێژو هەوڵێکی تازەش بوو، بەڵام ئەوسا رژێم لە لووتکەی دەستەڵاتدابوو، بۆ بڵاوکردنەوە نەدەگونجاو بە داخەوە قەسیدەکەشم لانەماوە. سێ وشەم کەوتەوە یاد لێرەدا دامناون. ئەو شەپۆلە سێ سەرە سامناکەت دیوە. مەبەست لە سێ سەر دروشمەکەی بەعس وحدە، حریە، اشتراکیە بوو.

شیرین و
یادگارەکانی رەحیماوە

-١-

((ئێستا. .)) چی ئەکەی؟
خەمباری، یا زەردەخەنەی ئاوریشمین
لێوەکانتی داپۆشیوە
ئەگریت یاخود پێئەکەنیت
کچۆڵەکەم، رەنگە لاشەت ماندووی کاربێ و
رۆحت بە ئاسمانی سووری ئەندێشەوە
هەموو شەوێ ببێتە گوڵە ئەستێرە
- نەخێر، هەناسە ئەکێشم
هەناسەکەم،
ئەی تۆ ((ئێستا. .)) خەریکی چیت؟
شیعر؟
شەترەنج؟
هەڵەوەڕیی؟
یا سەرخۆشی و بە جادەکانا رائەکەی؟
- خەو ئەبینم...

-٢-

ئەمجارە ئەگەر رۆیشتی
چیتر مەڵێ خوداحافیز
گیانە ئەترسم دوواجاربێ و نەتبینمەوە...

-٣-

بیرتە ئێوارەی پایزێک
زمان چرپەی لێوەناهات
جووڵانەوەی ژیان وەستا
ئەمویست بڵێم...!
ئەتویست بڵێی...!
ئەو شەوە جیابووینەوەو بۆ بەیانی
هەر ئەمرِوانی
هەر ئەترِوانی...
دوو نمە فرمێسکی سووتاو
لە هەوادا یەکیانگرت و بوونە دەنگێک
بەچرپەوە
ئەم، ئەوی دەلاواندەوە:-
وەک هەزاران ئاهی سەرگەردان و شەیدا
بەرەو زەوی دەچینەوە
کە دوا قۆناخی ئاواتی
وێڵ و ماندوو

گۆرِستان بێت،
یا دوو قۆڵی بەدەم ماچێکی گەرمەوە
خۆمان کوژین
بەڵکو لە ساتە زەردەکەی گیان دەرچوونا
تێر تێر کزەو هەناسەی یەکتر هەڵمژین

-٤-

کە توورِە بووی
بەپێش تۆرِی چاوەکانما
ئەفرِیت بەرەو ئاسمان ئەرِۆی
لە شەوانی تەنیاییدا
مانگ پێم ئەڵێ:
دڵدارەکەت بۆتە کۆتر، هێلانەکەی
لە تەنیشت تەختی خواوەیە
وەرە خوارێ ئەی کۆترە تۆراوەکەم
ئەترسم ئەو لە ئاسماندا
عاشقت بێ و
منیش لە سەرزەمینەکەی
ئەم رۆژهەلاتە وێران و جێهێڵراوە
ئاوی گوناە بخۆمەوە...

-٥-

سوورتر لە خوێنی ئەرخەوان
دوێنێ فرمێسکم بۆ رشتی
قوولّتر لە مەرگ
بیرم لەوساتە کردەوە
بووینە لەشێک و راچەنین

-٦-

لێزمە وردەکەی بارانی
نیوەشەوانی کەرکوکت بینیوە چۆن
لەبەر تیشکی زەردو سوورا
چەشنی رشتە مرواربیەک
دائەگیرسێ و ئەکوژێتەوە
منیش ئاوا...
لە دووریتا، دەیان پرۆژە دائەنێم
ئەگەر هاتی پێتی بڵێم
بەڵام کە دێم
گشتیم لە بیر ئەچێتەوە

-٧-

کە گەڕامەوە
بەقەد هەموو شاخەکانی ئەم وڵاتە

بەقەد هەموو ئاخەکانی ئەم وڵاتە
خۆشەویستیم بۆت هێنابوو
دڵسۆزە نادڵسۆزەکان نەیانناسیم
وەک ئیبراهیم
تووڕیان دامە ناو ئاگری گومانەوە
بەڵام چونکە دڵم بووە ئازارستان
من نەسووتام خۆیان سووتان
شەوێکی ساردو سایەقەش
وەک هەڵۆی کێویلەی زستان
لە پەنجەرەی ژوورە بچکۆلانەکەتدا
هاتمە ژوورێ
بەتاقە ماچێک داستانی
بەفرو خوێنم بۆ باسکردی
تۆ پەشۆکای... وردە وردە خاوبوویتەوەو
بەربوویتە وڕێنەو پرسیت:
ئەو ترووسکە دوورە چییە
دائەگیرسێ و ئەکوژێتەوە
وتم: تیشکی ئازادییە

-٨-

پیاوکوژێکی بێ بەزەیی
چەقۆی نایە ملی بێ تاوانێکەوە

کەللەی سەری جیاکردەوە
دایە بەر شەق و وتی: گۆڵ!
گیانە ئەم سەدەیە سەدەی
سەربڕین و هەڵواسینە
دەسا پێش ئەوەی چڕنووکی
دڕندەیەک بمانگاتێ
بێنە ماچی...

-٩-

زستان
زستان
خەم و برینی تەنیایم بۆتە زستان
شەختەی مەییو
بە لێواری گوێسەبانەی هەناسەما
شۆڕبۆتەوە
سەرماو زریان
گوڵەباخ و نەمامەکانی ناوەوەم وێران ئەکەن
وەکو لقی زەردەوەبووی
دار بەڕوویەکی بەجێماو لە دارستان
بای سەرەو خوارو سەرەو ژوور
لەگەڵ خۆیدا هەڵمدەگرێ
ئاو لە ناو ڕەگما دەیبەستێ

ڕەشەبای سەخت و وەیشوومەش
دەمباو... دەمباو... ڕاناوەستێ
پێش گرمەی هەوری گریانم
برووسکەیەک
ئەم زستانە ئەسووتێنێ و
بە خۆڵەمێشی تەرمەکەی
نامەیەکم بۆ ئەنووسێت:
ئەی شاعیرە بێکەسەکە
نەکەی
نەڕۆی...
ئەوەتانێ شیرین واهات
خەمرەوێنەو کۆچیش ناکات

١٩٧٤-١٩٧٥

ئەم شیعرە بریتییە لە (٣٢) کۆپلە، نیازم وابوو هەموویان لە دیوانێکی سەربەخۆدا بە ناوی (پشکۆکانی ئاگردانی ئەوین)ەوە بڵاوبکەمەوە، لێرەدا تەنیا چەند کۆپلەیەکم هەڵبژاردووە.

سەرنج: بەداخەوە کۆپلەکانی تر کە ئەوسا دیوانەکە لە عێراقدا چاپکرا، بڵاوکردنەوەیان قەدەغەبوو. ئەوانیش وەک دەیان شیعری دیکەم فەوتان و ونبوون.

تێنوێتی و
زستانی جوان

بەشی یەکەم

ماسیت دیوە

چۆن لەژێر تیشکی هەتاوی بەربەیانا سەما ئەکات
ئاوا دڵم... بۆ پەژارەی
رۆژگاری پڕ کارەساتی لێوەکانت، ئەلەرێتەوە
جێت ئەهێڵێ
رۆژێ...
مانگێ...
یا چەند مانگێ...
کە دێتەوە
وا هەست ئەکات،
یەکەمجارە شەیدات ئەبێ و
پڕ بەپێستی
زام و ئازاری غەریبیی
جوانیی ئەبەخشێتە کانی چاوەکانت

تۆ ئەزانی چاوەکانت
وەک شاری دڵم خامۆش و ئاوارەیە

لە دوای کۆچێ
مەلی تەمەنی رێبوارم
گەڕایەوە باوەشی پڕ لە ئەندێشەت
تامەزرۆم و
نیوەشەوی... رەش و تاڵی
بەندیخانەم بۆت هێناوە
تامەزرۆم و
گیانم دوزرگەیەکی چۆڵی جێهێڵراوە
لێم مەپرسە چی هێنامی
کام رەشەبا... کامە گەردەلوول پێکامی
پرسیار زۆرە
بەقەد ژمارەی شاخەکان
بەقەد ئاخی سەرهەڵگرتووی
ناو جەرگی سووری باخەکان
پرسیار زۆرە
پرسیاریش هەر هۆنراوەیە
لێم مەپرسە
نەناسراوێکم یارەکەم ئاژاوەیە

چی هێنامی
چی پێکامی
بۆ هێنامی... بۆ پێکامی
پەشیمان نیم و درەنگە
هەمووی ماچێکە وەڵامی...

بەشی دووەم

-١-

قۆناخەکان دوورن بە خوێن نەخشێنراون
لە نێوانی من و تۆدا
دەیان بەندیخانەو سەنگەر
دەیان شاخ و
دۆڵ و دەریاو بیابانی بێ کۆتایی
ئاوی شیرینی تەمەنم ئەخۆنەوە
دەنگم ئاوازی برینە
لە شێوەی هەورە تریشقەی نیوە شەوا ئەگاتە پێت
رانەچڵەکێی
ون نیم دەنگم ئەگاتە پێت
جێم مەهێڵە، دەنگم... دەنگم ئەگاتە پێت
نە بەندیخانە... نە سەنگەر

نە بیابان و نە دەریای بێ کۆتایی
شەپۆلی دەنگم کپ ناکەن...
تۆ چۆن ئەڕۆی
بۆ نازانی ناونیشانی دڵدارەکەم لە دڵتایە
بۆ نازانی ناونیشانی بەهارەکەم لە دڵتایە
تۆ چۆن ئەڕۆی
کە هەر ئەڕۆی گیانە (دەنگم) لەگەڵتایە
+ + +

ناتوێمەوە...
نا.. نا.. نا.. نا.. ناتوێمەوە
ئەوەی دیتم رۆژگارێ بوو
دەرگاوانی...
حەوت دەرگاکەی دۆزەخێ خوا نەیبینیوە

-٣-

نە ئاگرم... نە ئاسنم
نە چەکوشم... نە گاسنم
بارانێکم،
لە هەموو وەرزێکدا، نمەم
دێتە خوارێ

که مژدەم هێنا بۆ زەوی
هەڵیانواسیم
که ((رقم)) هێنا بۆ زەوی
نەیان ناسیم
له نێوانی مژدەو رقدا
خۆشەویستیت لە دایکبوو
ئەهاتمە لات،
چاوەکانت رۆژنامە بوون
سەر تاخوارێ
دەنگ و باسی وڵاتم تیا ئەخوێندەوە
((هۆنراوەی سوور
فرمێسکی ئاڵ و
بزەی وێڵ
کۆچی سەرلێشێواوی خێڵ
پرسیاری زۆر...
سەدان نهێنی سەربڕاو
بڕوای هەتیو...)).

-٤-

کوژرام و... زیندووبوومەوە
مانگی کوێستان

تریفەکەی،
بەسەر رووباری هەناوما ئەخوولایەوە
گیانە ئەوسا...
پارچەیەک بووم لە گزنگی((کانی ماران)).
١٩٧٥
***** ***** *****

سەرنج: لە ساڵی ١٩٧٤دا کە پێشمەرگەبووم ئەو رێگایەم هەڵبژارد بۆ چوست و چالاکی بۆ ناو شار بگەڕێمەوەو چەندجارێک هەر بە پیادەیی هاتوچۆم کردووە لە نێوان سەرکردایەتی شۆڕش لە ناوپردان و شاری کەرکوکدا، کە قۆناخ قۆناخ بە دێهاتەکاندا دەڕۆیشتم و شەوێک لە گوندی (کانی ماران) مامەوە. ئەم شیعرەو شیعری (تینوێتی و زستانی جوان) و شیعری (دەمەو ئێواران ئەتبینم بە سوخمەیەکی زەردەوە) رەنگدانەوەیەکی راستەوخۆی ئەو تاقیکردنەوەیەن.

سۆزانییەکی پیرۆز

تیشکی زەردو رەش و سپی تێکەڵاوبوون
سەوز تۆرا
دای لە شەقەی باڵ و فڕی...

سوور بە خامۆشی ئەسووتا
دووکەڵەکەی،
وەک ئەژدیهایەکی سەرخۆش
لکایە باڵای ناسک و پڕ هاواری تەمەنەوە
رەنگی تەمەن خەونی ئاوریشمینی ئاوە

چۆن ماسییەکی زێڕینی بچووک و جوان
لە شەپۆلی بەرەبەیان ئەڕەوێتەوە
ئەویش ئاوا، گەڵایەکە
جێماوە لە چڵ و لق و رەگ و دەمار
گەر نەرمەبایەک هەڵیکرد
ئەلەرێتەوەو چرپەی نایە
ئەی یاقووتە دزراوەکەی

ناو ئۆقیانووسی تەمەنی خۆشەویستی
هێشتا ئەستێرەت نەدیوە
شەوانی ناوەختەی هاوین
لەگەڵ مانگ و هەوری لەرزۆکا چاوشارکێت نەکردووە
تۆ نازانی
ئەوە تریفەیە یاخود
رەنگدانەوەی تیشکی خوێنە
سبەینێش ئەگەر راوچی هات
خۆت یاقووتی و پەنا بۆ مرواری نەبەی
چونکە ئەویش، (ترس) جۆلانەی پێئەکاو
سەربەرەو خوار هەڵئەکشێت و
ناگاتە گوڵی سەربەستی
تا بۆنەکەی
لە مەرگ رزگاری کات و
ئێوارانی
ئاهەنگی یادی باران و لەدایکبوون
بە پرچییەوە هەڵیواسێت
ئەو تروسکە کزەش جارجار
وەک گوڵە ئەستێرەی هاوین
شۆرەت ئەکات و
روانینەکانی ئاسمانی حەوتەمینی

بیرو خەیاڵت، ئەمژێ
نە شاپەری
نە گوڵاڵەی سەربەستییە
ئەوە زامی سۆزانییەکی پیرۆزە
دائەگیرسێ و ئەکوژێتەوە
دائەگیرسێ و
ئەکوژێتەوە
١٩٧

***** ***** *****

گەشت و پێناسین

-١-

کە لە دۆزەخ گەرامەوە، روومکردە شار
گەڵاکان رەنگی شەبەقیان لە بەرابوو
تینووی بەهار
دەنگی ستەم لە گوێما ئەزرنگایەوە
ئازار... ئازار
یەکەم دەروازەم کردەوە:
ئاگادارین... دڵدارەکانی ئەم شارە ترسنۆکن
ئاگادارین...
ئاگادارین، ئا ئەم شارە بێ دڵدارە
ئا ئەم شارە... ئاسمانێکە بێ باڵدارە

-٢-

چوومە ناو شار
پێشڕەوەکان، لە ناو لێشاوی چەپڵەدا
باوێشک ئەدەن
دەستە دەستە کیژۆڵەکان

بۆ سێبەری کۆشکی ئاغا کڕنۆش ئەبەن
ڕێگام ونکرد...
بە گوێسوانەی مزگەوتی یاخیبوونەوە
هەڵواسرام
نوێخوازەکانی ئەم شارە، بێ هاوارن
پێتان بڵێم، چاک بزانن
نوێخوازانی شارەکەمان، بازرگانن
بازرگانن... بازرگانن

-٣-

دەرچووم لە شار... دەرچووم لە شار
ئەی لاوەکان،
لەسەر بیابانی چاوتان، تۆماری کەن
منم ڕووبار
تۆماری کەن، یاخیم لە نوێخوازانی شار

-٤-

من شەیتانم،
لە گۆڕستانێک ئەگەڕێم، بەبێ مردوو
وەک پەپوولە
بەسەر تەنووری بێ گڕی هاوینی هەستیارەکانا
ئەخولێمەوە

بە ناو باخی شیعرەکانا، ئەسوڕێمەوە
من شەیتانم
کە دەرکرام لە بەهەشتا
بە دوای گەشتێکا ئەگەڕێم
بێ ڕابردوو
لە کوردستانێک ئەگەڕێم، بێ خەواڵوو
لە ئەپۆلۆیەک ئەگەڕێم
بۆ مانگی ناو چاوی ڤیەتنام سەرم خات
لە پێغەمبەرێک ئەگەڕێم
تەختی خوایەکم نیشاندات
ڕاپۆرتەکانم وەرگرێ...

-٥-

من کوردێکم
فرمێسکی زامی کۆستکەوتووی ئاشتیم پێیە
تابووتی سەربەستیم پێیە
لاشەی سووری هەزارەها تانیام پێیە
من کوردێکم
لە پەرلەمانی ژانەوە وێنەکانم هەڵواسران
گەڕامەوە بەرەو دەرگای زیندانەکان
تەرمی سەدەها ئافرەتی سک دڕاوم
ڕەوانەی بارەگای خوا کرد، هەر دەرکران

من کوردێکم
لەوەتەی هەم، بەڕووی خۆما ئەتەقێمەوە
لەوەتەی هەم، فەرهەنگەکەم
بە زاراوەی بێگانەکان، ئەشۆمەوە
من کوردێکم، بەسەر هێلانەی ئاوازما ئەڕشێمەوە
لە دەروازەی ونبوونەوە، هەڵیانواسیم
ناسنامەکەم، مۆری ئاژاوەی پێوەبوو نەیان ناسیم
من کوردێکم لە پێغەمبەرێک ئەگەڕێم
تەختی خوایەکم نیشاندات راپۆرتەکانم وەرگرێ
من کوردێکم نامەوێ ((شا))
بەخشتی دیوار بمکرێ...

-٦-

تفەنگەکەم ژەنگە رێژێ
کارێژی سەر
گلێنەی چاوی سەرخۆشی تینمە نێژێ
بۆ سەر گۆڕی بوومەلەرزەی رووداوەکان
پێ هەڵئەنێ...
بۆ ناو دڵی چەوساوەکان پێ هەڵئەنێ
تفەنگەکەم، تینووی بازوویەکی پەستە
بۆ ئەرخەوانێکی تووڕە، ئاوارەیە، تینووی ژانە
وەک نارنجۆکی ناوەوەی دەروونی خۆم، لە گەڕانە

تفەنگەکەم، فڕۆکەیە
بەسەر شەقامی دۆزەخا، تێئەپەڕێ
دووکەڵی رەش، ئەخواتەوە
تفەنگەکەم بورکانێکە
تەپوتۆزی دەریای سپی ئەشواتەوە
پێ هەڵئەنێ
بۆ ناو نمەی خوێنی بەیان
بۆ سەر لێوی هەنگاوەکان پێ هەڵئەنێ
تفەنگەکەم، بێ فیشەکە
وەرن ئەی ئاشتیخوازەکان
تەنیا فیشەکێکم بەنێ

-٨-

لە ئاوێنەکەما نەخشەی دڵدارە شێتەکانم دی...
بیابانی یاساکانیان ئەخواردەوە
وتم کوانێ: گوڵاڵەکانی شەوگارمان ئەی شێتەکان
وتیان پاش گەڕانەوەمان
لە ناشتنی مەیتی هەتاو
خستمانە سەر گۆڕی هیوای مناڵەکان...
١٩٧٢

وەک هەزاران ڕێکەوتی تر

پێشکەشە بە ئەنوەر قەرەداغی و تیپی مۆسیقای سلێمانی

بەیانییەک،
وەک هەزاران ڕێکەوتی تر
مەلی تەمەنی ڕێبوارم،
لای دایە ڕۆخی ڕووبارێ

لە ناو ئاوی جۆگەلەدا خۆرم بینی
غەریب، داماو...
سەربەرەو خوارو بەرەو ژوور سەمای ئەکرد

شینایی غەم
ڕەشماڵێکی ئاگرینی،
بەسەر دەشتە چۆڵەکانی
تریفەی شووشە شکێنی
ئەستێرەکانا، هەڵدابوو
ئاسۆش، تەمی
ئاسمانی دووری دەکردە

دڵۆپێ فرمێسکی وشک و
تێکەڵاوی...
تاسەی هەورەکانی دەکرد

تا لە زستانا ببێتە
هەڵمی ڕەنگە جوانەکانی
پاش ڕەهێڵەی بارانی زۆر

هێشووە تووترکی لاسوورو ناسک و بۆر
شۆر ببۆوەو
لێوی ناسکۆڵەی شەپۆلە وردەکانی
جۆگەلە خامۆشەکانی
ماچ ئەکرد و... هێدی... هێدی،
لەگەڵ شنەو سروەی ساردا
بەلای چەپ و ڕاستا ئەهات

منیش چاوم بۆ تیشکی ڕۆژ هەڵخستبوو

چۆن لەسەر گەڵای درەختا
دوو ڕەنگی کاڵ لە ((سپی و زەرد))
زەردێکی کاڵتر لە سوورمەی

گۆنای ((یەکەم و دووا دڵدار))
دروستئەکاو
زەردەخەنەی ((کەونی)) سەرخۆش
ئەبەخشێتە.
ماسی زێرینی ناو تۆڕە زیوینەکان
ئینجا لە ژێر قووڵایی دەریاو رووبارا
چەشنی گوڵە لاولاوێکی وشکەوەبوو نووقم ئەبێت
لە ناکاوا، گەروو... هەناسە... سییەکان
لە پێستی ساکاری خۆیان هاتنە دەرێ و
بوونە ((من))ی راستەقینە
منیش وەک بروسکەی بەهار
کە رێبوارەو کۆچیش ناکات
دام لە شریخە و قیژاندم
بەڕووی موشتەری و مەریخا
هەورەکانم رەواندەوە
لە هەوادا نووسیم: وڵاتەکەم جوانە...
١٩٧٦

***** ***** *****

ماڵئاوایی

ئەگەر یەک رەنگم لەگەڵتا، تۆ دوو رەنگی
کە دوو رەنگ بووم، ئاوی حەوڕەنگ
لە ناو شووشەی،
فرمێسکی سپیما سەمای رەنگاوڕەنگی
ژیان ئەکات...
دە دەروازەی ئەم قەڵایەش بکەرەوە
با بۆ جارێک...
تەنیا جارێک بێ بتبینم
بە میوانیی وەرە ناو دڵە تەنیاکەم
ئەگەر بە میوانیش نایەی
بە رێبواری تێپەڕە تۆ
بۆنی هەناسەکەت ئەکەم
١٩٧٩

***** ***** *****

گیانە لەیلا

لە دەریای غەم
گڕی پشکۆی بیرەوەریم ئەشواتەوە
نە بزەیەکی هەتاوی بەرەبەیان
ئاوڕ لە خۆزگەی ساڵانی ئاوارەییم ئەداتەوە
وێڵ و سەرگەردانە هەستم
گیانە لەیلا... هاوڕێی رۆژانی هەڵبەستم
سووتام و
سووتام و
سووتام
کەچی هەر دووکەڵی سادەی
مۆمی چاوەکانی تۆ بووم
دەسا گیانە، دوا پەرداخی ئەم زستانە بدە دەستم
چی لەو ئاوازە خۆشترە کاتێ ئەڵێم
ئۆخەی کە ئیمشەویش مەستم...
١٩٧٥

گوڵی نەورۆز

ئەی کچی جوان
شەوی بەهار... کاتێ بەفر ئەتوێتەوە
رێژنەی باران
دانە دانە
لێوی ئاگر هەڵئەمژێ
هەورە تریشقەو برووسکە
دێنە ناو ژووری دڵتەوە
تۆی رازاوەش
ئەبیت بە مانگ،
تریفەکەت...
وردە بەردو زیخ و چەوی
کەنارەکانی تانجەرۆ دائەپۆشێت
گیانە ئەگەر لەو شەوەدا
شاعیرێکی رووت و هەژار هاتە دەرگا
لێی مەپرسە چیت هێناوە
لێی مەپرسە چی هێناتی
باوەشی بۆ بکەرەوە

بیخەرە ناو ئاگردانی هەناوتەوە
با بە خامۆشیی بسووتێ و
قرچە قرچی سووتانەکەی
ئاوازێکی ناسک و قووڵ
بۆ گوڵی نەورۆز لێبدات...
١٩٧٦

***** ***** *****

ساماڵی پاش بارانی نیوەشەو

لە ساماڵی پاش بارانی نیوەشەوا
خەم ئەبێتە، تریفەیەک، ...
بە مانگ ئەڵێ:
تۆ جوانتری...

یا ئەو رووبارەی هاژەی دێ
هەرچەند دەکا هەڵم ناکاو
نابێتە پەلکە زێڕینە

مانگیش ئەڵێ: با ئەستێرەکان نەسووتێن
ئارامت بێ تا بەیانی
خۆر وەڵامت ئەداتەوە

گشت گزنگێک، خەم ماسییەکی تینووە
بە خۆر ئەڵێ: تۆ جوانتری یا گوڵە کێویلەی ماچێ
باڵیش بگرێ ناگاتە لێو
پێش ئەوەی خۆر بڵێ:- لە مانگت پرسیوە
پەڵە هەورەکان لێک ئەدەن
برووسکە چەخماخە ئەکاو
لافاوی پیرۆز هەڵدەستێ...
١٩٧٦

سۆما

که جێمهێشتی، تۆ له مانگی یەکەمدا بووی
وەک خەونێکی هەڵبزڕکاو
شێوەت دێتەوە پێش چاوم
دەق لە وڵاتەکەم ئەچووی...
تەنیا گریانت ئەزانی و
فێری پێکەنین نەبوو بووی...
١٩٨١

سەرنج: ساڵی ١٩٨١ کە پێشمەرگە بووم، کۆمەڵە شیعرێکم لە شاخ چاپکرد. یەکێک لەو شیعرانە سێ بەش بوو، بۆ هەرسێ پارچەکەی جگەرم کارزان و سازان و سۆما نووسراوە. تەنیا ئەم چەند دێڕەم کەوتۆتەوە یاد.

ئۆپەرێتی خۆشەویستی

کۆرس:

نە سەرەتا... کۆتاییە
نە کۆتایی... سەرەتایە
سەرەتای گشت کۆتاییەک، کۆتاییە
کۆتایی گشت سەرەتایەک، سەرەتایە

دەنگی دەرەوە:
دڵدارەکەم برینێکی جێهێڵراو بوو
خوێنی هەناسەی شیرینم بۆی کردە مەڵهەم و دەرمان
دڵۆپ دڵۆپ رژامە ناو دەمارو سییەکانییەوە
رووناکیم کردە ملوانکەو
لە گەردنی شەوە تاڵەکانیم ئاڵاند
لە ورشەی سپی و... وشەی جوان
دەیان پەیکەری ناسکۆڵەو رەنگاوڕەنگم بۆ داتاشی
بەهەشتی خوام
گواستەوە کوورەی هەناوە غەمبارەکەی
وای لێهات بووە هەتاوێ

چی مانگ و ئەستێرە هەیە
لەشەپۆلی تیشکی گەرمیا ئەخولانەوە

*

کەلاوەیەک بوو ناوم نا کۆشکی پیرۆز
دانە دانە، دەنکە زەنگیانەی ئازارو خەونەکانم
یەکیانگرت و... بوون بە پەرژینی کۆشکەکەم
وەفام بە دەرگا، دڵیشم بە کلیلێکی نهێنی

*

نە ڕێگای هەبوو نە هەوار
هەنگاوە شێواوەکانی
بە هەوادا
بەرەو ئاسمانی خەواڵوو کۆچیان ئەکرد
وا چەقیبوو
نە ئەیتوانی بێتە خوارێ
نە زیاتر بەرزبێتەوە
تەمەنی خۆم بۆ کرد بە پرد...
*

دەنگی ناوەوە:

نەمئەزانی
ئەگەر برینی جێهێڵراو بکەم بە تیشک
خۆم ئەسووتێم
کەلاوەی کۆن بکەم بە کۆشک،
گشت کلیلێک ئەیکاتەوە...

کۆرسی یەکەم:

عەشق ئاگرێکی سەوزە
عەشق ئاگرێکی تووڕەو
زۆر بێدەنگ و باڵا بەرزە
عەشق گڕی بەفر نییە
هەتا بە دووکەڵی دۆزەخ بتوێتەوە
ئاگرێکی سادە نییە بە ئاوی خەم بکوژێتەوە

کۆرسی دووەم:

لە نێوانی من و تۆدا
ئەی کچی لاوازو چاو قووڵ
ژیان زستانێکی رووتە
سەرمایەتی و
پەنجەکانی، وەکو منداڵێکی هەتیو
وەکو پەنجەی شوانە وێڵەی شمشاڵ ژەنی مەمک نەدیو
ئەلەرزێت و سەمای ماچێکی دوور لە لێو
بۆ دەمی دەزگیران ئەکەن...

دەنگی دەرەوە:

بیابانێ بوو، فرمێسکم
ئاوی خۆڵ و قوم و بەردەکانی ئەدا
گریام... گریام، بیابانیش بووە دەریا

دەنگی ناوەوە:

نەمئەزانی
ئەوەی تەمەنی بکاتە

پردێ... بۆ کچێک بەسەریا بپەڕێتەوە
شەوێکی ئاڵ،
جنۆکەیەک دێتە خەوی
تەلیسمی رەش ئەشکێنێ و
دونیای حەوتەمی دڵداری نیشان ئەدات
دونیای حەوتەمی دڵداری
پارچە سەهۆڵێکی زبرە
لە ناو مەنجەڵی کوڵاوی
دوا پەرداخی نیوە شەوما مەلە ئەکات

کۆرس:

کە بوولبوول لە گوڵ یاخی بوو
کە گوڵ لە شیلە یاخی بوو
کە شیلە لە لێو یاخی بوو
کە لێویش لە ماچ یاخی بوو
لە نێوانی من و تۆدا
ئەی کچی لاوازو چاو قووڵ
درگی مەرگ شین ئەبێت...
١٩٧٩

ئاكسل و سارا

دیوی یەکەم:
پێش لە دایکبوونی خۆشەویستی

ئاكسل:
لەناو جەرگی ئەم دارستانە رەشەدا
ئەسپی بیرم
بە دوو باڵی زێڕینەوە
بەرەو هەواریٚ کۆچ ئەکات
دوورە لە ئاهی کۆمەڵ و... تانەکانی
دوورە لە رق... لە مردن و ژانەکانی
سەوداسەری ئەو موچڕکەم
تەزوویەکی گەرم و خاوێن
لە دەروونما بەرپا ئەکاو... ناکوژێتەوە

سارا:

هەرچەندە کۆتریش نەبووم
((کەلێسا))م کردە هێلانە

لەگەڵ چرپەی زەنگۆڵەدا
خورپەیەک دێتە دڵمەوە
هەوڵئەدەم
چێژ لە تامەکەی وەرگرم
بەڵام تا برژانگی چاوە بچکۆلەکانم لێک ئەنێم
بزر ئەبێ و
نایەتەوە

دیوی دووەم:
پاش لەدایکبوونی خۆشەویستی

ئاكسل:

درەنگ هاتی
هەموو شەوێک لە قووڵایی تاریکیدا
دەتمبینی و ناتم ناسی
هەستم بەبوونت دەکردو
نامزانی چۆن دەتدۆزمەوە
درەنگ هاتی و
خۆزگە گوللەی دەمانچەیەک
ناو هەناومی دەگرتەوە

تۆ نابینی...، چۆن هەناسەم
تێکەڵاوی خوێنم بووەو
سۆزەکانم
وەکو رەوە پەپوولەی سوورو زەردو شین
کڕنۆش ئەبەن بۆ رووناکیی ئەو موچڕکەی
لەم نیوەشەوە ساردەدا
تاڵ تاڵ ئێسقان و دەمارم دەسووتێنێ
تۆ نابینی:
چەندە مەست و بەختەوەرم

سارا:

کەی زەنگۆڵەی کڵێساکان
ئەوەندە قووڵ و ناسک و پڕ ئاوازن
کەی شنەی با، ترپەی باران
تاسەی برووسکە، هاژەی چەم
ئەوەندە خۆش و بەنازن
ئەی تا ئێستا، بۆ گەردەلوولێ، گەرداوێ
زووتر بۆ ئێرەی نەهێنام؟
بۆ ئەو هێزەی وەکو مرواری ژێر هەتاو
لە چاوتا ئەدرەوشێتەوە
راینەکێشام؟

ئاکسل:

نەمئەزانی کەی بیابان دەگاتە ئاو
کەی ئاو دەگاتە بیابان

سارا:

بەهەشتی دزراوی دڵم دۆزرایەوە
((ئێستا...)) سووکترم لەو پووشەی
رەشەبا سەمای پێئەکات
چی ئازاری دونیا هەیە
ببێتە زامێک
یا تیرێک
یا سەلیبێک
لە ناوچەوانم بچەقێت
ئنجا هەڵاڵەو نێرگزی لێ شین ئەبێت
*

ئاکسل:

خامۆشترم لە نیوەشەو
بۆ ئەوەی ((موچڕکی پیرۆز)) دووایی نەیەت
ئەوە ژەهرەو... دەیخۆمەوە

سارا:

نیوەی بۆ من...
١٩٧٦
***** ***** *****

خۆڵەمێش

لە مانگەشەوی هاوینا
بینیوتە چۆن نەرمەبای پەژارەی پیرۆز
بە لێواری مەدارەکانی فرمێسکا ئەخولێتەوەو
لە ئاسمانی خەو بینینی خەمەکانا بزر ئەبێت
تۆ بارانی ژێر پرشنگی خۆرەتاوی پایزانت بینیوە چۆن
پرچی خاوی جۆگەلەکان شانە ئەکاو
لەناو لافاوێکی شێتا ئەتوێتەوە
ئەی بینیوتە
چۆن گوڵە ئەستێرەی سووتاو
دێتە زمان و سروودی
ملیۆنەها ساڵ لەوەبەر ئەڵێتەوە
نەو! نەتدیوە
چ رەشماڵێکی تاریکە چاوەکانتی داپۆشیوە
چ بیابانێکی وشکە
ئاوی روونی تەماشاتی هەڵمژیوە
ئاخۆ شەوان
کاتێ فرمێسکی تەنیاییت
تێکەڵاوی گریانی شاعیران ئەبێت

خەو بە خۆرەوە نابینی؟
ئەی گیانە بیرت چۆتەوە
ئێوارانێک...
تۆ بە بڵێسەی ئاگری
خۆشەویستی، سووتایت و من
خۆم و خۆشەویستیم سووتان
١٩٧٨
***** ***** *****

شاری نهێنی

ئەی خوای فرمێسک بۆچی زەردەخەنەیان کوشت؟
((هۆمیرۆس))

کۆرس:

کێ گوڵی کوشت؟ کێ ژیانی کردە گۆڕی زەردەخەنە
کێ خەونی پیرۆزی سووتان
کێ بەهاری خۆزگەی دزی
کێ... کێ؟

بۆ گوڵی کوشت؟ بۆ ژیانی کردە گۆڕی زەردەخەنە
بۆ خەونی پیرۆزی سووتان
بۆ بەهاری خۆزگەی دزی
بۆ... بۆ؟؟

کەی گوڵی کوشت؟ کەی ژیانی کردە گۆڕی زەردەخەنە
کەی خەونی پیرۆزی سووتان
کەی بەهاری خۆزگەی دزی
کەی... کەی؟؟

دەنگ:

شەوێکی تاریک و تەزیو
بە کلیلی برووسکەی بیر دەروازەی هەورم کردەوە
ویستم لە جیاتی خەوبینین لادەمە شاری نهێنی
لەم دیو دەروازەکەی هەورەوە
کۆمەڵێ فریشتەی ئافرەت، بێ مەمک بوون
وەکو ((بەندەکان))ی ڤان کوخ، هەر بە رووتی
دەوری ئاگرێکیان دابوو
ئەخولانەوەو... جاروباریش
بە ئەسپایی... هاوارێکی دڵتەزێنیان لێوە ئەهات
لەسەر نووکە تیژەکانی ئاگرەکە
لەپی دەستێک سەمای ئەکرد
لە ناوەندی لەپەکەدا، دەمێک ئەیوت:
(خودایە گیان...
کەی بە نووری خۆشەویستیت
تەمی ئەم نەفرەتە رەشە ئەسووتێنی و
بۆ لای خۆتمان ئەبەیتەوە)
سەرم بۆ ئاسمان هەڵبڕی
لافیتەیەک، روانینەکانمی هەڵمژی
لێی نووسرابوو: دەرگای یەکەم

تێبینی:

(شاری نهێنی حەوت هەزارو حەوسەدو حەفتاو
حەوت دەرگای هەیە، هەر دەرگایەک حەوت هەزارو
حەوسەدو حەفتاو حەوت ساڵی هەتاویی
لەوەکەی ترەوە دوورە...)
تا لافیتەکەم خوێندەوە
نە ئاگرو
نە لەپی دەست...
نە ئافرەتە فریشتەکان، لە جێگای خۆیان نەمابوون
دەرگای یەکەمم کردەوەو چوومە ژوورێ...

کۆرس:

بۆت دەرنەکەوت کێ گوڵی کوشت؟
کێ ژیانی کردە گۆڕی زەردەخەنە؟
بۆ خەونی پیرۆزی سووتان؟
کەی بەهاری خۆزگەی دزی؟

دەنگ:

که پێم نایه ئەو دیوەوە
لە ناو بەستەڵەکدا مەییم
حەوت هەزارو حەوسەدو حەفتاو حەوت سەدە
تاشە بەردێکی سەهۆڵ بووم
کاتێ بێداریش بوومەوە
عیسام بینی چڵێ ئاگری بۆ هێنام
هەواڵی زەوی لێپرسیم
وتم: زەوی؟
یا سێدارەو زیندان و ئەتۆم و دڵە نەگریسەکان
کاکە عیسا
دەستم بگرەو بمگەیەنە ((حزووری خوا))
من لەو زەوییە بێزارم
من نامەوێ جارێکی تر بۆ سەر زەوی بگەڕێمەوە
لەپرێکدا، تارماییەک چاوەکانی داپۆشیم و
لە یەکەم دەرگادا (مردم)

کۆرس:

کەس نازانێ کێ گوڵی کوشت
کێ ژیانی کردە گۆڕی زەردەخەنە
بۆ خەونی پیرۆزی سووتان
کەی بەهاری خۆزگەی دزی
کەس نازانێ
کەس نازانێ
١٩٧٥

تانیا

فرمێسکی ئاگرینی چاو
لە رۆژگاری یاخیبوون و تووڕەبووندا
دەبێتە جۆگەلەی ساردو
بەسەر بیابانی وشکا هەنگاو ئەنێ
کاتێ ئەڕژێتە ناو دەریای ئارامەوە
ناتوێتەوە
ئەستێرە دڵدارەکانی
نیوە شەوانی هاوینی کەرکوکی جوان ئاگادارن
چۆن کەفی جۆگەلەو رووبار، کە دەتەقێن
هەر پرشنگێکیان دەبێتە بەهارێک و
گۆرانی بۆ ئاهەکانی (تانیا) دەڵێن
تانیاش وەکو
خاتوونێکی سوورپۆشی ناسک و هێمن
بەدەم وردە شەپۆلەوە
سەما بۆ پاپۆڕی سووری
ژیان دەکات و... گەردانەی
ئاڵ و زێڕین

دەئاڵێنێتە گەردنی ماسییە بچکۆلەکانی وڵاتەوە
تانیا سەما دەکات
مەرگ
راوی دەنێت و... بەهاریش
گوڵەنێرگزی بۆ دێنێ...
- بۆ ناخەوی؟
- وڵاتەکەم، ئیمشەو لە دڵما بێدارەو برینداره
جارجار وەکو نمەی باران
لەژێر خۆری بیرکردنەوەما دەبێتە
پەلکەزێڕینەی پایزان
هەندێجاریش
لەناو شۆڕەتی
کۆنکریتە چوارینەکانی کارەبای خەو بینینما
بزر ئەبێت...
- بۆ ناخەوی
- وڵاتە ئەویندارەکەم لە سووچێکی دڵەکەما شاردۆتەوە
بۆ نازانی وڵاتەکەم هەناسەمە؟
زستانێکی دەربەدەر هات
لە جیاتی ئاو...
تانیا بەفری دەخواردەوە
لە جیاتی نان

تانیای کارمامزو شەیدا
سەوزەگیاو قارچکی دەخواد
ئەو زستانە
تانیا بووە چرایەک و
خۆی سووتاندو
شەوەزەنگی ولاتەکەی رەواندەوە
١٩٧٧
***** ***** *****

بارانی سووتاو

هۆنراوەکەم کوێستانییە
بۆنی بەفرو زریان و برووسکەی لێدێ
ئەوەی بەفری نەدیتبێ
چۆن لە گزنگا ئەبارێ و
پێش ئەوەی بگاتە زەوی
شاخ ئەکاتە ئاگر باران
ئەوەی زریانی نەدیبێ و خۆیشی نەبووبێتە زریان
لە هۆنراوەی من تێناگاو بە ورێنەی خۆپەرستێکی دائەنێ
-ناوت چییە؟
وتم: بەفر
-ئەڵێم ناوت؟؟
وتم: زریان
هۆنراوەکەم کوێستانییە
لە نێوان (با)ی سەرەو ژوورو سەرەو خوارا
بۆتە شارێک ناوی: بارانی سووتاوە...
١٩٧٥
***** ***** *****

قەرسیل

وامئەزانی چاوە جوانەکانی ((شیرین))
هێلانەی گشت
ئازارو موچرِک و تاسەو هاواریکی ناوەوەمن
شەوان بە شیعری باڵگرتوو بۆی ئەگریام
رۆژان بە فرمێسکی سووتاو
ئاوی لێوەکانیم ئەدا
باخەوانێک بووم کە رەزی
ئاواتی دوورو نزیکی ((تامەزرۆیم)) هاتە بەرهەم
ئینجا زانیم هەزاران ماچ
تامی یەکەمین ماچ نادات...
*

خۆشەویستی...
شاخێکی ئێجگار بەرزبوو
هەوراز هەوراز بەسەرکەوتم
هەتا گەیشتمە لووتکەکەی
ئیتر بە دیوەکەی تردا
نشێو نشێو، شۆڕبوومەوە
کە سەرکەوتم
تەنیا خاوەنی دڵێک و
وڵاتێک بووم
بەڵام کاتێ بەربوومەوە
گشت ئەندامەکانی لەشم بوونە دڵ و
هەموو جیهان بە وڵاتم.
١٩٧٦
***** ***** *****

بۆ کچی کوێستان

کچی کوێستان، ئازیزەکەم
لە شەوانا
گەرمای هاوین وێڵم ئەکاو بیرت ئەکەم

تاڤگەت دیوە
چۆن بە خورِەم دێتە خوارێ و
ئاوی بەفری سەرلووتکەکان ئەکاتە ماچ
ئەیبەخشێتە دەشت و دۆڵی ئەم کوردستانە شیرینە

شیرینەکەم منیش ئاوا خۆشم ئەوێی
ئەی لە گزنگی زستانا
شەختەت دیوە
کڵۆ... کڵۆ، بەسەر گەڵاو لق و پۆپی دارەکانا
دەلەرزێت و
بیری سەرمای شەوگار ئەکات...
گزنگەکەم، منیش ئاوا بیرت ئەکەم

کچی کوێستان... هەناسەکەم
ئەگەر ئەگریم
نەبەزیوم، بەڵام زامی رۆژگارێکم دێتەوە یاد
دڵداریم لەگەڵا کردی و
نەمئەزانی...
دڵداری چییەو چۆن لێومان بەیەک ئەگات
ئەگەر وەک رەهێڵە ئەگریم
ئەوە هەوری بەهارێکم دێتەوە یاد
بە برووسکەو گرمەگرمێکی ناوەختە
لە یەک دووری خستینەوە
نەگۆڕاوم ئەی کچی جوان
تیشکی هەتاو چۆن ئەگۆڕێ...
فرمێسکی چاو چۆن ئەگۆڕێ...
بیرت ئەکەم و گشت رۆژێک
بیرەوەریت
ئاگر لە دڵم بەرئەدات...
من ئێستاش ((مەیلم هەر ماوە
دڵیش... دڵەکەی جارانەو نەگۆڕاوە))
شەیدام
شەیدام
شەیدای لووتکەو زریان و

سەرمای زستانم
شەیدای لێزمەو چۆڕاوگەی دەرگای ئەشکەوت و
شەیدای شۆڕەبیی و چنارو
سێبەرو شنەی زۆزانم
نەگۆڕاوم ئەی کچی جوان
تۆ نازانی و خۆم ئەزانم
١٩٧٦
***** ***** *****

جنۆکەی ئەندێشەی شاعیر

تۆ... چی لەم شیعرە تێدەگەی
لافاوێک هات...
گشت شەپۆلەکانی خنکان

دوای چەند ساڵێک
پاپۆڕەوانێکی کوێستان
بە دەریای وت:
چ گەرداوێ ئەم لافاوە شێتەی هێنا؟
دەریا وتی: کەنارەکانم ئەزانن
-تێگەیشتی؟
کە تێناگەی بۆ گوێ ئەگریت
بۆ بە خەنجەری تەماشات
خەم ناکەیتە دوو لەتەوە

له لەتێکیانا بنووسیت:
ئەستێرەی جوان
دەزگیرانی گوناهەکانی شەوگارە
لەوەکەی تریان پەیکەرێک
بۆ جنۆکەی ئەندێشەی شاعیر بتاشیت.
١٩٧٧
***** ***** *****

هیچ و هەزار

فێرت بکەم چۆن بە رووتی
لە ناو خوێنا مەلە بکەیت و تەڕ نەبیت؟
بچیتە ناو ژێر زەمینی گڕی دۆزەخ و نەسووتێی؟؟
دە گوێ بگرە:
شەوان بەر لەخەوتن... هەرگیز
بیر لە دوێنێ مەکەرەوە
بەیانیش وای دانێ ئەمڕۆ
دوا هەنگاوی هەناسەتەو ناگەیتە شەو
- ئەی ئەگەر شەویش داهات و
ئارام بووە چرادانی بیرکردنەوەو لێکدانەوە
چۆن نەسووتێم؟
- سەماکە... پێکەنە... بگری
بخۆرەوەو... بخۆرەوە
تا دوا فڕی پەرداخەکەت
هەڵئەمژی و
تاریکایی...
سروودی خۆرت بۆ ئەڵێ...
- ئەی دوای ئەوە؟

- خەماکانت بکە شمشاڵ و لەسەرخۆ
بەدەم ئاوازەوە بڵێ:-
کە لە ((لووتکە)) بەربوومەوە
سەرم شکا
دڵم بووە گۆڕستانی بیرەوەریی
دووبارە لە سەرەتاوە
بەرەو لووتکەیەکی بەرزو پڕ لە بورکان
کاروانی بیرم کەوتە رێ
خوداو کۆمەڵ لە سێبەرما خەویان لێکەوت
پێش ئەوەی بێدار ببنەوە
من خەریک بووم لووتکەی بەرز
وەک بیابانێک تەختکەم
لە پڕێکدا، هاوارێک هات، وتی: وەرە
وەرە خوارێ
لەسەرەوە هیچ نابینی...
١٩٧٩
***** ***** *****

وەرزی بەستەڵەک
بۆ هاوڕێی شاعیرم
شێرکۆ بێکەس

ئەی شاعیری وڵاتی لاوک و حەیران
ئیمشەو ئاسمانی شارەکەم
بارانێکە چ بارانێ...
گۆلە ئاوی ژێر پڕشنگی تیشکی خەمناک
فەرشی ئاوێنەی ڕوومەتی ساردو سڕی
بۆ گڕی بێ نازی جاران راخستووەو
دانە دانە، ڕێژنەی وردو ڕەنگاوڕەنگیش
بە روخساری
تەڕو تەزیوی دیوارو
گوێسەبانەو
پەنجەرەی تەند داخراوا... دێتە خوارێ
بارانێکە، چ بارانێ
پرچی درێژی شاپەری سەرماو سۆڵە
وەکو لقە ئەرخەوانێ
دەلەرێتەوەو
برووسکەی سووری داگیرساو شانەی دەکات

لەو شەوەدا
تەمەنم ببووە ماسییەک
لە ناو پەرداخێ ئارەقدا مەلەی دەکرد
دەنگی شوانە شوانەی ((ماملێ)) و
گریانی بێدەنگی دڵم
ئافرەتێکی بێ مەمک بوون
یەکیان ماچ دەکردو جارجار
وا دەنووسانە یەکەوە
دەبوونە سێبەری ((بەمۆ))
من دەمەویست...
لە سەرابی سێبەری شینی بەمۆدا
گوڵ ببینم
رووبارو زەریا ببینم
بەڵام چی بکەم
لافاوی تەم رایماڵیم و
هەوری چڕنووکی لە پێستی ناخم گیرکرد
هەر ئەوەندەی
بە ئاستەم بریندار‌بووم و
خوێنی گەرم جۆگەلەی بەست
گەلەگورگ، ئابلۆقەی دام
بە کەڵبەی تیژ بازنەیەکیان بۆ کێشام و

بەرلەوەی بمکەنە خۆراک
سۆزم هەڵسا
باڵندە کۆچەرەکانی دڵە تەنیاو غەریبەکەم
هاتنە دەرێ
باڵەفڕەیان پێکەوت و
((زیکر))ێکی ئێجگار خامۆشیان
لە مزگەوتی هۆشما سازکرد
تاک تاک خۆیان پێناگیراو
بەرەو هێلانەی لووتکەکان هەڵئەفڕین
هەندێ تریش، تەواو حاڵ گرتبوویانی
لە جیاتی بەهەشت و ئاگر
لە جیاتی هەنگوین و شەکر
سەریان بائەداو ئەیانووت:
بەفر... بەفر
منیش شمشاڵم دەرهێنا
ویستم بە سروودی کێوی
تۆزێ هێوریان کەمەوە
کاتێ چوومە سەر دەفتەری نۆتەو ئاواز
بینیم یەک یەک ئازارەکان
بوونەتە کۆتری سپی
پەڕو باڵیان بۆنی زووقم و

بەفری سووتاوی لێدێت و
چاوی گەشیان
بۆ بریقەی رەنگدانەوەی
مرواری خەم هەڵخستووە
بەڵێ هاوڕێم...
وەک چۆن پیرەدار بەڕوویەک
لە رەگەوە هەڵتەکێنرێ
بینیم سەدان رنووە وشە
ئاوا... خرمەو قرچە قرچیان
بۆتە ئاوازی رەنگ زەردو
ئەوانیش وەک
باڵندە کۆچەرەکانی دڵە تەنیاو غەریبەکەم
قژی رۆژگاری زستانیان ئەڕنییەوە
گەلە گورگیش رەوینەوەو
روویان کردە ئەشکەوتی دوورو جێهێڵراو
ئەوەتانێ:
وشەکان بوونە قەقنەس و
لە بیابانی پشکۆدا
هەموو زمانیان گرتووە
هەر ئەوەندەی
هەناسەی خنکاوی بەفرو

ئاهی شەختە تێکەڵاوبوون
یەک دەنگ دەبنە کۆرسێک و
گۆرانی کۆچ
((کۆچی یارم کۆچی سوورە
بەهارەو خێڵ بەرەو ژوورە))
ئەڵێنەوە
١٩٨٥

سەرنج: لە چاپی یەکەمی دیوانەکەدا ناوی کاک شێرکۆ نەهاتووە، چونکە ئەوسا پێشمەرگەبوو، بۆیە ناوهێنانی لە لایەن رژێمەوە قەدەغە کرابوو. ئەم شیعرە جۆرە هاوهەستییەکی دوو شیعری خۆیەتی (کۆچ) و (دوو سروودی کێویی).

پڕشنگ*

ئەی ((پڕشنگی)) بچکۆلانە... مەگری مەگری
خۆ ئەزانم گریان ئازاری مرۆڤە
گریان تووانەوەی کەونە
گریان تەقینەوەی زامە
گریان زامە
زامە... زامە
بەڵام مەگری
کە تۆ ئەگریت، ئاسمان ئەگری
زەوی ئەگری
رووبار، دەریا، شاخ، گەردەلوول... هەموو ئەگرین
شیعر، گەڵا، باران، شەفەق... هەموو ئەگرین
کە تۆ ئەگریت، ژیان سەما بۆ مەرگ ئەکات
مەرگیش سەما بۆ ژین ئەکات
- ئاخر دایکم کەی دێتەوە؟
- هەر دێتەوە...
- کەی؟ کەی؟
- لە جەژندا
*

جەژن هات و... نەهاتەوە
هۆ ((پشە)) گیان
لە شەوانا دایکت ئەستێرەی سیوەیل
بە هەناسەی ئاگراوی پرچی رەشت شانە ئەکات
کە ئەخەویت پەنجەکانی
لای لەیە بۆ ئاهو تاسەی
شەوانی بێنازیت ئەکەن
ماچەکانی
وەکو رەوە کۆتری شین
بەسەر سوورمەی
زەردەوە بووی
گۆناتەوە، ئەنیشنەوە
- هۆ دایە گیان
لە ناو تۆڕی زەردەپەڕا
گشت ئێوارەیەک ئەتبینم
خامۆش و بێدەنگ و ماتی
ئەگەر لە پاییزی خەمگین، پاییزتر نیت
بۆ نەهاتی
جەژن هات و تۆ نەهاتی
بۆ نازانی من چاوەڕێم
بۆ نازانی

له دەموچاوی پڕ سۆزی گشت دایکێکدا
بۆت ئەگەڕێم
بۆ نازانی منالآن پێم ئەڵێن ((هەتیو))
- رۆڵە، دایکی گشت منداڵێک دایکی تۆشە
- نا... نا
بۆنی هەناسەت ئەناسم
ئەگەر نەیەی
چاوەڕوانیم ئەتەقێتەوە
ئەگریم و... ئەگریم و
ئەگریم
هەتا سروشت
لەناو دۆزەخی فرمێسکا ئەتوێتەوە
*****

دایک نەهات
جەژن هات و... جەژن رۆیی
چاوی خەواڵووترووکا
گوڵ چرۆی کرد
گوڵ هەڵوەری
زستان... بەهار... هاوین هات و دایک نەهات

١٩٧٦

***** ***** *****

تێبینی: پرشنگ خوشکێکی بچووکمە زۆر منداڵ بوو کە دایکی مرد، هەموو بەیانیەک کە لە خەو هەڵدەستا وای دەزانی دایکی خەریکی چا لێنانەو زۆرجار لێی دەپرسێم: بۆچی دایکم مرد؟؟ کەی دەگەڕێتەوە. ئێستا پڕشنگ لە سویدەو بووە بە نەنک.

هەنگوینی تاڵ

زۆر وڵاتی رۆژهەڵات و... رۆژئاوام دیَ
گەرمیانم دی...
کویَستانم دی...
سەدەها شەوی شیرین و
تاریکایی زیندانم دی
بەهەشت و دۆزەخ و دەریاو
لووتکەی شاخ و
سەرابی بیابانم دی
بە هەزاران بەختەوەرو رەنجەڕۆم دی
بە هەزاران کۆیلەو دیل و سەربەخۆم دی
بەڵام هەرگیز بەدمەستێکی وەک خۆم نەدی...
*****
سەردەمێکە دوورو درێژ
ئاوێکی تاڵ، لێوی ناوەتە لێومەوە
بە ماچ، ... ماچی ئاگراوی
رێژنە بارانم ئەکات و...
ئەمشواتەوە

منیش بە ماچی خەماویی...
ئەیشۆمەوە
ئەو گشت جارێک نۆشم ئەکاو
ئەمخواتەوە
منیش بۆتە خۆزگەی دڵم
تەنیا جارێک... بیخۆمەوە
*****
ئەی ئاوی تاڵ
ئەی هەنگوینە پڕ ژەهرەکەم
ئەی جامی مەرگی بیَ هوودەو
دەست و بردم
لە پێش چاوی... ئەوانەی وا خۆشیان ویستووم
سووکت کردم
لە پێش چاوی... ئەوای وا نەیان ویستووم
ئابڕووت بردم
لە پێش چاوی نیشتمان و
ئازیزان و
کۆرپەی جگەرو... خێزان و
لەبەر گوێچکەی... هەزارانی ترا کەوا
لە دوورەوە... ناویان بیستووم
سووکت کردم

ئابڕووت بردم
پاشان خۆتیش وەکو جنۆکەیەکی وێڵ
ون بوویت و... پشتت لێکردم
بۆ بەیانی
ژانە سەرو... ئاخ و ئۆف و
چەندین بیرەوەریی رەشت بۆ جێهێشتم
وەکو دەیان جاری تریش، تێگەیشتم
کە دوێنێ شەو
بوومەتە هۆی وەراندنی گوڵەکانی هەستی خۆم و
دڵیەشاندنی ئەم و ئەو
هێشتا هەر لەناو پێخەفدام، تۆبە ئەکەم
تا ماوم دەمت لێنەدەم
بە باوەڕێکی قووڵەوە سێ بەسێ تەڵاقت ئەدەم
بەڵام کە ئێوارە داهات...
لام ئەبیتە شاپەرییەک
کراسێکی تەنک و سپیت لە بەردایە
پرچی نەرمت بەسەرشاندا شۆڕبۆتەوەو
هەردوو مەمکە ناسکۆڵەکەت
قوت قوت لە ژێر کراسەوە
تەماشای چاوم ئەکەن و بەدەم خەندەی ئەفسووناویی
لێوە ئەکرۆژی و... لەنجەئەکەی

زۆر لەسەرخۆش، بە پەنجەی ناز
لە شووشەی سافی پەنجەرەی سۆزم ئەدەی
ناچار وەکو زیندانییەک
بیست ساڵی رێک... چاوی بە کچ نەکەوتبێ
بیست ساڵی رێک... لەگەڵ ژندا نەخەوتبێ
ماچت ئەکەم... بۆنت ئەکەم
لە کانیاوی پڕ ژیلەمۆت، ئەخۆمەوە
پشکۆی تاڵت، هەڵئەمژم و... نازانم
منی بەفر، وردە وردە ئەتوێمەوە
وەک شەوەکانی لەوەبەر
بۆ بەیانی، پەشیمانم

١٩٨٥

***** ***** *****

تریفەی سوور

ساماڵە شەوی زستانە
ئەستێرە بە ئاسمانەوە، دەجریوێنێ
دەورو بەرم، یەک پارچە وەک گۆمێکی مەنگ
کپ و... بێدەنگ و... خامۆشە
پێخەفی گەرم
بۆتە هێلانەی، مەلۆتکەی
خۆزگە و جووتبوون و خەوبینین
شاری ماندوو، کراسێکی خۆڵەمێشیی لە بەردایە
باڵندەی ئەندێشەی منیش
باوێشکەداو خەوی نایە
بە گەردوونی بێ سەرەتاو کۆتاییدا، ئەخولێتەوە
فڕی... بەڵام چۆن فڕینێک
ئێجگار لە ((هالی)) خێراتر
بەسەر دەیان جیهانی نوێدا تێپەڕی
دەیان شاخی گەورە گەورەو
دوڕگەی پڕ لە تەمومژو

دەریاو ئۆقیانووسی بڕی
هەزاران ساڵی هەتاویی
لە تۆپە خڕەکەی زەوی دوورکەوتەوە
ڕۆیشت
ڕۆیشت
گەیشتە ئەستێرەیەکی تریفە سوور
ویستی بچێتە ژوورەوە
بە ماتە مات نزیکبۆوەو
لە پڕێکدا
هێزێکی نادیارو... ون
بە ئاستەم پاڵی پێوە ناو
ملیۆنێ ساڵی هەتاویی
بۆ دوواوە دووری خستەوە
کاتێ گەیشتەوە لای من
هەر ئەوەتا پەڕوباڵی پێوە مابوو
تک تک دڵۆپە ئارەقەی ئاگراوی
لە ناوچەوانی دەچۆڕی و
بەدەم گریانەوە دەیووت:
من بە ئەوینی مەرگەوە هاتم بۆ لات
تۆش دەیان نهێنی تازەت
خستە ناو گێژەڵۆکەی بیر

جار بەجاریش، وەک دەروێشێکی گۆشەگیر
ناڵەیەکی دڵتەزێنی لێوە ئەهات:
لای لایە... مرۆڤ لای لایە
ئەو مەحاڵەی
لەم ژیانەو لەم تەمەنەدا نایگەیتێ
نووری خوایە
١٩٨٥
****** **** *****

سێ ماچ

ماچی یەکەم

لێوەکانت
وەک گوڵەباخی ژێر باران
لە دوورەوە سوور ئەچنەوە
تک تک ئاوی
پاک و بێگەردیی بەهەشتیان لێ ئەبارێ
نمە نمەش، ئاوی ئاگر
بە لێواری لێوە زەردەکانی منا
دێتە خوارێ
کچەکە گیان،
تۆ بە مژێک و ماچێکی
لێوە لەشووشە لووسترت
دڵنیام هیچت لێنایە
بەڵام بۆ ئەو مژو ماچە
من وەختە کوێراییم دایە

ماچی دووەم

سەرگۆی مەمکە قوتەکانت
وەک نووکە رمی ئاگرین
ناخی ناخیان کردوومەتە کورەی برین
کاتێ جارجار
لە ژێر کراسی تەنکدا ئەلەرێنەوە
چلەی زستان
دڵەکەم ئەبێتە هاوین
وەکو داربەڕووی گڕگرتوو
کڵپە ئەداو... هەڵئەقرچێ
ئای... چی ئەبوو
ئەگەر بەدەم هەڵمژینی
بۆنی عەتری هەناسەت و
ئەو جووتە مەمکە سپیلکە
خرپن و توندو تۆڵەوە
گیانی شیرینم دەرئەچوو...

ماچی سێیەم

شەوانی هاوین
دوو لێوی گەرم و ناسک و نەرمی
کچە کێوییەک، کپ و تامەزرۆ
لە ئاگردانی دەمی تینووما
ئەبوونە پشکۆ
بەدەم هەناسەی هەڵمژینەوە
گوێم لێبوو تاڵ تاڵ ئێسقانەکانی
ئەهاتنە بزەو سەماو هەڵپەڕین
گوێم لێبوو یەک یەک دەمارەکانی
لە ناو موچڕکی خەندەو خۆشیدا
بەر ئەبوونە شین
ئا لەو ساتەدا، ئەی کچی چیا
کچۆڵەی شیرین
پۆل پۆل پەپوولەی ماچی رەنگاوڕەنگ
باڵیان ئەگرت و ئەتوانەوە ناو ئاسۆی خۆرنشین
****

* کۆپلەی سێیەمی ئەم شیعرە سەرەتای
شیعری ((ئاسۆی خۆرنشینە))و لێرەدا دووبارە کراوەتەوە.

سەرنج: ئەوانەی لە ساڵی **١٩٨٨**دا هاوکارییان کردبووم لە چاپکردنی کتێبەکەدا، ئەم بەڕێزانە بوون:

زادەی خۆشنووس: خەتی بەرگ و ناونیشانی شیعرەکان.
حسام حەکیم: وێنەی بەرگ.
ئازا حەسیب قەرەداغی: دەرهێنانی هونەریی و نەخشەسازییەکانی ناوەوە.
عەبدوڵڵا عەلی دارتاش: کۆکردنەوەی شیعر.
نازم دڵبەند: سەرپەرشتیکەرو خاوەنی ئیمتیازی چاپکردن.

بەشی دووەم

شیعری
بڵاوکراوەو بڵاونەکراوە

سواڵکردن

نازانم کەی ئەم شیعرەم نووسیوە، چونکە بەرواری پێوە نییە، بەڵام دەزانم ساڵگارێکی زۆری بە سەردا تێپەڕیوە. ڕەنگە هەر لەبەر سادەییش بڵاوم نەکردبێتەوەو تەنانەت لای خۆشم نەمابوو. لەم ڕۆژانەدا کە پرۆسەی کۆکردنەوەی شیعرەکانم هاتۆتە ئاراوە، خزمێک لە ناو کتێبێکی کۆنی خۆمدا دۆزیبوویەوەو بۆی ناردم. تۆزێ لە بڵاوکردنەوەی دوو دڵ بووم، بەڵام بۆچی نا؟ ئەوە منم و منیش لەوێوە بەو جۆرە دەستمپێکردووە. دیارە کە ئەو کاتە بە تەنها بووم و شیعرەکەش ڕەنگدانەوەیەکی ساکارو ڕاستەوخۆی ساتەوەختێکی ئەو بێزاریی و تەنیاییە بووە. نایەتەوە یادم بۆ هیچ کەسێکی دیاریکراویش نووسرابێت یان پێوەندی بە کەسەوە هەبێت.

ئەی کچە جوانەکە
باوەڕم پێ بکە
ئەوەندە تامەزرۆم
لە تاسەو حەژمەتا
لێوی خۆم ئەکرۆژم، خەریکە خۆم ئەخۆم
باوەڕم پێ بکە
ئەوەندە بێکەس و ئاوارەو بێ یارم
خەریکە ڕەنگی ڕەش،

قەترانیی،
گوڵی قیرٍ ئەبێتە بەهارم
شەوانی تەنیایی
وەک پشکۆ ئەسووتێم، ئەقرچێم بۆ یارێ
بۆ چرپەو (وامەکە)ی شیرینی نازدارێ
ئەوەتا بڕوانە، لە جیاتی هەناسە
دووکەڵ و بۆچڕووک لە گەروم ئەبارێ
ئەی کچە جوانەکە
باوەڕم پێ بکە
ناشوکرو ڕەشبین نیم
نە تینووم، نە برسیم
لە خۆشیی و ناخۆشیی هەردووکیان
کەم و زۆر لام بوونە بە میوان
لە هیچم کەم نییە
پارە، ماڵ، بەرگ، نان
بەڵام من شەوانە سواڵ ئەکەم
ڕۆژانە سواڵ ئەکەم، بێ ئۆقرەو ڕاوەستان
سواڵی عیشق
یا بۆنی نێرگزی
دڵداریی و جوتبوون و ڕاموسان
سواڵی ژیان
سواڵ سواڵ

بێ خەو و پشوودان
شەوانە سواڵ ئەکەم
ڕۆژانە سواڵ ئەکەم
سواڵی تیشک بۆ گیان
سواڵی دڵ، دڵێکی بێگەردو میهرەبان
سواڵی چەند وشەیەکی گەرموگوڕ، نەرمونیان
سواڵی ماچ، ماچێکی خەم ڕەوێن
مـاچێکی سـپی و سـۆڵ، پـاک زۆر پـاک، وەک نـوری خـوا
خاوێن
ئەی کچە جوانەکە
باوەڕم پێ بکە
زۆر حەیفە ئەمرم و
هەزاران کیژۆڵەی شۆخ و شەنگ
لە دوای خۆم جێدێڵم
زۆر حەیفە لەو هەزار هەزارە
یەکێکیان ڕێگایان نەکەوتە ئەم کاولە هەوارە
کەسێکیان، بە ڕێکەوت نەهاتنە دڵەوە
زۆر حەیفە بمرم و ئەم هەموو تاڵاوی هاوارە
بەرمە ژێر گڵەوە

* * *

بەفرو فرمێسک

شەوە ئاسمانەکەی بەرلین
پەڵە هەوری سپی سپی دایپۆشیوە
بەفر ورد ورد دێتە خوارێ
وەک پەرییەک،
کراسێکی تەنک و سپی لەبەردابێت
بەسەر روومەتی کڵێساو
دار چناری باڵابەرزی گەڵاوەریودا دەبارێ
شەقامەکان
چۆڵ و تەنیاو جێهێڵراون
جارجار وەک ئەوەی بەردێکی بچکۆلانە
فڕێدەیتە سەر ئاوێنەی گۆمێکی مەنگ
کوڕو کچێک
کپ و بێدەنگ
دەست لە ملان و
لە شێوەی جووتە مارێکی
ئاشقەو ماشقەی لە یەک ئاڵاو
خێرا خێرا ڕێ ئەکەن و
هەڵمی هەناسەیان بۆتە

چەتری رازو نیازی جوان
منیش لەم دیو پەنجەرەوە
لە گەڵ شیعرێکی (گۆران)و
پەرداخێکی نیوەپڕو
پشکۆ داگیرساوەکانی وڵاتی خوێن و زریانا
بوومەتەوە
دڵدارە چۆغە لەبەرەکەی جاری جاران
سەرچۆپی ئاهەنگی شایی
گوندە دوورەکەم گرتووە
بە دەم بەستەی
(کراس کودەری ئاوریشم
با بەس ئاخت بۆ هەڵکێشم)
سەمای مەرگم پێکەوتووە
وەک لق و پۆپی درەختێک لە دارستان دابڕابێت
ئەلەرێمەوەو
خەنجەری هەناسەی ساردیش
ناخم ئەسمێ و دڵم پارچە پارچە ئەکات
وام لێدێت ئەڵێی گوڵێکم
هەر لە هاویندا شین ئەبێ و
هەرگیز زستانی نەدیوە
لەودیو پەنجەرەکەشەوە

ئاسمانەکەی بەرلین تەم و
پەڵە هەوری بەفری سپی داپۆشیوە
منیش لەم دیو پەنجەرەوە
پەرداخێکی نیوەپڕو
ئاوی شیعرێکی (گۆران)م هەڵنۆشیوە
بوومەتەوە کوڕە چۆغە لەبەرەکەی دەشتی گەرمیان
ئەمجارەیان
سەرچۆپی ئاهەنگی خوێنی
گشت رۆژهەڵاتم گرتووەو
هەدادانم پێکەوتووە
چ ئاگرێکە ئارامی لێم بڕیوە
چ سۆزێکە
هەست و هۆشی لێم دزیوە
دڵم بۆ کێ بکەمەوە
کێ لە زمانم تێئەگات
کێ ئەزانێ
(لە چی و بۆچی وام بەسەرهات)
چ ئافرەتێک
چ شۆڕە کچێکی بەرلین
کام ناوقەد باریکی چاوشین
ئەتوانێ بۆ تەنیا ساتێ

ئاسوودەم کاو دڵیم بۆ بکاتە سەرین
وەرە خوارێ ئەی بەفری جوان
بە دەم نەرمە پڕووشەوە
وەرە خوارێ
وا پەنجەرە ئەکەمەوە
تێر تێر بە روومدا بباریٚ
مەگەر تەنیا تۆ بتوانیت
وەک پەرییەک
کراسێکی تەنک تەنکی لە بەردابێت
شەوەزەنگی بیابانی
دڵ ئاوەدان بکەیتەوە
ئۆخەی گیانە ئەوەتانێ
بۆنی رنووە بەفری دووری
کوردستانیش لە گەڵتا دێ

بەرلینی رۆژئاوا - **١٩٨٢**

رازەکانی شەو

نازانم ئیمشەو شیوەنە یان شاییە
نازانم ئاهەنگی چرا کوژانەوەی
حەمە سووری کڵاوقوتە
یان شەوچەرەی کاکەییە
یان پەلکەزێڕینەی شووشەی
ئەندێشەیەو
هەر وڕێنەی تەنیاییە
کێ؟ چوزانێ؟
ئیمشەو لە دوای دوا پەرداخ و
دوای تەقینەوەی دۆزەخی سووری ناخ و
وەستانی کات
دوا گیانەڵڵای تەمەن نییە
ئەوجا ئیتر
(کۆچی یارەو کۆچی سوورە)و
نۆرەی کۆچی ئەبەدییە
نا نا ئیمشەو
شەوێکی (دیار)و درێژە
شەوی خەڵوەتی مەولەوی و

زیکرو نوێژە
لەم شەوەدا
بێدەنگیی بۆتە رۆمان و
لە زمانی حەرف یاخییە
شەوی گڕگرتنی گیانە
زەماوەندی مەرگ و ژیانە
شیوەنی داخبوونی بیرو
برژانی ئێسقانەکان و
هەڵقرچانی رۆحی خوایە
شەوێکەو هەتا بەیانی
ئاهەنگی سەمای زۆربایە
نا نا شەوی
نالی و دەیجورو یەڵدایە
شەوی خامۆشی هەژارو
ئەستێرەی گەشی بەزریوەو
زولفە رەشەکەی لەیلایە
چ لافاوێکی هێمنە
چ ئازارێکی بەتامە
چ شەوێکی
بێ رەنگ و
بێ دەنگ و

ونە
چ تاریکییەکی خۆشە
تا چاو هەڵخەی لە دەرەوە
بەفرە
بەفرە
بەفر ئەبارێ
تا سەرنجدەی لە ناوەوە
ژەهرە
ژەهرە
ژەهر ئەبارێ
ئای لەم شەوە پڕ گوناهە
لەم تەنیاییە پیرۆزە
چ ژانێکی بە ئارامە

سەرنج: ئەم شیعرە لە ناوەڕاستی نەوەدەکاندا نووسراوەو لە دوو بەش پێکهاتبوو. کاتی خۆی هەردوو بە شەکەم لە ژێر ناونیشانێکی دیکەدا بڵاوکردەوە. ئەمەیان تەنها بەشی دووەمە کە تا رادەیەک نزیکە لە شەوەکانی نالی و مەولەوی و هێمن و هەژاری موکریانی.

زۆربا

دەزانم کە زۆربای یۆنانی هەیە
زۆربای کوردستانی و
زۆربای جیهانیش هەن
بەڵام من زۆربایەکی گەردوونیم
بە ناو هەسارە بێ ژمارەکاندا دەخولێمەوە
لەو کەوکەبی بەهەشتە دەگەڕێم
خۆی ملیۆنەها ساڵە نەماوە
بەڵام هێشتا تیشکەکەی
بە ملیۆنەها ساڵی تریش
ناگاتە سەر زەوی

***

خەم

خێرایی تیشکی هەتاو
سێسەد هەزار کیلۆمەترە
لە چرکەیەکدا
بەڵام خێرایی خەیاڵی مرۆڤ
لە یەک چرکەدا
ملیۆنێک ساڵی هەتاوییە
***

شەونمە تریفە

گۆمێک بووم، تا بڵێی زۆر مەنگ و فراوان
شەوانی سایەقە
تریفەی ئازاری سپی و جوان
تک تک وەک ئاونگی سەر درەخت
ئەباری و...
ئەڕژایە سەر شووشەی ئاوێنەی
تەزیوی تەمەنم
منیش وەک هەڵۆی ناو زریان و رەشەبا
ئەمەویست، بەو شەوە سایەقەو سەرمایە

باوەشم بکەمە گوڵدانی شەونمە تریفەو
بیبەم بۆ فریشتەی ئەو مەرگەی
ئەمزانی دەمێکە راومەنێ و
نامزانی چۆن و کەی دەمگاتێ
بۆ ئەوەی گەر بینیم پێی بڵێم
تەنیا هەر ئەوەندە مۆڵەتم بداتێ
بچمەوە کەرکوک و
بۆ دواجار تەماشای پەنجەرەی
ژوورەکەی لەیلا خان بکەم و بێمەوە
***

گورگ و مرۆڤ

کاتێ گورگ
هەڵمەت ئەکاتە سەر بەرخێک و ئەیخوات
هەموومان وەکو سۆز
لایەنگری بەرخ و دژی گورگین
کەچی خۆمانیش
بە کوڵاویی و بە برژاویی گۆشتی بەرخ دەخۆین
***

خودایە گیان

خودایە گیان ئەگەر دایە حەوا
ئەو سێوە نەفرەتی و شوومەی نەخواردایە
ئێستا منیش لە بەهەشتدا
دەبووم بە باغەوانی رەزی ناسکە سێو
هەتا هەتایە هەموو رۆژێک
سەبەتەیەک سێوی رەنگاوڕەنگم بۆ دایە حەوا دەبرد

خودایە گیان

خۆ تۆ بە تۆبەیەک گەورەترین گوناهبار دەبەخشیت
ئەی نەدەکرا لەسەر هەڵەیەکی
زۆر زۆر بچووکی دایە حەوا
ملیارەها ئینسان
لە مێژوویەکی خوێناویی رزگار بکەیت
خۆ ئەوەی لەم سەرزەمینەدا روویداوەو روودەدات
هەرگیز بە هەڵەی سێوخواردن بەراورد ناکرێت
***

خۆشەویستی

خۆشەویستی وێنەی زۆرە
بەڵام لای من
بەهێزترینیان دوو جۆرە
یەکەمیان، پێویستی لەش و
فەرمان و قەدەری خوایە
دووەمیشیان، وەک هەوایە
گشت چرکەیەک
بەبێئەوەی ئاگادار بیت
لە ناخەوە هەڵیدەمژیت
ئاوی رۆحە
چوار وەرزەی ساڵ ناگۆڕێت و
وەک خۆی وایە
ئەم جۆرە خۆشەویستییە
زمانێکی تایبەتیە
بەبێئەوەی دەم بجووڵێت
لێو لەیەکدات
هەر بە سووکە تەماشایەک
بەرانبەرەکەت تێتدەگات
***

بەرخ

چزووی زەردەواڵەی دۆزەخ
لە ناخی مێشکتا چەقی
لەوێشەوە ژەهری نەمان
بۆ ناو خوێن و ئێسقانت جۆگەلەی بەست و
وردە وردەخاوبوویتەوە
لە پڕێکدا بینیت ئیزرائیل خۆیەتی
لای سەرتەوە راوەستاوە
دەستی چەپی بە توندی لە قژتا گیرکرد
بە دەستی راستیش شمشێری
بۆ ئاسمان بەرزکردەوە
پێش ملپەڕین و گیان دەرچوون
تۆ چاوەکانت هەڵهێنا
ئەمجارەیان بینیت هێشتا
پەرداخەکەی شەوی پێشووت
نیوەپڕەو
زانیت کە دوێنێ ئێوارە
یادی بەرخێک مەستی کردیت
بە بەر چاوتەوە سەربڕاو
ئەویش دیل و بێدەستەڵات
زۆر بە سۆزەوە ئەیباڕان

بەشی سێیەم

شیعرەکانی
٢٠٠٨

ئێوارە پیاسەیەک
بە کۆڕنیشەکەی کەرکوکدا

نامە

ئاوارەیەک لە فەیلەقی کەرکوکەکەوە
دەربارەی ماددەی بیستوچوار
نامەیەکی نارەزایی بۆ پەرلەمانەکەی عێراق
خستبووە رێ
تا نامەکە گەیشتە جێ
یەک یەک هەموو حەرفەکانی
ببوون بە پشکۆی ئاگرو زەردەواڵە
زەرفەکەیش ببووە مەقاڵە

ڤالانتاین ٢٠٠٩/٢/١٤

بە بۆنەی ڤالانتاینەوە دڵدارەکانی شۆریجەو رەحیماوە
هەموویان بڕیاریانداوە
لە داخی پەڕۆی سەوزو زەرد
ئەمساڵ یادەوەریی جەژنی خۆشەویستی ناکەنەوە
لەو رۆژەدا ماندەگرن و بەختی کورد ئەدەنە بەر بەرد

قەرە قۆینلو

وەچەی قەحتان
کاتێ هاتن وەکو گەنە، بوون بە دوومەڵ
بوون بە قالۆنچەو بە قاچی (دە هەزارەوە)
نووسانە پێستی شارەوە
پاشان عرووبەو موسەنناو ئەندەلوس و ئەبو غەزبان
کۆبوونەوەو
بەربوونە گۆڕینی ناوی کۆڵان و بازاڕو دوکان
بەر لەوانیش ئالی عوسمان
کاتێ هاتن
توورەکەیەک کێچی (قەرە)ی وەک دڵی خۆیان بۆ هێنام
ئێستایش بۆیە شارێکی پڕ لە فەرتەنەم
شڵەژاوی بۆردوومانی کێچ و گەنەم

هاوسەرەکەی مامەڕیشە

لەگۆڤارێکدا خوێندمەوە
هاوسەرەکەی مامەڕیشە
داخوازییەکی نووسیوە، تیایدا وتوویەتی ئەویش
حەزدەکات سەیارەیەکی قنج و بچکۆلانەی هەبێت
سەیارەیەکی ئاسایی نەک مارسیدس و شۆفرلێت
کاتێ چۆتە نووسینگەی شار
کاربەدەستێکی قەڵەوی سک پڕ دۆلار
گلەیی لێدەکاو دەڵێت
تۆ چی لە سەیارە دەکەی
ئەوەندەت بەسە خێزانی
شەهیدێکی گەورەی وەکو مامەڕیشەی
***

غەمی باڵابەرز

باڵەخانەکانی هەولێر
شوقەکانی سلەیمانی
راستە بەرزن وەک بورج وان

بەڵام لەوانیش بەرزتر
عیمارەی غەمی کەرکوکە
وا چۆتە حەلحەلەی ئاسمان

قوتابخانەی میللەت

دوو مناڵی کوردی نەگبەت
خەڵکی خانووە قوڕەکان بوون
هەموو رۆژێک نیو سەعاتێ بە پێدەچوون
بەرەو قوتابخانەی میللەت
دوو مامۆستای کراس سەوزو کراس زەردی گەنج و خرپن
لەوێ فێری (دارا داری دی) دەکردن
کاتێ من چووم سەبەتەیەک مێوەی خۆشم
لە گەڵ خۆمدا بۆ بردبوون
مناڵەکان پاش ئەوەی لە نیگای چاوی
هەردوو مامۆستاکە رامان
یەکێکیان سێوێکی سەوزو
ئەوەکەی تر هەرمێیەکی زەردی رفان

نەخشەی کوردستان

یەکەمجار کە هاتمە سوید هەر لە فڕۆکەخانەوە
پۆلیسێک چەند پرسیارێکی ئاراستەم کرد
-ناوت چییەو لە کام وڵاتەوە هاتووی؟؟
-- وتم ناوم سەلام محەمەد ئەمینە
-وڵاتەکەمیش: کوردستان.
-- وتی ئاخر کامە بەشیان؟
-تورکیا؟ عێراق؟ سوریا؟ ئێران؟؟
-- وتم هیچیان
-لای خۆت بنووسە کەسێکی بێ وڵاتی ناوچەی گەرمیان

باڵندە موهاجیرەکانی کەرکوک

بەیانییەک ئەچووم بۆ کار
رەوە باڵندەیەکی زۆر
وڵات وڵات هەڵفڕیبوون
بەرەو سوید
بینیم حەوشەو سەردیوارو باڵەخانەو
درەختەکانی میگراشوون*
هەموو پڕبوون
لە پاساری و پەرەسێلکەو سوێسکەو کۆتر
دەنگی گمەگم و زیقەو جریوەیان
دڵی هێنابوومە گریان
سێ سێ، دوو دوو
سەریان بە یەکەوە نابوو
هەموو بەسەرهاتی خۆیان
بۆ یەکتری باس ئەکرد چۆن
لە کەرکوکدا بێ هێلانەو
لە سلێمانی و هەولێریش بە ئاوارە ناونووس دەکرێن
هاتوون بەڵکو، لێرە ئیقامە وەربگرن
ئەوسا بە ئارەزووی خۆیان بڕۆن و بێن...

کوردستانی سوید

ئەگەر هەموو دانیشتووانی کوردستان
بە فڕۆکەی پان و بەرین
بۆ وڵاتی سوید بەرین
سویدییەکانیش هەموویان
ببەین بۆ کوێستان و گەرمیان
بشێ ئەوسا
کاروانی کۆچ و هیجرەتی پەنابەران
لێرەوە بێت بۆ وڵاتی رۆژهەڵاتی سویدستان؟؟؟

سیمفۆنیای ئەجەل

جوانترین شیعر بنووسم
جوانترین چیرۆک و رۆمان
گریمان بووم بە خاوەنی پەنجا دیوان
بە چی ئەچێ و چی ئەگۆڕێ
کە بیر لە سیمفۆنیای ئەجەل ئەکەمەوە
نوقمی خەیاڵی دوور ئەبم
ئەڕۆم بۆ کەوکەبێکی جوان
پڕ لە نێرگزی سەعادەت، لە ڕێحانەی سپی رۆح و
لە فریشتەو لە پەپوولەی خەونی پیرۆزی منداڵان
ئا لەوێدا، دیوارێکی شووشەبەندی
لە گەرما سوور هەڵگەڕاوی رەق و ئەستوور
ئەکەوێتە نێوان من و خواوەندەوە
ئەگینا بۆ خۆم بە نووری خۆشەویستی خوا ئەسووتام

سوید — **٢٠٠٨/٩/٢٠**

لە ژمارە ٣٣ی گۆڤاری هەناردا بڵاوکراوەتەوە

چەند سەرنجێک:

میگراشوون مەبەست لە دایرەی هیجرەیە بە زمانی سویدی.

قەرە واتە رەش، بە زمانی تورکی وەک قەرە سالم، قەرە حەسەن، قەرە هەنجیر کە عوسمانیەکان بە زۆرەملێ سەپاندوویانە.

بێجگە لە دوا کۆپلە ئەوەکانیتر رەنگدانەوەی بارودۆخی تایبەتی شاری کەرکوک و کوردستان بە گشتین. چۆن سیاسییەکان خیتابی خۆیان هەیە، پێموایە شاعیریش هەندێجار مافی ئەوەی هەیە خیتابی خۆی هەبێت و خواوەندی ئیلهام لایەنە هونەرییەکەی ئەبەخشێت، ئەگەر لە پێناوی مەسەلەیەکی رەوادا بێت و لەسەر هەڵەی زمانەوانیی بچووک لێپرسینەوەی لەگەڵدا ناکات.

***

بۆ شێرزادی جوانەمەرگ

شەوی ٢٧ / ٢٨ی مانگی تەمموز لە شاری ئۆپسالای سوید شێرزادی خوشکەزام بە نەخۆشییەکی کوتوپڕ لە تەمەنی بیستوحەوت ساڵیدا کۆچی دوواییکرد. ئەم چەند وشەیە لە یادی چلەی ماتەمینیدا نووسراوەو خوێنراوەتەوە.

ئەگەر هەموو خەمەکانمان کۆکەینەوە
دەنک دەنک... ...
بیانکەینە ملوانکەیەک لە ئەستێرە
ئەوە تۆی شێرەکەی هەمووان
لە ناوەڕاستی ئاسمانا بە ملوانکەی ئەستێرەوە
قاتێکی سپی ئاوریشم و کراسێکی شینی کاڵ و
بۆینباخێکی یاقووتیت لە بەردایە
بە چرپەیەکی نەرمەوە ئەڵێی دایە
هەستە با بەم کەنارەوە
کەناری شەقامی هەورو تریفەی جوان
سووکە پیاسەیەک بکەین
ئەگەر کاتمان هەبوو تۆزێک سەریش ئەدەین
لە خزمەکانی ڤێستەرۆس

ئۆغرت خێربێ شێره گیان
تۆ له جیاتی پیاسەی سووک
هەر بە تەنیا شەقامی هەورو تریفەت تێپەڕان و
چووی بۆ وڵاتی رۆحەکان
لە جیاتی دیدەنی و سەردان
لەم غەریبی و تاراوگە ساردو سڕەدا
بووی بە یەکەم موسافیری خزمەکان و
بووی بە سەرقافڵەچی کاروان
ئەوەتانێ وا لە بەرچاومی شێره گیان
هەر چەند مەترێک بە سەرووی ماڵەکەتەوە
بە پەڵە هەورە سپییەکەی گۆتسووندەوە
بوویتە بە گوڵە ئەرخەوان
کە شنەی با لە دارستانە سەوزەکەی ئەودیوتەوە
هەڵیدەکات...
وەک سنەوبەری کەڵەگەت بەژن و باڵات
بەرز... بەرز... ئەبێتەوە
ئەوسا هەموو یادەوەریی دۆست و یاران
لە بناری سنەوبەری ئەو بەژنە زراڤەی تۆدا
ئەبن بە رێحانەڕەشەو گوڵاڵە سوورەی بەهاران... ...

بۆ وا پەلە بووی شێره گیان
ئاخر کەی وادەی ئەم کۆچە کوتوپڕەو
ئەم سەفەرە بێ پلانەو
ئەم هەڵفڕینە دوورەبوو
خۆ تۆ ناچیت بۆ تایلاندو بۆ ئیسپانیاو بۆ کوردستان
تۆ بەسەر شەقامی هەورا تێدەپەڕی و
کۆڵانەکانی تریفەت گرتۆتە بەر
تۆ بۆ شارێکی دوور ئەڕۆی... ... ... تا بڵێی دوور
کەوتۆتە ئەوسەری ئاسمان
ئێ، ئاخر، بەڵام، شێره گیان
خۆ تۆ هێشتا نە جانتات کۆکردبۆوە
نە بلیتی فڕۆکەت پێگەیشتبوو
نە پەساپۆرت و نە ڤیزەت وەرگرتبوو
تۆ تەنانەت ماڵئاواییت لە هیچ کەسێک نەکردبوو... ...
*****

چەند پەلەبووی شێره ئازاو مەنگ و جوانەکەی ئۆپسالا...
چەند پەلەبووی
فریای ئەوەندەیش نەکەوتی
هەواڵێ ... ... یا ... ... تەلەفۆنێ
نامەیەک ... مێدێلاندەیەک ... ... لە دوای خۆتەوە جێبێڵی...

ئاخۆ چ خەونێکی قووڵ و سیحراوی بوو کە دەتبینی و
لە ناوەختا راپەڕانی... ...
چ هاوارێکی خنکاوبوو وا ئارامیی و هێمنییەکەی. ...
وروژانی
چ بەکتریاو میکرۆبێک بوو
وا سووڕی خوێنی وەستانی...
ئەی چ بەفرو چ کڕێوەو زریانێک بوو
وا ئەو ئێوارە هاوینە هەوا گەرمەی
ساردکردەوەو گۆشتی روومەتی تەزانی...
دڵنیام شێرەکەی خۆمان... ... شێرەی هەمووان
دڵنیام خۆتیش... نازانی... ...
ڤێستەرۆس - ٢٠٠٨/٨/٣١
***

باغی غەریبان

لێرە لە سوید، باغێکی گەورەم هەیە
ناوی: باغی غەریبانە
گوڵەکانی، ئاسایی نین
رەنگەکانی، ئاسایی نین
لە چەند بەشێکی جیاوازو یەکگرتوودا پێکهاتوون و
لای پێشەوەی یەکپارچە نێرگزەجاڕو گوڵە شیعری
بیرەوەرین
بەڵام بەشەکانی تری
پڕن لە گوڵە ئاوازو گوڵە ماچ و
بۆن و بەرامەی زۆر شیرین
بۆ نموونە: گوڵی تابلۆکان هەریەکە
داستانێکی بێ سەرەتاو بێ کۆتایین...
سێ چوار تابلۆیان بە گشتی (شەرحی غوربەتەکەی نالین)
ئازارەکان دانە دانە
خۆیان بوونەتە ئینجانە
هەریەکە گوڵە غەمێکی بە لێواردا شۆڕبۆتەوەو
لەوێ سەید عەلی و مەزهەر،
عەلی مەردان و بەهجەت و زۆری تریش
پۆل پۆل بە دەم سەمای مەرگ و ژیانەوە

مەشقی گۆرانی نوێ ئەکەن
ئا ئەو گوڵە یاقووتیەش کە شمشاڵیان بۆ لێئەدات
مۆزارت نییەو قالەمەڕەکەی خۆمانە
لە سەنتەری باغەکەمدا کتێبخانەیەکی بچووک
وەک کولێرەی تازەبرژاو
هەڵمی هەناسەی کتێبی گڕتێبەربووی لێهەڵدەستێ
پڕە لە رۆمان و شیعرو کورتە چیرۆک
کە هێشتا نەنووسراونەتەوە
نەغمەیەکی ئەوەندە بە کوڵ و سۆزیان لێوەدەڕژێت
ئەگەر هێزی دەربڕینی گشت زمانەکانی دونیا کۆکەینەوە
لەو نەغمەیە تێناگەن و
توانای وەسفی زەخرەفەی نۆتەیان نییە...
ئەو گوڵە نەغمە جوانانە
هەندێکیان لە گوڵەکانی ژێر ئاوی ئۆقیانووس دەچن
هەندێکیانیش گوڵی کەوکەبێکی ترن و
بە ئاسمانەوە لە شێوەی گوڵە ئەستێرەی پایزان
کەوتوونەتە ناو باغەکەم
*****
لێرە لە سوید، باغێکی گەورەم هەیە
تەنیا خۆمیش باغەوانیم
هەر خۆم ئەزانم چۆن و کەی گوڵاڵەکانی ئاو ئەدەم

بە تەنیایش خۆم، بۆنی غونچە و عەترەکانیان ئەناسمەوە
لە ناویاندا دووانیان رووناکی و تریفەی وشەکانیان
شەپۆلی تیشک ئەهاوێژن
پڕشنگ و بریقەی شەوقیان بە جۆرێک ئەدرەوشێتەوە
بۆتە جەژنی هەزارەها پەپوولەی زەردو سەوزو شین
ئەو دوو گوڵە... سوورو سپین
سوورەکەیان دڵی مەسعود محەمەدەو
سپیەکەیشیان سەرو ریشی موبارەکی مەلا شوکور مستەفایە
*****
لێرە لە سوید، باغێکی گەورەم هەیە
پڕە لە گوڵی جۆراوجۆر
هەر گوڵەو ناوی خۆی هەیە
هیچیان لەوەکەیتر ناچێ...
گوڵە شەونم، گوڵە بەفرو
گوڵە ئاخ و گوڵە داخ و گوڵە ناخ...
لە سەرەتاوە ئەم باخە
رووبەرەکەی، تەنیا چوار پێنج مەترێک ئەبوو
بەڵام پاش حەڤدە ساڵ دووری لە کوردستان
ئێستا زۆربەی زەوییەکانی دەوروبەری گرتۆتەوە
ناچار ئەبێ بەردەوام و بێ پشوودان
بە دیارییەوە ئێشک بگرم

هەتا دەمەو ئێوارانێک
بە دەم ئاودانی گوڵەوە لێرە ئەمرم...

سوید – **٢٠٠٨/٩/١٣**

***

برووسکەیەک
لە کەرکوکەوە بۆ شێرکۆ بێکەس

ئەم برووسکەیە وەڵامێکە بۆ شیعرێکی لە دڵەوە بۆ دڵی هاوڕێی شاعیرم کاک شێرکۆ بێکەس بە ناونیشانی (حەوت پەرەسێلکەی ئێوارەیەکی کەرکوک)، کە لە ژمارە - ٢٧٠-ی رۆژنامەی – هەواڵ-دا بڵاوکراوەتەوە. ئەو دێڕانەی کە خراونەتە نێوان دوو کەوانەوە، شیعری کاک شێرکۆ خۆیەتی.

سوپاس برام
(هەرسێکتان بوون
هەولێرو سلێمانی و دهۆک
بە پاسێکی زەردو سەوزی فیدراڵیەوە)
هاتنە سەردانی و دیدەنیم
سوپاس هەموو دیارییەکانتان گەیشتنە لام

(دهۆک دوو زەمیلە پەیڤی
رەنگاورەنگی فۆلکلۆری بۆ هێنابووم
هەولێر تابلۆی دڵی خۆی و
دوو سێ گۆرەپان بەڵێن و

پڕ بە قەڵایەک حەیرانی بۆهێنابووم
سلەیمانیش لەگەڵ خۆیدا:
وێنەیەکی گەورەی قودس و
تازەترین نوکتەی تەڕی شاخی گۆیژەو
دوو دەرزەنیش فشەفشی موعەلەبی بۆهێنابووم)

سوپاس برام،
دیارییەکانتان گەیشتنە لام
بەڵام وەک خۆتیش ئەزانی
ئەو ڕۆژانە نەخۆش بووم و
(لە شەڕێکی قەراغ شاردا
لەگەڵ خێڵی ئوسامەدا
ئەوسا دەستێکم شکابوو
تا ئەو ساتەی ئێوە هاتن
لە گەچدا بوو)

ئێستا نەک تەنیا هەر دەستم،
قاچی چەپیشیان شکاندووم
هەموو لەشم بۆتە برین
نەک تەنیایش خێڵی ئوسامە،
بگرە هەموو خێڵەکانی

ئەتاتورک و ئەتافورس و ئەبوجەهل و
تێکرا هەموو چەتەکانی بیابانی دووررگەی عەرەب
چوار دەوریان ئابلۆقە داوم
منیش تەواو حەپەساوم
گەر بە راستی برای ئێوەم
گەر بە راستی برابەشی نەوتەکەم و غەمەکەمن
فەرموون وا بە ڕۆژی رووناک بە بەر چاوی خۆتانەوە
هەتک دەکرێم...
ئەوەتانێ... لە نەجەف و کەربەلاوە
تەڵاقنامەی جیابوونەوەم لەکوردستان بۆ نووسراوە
من خۆم تاکو دوا هەناسەم
ئەو دەعوایە ئیمزا ناکەم...
وەکالەتیشم نەداوە
بە هیچ کاک و مام و خاڵ و ئامۆزایەک
پەنجە وەردەنە ئیمزاوە

فریامکەون براکانم... ... فریامکەون
ئەگەر ئێمە لەم تەنگانەو قەیرانەدا برانەبین
کوردایەتی و قودس و دڵ چین؟
بەڕێز کاکە سلێمانی، شاری هەڵمەت و قوربانی
کاکە هەولێری پایتەخت و شارەکەی قەڵاو منارە

دهۆک گیان شاری شەهیدان
دە وەرنەوە بۆ سەردانیم
ئێستا لە چاو جارانەوە بێهێزترو نەخۆشترو تەنیاترم
گەلە گورگ گەمارۆی داوم
بە بێدەنگیش لە ژێرەوە خەریکن کەڵبە تیژ ئەکەن
پەلەکەن و فریامکەون
دیاریی و یاریم لێتان ناوێ
بە تەنیا هەر خۆتان وەرن
کە کەوتنە رێ
ئەمجارەیان سواری پاسی زەرد- سەوزی فیدراڵی نەبن
بە پێی خۆتان توندو تۆڵ وەک (یادی بە خێر)
رۆژانی پێشمەرگایەتی، گورج گورج وەرن
چەندتان پێدەچێت با بچێ...
رێگای کەرکوک دەشتاییەو بێ ئەو پاسەیش دەگەنە جێ...

ڤێسەرۆس ـ سوید – **٢٠٠٨/٩/١٠**

***

بۆ ئاگاداری

شاعیرێکی هاوڕێم
وشەکانی،
بۆنی بارووت و خۆڵی پاش باران و
هاوارو زریکەی مناڵ و رۆژە زەردەکانی ئەنفال و
هەڵەبجەیان لێدێت

شاعیرێکی هاوڕێم
شیعرەکانی،
بۆنی ئارەقەی لەشی ژن و مەمکی ژن و عەتری ژن و
چرپەی نەرم و گەرمی ژنیان لێدێت

ئەو شیعرانەی کە منیش ساڵەهایەکە نایانووسمەوەو
هەموو ژوورو سەردابەکانی نوگرە سەلمانی دڵمیان پڕ
کردۆتەوە...
تەنیا هەر بۆنی کەرکوکیان لێدێت
بۆنی نەوتەکەی کەیوان و خانووە کۆنەکانی حەسیرەکەو
مزگەوتەکەی رەحیماوەو
ئاوارەکانی فەیلەق و

بۆنی میمی ئامین و میمی فەخرییان لێدێت
بۆنی چایخانەکەی شۆریجەو بازاڕی مێوەکەی ئازادیان
لێدێت...

ئەگەر تۆزقاڵێ غافڵ بم و پەنجەرەیەکی ناخم بکرێتەوە
باڵندە شیعرێک فرسەت ئەهێنێ و
ئەدا لە شەقەی باڵ و فیرار ئەکات
تکایە ئەگەر لە هەر شوێنێکدا
باڵندەیەکی ئاگراویتان بینی... لێی مەترسێن
ئەوە شیعرێکی هەڵاتووی ناخی منە.

سوید- **٢٠٠٨/٩/٩**
***

چرکەکانی گیاندەرچوون

کەس نازانێ،
لە چرکەکانی گیان دەرچووندا
مرۆڤ هەست بەچی دەکات
دەڵێن لە سەرەتادا
بە تونێلێکی رەش و تاریک و درێژدا
تێدەپەرێت و
پاشان، دەکەوێتە ئاسمانێکی پڕ لە نوورو
پڕ لە پەمۆی سپی یا شتێکی لە بابەتی پەمۆ
دەڵێن کە مرۆڤ ئەمرێ لۆکەی نەبینراوی رۆحی
تەرمەکەی خۆی دەبینێت و پێیدەڵێت
ئا ئەوە قەپاغی من بوو لەسەر زەوی
ئەی مرۆڤی قەپاغ
ئا ئەوە توێکڵ و کارتۆنی ژیانی من بوو
ئەی مرۆڤی مقەباو کارتۆن
ئەم ئاسمانەی کەوتۆتە دیوەکەی تری زەمەنەوە
پڕاوپڕە لە تاڵەپەمۆی بێ ژمارە
هەرهەموویان یەکتری دەناسنەوەو
بەخێرهاتنی یەکتریش دەکەن
ئەوە ئاسمانێکی خەیاڵییە

یا کێڵگەیەکی بێسنووری پەمۆی پیرۆزە
وا سپی سپی دەکاتەوە؟
لەوێ... بە دەم شنە ئاوازێکی خوداییەوە
دەلەرێنەوەو سەما دەکەن
بکوژو کوژراو
جەللادو قوربانیی
زۆردارو زۆرلێکراو
راستی و درۆ

هەر هەموویان بە زمانێکی گەردوونی
باس و خواسی حەقیقەت
بۆ یەکتری دەگێڕنەوە
گوایە بە درێژایی ژیان
رۆح خەوی لێکەوتووەو
تەنیا لە چرکەی مردندا
بێدارئەبێتەوەو چاو هەڵدێنێت و
دەچێتە ئاسمانی ئەبەدییەت
کەسیش تەنانەت... عومەری خەیامیش
لەو کەرنەڤاڵەوە نەگەڕاوەتەوە
تا چەند پرسیارێکی لێبکەین و
سەرنجراکێشترین موقابەلەی تەلەفیزۆنی
لەگەڵدا سازبکەین...
سوید —٢٠٠٨/١٠/٣

زەردەپەڕو کازیوە

زەردەپەڕ نیشانەی ئاوابوون نییە
زەردەپەڕو کازیوە دوو خوشکن
مرۆڤ نازانێ کەی لە دایکبوون و کەی دەمرن
*****

زەردەپەڕو کازیوەو پەلکەزێڕینەم تێکەڵاوکرد
بوون بە فەرهەنگی رووناکی
سبەینێ ئێوارە زەردەپەڕ دێتەوە
وەکو خۆیەتی و ناگۆڕێت
بەڵام کە مرۆڤێک دەمرێت
هەرگیز هەرگیز یەکێکی کوتومت وەک ئەو
لەدایکنابێتەوە
سروشت بە هۆی سووڕانەوەی زەوی و هەتاو
سەرەتاو کۆتایی نادیارە
هیچ مرۆڤێک فریای یەکەم سەرەتا نەکەوتووە
نابێت بە شایەدحاڵی کۆتاییش..
*****

سروشت نامرێ
مرۆڤ ئەمرێ
سروشت هەر یەک سروشتە
مرۆڤیش هەزاران جۆرو
بیرو بۆچوونی جیاواز

*****

ڤێستەرۆس ـ **٢٠٠٨/٩/٢٥**

عەدالەت خان

عەدالەت خان،
هیچ شاعیرێک توانای وەسفی
شێوەو جوانی و تام و بۆن و
دەنگ و رەنگی تۆی نییە
ئەوەتەی مێژوو هەیە تۆیش هەیت،
هەر لە حامۆرابیەوە تا دەگاتە
فەیلەسووف و بیرکارەکانی ئەمڕۆ
باس تەنیا باسی نازداری و شۆخوشەنگی تۆیە
هەر کەسێکیش،
بە جۆرەی بەرژەوەندی خۆی
چەکی بیرو چەکی هێزی
خستۆتە کارو
لە پێناوی تۆدا خەبات دەکات
رۆژێک ناوت دەنێن: دیموکراتی
رۆژێکیتر دەبیت بە: سۆشیالیستی
جارێک دەتکەن بە پرۆلیتارو جارێکیش بە شۆڤینی
ئینجا فراوانترت دەکەن و

ناوت لێدەنێن: سۆسیال دیموکرات
هەندێک دەتکەن بە: موجاهیدو
هەندێکیتر بە: بیرۆکرات
عەدالەت خان گەلێ جەنگی گەورە گەورە
لە پێناوی تۆدا بەرپابووە
هەردوو بەرەی شەڕکەری گشت جەنگێکیش
لافی خۆشەویستی و لایەنگری تۆ لێدەدەن
تەورات و ئنجیل و قورئان
لەپێناوی تۆدا هاتوون،
چ بەزمێکت ناوەتەوە عەدالەت خان
تۆ تەنها هەر خۆتی
یەک وشەیت و
بە هەزاران واتایان بۆت دارشتووە
کە جیاوازو دژ بە یەکن
زۆرجاریش ئەو جیاوازییە
دەبێتە هۆی دژایەتی و
کوشتارو تەفرو تونابوون
بەڵام تۆ خۆت جوانی جوانان عەدالەت خان
چاک چاک دڵنیای دەمێکە زۆر لە مێژە
هەتک بوویت و پەردەی کچێنیت نەماوە

سەدان و هەزاران هیتلەر
بە (سیغە) مارەیان کردی و تەڵاقیاندای
تەنیا هەر خۆتیش دەزانیت
لە مێژووی مرۆڤایەتیدا
چەندین ملیۆن بێچووە (سیغە)ی
نهێنیت لێکەوتۆتەوە...

٢٠٠٨/١١/٥- ڤێستەرۆس
***

فەلسەفەی کات

ئیمشەو دوو کەس
بێدارن، خەویان زڕاوە
یەکەمیان زوو زوو تەماشای سەعات ئەکاو
وا هەست ئەکات کات وەستاوە
درێژبۆتەوەو ناڕوات و دووایی نایە
دووەمیشیان،
گوریسی غەمێکی تاریک
وەک رەشەمار ئالاَوەتە شادەمارەکانی دڵی
ئەبینێ کات
زۆر زۆر لە جاران خێراتر
بۆ پێشەوە تەکان ئەدات
ئەوەی یەکەم پەلەیەتی، بۆ بەیانی
چاوەڕوانی: ژوانی یارە
دووەمیش: پەتی سێدارە...

٢٠٠٨/١٠/٢١- سوید
***

قەراغەکان

رۆژگار وەکو دیناسۆرێکی هاروهاج
بە دوو تایەی ئاسنینەوە بێ راوەستان
رێگا ئەبڕێت
کەس نازانێ لە کەیەوە ئەم دەعبایە رێی گرتووەو
بۆ کوێ ئەڕواو کەی ئەوەستێت
هەست بە سووڕانەوەی ناکەین
هەر ئەڕوات و ئەڵێی لە شوێنەکەی خۆیدا
پەنچەر بووە
چی هاتە بەردەمی گسکی ئەدات و
بە هەردوو قەراغی رێگادا رۆی ئەکات
قەراغەکان... پڕن لە کەللەسەر
قەراغەکان... گۆڕستانی بێژمارەن
قەراغەکان... پاشماوەی سەدان و هەزاران جەنگن
هەر لە جەنگی تیروکەوانەوە بۆ جەنگی نەوەویی
قەراغەکان... پڕن لە لاشەی مرۆڤ و مێرووڵەو
پووش و پەڵاشی یادگارو بیرەوەریی
پڕن لە وردە ئاوێنەی شکاوی بەسەرهات
قەراغەکان... بە تۆزو گەردی (کات)

روخساریان ژەنگی مێژووی لێنیشتووە
مەکینەی زلی ڕۆژگاریش بەبێ وچان
وەک دیناسۆرێکی کەتە
بە بۆڵە بۆڵ ئەڕوا... ئەڕوا
ئەگەر یەکێک لە پڕێکدا هات و وتی:
نۆرەی تۆیە
سبەینێ ڕێک لە سەعات دوانزەدا ئەمریت
چیت بە خەیاڵدا دێت و چی دەکەیت؟

سبەینێ مەکینەی مەرگ دەگاتە سنووری وڵاتی زاتی تۆ
وەک باگردێن دەتشێلێت و دەتهاڕێت و...
فڕێت دەداتە قەراغەوە
چرکەیەک ڕاوەستانی بۆ نییە

تۆ بمریت یا نەمریت... ئەو ئەڕوا
تۆ هەبیت یا نەبیت... ئەو ئەڕوا
کە تۆیش ئەمریت
چەند دڵۆپە فرمێسکێکت بۆ دەڕێژن و
ژیان بەردەوام دەبێت
هیچ دایرەیەک لە کار ناوەستێت
هیچ ئێزگەو تەلەفیزیۆن و گۆڤارێک
مان ناگرێت و داناخرێت

ڕەنگە لە سووچێکی ڕەشی ڕۆژنامەیەکی خۆماڵیدا
(بە داخ و پەژارەی زۆرەوە چەند دێڕێک سەرەخۆشی
بنووسرێت)
لە پرسەکەتیشدا باسی سیاسەت و کێشە کۆمەڵایەتییەکان
دەکەن
کە دەرۆن دەڵێن مردن ڕێگای هەموومانە
نوێژەکان، لە کاتی دیاریکراوی خۆیاندا دەکرێن
هەمەچەشنە خەڵکی بۆ کڵێساو پەرستگاکانی تر دەچن
فەرمانبەران پێنج دەقیقە لە دەوام دواناکەون
قوتابخانەو زانکۆکان لە کاتی خۆیاندا دەکرێنەوە
هەروەها دووکانەکانیش،
مەلەوانگەکانیش،
مەیخانەکانیش.
بەفر وەک جاران ئەبارێ
باران وەک خۆی دێتە خوارێ...
کە تۆ ئەمریت،
وەک ملیۆنێ ساڵ لەوەبەر
خۆر لە کاتی خۆیدا هەڵدێ و... ئاوا دەبێ
شاخەکان
دارستانەکان
دەریاکان
تەنانەت پەپوولەکانیش، پەڕەسێلکەکانیش
هەست بە مردنی تۆ ناکەن

ئەم مەکینە هارو هاجە، ئەم دیناسۆرە برسییە
لە شۆفلی رۆبۆت دەچێت

هێواش هێواش بۆ پێشەوە تەکان ئەدات و
کتێبی قەڵەو قەڵەوی مێژوومان بۆ جێدەهێڵێت
هەرگیز فریای خوێندنەوەیان ناکەوین
مێژووی رق و خۆشەویستی
مێژووی درِک و گوڵ
کە بە هەردوو قەراغی رێگای ژیانەوە
لە گەڵ پووش و پەڵاش و لاشەی مرۆڤ و مێروولەدا
گردۆلکەیەک دروست ئەکەن
باران و لافاویش
بە زەوییەوە تەخت تەختی دەکەنەوە
دەبن بە تارمایی
بیرەوەریی و یادگاری زەمەنە بەسەرچووەکان...

سبەینێ سەعات دوانزە تۆ ئەمریت
چۆن ئیمشەو بە سەردەبەیت و بیر لە چی دەکەیتەوە
بشێ بۆ مزگەوت بچیت و لە دڵەوە تۆبە بکەی؟
خۆ تەنها بە یەک تۆبە
منداڵ منداڵ ئەبیتەوەو گشت گوناهەکانت هەڵدەوەرێن
پاشان شەهادەیەک ئەهێنیت و

دەسبەجێ ئەگەیتە کەناری جۆگەلە شەرابییەکان
لەوێ دائەنیشیت و نۆش ئەکەیت و
لەگەڵ حۆرییەکانی بەهەشتدا
کاتی رەنگاورەنگ بەسەردەبەیت
تەنها بە تۆبەیەک و شەهادەیەک
لە مرۆڤەوە ناوت ئەبێت بە ئەبەدییەت
ئیمشەو چی دەکەیت و بیر لە چی دەکەیتەوە
لە سەعات دوانزەدا ئەمریت
کاتێ ئەمریت
پاشەڕۆژیش ئەمرێت
هەوا، سەوزایی، رووناکی، هەموو ئەمرن
کە تۆ ئەمریت گەردوون ئەمرێت
ئەی خۆت حەز بە چی دەکەیت و
دەخوازی چۆن دوا شەوی ژیانت بەڕێکەیت؟
بە هۆشیاریی
یا بە سەرخۆشی...
ئەی بۆ دواجار بیر لە کامیان دەکەیتەوە
تۆبەو شەهادە
یا تریفە سپییەکەی تاریکایی عەدەم؟

سوید /١٧/١٢/٢٠٠٨

کون فەیەکوون

ساڵەهایەکە،
بە کۆمەڵێ ئەدرەسی جیاجیادا
نامەیەکم بۆ خودا ناردووە
هەموو شەوێک بەر لە خەوتن
سنووقی پۆستەکەی عەقڵم دەکەمەوە
وەڵام نییە
گشت بەیانییەک،
بەر لەوەی کە دەموچاوم بشۆم
سەرنجێکی پۆستی دەرگای شوقەکەم دەدەم
وەڵام نییە
ڕۆژانە ئەو نامەیە کۆپی دەکەم
بۆ هەموو ناونیشانەکانی
زەوی و ئاسمانی دەنێرم
وەڵام نییە
چەندجارێک خستوومەتە شووشەیەکی بچووکەوەو
فڕێمداوەتە ناو دەریای قووڵەوە
وەڵام نییە
کاتێ منداڵیش بووم

نامەکەم بە کۆلارەی کاغەزەوە دەبەستەوە
هەموو کەتیرەکەم دەکردەوەو
پاشان دەزوولەکەم دەپچڕان

وەڵام نییە
لە زۆربەی ڕۆژنامە گەورەکانی جیهاندا
بە زمانی جیاواز ئەو نامەیەم بڵاوکردۆتەوە
وەڵام نییە

* * *

من هەرگیز وەک ماغووت ناڵێم خودا نەخوێندەوارە
بۆیە وەڵامی نامەکەم ناداتەوە
بەڵام دەپرسم
لەو ئۆقیانووسە بێکۆتاییە پڕ لە هیدایەتەی
ئایا ناکرێت
بە کون فەیەکوونێک
دڵۆپەیەک لە ئارام و
دڵۆپەیەکیش لە ئاسوودەیی
بخاتە دڵە ئاگرەکەی کەرکووکەوە...

ڤێستەرۆس ـ سوید **٢٠٠٨/١٠/٢٠**
***

ماڵئاوایی

تەنیام
تەنیای
تەنیاییمان وڵاتی پەپوولەی سپی و کۆتری سپییە
هەمیشە مانگەشەوە تەنیاییمان
تەنیاییمان ئاوێنەیەکە لە شووشەی هەوری سپی
لووتکەیەکی بە بەفر درەوشاوەی
ژێر پڕشنگی هەتاوی بەیانیانە
تەنیایی من
قەڵای کۆشکەکەی (کافکا)یە
لە ناو سەهۆڵە مەییوەکانی قوتبدا
تەنیایی تۆ
ئاگری دۆزەخەکەی (دانتی)یە
لە ناو دەریا بەستووەکاندا
من و تۆ، دوو تەنیاین
ڕەنگمان لە ڕەنگی ئاو و هەوا دەچێت
هەمیشە مانگەشەوە لای تۆ
هەمیشە بەفر بارینە لای من
تەنیایی هەردووکمان وڵاتی تریفەیە

ئەستێرەکانیش وەکو ئێمە تەنیان
خۆر تەنیایە، مانگ تەنیایە
بەڵام تەنیاییەکەی تۆ لە ڕەنگی بۆشایی دەچێت
تەنیاییەکەی من لە ڕەنگی هیچ دەچێت
ئەی نابینی گوڵە ئەستێرەکانی ئاسمان
بە بۆنەیساڵی تازەوە باڵەفڕەیانە
ئەوانیش وەک دانیشتووانی شاری خەیاڵ
ئاهەنگ ئەگێڕن
بۆ من و تۆی مرۆڤ
مرۆڤی تەنیاتر لە تەنیایی خوای غەریبان

٢٠٠٨/١٢/٣٠

سوید

***

بەشی چوارەم

دیدار لە گەڵ سەلام محەمەد

سازدانی: حەمە کاکەڕەش

عیسام بینی چڵێ ئاگری بۆ هێنام
هەواڵی زەوی لێ پرسیم
وتم: زەوی؟
یا سێدارەو زیندان و ئەتۆم و دڵە نەگریسەکان
کاکە عیسا
دەستم بگرەو بمگەیەنە ((حوزووری خوا))
من نامەوێ جارێکی تر بۆ سەر زەوی بگەڕێمەوە

کۆپلەیەک لە شیعری (شاری نهێنی) لە کتێبی (دەمەو ئێواران ئەتبینم بەسوخمەیەکی زەردەوە)، ساڵی نووسینی ئەم شیعرە ١٩٧٥-ە

ئەگەر بمانەوێت بگەڕێینەوە بۆ ساڵانی حەفتای شیعری کوردیی، بەهیچ شێوەیەك ناتوانین باز بەسەر ناوی سەلام محەمەد-دا بدەین، چونکە یەکێك بوو لە دەنگە دیارو یاخی و زوڵاڵەکانی شیعری کوردیی ئەو سەردەمەو هەر زوو توانیوێتی بە بڵاوکردنەوەی شیعرەکانی و بەشداریکردنی لە هەموو کۆڕە شیعرییەکانی کەرکوك و ناو بەناویش لە کۆڕە ئەدەبیەکانی بەغدا و سلێمانی و هەولێر خوێنەرێکی زۆر لە دەوری خۆی کۆبکاتەوە. وەك لە پێشەکی دیوانە چاپکراوەکەیدا ئاماژەی بۆ کراوە، تا

ساڵی ١٩٨٨ نەیتوانیوە هیچ کۆمەڵە شیعرێك چاپ بکات، بەڵام بە دەرچوونی کتێبی (دەمەو ئێواران ئەتبینم بە سوخمەیەکی زەردەوە) لەو ساڵەدا کە تەنها بریتیبوو لە بەشێکی کەمی شیعرە بڵاوکراوەکانی، تایبەتمەندی خۆی راگەیاندو لە یادەوەریی خوێنەری شیعری کوردیدا مایەوە. هەرچەندە دوای گێرسانەوەی لە مەنفا لە ساڵی ١٩٩١دا بێدەنگی هەڵبژاردووەو هیچ بەرهەم و کتێبێکیم نەکەوتووەتە بەرچاو، بەڵام لەم نزیکانەدا چەند شیعرێکی تازەی بڵاوکردەوە. من لەو روانگەیەوە کە ساڵانێك سەلام محەمەد دەنگێکی درەوشاوەی شیعری کوردیی بوو، پێمخۆشبوو ئەم دیدارەی لەگەڵدا ساز بکەم، بۆ ئەوەی تۆزی بێدەنگیی بتەکێنین و جارێکیتر ئاشنای بیرو بۆچوونەکانی بین دەربارەی شیعرو ئەدەبی کوردیی، چونکە سەلام محەمەد نەك هەر شاعیرێکی دیاربوو، بەڵکو لە بارەی شیعرەوە تێڕامان و خوێندنەوەی تایبەتی هەبوو. لە دوای راپەڕینەوە هیچ دەزگایەکی راگەیاندن و رۆشنبیریی بیریان لە چاپکردنەوەی دەمەو ئێواران نەکردووەتەوە هەرچەندە شەیدایانی شیعری سەلام محەمەد زۆر تاقیبی دەکەن. هەروەها بە هیچ جۆرێك لە لایەن هیچ دەزگایەکی رۆشنبیرییەوە سەلام محەمەد بۆ هیچ چالاکی و کۆڕو فێستیڤاڵێك رووی لێ نەنراوە، لە کاتێکدا دەبینین خەڵکانێك کە هیچ هونەرێکیان پێ نییە داوەتی کوردستان دەکرێنەوەو چەندین بەرنامەی تیڤی و کۆڕوکۆبوونەوەیان بۆ سازدەکەن، کەچی سەلام محەمەدو دیوانەکەی تەواولە بیرکراون. لێرەدا دەڵێم: هەموومان دەزانین هەرچی دەزگای بەناو رۆشنبیریی کوردییە لەلایەن دەستەو تاقمێکەوە داگیرکراون و بە ئارەزووی خۆیان بەکاریدەهێنن، بەڵام ئەگەر کورد رەخنەیەکی بەرچاو روون و دروست و دەقناسی هەیە بۆ دەبێت هیچ قسەیەکی جیدیی لە سەر شیعرەکانی سەلام محەمەد نەکات؟ بەداخەوە رەخنەی کوردی هێشتا لە هاوڕێیەتی و شارچێتی و حیزب چێتی و چێتییەکانی تر دوورنەکەوتووەتەوە لە ماوەی سیی ساڵدا، ئەمە یەکەمین دیدارە لە گەڵ سەلام محەمەدا سازبکرێت، بۆیە بێجگە لە شیعر لە دەرگای زۆر هەڵویست و یادەوەریی و بەسەرهاتی تری داوە.

حەمە کاکەڕەش

دەمەوێت بتگەڕێنمەوە بۆ منداڵیی، منداڵیی تۆ چۆن بوو؟ کەی هەستتکرد گەورە بوویت؟ چین ئەو وێنەو خەیاڵ و تابلۆیانەی کەوا لە سەردەمی منداڵییەوە تائێستا بەشێکی دانەبڕاون لە رۆحی تۆ؟ ئایا لە منداڵیدا هیچ پەیوەندییەك لە نێوان تۆو شیعردا هەبوو؟ ئەی ژینگەی ئەو کاتەی کەرکوك کاریگەرییەکی هەبووە لەسەر دروستکردنی تواناو بەهرەی شیعریی تۆ؟

برام پێش ئەوەی وەڵامی پرسیارەکانت بدەمەوە پێویستە ئەوە بۆ خوێنەری بەڕێز روونبکەینەوە کە من و تۆ لەسەر ئەوە پێکهاتووین لە هەندێك جێگادا خۆم بە پرسیارەکانەوە نەبەستمەوە. یادەوەرییەکان بۆ ئەملاولایان راکێشاوم و پەلکێشیانکردووم. هۆیەکەی ئەوەبوو کە لە سەرەتادا وتمان تەنها دیدارێکی ئەدەبی دەبێت و هەر باس لە شیعر دەکەین، بەڵام کە چوومە ناویەوە ئاسان نەبوو هەندێك یادەوەریی بگێڕمەوەو بەسەر هەندێکی تردا باز بدەم. پڕ بەدڵ حەزم دەکرد هەر هەمووی بگێڕمەوە یا هیچ نەبێت بەشێکی کەمیان. ئینجا یان دەبوو شێوەی پرسیارەکان بگۆڕێن یا جارجار قوڵ بە قوڵی خوێنەردا بکەم و لە چوارچێوەی پرسیارەکەو زەمانی رووداوەکاندا بیبەمە دەرەوەو پاش و پێشم بە زنجیرەی زەمەنی بەسەرهاتەکان کردووە، چونکە ئەمە دیدارە نەك نووسینەوەی مێژووی ژیان. من و تۆ هەست بەم ئاڵوگۆڕە دەکەین، چونکە لەسەری رێکەوتووین و تەواوی سەربەستیتان داومەتێ لەوەی چی دەڵێم و چۆن و لە کوێدا باسیدەکەم. حەزمکرد کە سەرنجی خوێنەریش بۆ ئەم خاڵە گرنگە راکێشین. بە راستیش لەمجۆرە دیدارەدا لە سەرێکەوە پیاو نایەوێت بێجگە لە لایەنە ئەدەبییەکە هیچی تر بڵێ، بەڵام لە سەرێکی دیکەوە هەوڵدەدات هەرچییەك لە ناخیدا پەنگی خواردووەتەوە هەمووی پێکڕا هەڵڕێژێتە سەر کاغەز، کە ئەوەش بۆ دیدار دەست نادات. ناچار ئەگەر تێکەڵ و پێکەڵیش بێت، ئەگەر تەنها سەرە داوەکانیش بێت، هەوڵمداوە لە کۆتاییدا جۆرە هاوسەنگی و

تێهەڵکێشییەك لە نێوان پرسیارەکان و وەڵامەکاندا دروست بکەم، کە بتوانم وێنەیەکی ئاشکراو کامڵ بخەمە بەرچاوی خوێنەر تەنها لە هەندێ بواردا نەبێت کە رەنگە بۆ ئەم دیدارە لەوەزیاتر دەست نەدات.

من رێك لە ٢١/٧/١٩٥٤دا لەدایکبووم نەك (١/٧) وەك زۆربەی عێراقییەکان کە لە بەر نەبوونی زانیاری دروست لە سەرژمێرییەکەی ١٩٥٧دا رۆژی لەدایکبوونی نیوەی عێراق زیاتر کرا بەو بەرواره. خوێندنی سەرەتایی و ئامادەییم لە کەرکوکدا تەواوکردووە. لە ساڵی ١٩٧٨ بەکالۆریۆسم لە قانوون وەرگرتووە لە زانکۆی بەغدا.

بە هۆی ئەوەی کە رەحمەتیی باوکم مامۆستای سەرەتایی بوو، بەردەوام لە گوندێکەوە بۆ گوندێکیتر نەقڵ دەکرا. سەرەتا لە ساڵی ١٩٦٠دا یەکەمین مامۆستاو بەڕێوەبەری قوتابخانەی (تەوەکەڵ)ی سەر بە ناحیەی ئاغجەلەر بوو کە پێشتر قوتابخانە لەو گوندەدا نەبووە. پاشان نەقڵکراوە بۆ گوندی (هەشەزینی) لە ناحیەی (سەنگاو). ئینجا چووینەتەوە بۆ کەرکوك و لەوێشەوە لە ساڵی ١٩٦٣دا کە مامۆستا کوردەکان بە بڕیاری حەرەس قەومی بۆ ناوچە عەرەبییەکان راگوێزراون، باوکم بۆ (تل علی) لە (حەویجە) نەقڵکراوە. لەوێشەوە لە ساڵی ١٩٦٥دا بۆ ناحیەی (دوبز) و پاشان لە ساڵی ١٩٦٩دا بۆ یەکجاریی هاتووینەتەوە بۆ ناو شاری کەرکوك. بە کورتی منداڵیم نەدیوە، چونکە رووبەرەکە زۆر لەوە گەورەتربوو کە تەمەنم فریای بکەوێت **(کارێزەی خاڵخالان – کەرکوك – تەوەکەڵ- هەشەزینی – کەرکوك – حەویجە - دوبز – کەرکوك).** ئەمەش رەنگدانەوەیەکی کاریگەری هەبووە لە سەر ئەو قۆناغە گرنگ و ناسکەی تەمەندا. هێشتا لە ژینگەیەکدا جێگیر نەدەبووم رووبەڕووی ژینگەیەکیتر دەبوومەوە. لە ساڵی ١٩٧٠دا باوکم لە رەحیماوا خانوویەکی کڕی و دێتەوە یادم کە رەحمەتی دایکم زەوی حەوشەکەی ماچکردو وتی (ئۆخەی ئیتر لێرە بارناکەین). هەر پاش چەند مانگێك ژینگەیەکی ناخۆشترو تەڵختر و سامناکتر باوەشی بۆ گرتینەوەو دایکم بە نەخۆشیی شێرپەنجەی مەمك کۆچی دواییکرد. چەند مانگێك دوای ئەو مامەم قادر

که مەعدەنی قایەی هەبوو هەر لە ناو چاڵە مەعدەنەکەدا کەوتە ژێر قایەو تاشەبەردی زلەوە. بە شۆفڵ لاشەکەیان دەرهێناو کاتێك جەنازە شێواوەکەی لە خەستەخانەی کۆماریی تەشریح کرا بە دیارییەوەبووم. هەرگیز ئەو دیمەنە ترسناك و دڵتەزێنەم لە بیرناچێتەوە. لە ئوکتۆبەری ١٩٧٣دا باوکم خۆشی کۆچی دوواییکرد. پاش ئەو نۆرە هاتە سەر وریای برام کە بە کارەساتێکی جەرگبڕ ژیانی کۆتاییهات. دایکم تەمەنی تەنیا سیی و پێنج ساڵ و باوکمیش چل و چوار ساڵان بوو کاتێك وەفاتیان کرد.

به سەفەرکردنی ئەوان کۆستمان کەوت و شیرازەی خێزانەکەمان هەڵوەشایەوە. ئاخر ئێمە دوو براو چوار خوشك بووین، نۆبەرەکەیان من بووم. ئەوسا تازە هەژدە ساڵان بووم و لەو ئاستە هۆشیارییەدا نەبووم مەسئوولیەتی خێزانێکی گەورە بگرمە ئەستۆ، بەڵکو هەموومان کەوتینە بەر مەرحەمەتی رۆژگارەوە. رەحمەتی مامەم مەلا عەلی سەرپەرشتی دەکردین.

ئەمە ئەو ژینگە نوێیە بوو کە ساڵەهایەك چاوەڕێمان دەکرد تا بحەسێینەوەو ئاسوودەبین.

بەر لە کۆچی دوایی باوك و دایکم لە سەردەمی هەرزەکاریمدا من تاقانە کوڕی ماڵەوەبووم و چوار خوشکم هەبوون سوهەیلەو سوعادو روناك و پرشنگ. زۆربەی ئیش و کارو ئەرکەکانی دەرەوەی ماڵ من دەمکردن. بەیانیان دەوری سەعات پێنج و زووتریش لە خەو هەڵیاندەستاندم تا بچم بۆ فڕن و کولێرەی گەرم بکڕم. جاری وا هەبوو سەعاتێك زیاتر بەو سەرمای زستانە چاوەڕێم دەکرد. سابیر نانەوا لە دوبز تا یەکێکی گەورەی لەوێ شکبردایە ئێمەی مندالانی پشتگوێدەخست. کۆمەڵێك مندال بووین، گشتمان پێکەوە دەستمان بەرزدەکردەوەو هاوارمان دەکرد کاك سابیر کاك سابیر ئەویش بە مەزاجی خۆی خەڵکی بەڕێدەکرد. کە نانم دەبردەوە ئینجا دەبوو بچم شیر بکڕم، چونکە دایکم خۆی دەیکرد بە ماست. بۆ نەگبەتیش ئەو ماڵەی شیرمان لێدەکڕی

کەوتبووە ئەوسەری دوبزەوە. کاتێك دەگەڕامەوە بە پەلە نان و ماستم دەخواردو دەچووم بۆ مەکتەب. وای بە حاڵی ئەو قوتابیەی پێنج دەقیقە دووابکەوتایە. کێ هەیە ئەو سەردەمە لە دوبز ژیابێت و مامۆستا (ناجی الدوری) نەناسێت، کە بەڕێوەبەری قوتابخانە سەرەتاییەکە بوو. چۆن گورگ هێرش دەکاتە سەر مێگەلە مەڕێك ئەویش بۆ قوتابییەکان ئاوابوو. ئەگەر لە یەکێکی بدایە سەرەتا بە دارو زللەو پاشان بە شەق و بۆکس کەوڵی دەکرد. دێتەوە یادم چەندین قوتابی لە ترسی مامۆستا ناجی میزو پیساییان بە خۆیاندا دەکرد. من شانسم هەبوو کە هەرگیز بەر لێدان نەکەوتم، چونکە باوکم لە هەمان قوتابخانەدا کاریدەکرد.

به راستی سەردەمی منداڵیم تراژیدیایەکی خەمناك بوو، بەڵام بۆ خۆشبەختی کە خوشکەکانم گەورەبوون سۆزێکی خوشکانەی گەرم و گوڕیان پێبەخشیم کە دەبوو وەکو براگەورە من ئەو نازەیان بدەمێ. بە هۆی منیشەوە تووشی ناڕەحەتییەکی زۆر هاتن و بەردەوام لە جێگۆڕکێ و هەڵاتندابووم تا لە مانگی هەشتی ١٩٩١دا بۆ یەکجاریی لە سوید گیرسامەوەو پێموایە هەرلێرەش ماڵئاوایی لەم ژیانە سەخت و پڕ لە کوێرەوەرییەی خۆم دەکەم. کوڕە گەورەکەم کە ناوی کارزان-ە، لێرە خوێندنی تەواوکردووەو ژنی هێناوەو ئەندازیارە لە ستۆکهۆڵم. تەمەنی سیی ساڵانەو کچێکی جوانکیلەیان هەیە ناوی میشە-یە. سازان دوو کوڕی هەیە لیۆن و تریستان. سۆمایش سیکۆلۆجەو پسپۆڕە لە کاری دەروونناسیدا. ئارەزووی نووسینی هەیەو لە بواری سایکۆلۆژیدا دەنووسێت، بەڵام بە زمانی سویدی و ئینگلیزی. سایەی کچە بچکۆڵەم کە تەمەنی بیستودوو ساڵە هێشتا بەشی کۆمەڵناسی دەخوێنێت لە زانکۆدا. لە ساڵی ١٩٨٩ بە دواوە لە عێراقدا کە من ئەمری قەبزم بە دوواوەبوو رژێم خەریك بوو هیوای برام لەشوێنی من بگرن. لە ترساندا ماوەیەك لە ماڵەوە نەخەوتبوو. ئەو یەکەم کەس بوو کە هاتە مواجەهەم لە زیندانی عەسکەری بەلەدروز لە باقووبە. هەموویان دێتەوە بیریان کە ئەوسا دوو پەنجەم داخکرابوون کاتێك ئەوان هاتن هێشتا ئاوسابوون و خوێنیان لێدەچۆڕی.

هیواو هەر چوار خوشکەکەشم خاوەنی ماڵ و منداڵی خۆیانن و لە وڵاتی سوید دەژین. ئێمەو چەند ماڵە خزمێکی تریش هەموومان ساڵەهایەکە بە هۆی یارمەتی سوعادەوە هاتین بۆ سویدو لە یەك شاردا کۆبووینەتەوەو ڕەحیماوایەکی بچووکمان بۆ خۆمان دروستکردووە. ئەگەر ئەو نەبووایە بە ئاسانی نەدەگەیشتینە ئێرە. لە ڕۆژی ٢٧/٧/٢٠٠٨دا شێرزادی تاقانە کوڕی لە تەمەنی بیستوحەوت ساڵیدا بە نەخۆشییەکی کوتوپڕ لە شاری ئوپسالادا کۆچی دوایی کردو بوو بە یەکەم موسافیری بنەماڵەکەمان لەم وڵاتەدا.

یەکەمجار کە شۆڕشی ئەیلوول هەڵگیرسا لە تەوەکەڵ بووین، ئەوسا تەمەنم حەوت ساڵان بوو کە فڕۆکەکانی عەبدولکەریم قاسم ناوچەی چەمی ڕێزان و گوندی تەوەکەڵیان بۆردوومانکرد. لە ناو درەختەکانی دەوروبەری تەوەکەڵدا خۆمان شاردبووەوە، دیمەنی ئەو دوو فڕۆکەیەم لە بەرچاوە کە بۆردوومانیان دەکرد. بۆ شەو تەوەکەڵ درایە بەر تۆپ و باوکم هەموومانی لە سووچێکدا کۆکردەوەو وتی، ئەگەر گوللە تۆپمان بەرکەوت، با هەموومان پێکەوە بمرین. هەربەو شەوە چووین بۆ گوندێکی تر.

لە ساڵی ١٩٦٠ هەر لای باوکم بە ئەلف و بێی کوردی ئیبراهیم ئەمین باڵدار دەستم بە خوێندن کرد. بۆ ساڵی دوایی کە شۆڕشی کورد بە ڕابەرایەتی سەرۆکی نەمر مەلا مستەفای بارزانی لە ژێر دروشمی (کوردستان یانەمان)دا هەڵگیرسا خوێندن بە کوردی قەدەغە کرا.

دارەکەی دارا بوو بە داری عەرەبی واتە خانوو. دارا و زارا و ئازاد و پەروین و دۆی دادە و مێوژە نایابەکەی مام زۆراب بوون بە کۆمەڵێك ناوی قەبەو ڕەزاقوورسی عەرەبی. ڕەنگە هەر لێرەوە پرسیارەکانی سزای بەکوردبوون لە ناخمدا ڕەگیان داکوتابێت و لە هەموو ژیانیشمدا تەنیا ئەو ساڵە بە کوردی خوێندوومە، بەڵام لە قۆناغی

ئامادەییدا هەفتەی جارێك یان دوو جار وانەیەکی کوردیمان هەبوو. مامۆستاکەمان ناوی عوسمان عارف بوو لە ئامادەیی کوردستان کە پاشان ناویان بۆ ئامادەیی عبدالملك بن مروان گۆڕی. مامۆستا عوسمان پێوەندییەکی توندو تۆڵی پێمەوە هەبوو، هەروەها پێشبینی پاشەڕۆژێکی ئەدەبیی بەرزی بۆ دەکردم.

لە ١٩٦٣دا چەند کوردێکی نیشتیمانپەروەری وەك شێخ مارفی بەرزنجی و هاوڕێکانی لە شاری کەرکوکدا لە سێدارەدران. جەنازەکانیان لە بەردەم سینەماکانی خەیام و حەمراو عەلەمەیندا هەڵواسران و سووکایەتیان پێکرا. ئەو ڕۆژە دایك و باوکم نەیانهێشت بچمە دەرەوە، دایکم دەگریاو لە خۆی دەدا. مامەم مەلا عەلی هاتبووە لای باوکم، کە ئامۆزابوون، بەڵام نزیکترین کەس و هاوڕێی یەکتربوون. هەر لە منداڵییەوە بە یەکەوە گەورە بوون و خوێندوویانە تەنیا مەرگ لە یەك دووری خستوونەتەوە. پێکەوە لەو ڕۆژە شوومەدا دانیشتبوون و باسیان لەوە دەکرد، ئەوانەی چوونەتە بازاڕو چاویان بەو دیمەنە کەوتبوو، سەرودڵیان گیراوەو چۆن ژنە تورکمانێك یەکێك لە جەنازەکانی دابووە بەر چەقۆ. ئەم ڕووداوە کەشێکی زۆر تایبەتی لە ناخی منداڵدروستکردو ئێستایش ئاسەواری ماوە.

دوای ئەوە قۆناغی فەرهود دەستیپێکرد. عەشاییەرە عەرەبەکان بە تایبەتی جبوورەکانی حەویجە وەك ڕەوە گورگ هەڵیاندەکوتایە سەر گوندە کوردنشینەکان و مەڕو ماڵاتیان تاڵان دەکرد. لەمەوە دەردەکەوێت کە تەعریبکردنی کەرکوك پرۆسەیەکی دێرینەی ڕژێمە یەك لە دوای یەکەکانی عێراقەو کە بەعس هاتنە سەر حوکم و دوای پاشگەزبوونەوەیان لە ڕێکەوتنەکەی ١١ی ئازار پرۆسەکە تاجی زێڕینی خرایە سەرو گەیشتە لووتکەی جێبەجێکردن. لە ساڵی ١٩٦٢دا لە گوندێکی وەکو تەوەکەڵ خوێندن بکرێت بە عەرەبی دەبێت کورد چ متمانەیەکی بە عەرەب هەبێت.

ئێمەی منداڵانی تەپەی مەلا عەبدوڵڵا ئەوسا وەکو کاردانەوەیەکی عاتیفی گرووپێکمان پێکەوەنابوو دژی منداڵە تورکمانەکان. نە یاریمان لە گەڵیاندا دەکرد، نە بە تورکمانیش قسەمان دەکرد. من خۆم تا ئێستایش تورکمانی نازانم. بێگومان

کاردانەوەکە هەڵەبوو بە تایبەتی لە رووی فێربوونی زمانی تورکمانییەوە کە ئەگەر مەبەستم بووایە بە ئاسانی فێری دەبووم.

لە وەڵامی ئەو بەشەی کە ئایا هیچ پەیوەندییەك لە نێوان من و شیعردا هەبووە بە منداڵی دەڵێم بەڵێ، پەیوەندییەکی زۆر توندوتۆڵیش هەبووە. هێشتا تەمەنم دوانزە ساڵان بووە دەفتەرێکم پڕ کردبووەوە کە پاش یەك دوو ساڵێتر ناوی دەریای خەیاڵم لێنابوو، هاوڕێکانی ئەو سەردەمەیش دەفتەرەکەیان دێتەوە یاد. بە هۆی ئەوەی کە باوکم دیوانی هەندێك لە شاعیرە کۆنەکانی هەبوو هەوڵێکی بێوچانم دەدا بیانخوێنمەوە، زۆریش قورسبوون. بەردەوام پرسیارم لە باوکم دەکرد، ئەویش دەیگوت ئەم شیعرانە لە گەڵ تەمەنی تۆدا ناگونجێن و تێگەیشتنیان ئاسان نییە. لە بری ئەوانە جارجار کتێبی لە بابەت رۆستەمی زاڵ و شیرین و فەرهادو ئەمیر ئەرسەلانی بۆ دەهێنام. هەندێجار لە گەڵ باوکمدا دەچووم بۆ کتێبخانەی عصری کەخاوەنەکەی محەمەد ئەمین عصری بوو کتێبی کوردی دەفرۆشت. ئێستاش بۆن و بەرامەی ئەو کتێبە کۆنانەم هەر لە یادەو بۆنی کتێبم بە لاوە لە بۆنی عەتر پێخۆشترە. کاتێك باوکم هەستی بەوەکردبوو کە شیعردەنووسم زۆری بە لاوە ناخۆش بوو. بۆ ئەوەی کە هەموو زەینێکم بدەمە خوێندنەکەم و لە پاشەڕۆژدا شەهادەیەکی بەرز وەربگرم. کارەسات لێرەوە دەستیپێکرد کە یەکێك لە مامۆستاکانم بە باوکمی وتبوو، سەلام زۆر زیرەکە، بەڵام قەدەرێکە نازانم بە چییەوە خۆی خەریك دەکات و وەك جاران نەماوە. کاتێك باوکم گەڕایەوە داوای دەفتەری شیعرەکانمی کرد. بە بەرچاوی خۆمەوە پارچە پارچەی کردو فەرمووی لە ئەمڕۆ بە دوواوە ئیتر شیعرو میعر نانووسیت و هەموو خوویەك ئەدەیتە خوێندنەکەت. وام هەستدەکرد ئەوە دەفتەر نییە کە پارچە پارچە دەکرێت، بەڵکو دڵە بچکۆلانەکەمە. هەروەها بێجگە لە کتێبەکانی مەکتەب بۆم نەبوو شتیتر بخوێنمەوە. لێرەوە بێهوودەیی و بێنرخی ئەم دونیایە چوزەرەی لە دڵمدا دەرکرد. دەفتەرە دڕاوەکە خۆشەویتترین و بایەخدارترین شت بوو بە لامەوە. زۆرجار کە شەوان دەخەوتم لای سەری خۆمەوە دامدەنا. ئیدی قۆناغی شیعرنووسین بە نهێنی و خوێندنەوە بە نهێنی

دەستیپێکرد. زۆرجار لە سەربانی ماڵەکەمان لە دوبز رۆمانەکانی نەجیب موحفوزو تەوفیق حەکیم و هەزارو یەك شەوم دەخوێندەوە. لێرەوە فێری جگەرەکێشان بووم تا ئێستایش جگەرە دەکێشم و رەنگە هەر جگەرەش بمکوژێت. دەستوورە باوەکانی ئەو سەردەمەم بە دڵ نەبووە. لەو تەمەنەوە فێری یاخیبوون بووم و بڕوام بە گۆڕین و بەرەوپێشەوەچوون هەبووە. لە شیعرێکمدا کە لە ساڵی ١٩٧١دا لە رۆژنامەی هاوکاری بڵاوکراوەتەوە باس لەو یاخیبوونە دەکەم و ئەوەیش دەسەلمێنێت کە سەفەری گەڕانم بە شوێنی راستیدا تازە نییەو لە دێرزەمانەوە رێگای گرتووەتەبەرو لە ناخمدا رەنگیداوەتەوە (بۆ لاوێکی شانزە حەڤدە ساڵان لەو رۆژگارەدا کەم نەبوو):-

چۆن یاخی بووم
چۆن لە زیندانی بەهەشتی کۆمەڵی مردووان دەرچووم؟
مردن... رۆیین... نەیانزانی چییە راستی
ئەمرن... ئەڕۆن و ناپرسن کوانێ راستی
کوانێ دەنگی
کوانێ رەنگی
بەڵام ئەی دانەری راستی... کوانێ راستی؟؟

کە قۆناغی ئامادەییم لە ساڵی ١٩٧٣دا تەواوکرد باوکم لە خەستەخانەی کۆماریی کەوتبوو منیش بە دیارییەوەبووم. لە زانکۆی بەغدا لە کۆلێجی قانوون وەرگیرابووم و ناوەکانیش لە رۆژنامەی (الجمهورية)دا بڵاوکرابوونەوە. باوکم سووربوو لەسەر ئەوەی بڕۆم بۆ بەغداو دەستبکەمەوە بە خوێندن. منیش دڵم نەدەهات بەو حاڵەوە جێیبهێڵم. تا خۆی وتی لێرە جەماعەت هەموو بە دیارمەوەن ئەگەر تۆ بە

راستی خاتری منت ئەوێ بچۆ بۆ بەغدا با رەنجی ئەو هەموو ساڵەمان بە خەسار نەچێت. بە قسەم کردو رۆیشتم، نەیشمدەزانی جارێکیتر چاوم بە باوکم ناکەوێتەوە.

حەزم بە خوێندنی قانوون نەدەکردو ناچاریشبووم. ئەگەر بە ئارەزووی خۆم بووایە ئینگلیزیم دەخوێند، بەڵام هەڵبژاردنی باوکم بوو کە حەزی دەکرد ببم بە حاکم یان موودەعی عام. لە ساڵی١٩٧٨دا بەکالۆریۆسم لە قانوون وەرگرت و هەر لەو ساڵەیشدا بووم بە ئەندامی نەقابەی پارێزەرانی عێراق. ماوەیەك کاری پارێزەریم کردووە لە گەڵ پارێزگاری ئێستای کەرکوك کاك عەبدولرەحمان مستەفادا کە هاورێی زانکۆم بوو. پاشان وەکو حقوقیەك تەعین بووم. هەرچەندە لەگەڵ قانووندا ناکۆکم برِوایەکی ئەوتۆیشم پێی نییە چارەنووسیش وابوو، کە زۆربەی ژیانی لەگەڵدا بەسەربەرم.

دوای ساڵانێك رەنگە ئاسان نەبێت کەسێك قسە لەسەر ئەزموونی شیعریی خۆی بکات، بەڵام ناکرێت دوای ساڵانێك بێدەنگیی یەکێك لە دەنگە زوڵاڵەکانی شیعری کوردیی هەر بەبێدەنگی بمێنێتەوە. تۆ وەك سەلام محەمەد ئەو کاتە بە کتێبی (دەمەو ئێواران ئەتبینم بە سوخمەیەکی زەردەوە) توانیت لەگەڵ نەوەی خۆتدا وەك شاعیرێکی جیاواز لە هاوتەمەنەکانت دەرکەویت، پێمخۆشە بگەڕێیتەوە بۆ ئەو سەرەتایەو سەبارەت بە ئەزموونی خۆت قسە بکەیت.

قسەکردن لەسەر ئەزموونی شیعریی خۆم جارێکیتریش دەمباتەوە بۆ قۆناغە پارچە پارچەو جیاجیاکانی تەمەنم. پێش ساڵی ١٩٧٠ هەوڵی جۆربەجۆرم هەبووە، بەڵام لەوە بە دوواوە، واتە لە گەرمەی شایی و لۆغانی ئاهەنگەکانی ١١ی ئازاردا کۆمەڵە شیعرێکم کۆکردەوە بە ناوی (دڵی کوردستان)ەوە، کە زۆربەیان لاساییکردنەوەی شیعرەکانی گۆران و هەردی و کامەران موکری بوون. برای بەڕێزم کاك رەزا شوان کە ئێستا لەشاری (بێرگن)ی وڵاتی نەرویژە ئەوسا بە ناوی هیوا شوانەوە پەیامنێری

رۆژنامەی (هاوکاری) بوو لە کەرکوك. ئەو کاتە شوێن پەنجەیەکی دیاری هەبوو لە گۆڕەپانی رۆشنبیری شارەکەدا. بە دەستخەتە جوانەکەی هەموو شیعرەکانی بۆ نووسیمەوە لە گەڵ پێشەکی و لێکۆڵینەوەیەکی تێرو تەسەلدا. دیوانەکەم نارد بۆ بەغدا بۆ رەقابەو بەهۆی رێکەوتنەکەی ئازارەوە زۆر بە ئاسانی رەزامەندیی لەسەر چاپکردنی وەرگیرا.

کاتێ چووم بۆ بەغدا بۆ وەرگرتنەوەی دیوانەکە سەردانی رۆژنامەی هاوکاریم کردو ئەوسا رەحمەتی حیلمی عەلی شەریف سەرنووسەری بوو. لەوێ بۆ یەکەمجار چاوم بە کاك سەلاح شوان و رەحمەتی جەلالی میرزا کەریم کەوت، شیعرێکی نوێشم بۆ خوێندنەوە کە تازە نووسیبووم و لە دیوانەکەدا نەبوو بە ناونیشانی (خەونی چاو) کە زۆر بە لایانەوە جوان بوو. بڕوایان وابوو من توانایەکی گەورەترم هەیە لەو شیعرانەی نیازم وایە چاپیان بکەم و رۆژێك دێت لە چاپکردنیان پەشیمان دەبمەوە. خەونی چاو یەکەمین شیعری بڵاوکراوەمە لە ساڵی ١٩٧٠دا.

بە تەواویی لە چاپکردنی (دڵی کوردستان) پاشگەزبوومەوەو کاك سەلاح شوان دەورێکی زۆری هەبوو لە پەشیمانبوونەوەم. ئەوسا پەیوەندییەکی برایانەی زۆر بەهێز لە نێوانی من و کاك سەلاح شواندا هەبوو. ناوی هەردووکمان بە یەکەوە دەهێنرا. کە دەچوومە بەغدا شەوان لە ماڵی ئەوان دەبووم و زۆر رێزی لێدەگرتم. شیعرەکانیشمان تا رادەیەك لە یەکەوە نزیك بوون، بەڵام کە هاتە ئەورووپا تا ئێستاش کە نزیکەی بیست ساڵ دەبێت یەکتریمان نەدیوە. لە سەرەتادا نامەو تەلەفۆن لە نێوانماندا هەبوو، ئەویش وردە وردە کۆتاییهات. وەك خۆی نووسیویەتی زۆر شتمان لە یەك دەچێت، بەڵام زۆریش جیاوازیمان هەیە. لە نامەیەکیدا کە لە بەرواری ٢٠/١٠/١٩٩٨دا لە نەرویژەوە بۆی ناردووم، بەمجۆرە باسی ئەو پەیوەندیی و بیرەوەرییانە دەکات:

(هاوڕێ و برای خۆشەویستم کاکە سەلام

نازانم بۆ بەم نیوەشەوە بەفرە، لەم هەموو دنیایەدا تۆم کەوتەوە بیر تا نامـەت بـۆ بنووسم؟ وا دیارە بیرت ئەکەم و لە ڕێی تۆوە بیری خۆم ئەکەم و بیری دنیـاو زەمانێـك، نازانم بۆچی و نازانم چۆن بەسەرچوو. بیری ڕۆژانی مەستی و عەشق و شێتی. بیری ژیان بە گشت مانا دژ بـە یەکەکانییـەوە. شـەوانی ئەبونـەواس و کوردایـەتی و گریـان و فەلسەفەو ئەدەب. ڕاکردنەکانت بـە دەم سەرخۆشـییەوە، وردە سـەرنجە دانـسقەکانت، شیعر خوێندنەوەو شیعر دڕاندن، ئاژاوەو هێوربوونەوە. من و تۆ زۆر لـە یـەك ئەچـین، زۆریش لێك جیاین. زۆربەی برادەرانی ئەوسامان، ئەوانەی پرسیارە گەورەکانی ئێمەیان دووبارە ئەکردەوە سەریان خستە بن باڵی خۆیان و وازیان هێنا لە گەڕان بە دوای وەڵامە گەورەکاندا. من تاقیکردنەوەی مەرگم بە چاوی خۆم بینی لە ڕێگای مەرگی ئازیزترین کەسمەوە. تۆ چەندین هەوڵت دا بە چاوی خۆت بیبینی... ... تاد).

دوای پەشـیمانبوونەوەم لـە چـاپکردنی (دڵـی کوردسـتان) قۆنـاغی عەمـەلی تاقیکردنەوەی ئـەدەبیم دەسـتپێکردو لـە مـانگی دوازدەی سـاڵی ١٩٧٠دا بـووم بـە ئەندامی یەکێتیی نووسەرانی کوردو ناسنامە سپی و زەردە کاڵەکەم وەرگرت و هێشتا تەمەنم نەگەیشتبووە حەڤدە ساڵان. بە گوێرەی پرۆگرامی یـەکێتی، دەبـوو ئەنـدام لـە سەرەوەی هەژدە ساڵیدا بێت. ڕەنگە کردنەوەی لقی کەرکوك بووبێتـە هـۆی چاوپۆشـین لەو خاڵە قانوونییە. بەم حیـسابەش لـە مێـژووی یـەکێتیی نووسـەرانی کـوردا مـن بچووکترین ئەندامی یەکێتیم. خوالێخۆشبوو شێخ ڕەئوفی خانەقا یەکەم سەرۆکی لقـی کەرکوك بوو پاش ئەویش خوالێخۆشبوو شێخ عەبدولعەزیزی خانەقا بـوو بـە سـەرۆك ئینجا مامۆستا عوسمان مستەفا خۆشناو.

هەر لەو کاتانەدا بوو هەردوو خوالێخۆشبووان (مامۆستا لـەتیف حامیـد و شـێخ عەبـدولقادری کەسـنەزانی)و مامۆسـتا سـەدرەدین عـارفم ناسـی. هەرسـێکیان چیرۆکنووس بوون. چیرۆکەکانی لەتیف حامید لە ریزی هەرە پێشەوەی چـیرۆکی نـوێی ئەو سەردەمەدا بوون و بە نەمانی کەلێنێکی گـەورە کەوتـە جیهـانی چیرۆکی نـوێی کوردییەوە. کاك سەدرەدین عارفیش ئینگلیزی زان و چیرۆکنووسێکی سەرکەوتوو بـوو، بەڵام بە لایەوە گرنگ نەبوو کە ئامادەبوونێکی دیارو بەردەوامی هەبێت یا نا. هـەردوو شیعری (وێرانـە خـاك)ی ئیلیـۆت و (بەلەمـە سەرخۆشـەکە)ی رامبـۆی بـە زمـانی ئینگلیزی پێبەخشیم، بەڵام بۆ من قورس بوون. ماوەیەك مامۆستای زمانی ئینگلیـزیم بوو، زۆریش بۆ فێربوونی ئەو زمانە جیهانییە هانیدەدام.

کاتێك هەندێك شیعرم بۆ کاك لەتیف حامید خوێندەوە، پێیوتم وامزانی هەر یـەك هەڵمەتمان هەیە، بەڵام کە تۆ ئەمجۆرە شیعرە دەنووسی دەبوو زووتر یەکترمان بناسیبایە. چووینەوە بۆ ماڵی کاك لەتیف لە تـسعین و کتێبـەکانی نیـشاندام کـە لـە راسـتیدا کتێبخانەیەکی بچکۆلانەو دەوڵەمەندی هەبوو. باسی کاك ئەحمەد شاکەلی بۆ کردم کە دوواتر یەکترمان ناسی. ئەویش توانایەکی ئەدەبی گەورەی هەبوو، بەڵام بە داخـەوە زوو لە نووسین دوورکەوتەوە. بە بەردەوامی کتێبم لای کاك لـەتیف حامیـد قـەرز دەکـرد، لەوانە هەموو ژمارەکانی شعر ٦٩.

لەو ڕۆژانەدا کاك لەتیف هەڵمەت چووبووە بەغداو لـەوێ شـاعیران کـاك سـەلاح شوان و کاك جەلالی میرزا کـەریم باسـی منیـان بـۆ کردبـوو. کاتێـك گەڕایـەوە لـە کتێبخانەکەی شۆڕیجەدا یەکترمان لە نزیکەوە ناسی و هەڵمەت وەکو تەمـەن لـە مـن گەورەتر بوو. سەرەڕای ئەوەی کە تاقیکردنەوەی ئەدەبی و نوێخوازی کامڵتربوو، هەروەها شیعرەکانیشی بەهێزتربوون. لـەوە بـە دوواوە هـەردووکمان بووینـە جووتـە ئاژاوەچـیە ناسراوەکەی کەرکوك. یا ئەو دەهات بۆ ڕەحیماوا یا من دەچووم بۆ شۆڕیجە یا لـە بـازاڕ یەکترمان دەبینی و دەمانکردە ڕۆژی خۆمان. زۆر جار پارەمان نەبوو لە چێشتخانە نـان

بخۆین سەرو کولێرەی گەرمان دەکڕی و دەچووینە گازینۆی بابل کە شوێنی پیاوە ماقووڵەکانی شاربوو، ئێمەیش نانەکەمان بە چاوە دەخوارد. پاشان بە دەنگی بەرزو حەماسەتەوە شیعرمان بۆ یەکتری دەخوێندەوەو دەوروبەرمان واقیان وڕمابوو لایان وابوو کە ئێمە شێتین. هەڵمەت قژی درێژ بوو چاکەتێکی درێژی ئەوروپایی لە بەردەکرد، شەپقەیەکی خڕو گەورەی لەسەربوو، منیش بە زۆریی وەك مۆدی رۆژگاری ئەمڕۆ قژم سفر دەتاشی و هەڵمەت پێیدەوتم تۆ (کاژیك)یت، نیشانەی کاژیکەکان ئەوەیە سەریان سفر دەکەن، منیش بەوە ئیستیفزازم دەکرد کە بەم چاکەت و شەپقەیەوە لاسایی بۆدلێر دەکاتەوە. مشتومڕی زۆرمان دەبوو، بەڵام هەرگیز دڵمان لە یەکتر نەشکاوەو بە یەکەوەیش بەرەنگاری زۆر هەڵویستی نابەجێ و منجەمنج و تەعلیقاتی کۆنەپەرستان بووینەتەوە. پاشان کاك ئەنوەر شاکەلیم ناسی کە ئەو دوو ساڵ بەر لە من لە زانکۆی بەغدا وەرگیرا. سەردانیم کردو شەویش لای مامەوە. پێکەوە چووینە قاوەخانەی (ئیبراهیم عەرەب) کە تا بدر شاکر السیاب لە ژیاندا بوو رۆژانە لەوێ دادەنیشت. منیش و ئەنوەریش سەیابمان زۆر خۆشدەویست. من ئێستایش جارجار شیعرەکانی دەخوێنمەوە.

لە گەڵ کاك ئەنوەردا بیرمان لە چەند پرۆسەیەکی گرنگ و جیاواز دەکردەوە. زۆر باسی (سەدام حسێن)مان دەکرد کە ئەوسا هێشتا نائیب بوو. درکمان بەوە کردبوو ئەم پیاوە بایەخ بە منالان و لاوان دەدات کە نیشانەی ئەوەبوو نەخشەو پلانی جەهەننەمی بۆ پاشەڕۆژ هەیە. بۆ مێژوو دەیڵێم کاك ئەنوەر وتی، بڕوا بکە ئەوەی کە من و تۆ بیری لێدەکەینەوە قیادەی کوردی هەستی پێناکات. هەروەها وتی ئەگەر یەکێك هەبێت یارمەتیم بدات من ئامادەم خۆم بۆ کوشتنی تەرخان بکەم. وتم ئەگەر ئەو یەکە مەبەستت منە ئامادەم، بە هەموو قەناعەتێکەوە لە گەڵتام، بەڵام کاکە ئەم کارە تەنیا بە من و تۆ جێبەجێناکرێت ئەگەر هێزێکی سیاسیی پشتگیریمان نەکات. ئەو کاتە سەدام زۆر حەزی بە خۆدەرخستن دەکردو هێشتا نەگەیشتبووە لووتکەی دەسەلات. هەرکەسێك بیکوشتایە سەدان کارەسات و بەڵای گەورە گەورە روویان نەدەدا.

یەکەمین لیژنەی رۆشنبیریی یەکێتیی نووسەرانی کورد لقی کەرکوك پێکهاتبوو لە (فوئادی تاهیر سادق، عەبدوڵلا سەڕاج، لەتیف هەڵمەت و من). چەند کۆڕێکی ئەدەبی سەرکەوتوومان سازکرد. ئەو کۆڕانە بایەخێکی رۆشنبیریی گرنگیان لە شارەکەدا هەبوو. ئەو ماوەیە ناوی هەڵمەت و من بە زاری هەمووانەوەبوو.

چەندجارێك دوای کۆڕە ئەدەبییەکان لەلایەن کچانی قۆناغی خوێندنی ئامادەیی دیاریم پێشکەشکراوە، یەکێك لەو دیاریانە کتێبەکانی نزار قەبانی بوو کە قوتابییانی ئامادەیی چەمی ریزانی کچان پێشکەشیانکردم. یەکەمین بەرنامەی تەلەفیزیۆنیی یەکێتیی نووسەرانی کورد لقی کەرکوك لەلایەن منەوە پێشکەشکرا بە هاوکاری برایان عەبدوڵلا سەڕاج و محەمەد موکری. ئەو بەرنامەیە لە سلێمانی و هەولێریشدا دەنگیدایەوە. نۆرە هاتە سەر دەرکردنی گۆڤار. کۆبوونەوەیەکی گشتیمان سازکرد بۆ هەڵبژاردنی ناوی گۆڤارەکە. دێتەوەیادم کە هەڵمەت هەر بۆ پێکەنین ناوی (شەبەیخوون)ی پێشنیازکرد. من پێمخۆشبوو کە ناوی (کەیوان) بێت و هەموو لەسەر پێشنیازەکەی عەبدوڵلا سەڕاج رێکەوتین لەسەر ئەو بنەڕەتەی سالانێك لەوەبەر گۆڤاری شەفەق لە کەرکوك دەردەچوو با ئەمیان ناوی (گزنگ) بێت. لە لایەن رژێمەوە رێگا نەدرا لە شێوەی گۆڤاردا دەرچێت، بەڵکو کرا بە نیمچە کتێبێك لە ئامادەکردنی کاك رەزا شوان. سەرەڕای ئەوەش یەکەم ژمارەو دوا ژمارە بوو. بە یەکجاریی قەدەغەکرا.

کە (گزنگ) چاپکرا بە بڕیاری دەستەی بەڕێوەبەر بەشە ژمارەکەی شاری سلێمانی من بردم بۆ شاعیری رەحمەتی کاکەی فەللاح. تا ئەو ساتە کاك شێرکۆ بێکەس-م نەدیبوو، هەواڵیم پرسی وتیان لە بەشی تەسجیلی زانکۆی سلێمانی کاردەکات. چووم لەوێ دۆزیمەوەو ئەویش زۆر بەوە دڵخۆشبوو کە سەردانیم کردووەو ئەو شەوە لە ماڵی خۆیاندا میوانداریی کردم. ئێوارەکەی چووین بۆ نادی. وا بزانم کۆبوونەوەیەکیان هەبوو لەگەڵ عەبدولئیلاه موسا بەڕێوەبەری ئیزگەی کوردیی کە سەردانی شاری سلێمانی

کردبوو بۆ پەیوەندیکردن بە رووناکبیرانەوە دەربارەی پێشخستنی بەرنامەکانی ئێزگەی کوردیی لە بەغدا. ئەوانەی لەو دانیشتنەدا ئامادەبوون و دێنەوە یادم بێجگە لە کاك شێرکۆ، شاعیری رەحمەتی مامۆستا ئەحمەد هەردی، مامۆستا ع.ع. شەونم ،مامۆستا مستەفا سالْح کەریم و چیرۆکنووس رەئوف بێگەردو چیرۆکنووس کەمال رەئوف محەمەدو چەند کەسێکیتر بوون. یەکەمجاریشم بوو لە ژیانمدا ئەو شەوە بتڵە بیرەییەکم خواردەوە.

بە دەم رێگای گەڕانەوە بۆ ماڵەوەی کاك شێرکۆ شیعرێکی بڵاونەکراوەی رەحمەتی بێکەسی باوکی بۆم خوێندەوە کە لە دیوانە چاپکراوەکەیدا نەبوو پاشان نووسیمەوە ئەگەر بە هەڵەدا نەچووبم، بەمجۆرە بوو:

ئەگەر ئەم دینە دینی عەرەب بێ
یەعنی خالی لە زەوق و ئەدەب بێ
حاشا سەد حاشا من قەت نامەوێ
با جێگام جێگای ئەبی لەهەب بێ

بۆ من لەو تەمەنەدا ناسینی کاك شێرکۆ بایەخێکی گرنگی هەبوو، بە تایبەتی کە پێیوتم شیعرەکانمی خوێندووەتەوەو بە دڵین. وتی ئەگەر هاتم بۆ کەرکوك حەزدەکەم چاوم بە تۆش و هەردوو لەتیف بکەوێت. ئەو هەستەم لە کاك شێرکۆ خۆشی نەشاردەوەو لە وەڵامدا وتی:

(بڕوا بکە منیش هەمان هەست دایگرتووم، کە لە سەرەتاداو لە نزیکەوە ئاشنایەتیم لەگەڵ مامۆستا هەردی-دا پەیداکردووە).

وردە وردە لە کەرکوکدا بازنەی پەیوەندییەکانم فراوانتر دەبوون و لە رێگای خوالێخۆشبوو عەبدولعەزیز خانەقاوە چیرۆکنووس جەلیل قەیسیم ناسی و زوو زوو

سەردانیم دەکرد لە نووسینگەکەی خۆیدا. دواتریش ناو بەناو لە بارێکدا پێکەوە دادەنیشتین و بیرەی ساردمان دەخواردەوەو قسەی خۆشمان دەکرد، چونکە ماوەیەکی درێژ بوو وازی لە جگەرەکێشان هێنابوو پاکەتەکەی منی هەڵدەگرت و تێر تێر فلتەرەکانی هەڵدەمژی و دەیوت: ئای کە بۆنی جگەرە خۆشە. سوودێکی زۆری پێگەیاندووم دەربارەی تاقیکردنەوەکانی خۆی لە ژیانداو سەفەرکردنی بۆ ئەمریکاو یادەوەرییەکانی لەگەڵ (جماعە کرکوك)داو خوێندنەوەکانی. رێزو خۆشەویستییەکی تایبەتی هەبوو بۆ سەرگۆن پۆلس و محێدین زەنگەنە. تا رادەیەکیش باسی موعاناتی سەرگۆنی بۆ کردووم کە لە شەستەکانەوە لە ئەمریکا دەژیت. جەلیل قەیسی خۆشی ئەو کاتە چووە ئەمریکاو نیازی وابوو ببێت بە ئەکتەرێکی سینەمایی، بەڵام بۆی نەلواو گەڕایەوە.

جارجاریش کاك رەزا شوانم دەبینی و دوو سێ چاوپێکەوتنی لەگەڵ هەڵمەت و مندا بۆ هاوکاری سازکرد، کە بۆ ئەو سەردەمە بایەخی ئەدەبی خۆیان هەبوو. بەبێ دوو دڵیی من و هەڵمەت دەورێکی زۆر گرنگمان هەبوو لە بووژاندنەوەو پەرەپێدانی ئەدەبی لە شاری کەرکوکدا چ لە رێگای کۆڕە ئەدەبییەکانەوە یان ئەو ئەڵقە رۆشنبیرییانەی لە ناو خەڵکیدا سازمان دەکردو خوێنەرانمان هاندەدا بۆ کڕین و خوێندنەوەی کتێبی باش و نوێ. جاری وا هەبوو لە کتێبخانەکەی شۆریجە قسەمان دەکرد، بە جۆرێك پڕ دەبوو، جێگای خەڵکەکە نەدەبووەوەو لە بەر دەرگاوە گوێیان بۆ رادەگرتین.

هەر لە ساڵانی حەفتاکاندا کاك حەسەن جافم ناسی و پەیوەندییەکی توندوتۆڵ لە نێوانماندا دروست بوو. کاك حەسەن کوردانەو نەتەوەییانە بیری دەکردەوە. لەو رووەوە بۆچوونی هاوبەشمان هەبوو. هەمیشە قسەی هەق و راستی دەکرد. بە دەم پیاسەوە لە ئازادییەوە دەچووین بۆ عەرەفەو هەر بە پیاسەش دەگەڕاینەوە. ئەو رۆژانە دڵی خۆمان بۆ یەکتری دەکردەوەو باسی هەموو شتێکمان لە گەڵ یەکتریدا دەکرد. لە یەکێك لە

ژمارەکانی ئەو سەردەمەی هاوکاری کاك رەزا شوان چاوپێکەوتنێکی لەگەڵ هەردووکماندا سازکرد. بە هۆی ئەویشەوە کاك ئەحمەد سەلامم ناسی کەماڵی باوکی دراوسێی خۆمان بوون و هاتوچۆ لە نێوانماندا هەبوو. کاك ئەحمەد لە کۆنگرەی سێیەمی یەکێتیی نووسەرانی کوردا لە بەغدا بۆ دەستەی بەڕێوەبەری مەڵبەندی گشتیی کاندیدی کردم، بەڵام دەنگی تەواوم نەهێنا. لە کۆنگرەی پێنجەمدا کە لە شاری هەولێر بەسترا بە ئەندامی دەستەی سەرۆکایەتی کۆنگرە هەڵبژێردرام.

کە یەکێتیی نووسەران لە لایەن رژێمەوە هەڵوەشێنرایەوەو کرا بە لقێکی یەکێتیی نووسەرانی عیراق من هیچ پەیوەندیم بە یەکێتییە تازەکەوە نەبوو، بەڵکو وەك زۆر ئەندامی تر کشامەوە.

ماوەیەکیش من و کاك عەبدوڵڵا سەراج ماڵمان لە رەحیماوا بوو، تا رادەیەك رۆژانە یەکترمان دەبینی و زۆربەی کتێبەکانی کۆلن ویلسۆنمان پێکەوە موناقەشە کردووە. کاك عەبدوڵڵا بە تەمەن زۆر لە ئێمە گەورەتر بوو، بەڵام بۆ مەسەلەی نوێخوازییەکە پشتگیری لێدەکردین و خۆی بە یەکێك لە ئێمە دەزانی. سەرەڕای ئەدەب بەهرەی هونەریشی هەبوو. کۆمەڵێك تابلۆی جوانی هەیەو چەندجارێکیش پیشانگای تایبەتی کردووەتەوە. لە رێگای کاك عەبدوڵڵاوە ئاشنایەتیم لە گەڵ کاك عەباس عەسکەردا پەیداکردو زوو زوو یەکترمان دەبینی و موناقەشەی ئەدەبیی گەرموگوڕمان دەکرد. هەروەها سەردانی شاعیر کاك عوسمان مستەفا خۆشناوم دەکرد، کە ئەوسا بەڕێوەبەری چاپخانەی شارەوانیی کەرکوك بوو. هەر خۆیشی سەرپەرشتی بڵاوکراوەیەکی دەوری چاپخانەکەی دەکردو دێتەوە بیرم دوو سێ جار بە عەرەبی نووسینم تیادا بڵاوکردووەتەوە.

ئەو سەردەمە کەم تا زۆر پەیوەندیم بە هەموو نووسەران و شاعیران و هونەرمەندانی شاری کەرکوکەوە هەبووە. لەگەڵ زۆربەیاندا یادگارو بیرەوەریی خۆش و ناخۆشم هەیەو رۆژانە لە بارەگای یەکێتیی نووسەران کۆدەبووینەوە.

وەکو هەڵویستی ئەدەبی کەوتبوومە نێوان چەند تەوژمێکەوە. تەوژمی روانگە، تەوژمی لەتیف هەڵمەت و گرووپی کفری، تەوژمی لەتیف حامید. لەوسەریشەوە جەلیل قەیسی هانیدەدام بێجگە لە خودی خۆم رێگا نەدەم بکەومە ژێر کاریگەریی هیچ کەس و رێبازێکی ترەوە. چەندجارێك قسەکەی سارتەری دووپاتدەکردەوە کە (تەنیا مرۆڤە زاتییەکان دەتوانن رووباری ژیانی خۆیان قووڵتر بکەن). بەردەوام ئاماژەی بۆ ئەوە دەکرد کە بایەخ بە خوێندنەوە بدەم و بە دیققەت و وریا بم لە هەڵبژاردنی ئەو کتێبانەی دەیانخوێنمەوە. هەمیشە دەیووت (گرنگ نییە چەند دەخوێنینەوە بەڵکو چی دەخوێنینەوە ئەوەیان گرنگە). کاتی خۆی هەندێك چیرۆکیم کردووە بە کوردیی. کە هەواڵی مردنیم پێگەیشت زۆر کاری تێکردم. بە کورتە نووسینێکی عەرەبی کە لە رۆژنامەی (الإتحاد) بڵاوکرایەوە، بە پەلە هەستی خۆم دەربڕی. بە راستی ئەم خەونە کورتە تێکەڵ و پێکەڵەی بە ژیان ناو دەبرێت بێجگە لە بێهوودەیی و پڕوپووچی هیچ واتایەکی گەورەتری نییە. ئاخر ژیانێك بۆ جەلیل قەیسی و سەدان و هەزارانی تری وەکو ئەو نەمێنێت دەبێت چی بێت و کام ژیرو هۆشیار دڵی پێ خۆشبێت. من کاتێك مەرگی داهێنەرێکی گەورە دەکەوێتە بەرگوێم خۆزگە بەوانە دەخوازم سێ بە سێ جیهانی عەقڵیان تەلاقداوەو لە دەرەوەی چرنووکە تیژەکانی کات و شوێن و هۆش و عەقڵدا ژیان بە سەردەبەن. ئەم دونیایە هەرچی شتێکیتر بێت، بەڵام عەقڵ نییە. عەقڵ دەرەقەتی پرسیارەکان و نهێنییەکان نایەت و مرۆڤ ناچار دەکات بکەوێتە ژێر مەرحەمەتی قایلبوون بە چارەنووس و رێکەوت و خۆگونجاندنەوە. هەموو زاراوەو موفرەداتە ئەدەبی و هونەریی و فەلسەفییەکان مرۆڤ خۆی دایتاشیون بۆ لاواندنەوەی خودی خۆی کە هیچ سوودێکیان نییە لە خۆخەڵەتاندن زیاتر. مرۆڤ بەر لە

لەدایكبوونی بە مردن حوكمدراوەو بۆ ئەوەی بمرێت پێویستە لە سەری چەند ساڵێك یا چەند ساتێك بژیت كە لە ئەنجامدا هەردووكیانیش واتە ساڵێك و ساتێك وەكو یەك وان. جەلیل قەیسی یەكێكە لەو نووسەرە دەگمەنانەی كە زیرەكانەو هونەرمەندانە مامەڵەی لە گەڵ كابووسی مەرگدا كردووە، كەچی خۆشی مرد. هەندێجار ناونیشانی كۆمەڵە چیرۆكێكیم وەك پێناسەیەك بۆ ژیان دێتە بەرچاو (**حیلەحیلی هاتوچۆكەران بە دەورەی جیهاندا** كە بە عەرەبی صهیل المارە حول العالم) بوو.

پەیوەندیم لە گەڵ روانگەدا بەردەوامبوو بە تایبەتی بە كاك سەلاح شوانەوە، كە هەرچەندە خۆی بانگەوازەكەی روانگەی ئیمزا نەكردبوو، بەڵام لە هەموویان دەوری كاریگەرتر بوو لە بڵاوبوونەوەی روانگەدا. نووسەرانی روانگە منیان بە نوێنەری خۆیان دەزانی لە كەركوكدا. منیش ئەوەی لە توانامدا بوو درێغیم لێ نەدەكرد، نەك تەنیا بۆ روانگە، بەڵكو بۆ هەموو هەوڵێكی نوێخواز. بە باوەڕێكی قووڵەوە نوێخوازو یاخی بووم. لەگەڵ كاك لەتیف هەڵمەتیشدا پرۆژەی دووقۆڵی هاوبەشی جۆربەجۆرمان هەبوو. نیازمان وابوو بە دەسخەت گۆڤارێك دەركەین و هەڵمەت وتی ناوی لێدەنێین (دەریاو جۆگەلەكانی تریش)، بەڵام كارەكە لە سەروەی تواناو خەیاڵی ئێمەدابوو. مامۆستا لەتیف حامید بە هاوكاری دوو كەسی تر كە ئەوانیش مامۆستا فەرەیدون و شەهید مامۆستا (وەسفی) بوون بیریان لە دامەزراندنی رێكخراوێكی دینی دەكردەوەو رەنگە دەیان جار لە ماڵی كاك لەتیف حامید موناقەشەی ئەو مەسەلەیەمان كردبێت. تا رادەیەك كەوتبوومە ژێر كاریگەریی هەندێك بۆچوونی تازەیان لە بارەی تەفسیركردنی چەند ئایەتێكی قورئانەوە، بەڵام بە دەستی خۆم نەبوو، هەرچەندە كاك لەتیفم خۆشدەویست و رێزم دەگرت و زۆریش مەبەستی بوو كاریان لە گەڵدا بكەم، جۆرە قەناعەتێكی وام لا دروست نەبوو. جارێكیان لە گەڵ مامۆستا فەرەیدوندا هاتنە ماڵی خۆمان لە رەحیماوا، چونكە باوكم نەخۆش بوو. كاك فەرەیدون شارەزاییەكی باشی هەبوو لە بواری پزیشكیداو دەیوت هەموو نەخۆشییەك لە قورئاندا چارەسەری بۆ

دیاریكراوەو گفتی دا ئەوەی لە توانایدایە بیخاتە كار، بەڵام باوكم كۆچی دواییكرد. كاك لەتیفیش تووشی نەخۆشیی شێرپەنجەی چاو هاتبوو. خۆی ئامادەكردبوو بۆ چارەسەر بچێت بۆ لەندەن. هێشتا لە ئوتێلێكی بەغدا بوو كاك فەرەیدون سەردانی كردووەو گەرەنتی پێداوە بە هێزی قورئان چاوی چاك دەكاتەوە. ئەویش ناچێت بۆ لەندەن و دەگەڕێتەوە بۆ كەركوك. فیعلەن چاوی چاكبووەوەو رەحمەتی خۆی بەسەرهاتەكەی بۆ گێڕاومەتەوە لەگەڵ زۆر شتی تردا. بە حوكمی ئەوەی كاك لەتیف هەڵمەت ئامۆزای رەحمەتییەو خێزانەكەشی خوشكی ئەو بوو، دێتەوە یادم ئەو ماوەیە بە بەردەوامی هاتوچۆم كردووەو باسیش بە زۆری بابەتی دین بوو. بە پێچەوانەی منەوە كاك هەڵمەت كە خۆی لە بنەماڵەی شێخەكان بوو باوەڕێكی دینی هەر هەبووە، بەڵام لە ئەنجامی پەیدابوونی ئەم بزووتنەوەیە قەناعەتە دینیەكەی زۆر قووڵترو فراوانتر بوو. دیوانێكی شیعری بە ناونیشانی (ئامادەبوون بۆ لەدایكبوونێكی تر) لەو بارەیەوە بڵاوكردەوە كە بە ئاشكرا ژینگەیەكی دینی و بە چڕی كۆمەڵێك رەمزو ناوی ئیسلامی پێوە دیارە. پاشتر ئەویش بەو قووڵییە بەردەوامی نەدا بە پرۆسە دینیەكە. ئەوەندەی كە من لە نزیكەوە هەڵمەتم ناسیوە مرۆڤێكی پاك و راستگۆو دوورەپەرێز بووە لە كێشە كۆمەڵایەتییەكان و هەر خەریكی شیعر بووە لەو رووەشەوە هەمیشە بیروڕای هاوبەش و جیاوازمان هەبووە.

زانیارییەكی زۆرم لایە دەربارەی ئەو گرووپە دینیەو مەگەر لە كتێبێكی تایبەتیدا هەقی خۆی بدەمێ. مونەزیرەكەیان مامۆستا فەرەیدون بوو، ئەوسا لەگەڵ سارتەردا پەیوەندیی نامە گۆڕینەوەی هەبوو. دەربارەی كتێبەكەی سارتەر (تیۆریی هەڵچوون) پرسیارێكی ئاراستەی سارتەر كردبوو كە وەڵامی دابووەوە، ئەویش لەو بارەیەوە هیچ نازانێت سوپاسی كاك فەرەیدونی كردبوو، ئەگەر شتێكی پێیە ئاگاداری بكاتەوە. لە دوای هەرەسەكەی ١٩٧٥-وە كاك فەرەیدون لە ئەمریكا دەژی و هەواڵی نازانم. لەتیف حامید دووبارە نەخۆشكەوتەوەو بە داخەوە ئەمجارەیان هەر بەو نەخۆشییە

وەفاتیکرد. لە دیوانەکەمدا شیعرێکم پێشکەشکردووە بە ناونیشانی (داری زەنگیانە) کە بە وشەی (چاو) دەستپێدەکات و ئاماژەیە بۆ نەخۆشییەکەی. شیعرەکە لەلایەن برای شاعیرم کاك ئەنوەر جافەوە کراوە بە عەرەبی و لە گۆڤاری ئەوسای (آفاق عربية)دا بڵاوکراوەتەوە. ئەو کاتە من قوتابی زانکۆ بووم و چەند رۆژێك بەر لە کۆچی دوایی بۆ دواجار سەردانیم کرد.

لەو ماوەیەدا ژمارە هەشتی گۆڤاری بەیان بۆ شیعر تەرخانکراو منیش بە شیعری گەشت و پێناسین بەشداریم کردبوو، کە بە دڵی زۆر کەس بوو، تەنانات بە لای کاك هەڵمەتەوە جوانترین شیعری ئەو ژمارە تایبەتییەبوو.

پێشتر ئاماژەم بۆ ئەوە کرد کە لیژنەی رۆشنبیریی لقی کەرکوکی یەکێتی نووسەران پێکهاتبوو لە فوئاد تاهیر سادق، عەبدوڵڵا سەڕاج، لەتیف هەڵمەت و من. بەهۆی ئەوەی کاك فوئاد ئەندامی دەستەی بەڕێوەبەر بوو کلیلی بارەگاکە لای ئەوبوو. زۆرجار دوادەکەوت یان نەدەهات بۆ کۆبوونەوەو ئێمەش ناچاربووین لە بەردەرگای بارەگاکە چاوەڕێمان دەکرد تا لە رۆژی دووی دووی نۆسەدو حەفتاو دوودا هەرسێکمان بڕیارماندا تابلۆکەی یەکێتی داگرینە خوارەوەو بردمان لە کۆمەڵی هونەرو وێژەی کەرکوك دامانانا (ئەوسا کاك جەمیل جێماو سەرۆکی کۆمەڵە بوو) تا لەگەڵ دەستەی بەڕێوەبەردا کێشەی بەردەوام داخستنی یەکێتی چارەسەر دەکەین. ئەو هەڵویستەمان لە هەموو کوردستاندا دەنگیدایەوەو رەنگە لە نووسینێکی تایبەتیدا باس لە وردەکارییەکانی بکەم. پێشنیازەکەش یەکەمجار لەتیف هەڵمەت کردی، ئێمەش بە کردەوە پشتگیریمان کرد. تەنانەت کە کاك عەبدوڵڵا سەڕاجیش کشایەوە هەڵمەت و من بەردەوامبووین لەسەر داخوازییەکانمان. بە داخەوە لە بارەگای وشەدا غەدریان لە هەڵمەتی داهێنەری وشەو نوێنەری وشە کرد.

هەر لە ساڵی نۆسەدو حەفتاو دوودا یەکەم میهرەجانی شیعری کوردیی لە شاری کەرکوکدا بەستراو ناوی هەڵمەت لە لیستی ئەو شاعیرانە لادرابوو، کە بڕیار بوو شیعر بخوێننەوە. لەوە دەترسان کە ئاژاوە بنێتەوە، بەڵام ناوی منیان هێشتبووەوە. هەڵویستی خۆم خستە پاڵ هەڵمەت و بە لیژنەکەم راگەیاند ئەگەر رێگای هەڵمەت نەدرێت، منیش شیعر ناخوێنمەوە. ئەوەبوو ناوی منیش لابراو کاك عەبدوڵڵا سەڕاج خرایە شوێنەکەی من و شیعرێکی خوێندەوە.

لە کۆڕەکەی نەقابەی مامۆستایان هەڵمەت ئاژاوەیەکی گەورەی نایەوە، منیش بە هەموو توانایەکەوە پشتگیریم لێکرد. لە ئەنجامدا هەردووکمان لە لایەن ئەمنی کەرکوکەوە گیراین، بەڵام بە بڕیاری رەحمەتی ساڵح یووسفی کە نوێنەری ئەحمەد حەسەن بەکر بوو لە میهرەجانەکەدا، ئازادکراین.

لە ساڵی **١٩٧٣**دا کە چوومە زانکۆی بەغدا بێجگە لە برادەری شاعیرو نووسەر زادەی خۆشنووس یەکێك بوو لە هاوڕێ هەرە نزیکەکانم. وردو درشتی ژیانی تایبەتی خۆمان بۆ یەکتری باسدەکردو تەنانەت جارێك لە ئەمنی عامە گیرام و شەوێکیش لەوێ مامەوە. بۆ بەیانی بە کەفالەت ئازادکرام و زادە بەبێ هیچ دوودڵیەك بوو بە کەفیلم. تا سەر ئێسقان مرۆڤێکی وردو بە تەنزیم بوو، تەنانەت لە خواردنەوەشدا لە نیو چارەك زیاتری نەدەخواردەوە. منیش بەپێچەوانەی ئەوەوە حیسابم بۆ زۆر شت نەدەکردو زۆریشم دەخواردەوە. هەفتەی دوو سێ جار پێکەوە دادەنیشتین و هەرگیز رۆژێ لە رۆژان گرفتێك نەکەوتە نێوانمان. ئێستاش یادی دۆستایەتی برایانەی پاك و بێگەردی دەکەمەوە.

وەك بە شێوەیەکی رەمزیی پێشەکیە کورتەکەی کتێبی (دەمەو ئێواران ئەتبینم بە سوخمەیەکی زەردەوە)دا ئاماژەم بۆ کردووە کە کتێبەکەش لە رۆژانی هێزو دەسەڵاتی رژێمدا بڵاوکراوەتەوە.

چەندجارێك هەوڵی چاپکردنی شیعرەکانم دا، بەڵام لە ڕەقابە دەرنەدەچوون. تا لە ساڵی ١٩٨٦دا کە بۆ خۆشبەختی کتێبەکە کەوتبووە بەر دەست مامۆستا عەبدولڕەزاق بیمارو ئاگاداری کردمەوە، کە ڕەزامەندیی خۆی نیشانداوە. ئەگەر نەدرێتەوە بە یەکێکیتر لە ڕەقابە دەردەچێت.

دیوانەکەم وەرگرتەوەو بردم بۆ ئەمانەتی گشتیی ڕۆشنبیریی لە هەولێرو لەوێ کاك نازم دڵبەند ئەرکی چاپکردنی گرتە ئەستۆ، کە دەبوو پاداشتەکەی بدەم بەو، بەڵام ئەو گیراو پاشان خۆشم بە فیراریی و بە ئیجازەی تەزویرەوە چووم بۆ چاپخانەکەو چەند ژمارەیەکم لێ وەرگرتن بیبەم بۆ ئەمانەتی ڕۆشنبیریی. لەوێ پارەکەم وەرگرت و هەر دوو ڕۆژ دوای ئەوە، واتە لەشەوی سەری ساڵی ١٩٨٩دا بەهۆی فیراریی و مەستی و شپرزەیی باری دەروونیمەوە بە دەستی خۆم ئاگرم لە ماڵی خۆم بەردا. ئەو ڕۆژە کە لە هەولێر گەڕامەوە خواردبوومەوە تا ڕادەیەك سەرم گەرم بوو.

لەو ساتە ناخۆشەیشدا تەنها بووم. شەوەکەی لە گەڵ کاك عەبدولڕەحمان مستەفادا چووین بۆ نادی (حقوقیین). چەند بیرەیەکمان خواردەوەو پاشان من عەلاگەیەکی سەفەریم لەگەڵ خۆمدا بردەوە. خێزانەکەم لەگەڵ منداڵەکاندا چووبوونە ماڵی دایکی، کە دووسەد مەترێك لە خۆمانەوە دوور بوون. فیراربووم، مەست بووم، مەترسی گیران و گوللەباران کردن هەڕەشەی لێدەکردم. تەنها خۆشم بەو شەوی سەری ساڵە لە ماڵەوە بووم و تەواو نیگەران بووم. دەوری سەعات چواری بەیانی چووم ئاگادارمکردنەوە کە ئەگەر نەیەنەوە بۆ ماڵ داویەتی لە کەللەم ماڵەکە بسووتێنم، بۆ نەگبەتی، چونکە خواردبوومەوە، کەس قسەکەمی بە هەند وەرنەگرت و کەسیش بە دەنگمەوە نەهات. درێژەی پێنادەم و کارەساتەکە قەوما. ماڵسووتانەکە ئەوەندەیتر فیرارییەکەی خەتەرناکترو سەختتر کرد. پاشان بیستم وێنەم درابووە سەیتەرەکان، بەڵام من بەو تاریك و روونەی یەکەمین ڕۆژی ساڵی تازەی ١٩٨٩ چووم بۆ هەولێر، ئەویش بە ئیجازەیەکی تەزویر کە هاوڕێیەکی حقوقی دڵسۆزو کوردپەروەر (کاك ئازاد حەمە سەعید) کە ئەوسا لە دایرە قانوونی فەیلەقی یەك سەرباز بوو، بۆی هێنابووم. جارجار

باسی کاك جەمال غەمباری شاعیری بۆ دەکردم کە وا بزانم و بە هەڵەدا نەچووبم پێکەوە سەرباز بوون. لەو کاتە ناسکەدا ئەو ئیجازەیە ڕۆحی منی کڕیەوە، ئەگینا ئەگەر دەکەوتمە بەردەستیان بە گوێرەی شەریعەتە خوێناویەکەی بەعس هەر بە قەد خانووە سووتاوەکەوە ڕەمی دەکرام. ئەو دەمە کار بە بڕیارێك دەکرا بەمجۆرە بوو **(ئەگەر سەربازێکی هەڵاتوو لە ماوەی هەڵاتنەکەیدا کەتنێکی لە دەست بقەومێت بەبێ دادگاییکردن لە شوێنی ڕووداوەکەدا گوللەباران دەکرێت)**. لە تێکڕای شارەکانی عێراقدا لیژنەیەکی حزبی باڵا پێکهێنرابوو بۆ جێبەجێکردنی. بە سەدان کەس بوونە قۆچی قوربانیی ئەو بڕیارەو لە بازاڕو کۆڵانەکاندا بێ دادگاییکردن ڕەمیکران و پارەی فیشەکەکانیش لە کەسوکاریان وەرگیراوەتەوە. ئەو کاتە سەردەمی فڕوفێڵ و کاغەزی ساختەو درۆو تەمسیلکردن و شاردنەوەی هەموو ڕاستییەك بوو تەنیا بۆ ئەوەی بژیت. بێگومان نەوەی ئەو سەردەمە تووشی کۆمەڵێك گرێکوێرەو نەخۆشیی دەروونیی هاتوون، بەڵام بەسەر خۆیان نەهێناوە. کۆمەڵگەی عێراقی بەگشتیی، کە کوردیش دەگرێتەوە، تووشی ئەو نەخۆشییە دەروونییە هاتبوون و لای هەر کەسێك بە جۆرێك و لە ئاستێکی دیاریکراودا ڕەنگی دابووەوەو ئەنجامی قورسی ئەو کاریگەرییە تا یەك دوو نەوەی تری دوای خۆیان هەر دەمێنێت.

کە گەیشتمە هەولێر تازە خۆر هەڵاتبوو. ماوەیەك بوو دەفتەر خیدمەیەکی تەزویرم پەیداکردبوو بە ناوێکی ترەوە چوومە ئوتێل. لە ڕێگای چیرۆکنووسی ناسراو کاك حسێن عارفەوە پەیوەندیم بە هاوڕێی شاعیرم کاك قوبادی جەلیزادەوە کرد کە بە ئۆتۆمبێلەکەی خۆی هات بە شوێنمدا. هەرگیز لە بیرم ناچێتەوە کاتێك داوام لێکرد بمگەیەنێتە قەڵادزە، بەڵکو لەوێوە چارەیەك بدۆزمەوەو بتوانم بگەمە ئێران، وتی **(من موغامەرەی وام نەکردووە، بەڵام خۆ لە تۆ زیاتر نیم)**، ئەوەبوو لە ڕۆژی ١١/١/٩٨٩دا تا قەڵادزە بردمی. لەوێ سەرو قاپێك شێلمی کوڵاومان خواردو لە یەکتر جیابووینەوە. کاك قوباد شیعرێکی دەربارەی ئەم بەسەرهاتە نووسیوەو بڵاوکردووەتەوە،

بەڵام خۆم نەمخوێندووەتەوە. ئەو ئازایەتی و دڵسۆزییەم لـە یادناچـێتەوە کـە بـە هـۆی منەوە خۆی خستە مەترسییەکی گەورەوە.

لە نامەیەکدا کە بەرواری ٦/٢/٢٠٠٢ی پێوەیە کاک قوباد خۆی شاعیرانە باس لەو گەشتە خەتەرناکە دەکات:

(هاوڕێم کاکە سەلام

هەرگیز ئەو سەفەرە ناوەخت و پڕ مەترسییەم لە بیر ناچێت کە لە هەولێرەوە رووەو قەڵادزێ کردمان. پێم سەیرە ئەو دەمە چۆن دەستەمۆی شێتایەتییەکەی تۆ بـووم. تـا ئەو کاتەی لە قەڵادزێ لە بەردەم شێلم فرۆشەکە دابەزین دڵم لـە نێـو دەستما بـوو. دەترسام و پێموابوو هەردووکمان بە نێو کێڵگەی میندا رەتدەبین.

کاکە سەلام

هەنووکەش سیمای ئەو بەفرە ئەستوورەم لە بەرچاوە کە گەمارۆی قەڵادزێی دابوو. ئێستاش ئەو هەڵم و هاڵاوە گەرمەم لە بیرناچێت کە لـە مەنجەڵـە گـەرم و ئـاگرینی شێلمەکەوە بەرز دەبووەوەو تێکەڵ بە هەناسەی هەردووکمان دەبوو. جیاوازی من و تـۆ لەو ماراسۆنە دووکەسیە لەوەدابوو کە تۆ لە ترسی زرەی زنجیری زیندانـە کوێرەکـان راتدەکردو منیش دەرگا ئاسنینەکانی زیندانم دەکوتـا تـا لێـوەی بـچمە ژوورەوە. ئـەو قسانە بۆ ئەوە ناکەم کە خـودا نەخواسـتە منـەتێکتان لەسـەر بکـەم، یـان بمـەوێت چاکەیەکتان بە چاودا بدەمەوە. نا... . تکایە نا، چونکە بە لای منەوە نە منەتـەو نـە چاکە، بە قەد ئەوەی سەفەرێکی ناوەختی دوو شاعیری شێت بووە.

لە گەڕانەوەمدا کە لە یەکەم بازگەی قەڵادزێ- رانیە دەربـازبووم، لـە خۆشـیاندا ئەوەندەم گۆرانی گوت تا دەنگم نووسا. پێموابوو لە لێوارەکانی مەرگەوە گەڕاومەتەوە ناو مێرگەکانی پێکەنین. جارجارەش ئەوەندە دڵـم تونـد دەبـوو دەتگـوت تورەکەیـەک بزمارە. بیرم لە چارەنووسی تۆ دەکردەوە. چارەنووسی شاعیرێکی ناسراو و گڕتێبەربوو.

هەرچۆنێك بێت ئەم سەفەرە بوو بە قەسیدەیەکی جوان و لە یەکێك لە ژمارەکانی بەیان، بڵاومکردەوە، کە بە داخەوە چەند بە دوایدا گەڕام نەمدیتەوە تا لـەم کۆمەڵـە شیعرەی بەردەستما چاپی بکەم و بڵاوی بکەمەوە.

لە قوڵایی دڵەوە چاوەڕێی گەڕانەوەت دەکەین، هەرچەندە سەلامەکەی جاران نیت... ناخۆیتەوە... ئەوە گرنگ نییـە، بـە لای منـەوە گـرنگ ئەوەیـە کـە واز لـە نووسـین نەهێنیت، چونکە بە راستی شاعیرێکی لێهاتوویت و بەم دوورەپەرێزییەشت زیـان بـە شیعر دەگات).

لە قەڵادزە نەمتوانی بگەمە ئێـران. بـە هـۆی کارەسـاتەکانی ئەنفالـەوە دێهـات نەمابوون و زستانی ساڵی ١٩٨٩ بەفرێکی زۆر کەوتبوو کەس نەیدەتوانی بە قاچاغ لە سنوور بەرەو ئێران بپەڕێتەوە. خەڵك هەبوو لە سنووری تورکیاوە ئەو زستـانە سـەختە لە ناو بەفردا رەق هەڵاتبوو. هیچ ئەڵتەرناتیڤێکم بۆ ژیانم نەبوو. وتم دەچمە سـلێمانی، بەڵکو خێرەومەندێك لەوێ پەنجەرەیەکم بە روودا بکاتەوە. بە یارمەتی کاك رەئوفی برای شاعیر کاك رەفیق سابیر کە لە خەستەخانەکەی قەڵادزە کاریدەکرد وەرەقەیەکی رەسمیـی بە ناوی خەستەخانەکەوە بۆم چاپکرد بە مۆرکراویی، کـە تیایـدا نووسـرابوو تووشـی نەخۆشیی ریخۆڵکە کوێرە هاتووم و دەبێت بە زووترین کات لە خەستخانەی سـلێمانیدا نەشتەرگەریم بۆ بکرێت. هەرگیز پیاوەتی ئەویـشم لـە بـیر ناچـێتەوە. لـە راستیـشدا چونکە ئەجەلم نەهاتبوو، هەمیشە مرۆڤێکی خێرخوازو بە ویژدانی وەکو خدری زینـدەم بۆ هەڵکەوتووە، وەك چۆن دەست بە روومیشەوە نراوەو پشتیان لێکردووم و بـە قـەولی ئاگرە سوورە لە خۆم دوورە ئاوڕیشیان لێنەداومەتەوە. ئەم دونیایە بەشی خـۆی هـەموو کاتێك هەستی جوان و رەوشتی بەرزو ویژدانی زیندووی تیادا هەبووەو هەیـە وەك چـۆن پڕیشە لە خۆپەرست و بەرژەوەندیی پەرست و فس فس پاڵەوان و فـشەکەرو مـەکرباز. ئەو جوانییەی لە ویژدانی جوان و رەوشتی جواندا دەیبیـنم، وام لێـدەکات بـە خۆمـدا

بچمەوەو ئەگەر لە توانامدا بێت بگەڕێمەوە بۆ جیهانی ئەدەب بە گشتیی و شیعر بە تایبەتی. بڕوا بکە زۆرن ئەوانەی کە وێنەیەکی هەڵەو ناتەوایان دەربارەی من لادروستبووە. ئەوەیش پەیوەندیی بە خواردنەوەو مەستی ئەو کاتەوە هەبووەو دڵی هاوڕێیانم ئێشاندووە. تەنانەت کە لە عێراقیشدا بووم کۆمەڵێك شاعیرو نووسەری کورد بۆ میهرەجانەکانی مەربەد دەعوەت دەکران، بەڵام من تەنیا یەکجاریش بۆ مەربەد بانگ نەکرام، نەبادا ئاژاوە بنێمەوەو بیکەمە میهرەجانی تایبەتی خۆم.

برادەران دەیانووت کاك مەحموود زامدار لە هەموومان زیاتر دەخواتەوە، بەڵام کە تۆ پەیدادەبیت سڵدەکاتەوەو دەڵێت ئەوە سەرخۆشەکە هات. ئیتر دەوری من تەواو. ئاخر کاك مەحمود زامدارو بە یەکێکی تر بڵێ (لە خواردنەوەدا ئیستۆپی نییە) تا رادەیەك سەیر بوو، چونکە ئەو رۆژگارە کەس لەو زیاتری نەدەخواردەوە، بەڵام کاتێك من و زامدار بە تەنیا هەردووکمان پێکەوە دەمانخواردەوە، موو نەدەکەوتە نێوانمان. دێتەوە یادم لە حەفتاکاندا پێش نیوەڕۆیەك پێکەوە چووینە باڕی (سواح) لە شەقامی سەعدونی بەغدا تا نزیکەی مەغریب بە هەردووکمان بیستودوو بیرەی فەریدەمان خواردەوە. پاشان تەکسییەکمان گرت بۆ کۆمەڵەی رۆشنبیریی کوردی، کە کۆڕێکی ئەدەبی هەبوو. لەبەرئەوەی کردمانە ئاژاوە بە بڕیاری رەحمەتی شێخ ستار چووینە دەرەوەو جارێکیتریش گەڕاینەوە بۆ مەیخانە. ئەو دەمە ئەگەر شیعرێکی جوان بۆ زامدار بخوێنرایەتەوە، دەیگوت مەستیی مەشرووبەکە بەرم دەدات، بەڵام تا نەچمەماڵەوەو دوشێکی سارد ساردی بۆ نەکەم مەستیی شیعرەکە بەرم نادات. **(کاکە ئەوە شیعر نییە قیامەت و فەزاعەتە. ئای لەو قیامەت و فەزاعەتە)**، سەرەڕای ئەوەی کە هەردووکمان لەگەڵ خواردنەوەدا گرفتمان هەبوو دەیان جاریش پێکەوە دوو بە دوو ئەمانخواردەوە بەبێ ئەوەی هیچ روو بدات.

ئەو کاتە لەگەڵ کاك سەلاح شواندا بەرنامەیەکی ئەدەبیمان هەبوو لە ئێزگەی کوردی لە بەغدا، کە پێکەوە ئامادەو پێشکەشمان دەکرد بە ناوی (کاروانی رۆشنبیریی). دەورێکی باشی هەبوو لە بڵاوکردنەوەی بیری نوێخوازیی و نووسەرانی کورد بە پەرۆشەوە هەفتانە چاوەڕێیان دەکرد. پاش ماوەیەك کاك سەلاح شوان لە بەرنامەکە دەستی هەڵگرت و کاك محەمەد موکری هاتە جێگای. دوای چەند ئەڵقەیەك منیش وازم هێناو بە تەنیا کاك موکری پێشکەشی دەکرد.

بە هۆی خواردنەوەو مەستییەوە گەلێ هاوڕێی (چاك و خراپ)م لێ دووركەوتنەوە. ئازارێکی زۆرم بە دەوروبەرەکەم گەیاند. تەنانەت وەك ئاماژەم بۆ کرد بە دەستی خۆم ئاگرم لە ماڵی خۆم بەردا. بێگومان کارێکی تا بڵێی خراپ بوو. بە پلەی یەکەم ئازارم بە خۆم و منداڵەکانم و دایکیان گەیاند. باشبوو لە کۆتایی نەوەدو دوودا بە یارمەتی نووسینگەی ئونشەری نەتەوەیەکگرتووەکان لە ستۆکهۆڵم هەموویانم بە ئاسانی هێنا بۆ سوید، چونکە ئیقامەی سیاسیم هەبوو. لەو حاڵەتەیشدا ئەرکی هێنانیان کەوتبووە سەر رێکخراوی نەتەوەیەکگرتووەکان. بەوەش قەرزێکی بچووکی منداڵەکانم دایەوەو هەر هەموویان لێرە دامەزراون و خوێندنیان تەواوکردووە.

لە سوید سێ جار هەوڵی خۆکوشتنم داوە. جاری سێیەمیان ئەوەندە جیددیی بووم نەمزانی چۆن و کێ بۆ خەستەخانەی بردووم، چونکە لای کەس دەنگم نەکردبوو. دوو شەو و دوو رۆژ بە بێهۆشیی لە ژووری ئینعاشدا کەوتووم. کە هاتوومەتەوە سەر خۆم وام هەستدەکردووە لافاو هەستاوەو لە ناو کەشتییەکی گەورەی لە بابەت تایتانیکدا نووقمی ژێر ئاو بووم و کەشتییەکە قلّپ بووەتەوە. کێ هەیە ماوەیەك لەو سەردەمە درێژەدا مەرحەبایەکی لەگەڵمدا هەبووبێت و بەر پڕیشکی ئاگری بەدمەستیم نەکەوتبێت. تیایاندا هەیە تێگەشتنێکی قووڵی هەبووەو هەیە تائێستایش دڵی رەنجاوە. ئەوەی تێگەیشتووە سوپاسی دەکەم ئەوەی کە تێناگات دیارە خۆی مەبەستی

نییە کە تێبگات. ئێمەی مرۆڤیش بخوازین یان نا، چاك و خراپمان هەیە. کەسێك بە بڕیارەوە رقی لە یەکێکیتر بێتەوە گۆڕانی زەحمەتەو کۆمەڵێك خووی ئەوتۆی لا پەیدا دەبێت لایەنە چاکەکان فەرامۆش دەکات و تەنها بیر لە لایەنی خراپ دەکاتەوەو بە زەڕەبین بۆ خراپە دەگەڕێت. کاکە گیان من هەڵەیەك دەربارەی یەکێك دەکەم و پاشان خۆم دان بە هەڵەکەدا دەنێم و داوای لێبووردنی لێدەکەم و گفتیشی پێدەدەم کە دووبارە نەبێتەوە. راستە ئەو کەسە لە قبوولکردنی داواکەدا سەربەستە، بەڵام ئەگەر هەوڵبدات دە ئەوەندەیتر کێشەکە گەورە بکاتەوە، ئەوا تێگەیشتن و بارودۆخی دەروونیی و کۆمەڵایەتی ئەو کەسە خۆیەتی کە کێشەکە دەگەیەنێتە ئاستێکی رەق و ئاڵۆزو داخراو. مرۆڤ لە توانایدایە بە دیالۆگ چارەسەری هەموو کێشەیەك بکات، نەك بە جەنگ و لاف و گەزاف و بوختانکردن. ئەو کەسەی لە داخی دڵی خۆی بوختان بۆ کەسێکیتر بکات بێگومانبە لەوەی کە سڵ لە بنچینە سەرەکییەکانی رەوشت و ویژدان ناکاتەوە. درۆ پیاوی فەقیرەو هەموو کەسێك پێی ئەوێرێت، بەڵام هەموو کەسێك توانای درۆکردنی نییە. بۆ لایەنە گەش و پۆسەتیڤەکە نموونەیەك دەهێنمەوە، شەوێك بە مەستیی تەلەفۆنم بۆ کاك شێرکۆ بێکەس کردو دانی پیادا دەنێم کە لە سەرەتاوە من هێرشم کردە سەری. ئەویش بە ناخۆشیی وەڵامیدایەوە. بۆ بەیانی کاك شێرکۆ قسە ناخۆشەکانی منی لە دڵدا نەمابوو. ئەوەی نیگەرانی کردبوو وەڵامەکەی خۆی بوو، بۆیە سەرەڕای ئەوەی کە دەستپێشکەری لە منەوە بوو هێشتا ئەو بە سێ شێوە هەوڵی راگرتنی دڵی منی داوە. تەلەفۆنی کردەوە، پاشان نامەی دەنگیی بۆ جێهێشتووم و ئینجایش نامەیەکی پڕ لە داوای لێبووردنی بە دەستخەتی خۆی بۆ ناردووم و هەرچەندە لەو شارە گوێزابوومەوەو ئەدرەسی تازەمی لانەبوو. لە گەڵ کۆمەڵێك نامەی تری لام ماون. ئەمانە هەموو بەڵگەو شایەدحاڵی دەروونفراوانی و ئاستی تێگەیشتنی کاك شێرکۆ بوون. ئەوەبوو بە تەواوەتیش رۆژگار مەسەلەکەی فەرامۆشکردو لەبیرمان چووەوە. من وەکو نموونەیەك بۆ جیاوازی نێوان ئێمەی مرۆڤ و جیاوازی نێوان رق و

لێبووردن ئەو نامەیەی شێرکۆ بێکەس وەك خۆی بڵاودەکەمەوە کە چەندەی بە لاوە مەبەست بووە دڵی کەسی لێنەڕەنجێت:

برای بەڕێزم کاکە سەلام

ئەم کاتەت باش و بە هیوای چاوڕوونی و لەش ساغیتانم. وەختێ ئەم نامەیەتان پێ ئەگات من لەم وڵاتە نەماوم و گەڕاومەتەوە کوردستان. ئەدرەسەکەتانم لا نەبوو تا راستەوخۆ نامەکەم بنێرم. وا دیسانەوە جارێکیتریش دوای ئەو دەنگنامەیەی لە کاتی خۆیداو لە تەلەفۆنەکەتاندا بۆم بەجێهێشتبوون، بە پێویستمزانی چ بۆ هێنانەوە جێی دڵی ئێوەو چ بۆ ئارامکردنەوەی ویژدانی خۆم، دووبارە داوای لێبووردنتان لێ بکەم بۆ ئەو هەڵەیەی کردم و ئەو وشە ناشیرنەی لە ساتە وەختێکی بێ ئاگایی و دەروون ئاڵۆزیدا لە دەمم هاتە دەرەوە.

ئەوەی راستی بێ هەرچەن بیر لەو ساتەوەختە ئەکەمەوە خەجاڵەتم و- لەو ساتە وەختەدا- من نەك هەر شاعیر نەبووم ئینسانیش نەبووم!!

بەڵام ئیتر منیش وەك هەر مرۆڤێ تووشی هەڵەو سەرلێشێواویی ئەبم. رەنگە تۆ یەکێك بی لەو هاوڕێ دێرینانەی کە لە نزیکەوە منت ناسیبێ. من هەرگیز پیاوێك نەبووم دەم پیس و جنێوفرۆش و دڕو شەڕانی، بەڵکو بە درێژایی دەیان ساڵ لە لایەن کەسانی ترەوەو تا ئەمڕۆیش هێرشی ناڕەوام کراوەتە سەرو بەڵام من هەر بێ دەنگ و بە ئارام بووم.

ئەمەی لە نێوان ئێمەدا روویداو ئەو هەڵەیەی من کردم رەنگە لە ژیانمدا نەمکردبێ، بۆیە هەرچەن بیری لێ ئەکەمەوە قێزم لەو ساتە وەختەی خۆم ئەبێتەوە!.

من هیچ پاساوێك بۆ ئەو هەڵە زەقەی خۆم ناهێنمەوە، گوناهبار من بووم و بە دەردی هەردیش وتەنی (بە دەستی خۆم و غەشیمانە ئەو جامەم خستە سەر لێوم و لەبەرئەوە تاڵاوی هەرچی بێ ئەبێ بینۆشم!).

لەو کاتەدا وەك شەیتانێك لە ناو مندا بووبێ وابووە ئەگینا بۆ ئەبێ بەو جۆرە ناشیرینە بدوێم و لە پای چی؟! دڵنیاشم کە ئێوە وەك شاعیرێك و وەك هاوڕێیەکیش ئەم داوای لێبووردنەم لێ قبوڵ ئەکەن، چونکە ئێمە هەمیشە دڵ و دەروونمان فراوان بووە.
بۆ خۆیشم باوەڕ ناکەم بەم زووانە بێمەوە بۆ ئەم وڵاتە، چونکە کاری من لە شاری سلێمانییەو لە دەزگای چاپ و پەخشی سەردەمە. خۆزیا ڕێتان ئەکەوتەوە وڵات و ئەو دەرفەتە ئەڕەخسا شەوێك پێکەوە دانیشتینایە. لە کۆتاییدا دیسانەوە بە ئومێدی تەندروستی و خۆشیتانم و هەر بژین. براتان: شێرکۆ بێکەس- ستۆکهۆڵم- ٤/٢/٢٠٠٢).

ئەمڕۆ، کە بە دەمی خۆم دان بەم شتانەدا دەنێم و داوای لێبووردن لە هەموان دەکەم، دیارە ئەو بەزمەی جارانم نەماوە. ڕۆژگار گۆڕیومی و بە ئەنقەست بە گژی کەسدا نەچووم، بەڵکو کەوتبوومە ژێر کارتێکردنی زیادەڕۆیی لە خواردنەوەدا. ئێستا ژیانێکی ئاسایی بە سەردەبەم و مرۆڤێکی ئاساییم و ڕقم لە هیچ کەسێك نابێتەوە. بۆ جاری دووەم ژنم هێناوە. لە شتەکان و پەیوەندییەکان تێدەگەم و خوێندنەوەی تایبەتی خۆشم بۆ ژیان هەیەو بەردەوام وتەیەکی بەناوبانگی نووسەری سویدی ناسراو (ئۆگست ستریندبێرگ) لەبەر خۆمەوە دەڵێمەوە (کارێکی ئاسان نییە کە ئینسان بیت).

وەك وتم بە یارمەتی کاك ڕەئوفی برای کاك ڕەفیق سابیر لە مانگی یەکی ساڵی ١٩٨٩دا بێ پارەو پوڵ کەوتمە سلێمانییەوە. پێشتر دەنگوباسی فیراریی و ماڵسووتانەکە گەیشتبووە سلێمانی زۆر کەس بە لایانەوە سەیربوو، کە ئەمرقەبزم بە دوواوەیە، کەچی دەچمە ناو خەڵکیشەوە. هەمووی بە هۆی ناچاریی و مەستییەوە بوو. ناحەزەکانم بۆ مەبەستی جۆراوجۆر ئەم هەلەیان قۆستبووەوە. دەیانگوت ئەگەر بە ڕاستی فیرارە چۆن بە ئاشکرا دەچێتە دەرەوە، بەڵام کە مەستی بەریدەدام ناچاریی نەبوایە نەمدەوێرا لە شوێنەکەی خۆم بجووڵێمەوە. ئەو سەفەرە یەك دوو شەوێك میوانی برای چیرۆکنووس و

خانەدانم کاك عەبدوڵڵا ئاگرین بووم کە بە گوێرەی توانای خۆی یارمەتی داوم و پێشتریش کە چوومەتە سلێمانی میوانداریی کردووم و ڕێزی زۆری لێگرتووم. ئەمجارەیان بۆ ئەوە ڕووم لێنا یارمەتیم بدات بگەمە ئێران یا بۆ ناو پێشمەرگە کە بە ڕاستی داخوازیەکی قورس بوو، چونکە بە هۆی کارەساتەکانی ئەنفالەوە هیچ ڕێگایەك نەبوو سەرەڕای ئەوەی کە مەترسییەکی زۆریش لە خواردنەوەکەمدا هەبوو. من سوپاسی دەکەم و کۆمەك و یارمەتی و دڵسۆزایەتیم لە بیر ناچێتەوە. تا ئەو کاتە کاك بارزانی سەعید گەوهەرم نەدەناسی، بە ڕێکەوت لە بارێکدا چاومان بە یەکتر کەوت و زۆر یارمەتی دام. لەو ڕۆژگارە سەختانەدا هەر شەوێك و لە ماڵێك دەیشاردمەوە. هەر ڕۆژێك و لە ناسیاوێك قەرزمان دەکرد. ڕۆژێکیان ملازم عەلی حەملەیەکی گەورەی بە دەستەوە بوو لەناو سلێمانی، کاك بارزان بردمیە چایخانەی کەوبازەکان، چونکە وتی کەس سەر بەو شوێنەدا ناکات. ئەو ڕۆژە تا درەنگانێك تەماشای شەڕە کەوم کرد. ئەو ماوەیەی لە سلێمانی بووم ئەو ببووە مشوورخۆری سەرەکیم و زۆر کون و کەلەبەرو حەشارگەی پێکردم و چارەنووسی خۆم دابووە دەستی ئەو و خواهەڵناگرێت ئەویش لە سەرەوەی توانای خۆی خستبووە کارو ماڵی ئاوا بێت. کە زانیم لە سلێمانیشەوە هیچ ڕێگایەك بۆ ئێران نییە ناچار بۆ کەرکوك گەڕامەوەو هەر ئەو شەوە بە مەستیی گیرام. چۆن گیرام و بۆچی گیرام کاتێکی زۆری بە سەردا تێپەڕیوە. کاك نەوشیروان مستەفا قسەیەکی جوانی هەیە کە دەڵێت (با گۆڕی کۆن هەڵنەدەینەوە) منیش لەم دیدارەدا لە خودی خۆم بەولاوە گلەییم لە کەس نەکردووەو ڕەخنەم لە کەس نەگرتووە وەکو یەکێکی دیاریکراو، بە خراپیش بێجگە لە خۆم ناوی کەسم نەهێناوە.

بە نیسبەت ئەزموونی شیعریمەوە ئەو چەند ساڵەی نێوان ١٩٨٥-١٩٩١ بڕوابکە بەردەوام یا سەرباز یا فیرار بووم، یا لە زیندانی سەربازیدا تووشی جۆرەها ئازارو ئەشکەنجە هاتووم و فریای هیچ نەدەکەوتم. بەختم هەیە دەژیم و نەفەوتام. ڕەنگە ئەمەیش بیرکردنەوەمی دەربارەی مردن و پەیوەندیی نێوان ڕێکەوت و مردن زۆر قووڵتر

کردبێت. دەبێت تا ماوم نانێك بخۆم و نانێکیش بکەمە خێری (کوێت)، چونکە کاتێك کوێت داگیرکرا لە تاریکایی زینداندابووم. چاوەڕێی دادگای سەربازیم دەکردو چەند قەزیەیەکی سەربازیی گەورەم لەسەربوو وەك فیراریی، هەڵاتن لە دەست مەئموورو تەزویرکردنی دەفتەر خیدمە، بەڵام چونکە جەنگی نێوان عیراق و ئێران راوەستابوو ئیتر ئەم جۆرە دۆسێیە بایەخ و گرنگیی جارانیان نەمابوو بە تایبەتیش کە رژێم خەریکی خۆئامادەکردن بوو بۆ داگیرکردنی کوێت. ئەوەبوو لە نیوەی دووەمی ساڵی ١٩٩٠دا گەورەترین عافوات دەرچوو منیشی بەرکەوتم. ژیان لەو سەردەمەی عیراقدا قەدەرو رێکەوت دەورێکی گەورەیان تیادا دەبینی. مان و نەمان لە سەر لەحزەیەك راوەستابوو. هەزارانێك چەندینجار فیراریان دەکردو پاشان بەر عافوات دەکەوتن. هەزارانیش تەنیا یەك جار فیراریان دەکردو بە گوێرەی بڕیارە جەهەننەمیەکانی ئان و سات و رۆژی گرتنیان گوللەباران دەکران. رژێمی بەعس خاوەنی گەورەترین هێزی سەربازیی بوو کە خۆی دابوو لە یەك ملیۆن سەرباز. بۆیە هەزارو دوو هەزار لە چاو ئەو لەشکرە گەورەیەوە وەکو مێشوولەیەك وابوون. ئەنجامیش بە جۆرێك کۆتاییهات لەو ملیۆن سەربازە دیکتاتۆر تاك و تەنها خۆی لە کونە جرجێکدا حەشارداو جێهێڵراو بێجگە لە سەرو ریشە درێژەکەی کەسی بە دەورەوە نەبوو.

نازانم عەدالەتێکی کەونی بوو، یا کون فەیەکونی خودایی کە بە چاوتروکانێك ئەو مۆتەکە رەش و خەونە تۆقێنەرە هەڵمی کردو رەوییەوە. ئازایەتی ئەمریکا بوو یا گەوجایەتی دیکتاتۆر خۆی؟ هۆیەکەی هەرچییەك بێت گرفت نییە، بەڵکو گرنگ ئەوەیە کە دڕندەی لەو بابەتە دووبارە نەبێتەوە.

ئەو چەند ساڵەی نێوان ١٩٨٥- ١٩٩١ نایەتەوە یادم هیچم لە دەزگاکانی راگەیاندنی عیراقدا بڵاوکرابێتەوە، بێجگە لە دوو سێ شیعر، بەڵکو خەریکی وەرگێڕانی مەقسەڵەکەی ئەلبێر کامۆو رۆمانی سەعاتی بیستوپێنجی کۆنستانتان جیۆرجیۆو رۆمانێکی خۆم بووم کە رووناکی نەبینی.

دەربارەی چۆنێتی بەشداربوونم لە پێشبڕکێی چیرۆك و رۆمانی قادسیە منیش بە کورتە چیرۆکێك بە ناونیشانی (پرد) بەشداریم کردووە.

موسڵیح جەلالی خۆی بۆ چیرۆکەکە تەکلیفی کردم. پێیوتم کە فایلەکەت پڕ بووەو لێی دەڕژێت. دەوڵەت لەتۆ ناترسێت، بەڵام رێزێکی تایبەتی بۆ رۆشنبیران هەیە ئەگەر دەستیش بوەشێنێت زۆر خراپ دەیوەشێنێت. دەبێت مەسەلەکە بە جیددیی بگریت، واتە لە پێشبڕکێکەدا بەشداریی بکەیت ئەویش لە ساڵی ١٩٨٤دا بوو. هەندێك کاغەزی سپیم لە گەڵ خۆمدا هەڵگرت و چوومە نزیکترین مەیخانە. هەر بەو دانیشتنە فیلمێکی جەنگی دووەمی جیهانیم کرد بە کوردیی و تەنیا ناوەکانم گۆڕی، ئەویش فیلمی (جەنگی پردەکە) بوو لە گەڵ هەندێك دەستکاریدا کە هەرگیز لە قادسیەدا شتی وا روونەداوە. ئەوەی بیخوێنێتەوە دەزانێت پەیوەندیی بەقادسیەوە نەبووە، بەڵام لەسەر قادسیە حیساب دەکرێت و بەو بۆنەیەوە نووسراوە. پاکانە سوودی نییە. هیچ کاتێك نکوڵیم لێنەکردووەو هەڵەیەکی مێژووییەو ماڵە بە سەرمەوە.

داوای لێبووردن لەهەموو گەلی کورد دەکەم کە شتێکم کردووە قازانجی رژێمی تیادابوو. ئێستاش پەشیمانی خۆم دووپات دەکەمەوەو لێبووردنیش بۆ خوێنەران و مێژوو جێدەهێڵم.

هەرچەندە خاوەنی کۆمەڵێك منداڵ بووم. تازە لە ئەوروپا گەڕابوومەوەو رژێم فایلەکەی ١٩٧٤ی هێنابووەوە مەیدان کە بۆنی خوێنی لێدەهات. لە کەرکوکیش دەژیام و دراوسێی بەعسیم هەبوون و خرابوومە ژێر کۆنترۆڵێکی وردەوە، بەڵام هیچیان پاساوی ئەو هەڵەیە ناکەن و دەبوو لە جیاتی خۆبەدەستەوەدان رێگەچارەیەکی بێگەرد بدۆزمەوە.

قۆناغی نوێی شیعری کوردیی بۆ چەند قۆناغ دابەشدەکەن؟ گەلێك راوبۆچوونی جیاواز دەربارەی دەستنیشانکردنی سەرەتاکانی تازەگەریی شیعری کوردیی نووسراون. بەڕای تۆ ئەو دەستنیشانکردنانە تا چەند تەواو و بێ هەڵەن؟ ئەی تۆ چۆن دەستنیشانی دەکەیت؟

دەربارەی ئەم پرسیارە رەنگە رەخنەگرێکی بە توانا و بە ویژدان و بێلایەن باشتر وەڵامی بداتەوە. سەرەتاکانی تازەگەریی بۆ نەوەی حەفتاکان دەگەڕێتەوە. شیعرەکانی شێرکۆ بێکەس و (خواو شارە بچکۆلەکەمان)ی لەتیف هەڵمەت پێشەنگی کاروانەکەبوون. ئەوە زۆر گرنگ نییە کێ پێش کێ کەوتووە، بەڵکو گرنگ ئەوەیە کە چیمان بەرهەمهێناوە لەو سەردەمە پڕ لە گۆڕانکارییەدا وەك هەڵمەت واتەنی (چیمان گۆڕی ئاو یا بۆڕی). واتێدەگەم ئەو گۆڕانەی کە بە سەر شیعری عەرەبیدا هات لەسەر دەستی ئەدۆنیس و بدر شاكر السياب و عبدالوهاب البياتي و نزار قباني و نازك الملائكەو محمود دەرویش و زۆریتریش هەروەها گۆڤاری شعر ٦٩ کە فاضل عزاوي و برادەرەکانی لە بەغدا دەریان دەکرد. کاریگەرییەکی قووڵی بەسەر هەموو شاعیرە کوردەکاندا هەبوو. ئەگەر بگەڕێینەوە سەر (البيان الشعري) یەکەی فاضل العزاوي و برادەرانی لە ساڵی ١٩٦٩دا (کە ئەوانیش کاریگەریی سوریالییەکانیان پێوە دیاربوو) کاردانەوەی بەسەر بانگەوازەکەی روانگەوە هەبوو سەرەڕای هەندێك شیعری ئەو سەردەمەی ئەدۆنیس وەك قەسیدەی هذا هو اسمي و اغاني مهيار الدمشقي هەروەها هەرسێ گۆڤاری (الاداب)ی بەیروتی و (الاقلام)ی بەغدادی و (الهلال)ی میسری و ئەو کتێبانەی دەربارەی ئەدەب و فیکری نوێی ئەورووپی دەکران بە عەرەبی، رەهەندێکی فراوان بوون بۆ نەوەی حەفتاکان. خواو شارە بچکۆلەکەمانی لەتیف هەڵمەت و شیعرەکانی شێرکۆ بێکەس و پەشێو و کاروانی وشەی راچەنیوی جەلالی میرزا کەریم و زریانی ئەنوەر جاف و دڵدارەکەمی سەلاح شوان و پرۆژەی کوودەتایەکی نهێنی ئەنوەر شاکەلی و زۆر شاعیریتر کە خۆمیش یەکێك بووم لەوان بەگشتیی بەشدارن لەو پرۆسە

نوێخوازییەدا. لێرەدا چەند ناوێك دەڵێم و زۆریش سڵدەکەمەوە لە ناوهێنان، چونکە گرفتی لێدەبێتەوەو داوای لێبووردن دەکەم ئەگەر هەندێك ناویترم لە بیرچووبێت. ئەوانەی کە لەو پرۆسەیەدا بەشداربوون و بەرهەمیان بڵاودەکردەوە لەگەڵ جیاوازی ئاستی هونەریی و ناوەڕۆکی شیعرەکانیان ئەم بەرێزانە بوون:

شێرکۆ بێکەس، لەتیف هەڵمەت، عەبدوڵڵا پەشێو، جەمال شارباژێری، ئەنوەر جاف، سەلاح شوان، ئەنوەر شاکەلی، رەفیق سابیر، عەبدوڵڵا عەباس، حەمەی حەمە باقی، کوردستان موکریانی ،سەعدوڵڵا پەرۆش، نەوزاد رەفعەت، سامی شۆڕش، جەوهەر کرمانج و سەلام محەمەد. بێگومان ناوی تریش هەن و لەم کاتەدا زاکیرەم هەر ئەوەندە بڕ دەکات. من باس لە هەنگاوە سەرەتاییەکان دەکەم و پاشان کۆمەڵێك ناوی تریش پەیدابوون و بەرهەمی جوانیان هەبوو، بەڵام تۆزێ درەنگتر سەریانهەڵدا.

نەوەی حەفتاکان هەموو بنەڕەتەکانی شیعری نوێیان بە تەواویی ئامادەکرد بۆ نەوەکانی دوای خۆیان تا ئاڵوگۆڕی قووڵتری بەسەردا بهێنن و گۆڕانکاریی تیادا بکەن. لە دوای نەوەی حەفتاکانەوە ئەگەر بە هەڵەدا نەچووبم سێ نەوەی تریش پەیدابوون کاروان هەر بە رێگاوەیە.

لە رۆژگاری ئێوەدا زۆرێك لەو جیلەی ئێوە لەگەڵ ئەدەبدا خەریکی سیاسەتیش بوون. دەپرسم ئایا تۆ هیچ بەشدارییەکی سیاسیی و شۆڕشگێڕیت هەبووە؟ من تەنها ئەوەم بیستووە کە تۆ لەگەڵ چەند برادەرێکتا بیرتان لەوە کردووەتەوە کە تەیارە بڕفێنن. پێمخۆشە وەك شاعیرێك حیکایەتی دونیای سیاسەت بگێڕیتەوە کە چۆن بوو؟

پێش رێکەوتننامەکەی یانزەی ئازاری ١٩٧٠ ئەندامی یەکێتیی قوتابیانی کوردستان - باڵی پارتی بووم. ماوەیەکیش بەو تەمەنە بچووکەوە پێش بەیانی ئازار پێشمەرگایەتیم کردووە. لە ساڵی ١٩٧٤دا کە شۆڕش هەڵگیرسایەوە لە زانکۆی بەغدا قانوونم دەخوێندو لە رۆژنامەی برایەتی کارم دەکرد. ئەو کاتە دوای رەحمەتی رەفیق

چالاك من عەریف حەفلەی زۆربەی ئاهەنگە كوردییەكان بووم لە شاری بەغدا. شەرەفی ئەوەم پێبڕاوە بۆ یەكەمجار لە مێژووی رۆژنامەگەریی كوردیدا لەگەڵ هاوڕێ شاعیرەكانمدا بەشداریی بكەم لە دەرچوونی بیستوشەش ژمارەی برایەتی بە شێوەیەكی رۆژانە. ئەم هەنگاوە پیرۆزە رژێمی تۆقاندبوو، بۆیە بڕیاریدا كە برایەتی بكرێتەوە بە هەفتانە بە بیانووی مشتومڕێكی توندوتیژ كە كەوتبووە نێوان راگەیاندنی پارتی و حزبی شیوعی عێراق. ئەو كاتە حزبی شیوعی لەگەڵ رژێمدا هاوكاری دەكردو خەریكی پێكهێنانی بەرەی نیشتیمانی بوون.

ئێمەی نووسەرانی التآخي و برایەتی زۆربەمان پێش ١١ی ئازاری ١٩٧٤ چووینە شاخ. ئەو كاتە لەگەڵ شەهید ئەكرەم مەنتك پارێزگاری پێشووی هەولێر هەردووكمان پێكەوە شوقەیەكمان هەبوو لە راغیبەخاتوونی بەغدا. بۆ ئەوەی هەستمان پێنەكرێت بۆ شاخ دەچین وەك خۆی شوقەكەمان جێهێشت. ئەوسا شەهید ئەكرەم ئێواران لە زانكۆی مستنصریە دەیخوێندو بە رۆژیش كادیری رێكخستن بوو لە لقی پێنجدا.

هەرلە مانگی ئازاری ١٩٧٤دا بەبڕیاری شەهید دارا تۆفیق بەشێكی نوێ لە راگەیاندنی پارتی كرایەوە بە ناوی (بەشی ئینسات) كاك فەلەكەدین كاكەیی سەرپەرشتی دەكرد. ئەو بەشە پێكهاتبوو لە برایان محەمەد موكری و ئەنوەر شاكەلی و سەعدوڵڵا پەرۆش و ئەحمەد بێكەس و من. هەر یەكەو هەواڵەكانی چەند ئێزگەیەكمان لەنێوان خۆماندا دابەشكردبوو پاشان كاك ئەحمەدیش بە دەم قسە خۆشەكانییەوە تایپی دەكرد. بۆ بەیانیش بە رۆنیۆ چەند ژمارەیەكی لێ چاپدەكرا وەكو رۆژنامەیەكی رۆژانە بەسەر دەزگاكانی شۆڕشدا بڵاودەكرایەوە. ئەو بەشە شێوەیەكی بچووككراوی ئاژانسی دەنگوباسی هەبوو.

هەموومان لە ناوپردان لە یەك ژووردا بووین، زوو زوو كاك لەتیف هەڵمەت سەری لێدەداین و شەویش لای خۆمان دەمایەوە. ئێمەی شاعیرو نووسەری خوێنگەرم بەردەوام لەناو خۆماندا باسی ئەوەمان دەكرد كە بۆچی فەلەستینییەكان كاری شۆڕشگێڕانەی

مەزن ئەنجامدەدەن و دەبێت ئێمە چیمان لەوان كەمتر بێت كە نەتوانین توخنی ئەو جۆرە كارانە بكەوین! موناقەشە درێژەی كێشاو بوو بە پرۆژەو ئەویش گەیشتە قۆناغی عەمەلی. بەوە كۆتاییهات راپۆرتێكمان بۆ شەهید دارا تۆفیق نووسی و هەموومان ئیمزامان كرد، تیایدا روونمان كردبووەوە ئێمە بۆ ئەوە نەهاتووینەتە شاخ بە دیار رادیۆو موسەجەلەوە دانیشین و هەواڵەكانی ئێزگە بیانییەكان تۆمار بكەین، پاشان بۆ بەیانی وەكو نەشرەیەكی خەبەریی تایپی بكەین و بڵاوی بكەینەوە. ئێمە لە راستیدا بۆ كاری شۆڕشگێڕانە هاتووین نەك گوێ راگرتن لەئێزگەكانی مۆنتی كارلۆو لەندەن و ئیسرائیل و ئەمریكا.

ئەوانەی كە راپۆرتەكەمان ئیمزاكرد بە گوێرەی زنجیرەی ناوەكان بریتیبوون لە:

سەلام محەمەد
محەمەد موكری
ئەنوەر شاكەلی (فەرهاد شاكەلی)
سەعدوڵڵا پەرۆش
لەتیف هەڵمەت

راپۆرتەكە لە رێگای كاك فەلەكەدینەوە خرابووە بەرچاوی شەهید دارا تۆفیق. چاكیشم لە یادە كاك فەلەك بە حوكمی ئەوەی لە ئێمە بە تەمەنترو خاوەنی تاقیكردنەوەی زیاتر بوو هەوڵیدا لەو پرۆژەیە ساردمان بكاتەوە، بەڵام سوودی نەبوو. راپۆرتەكە گەیشتە لای كاك شەكیب عەقراویی لە دەزگای پاراستن.

ژوورەكەی كاك شەكیب هەر چەند مەترێك لە ژووری ئینساتەكەی ئێمەوە دوور بوو لە ناوپردان. ئەوەندە مرۆڤێكی ئاساییبوو كەس باوەڕی نەدەكرد ئەم پیاوە بەرپرسی گشتیی پاراستن بێت. جارێكیان دانیشتبووم لای كە لە پرێكدا شەهید سامی

عەبدولڕەحمان هاتە ژوورەوەو یەکسەر وتی من ئەم کوڕە دەناسم و شایەدی بۆ ئەدەم کە لە ئاهەنگەکانی بەغدادا دەورێکی گرنگی هەبوو. شەهید سامی کە ئەوسا لە بەغدادا وەزیر بوو بەشداریی دەکرد لە هەموو ئاهەنگە کوردییەکان و پشتگیریی دەکردین و وتاری دەخوێندەوە.

لە دەزگای پاراستنەوە دوو کەس بوون بە لێپرسراوم. هەردووکیان دەرچووی زانکۆ بوون. خاوەن تاقیکردنەوەو شارەزا بوون. راستەوخۆ پەیوەندییان بە کاك شەکیب عەقراوییەوە هەبوو. بە ڕەنجی شانی خۆیان گەیشتبوونە ئەو شوێنە حەساسە لە دەزگای پاراستنداو ساڵەهایەکە یەکێکیان لە وڵاتی سوید ئەژی. لەو ڕۆژگارەی شۆڕشدا سەرۆك مەسعود بارزانی خۆی راستەوخۆ سەرپەرشتی دەزگاکەی دەکرد.

ئێمەیش کە راپۆرتەکەمان ئیمزاکردبوو لامان وابوو هەموومان پێکەوە دەنێرن بۆ ئەنجامدانی کاری شۆڕشگێڕانە. دووایی زانیمان یەك یەك پەیوەندیمان پێوە دەکەن، چونکە من یەکەم کەس بووم ئیمزام کردبوو پێش هەموویان بانگکرام. خۆمانیش تەواو پەشیمان بووین، ئەو شەوانە لە جیاتی موناقەشەکردنی عەمەلیاتی شۆڕشگێڕیی و چوستوچالاکی لە مەڕ فەلەستینییەکان زیاتر باسی ئەوەمان دەکرد ئەگەر کەشف بین و رژێم پێمان بزانێت چۆن چۆنی و بە چ شێوەیەك تەعزیبمان دەدات.

بە نیسبەت منەوە تازەبانگکرابووم و قسەم لەگەڵدا کرابوو. بۆم نەبوو هیچ نهێنییەك لای هاوڕێکانم بدرکێنم. هەرزوو گەیشتمە قەناعەت کە من پیاوی ئەو جۆرە چالاکییە عەسکەریی و ئیستیخبارییە نیم، شەرمیشم دەکرد پاشگەز ببمەوە. وەك تەمەنیش کە بیست ساڵان بووم حەزم لە موغامەرات هەبوو، بەڵام نەمدەزانی هەڵبژاردنی ئەم ڕێگا سەخت و دژوارە سبەینێ دەبێتە مێژووی ژیانم و راستەوخۆ کار دەکاتە سەر هەموو پاشەڕۆژم. ترسێکی زۆرم هەبوو لەوەی شکست بهێنم و پێش گەڕانەوەو تەسلیمبوونەوەم (کە ئەوە یەکەم هەنگاوی کارەکەم بوو) هێشتا بواری

پەشیمانبوونەوەم لە بەردەستدابوو، بەڵام چارەنووسم وابوو پەشیمان نەبمەوەو شانی بدەمە بەر.

ئەوەبوو بە گوێرەی ئەو پلانەی لەلایەن دەزگای پاراستنەوە نەخشەی بۆ کێشرابوو لە سەرەتای هەڵگیرسانی شۆڕشی ١٩٧٤دا تەسلیمبوومەوەو هەنگاوی یەکەم ئەوە بوو هەموو توانایەکم بخەمە گەڕ تا جێ پێی خۆم لەناو رژێم و حزبە کوردییە کارتۆنییەکانی ئەو سەردەمەدا بکەمەوە. کە ئەمەش بۆ من قورسترین ئەرکی پرۆگرامەکە بوو لە رووی دەروونییەوە. دوو جاریش بە نهێنی و هەر بە پیادەیی لە دەوروبەری کەرکوکەوە چوومەتەوە بۆ ناوپردان و گەڕاومەتەوە.

لە هەموو ئازارێك کوشندەترو ناخۆشتر روانین و بیرکردنەوەی خەڵکەکەبوو. چۆن شاعیرێکی وا کە هۆڵەکانی بەغدای هێنابووە لەرزین ئێستا تەسلیم بووەتەوەو لەگەڵ رژێمدایە. هاوڕێکانیشم سڵیان لێدەکردمەوەو سەیر بوو بە لایانەوەو رووبەڕوو رەخنەی توندو تیژم لێگیراوە. **هەندێجار دەمەویست هاوار بکەم و بقیژێنم و بڵێم من تەسلیم نەبوومەتەوەو پیاوی رژێم نیم، سبەینێ دەکەوێتە بەرگوێتان چیم کردووەو بۆ چی گەڕاومەتەوە، بەڵام دانم بە خۆمدا دەگرت و وا بزانم هەر ئەو هەستەبوو بۆ ساڵانێکی درێژخایەن رەگوڕیشەی بەدمەستی لا دروستکردم و لایەنە عەبەسییەکەمی قووڵترو فراوانترکردەوە. من دەمەویست کارێکی شۆڕشگێڕانە ئەنجام بدەم بەبێ تەسلیمبوونەوە، بەڵام وەك چۆن لەلایەن سەرکردایەتی پاراستنەوە پلانەکەم بۆ داڕێژرابوو دەبوو هەر وا بکەم.**

چیرۆکی ئەو تەسلیمبوونەوەیەو چیم بە سەرداهات و ئەو چالاکییە خەتەرناکەی بۆم دیاریکرابوو، چی بوو؟ بۆچیش تیایدا سەرنەکەوتم؟ چۆن لەو گوندەی شتم تیا شاردبووەوە جاسووسی رژێم هەبووەو خەبەریان لێ دابووم، زۆر دوورو درێژە. تائێستا نە هیچم لە سەری نووسیوەو نە باسیشم کردووە. رەنگە کتێبێك ئەوجا بەشی هەموو بەسەرهاتەکان بکات. بۆ مێژوویش گشت ئەو راپۆرت و نووسراوانە نەفەوتاون و

تەنانەت لە هەرەس و کارەساتەکەی ١٩٧٥یشدا وەك من ئاگادارم ئاودیوکران و پارێزراون. کەسەکانیش ماون و زیندوون.

راستە من فەشەلم هێنا لەو عەمەلیەتەی بۆم دیاریکرابوو هەڵەی خۆمیش بوو، چونکە حیسابێکی وردم بۆ گوندی (دەرماناو) نەکردبوو کە لەوێ لە تەوێڵەی ئاژەڵەکانی ماڵی مامەمدا چاڵێکم هەڵکەندبوو ئەو شتانەم تیادا شاردبووەوە کە دەبوو لە هەنگاوی دووەمدا بیانگەیەنمە بەغدا. بەهۆی ئەوەی هەر لەو گوندەشەوە پەیوەندیم دەکرد بە مەفرزەکەی (رەفیق بەسیە) کە مەفرەزەیەکی سەر بە پاراستن بوو لە ناوچەکەدا. چاوەکانی رژێم لە گوندەکەدا هەواڵیان گەیاندبووە ئەمنی پردێ و پاشان ئەمنی کەرکوك و ئەمنی شیمالی. بە پەلە نوك بە نوکی بارودۆخەکەم بۆ دەزگای پاراستن نووسی و بە رەفیق بەسیەدا رەوانەکردووەو هیچم نەشاردووەتەوە. لە هەموو شتێك وردو درشت ئاگادارم کردوونەتەوە، چیم کردبوو، کێم بینیبوو یان بۆچی حەشارگەکە ئاشکرابوو خۆشم چۆن تەگبیری رووداوەکەم کردبوو. ئەوان چالاکییەکی تریان بۆم ئامادەکردبوو ئەنجامی بدەم. منیش پەلەی گەڕانەوەم بوو بۆ کوردستان و بۆم نەبوو بەبێ بڕیار بگەڕێمەوە. دەبوو چاوەڕێ بکەم تا زانیاری تازەم پێدەگات دەربارەی چالاکییەکیتر. رژێم لە یارییەکە ئاگادار ببووەوە. پێش ئەوەی بگیرێم توانیم خۆم بگەیەنمەوە ناوپردان و دڵنیام ئەگەر چاوەڕێی نەخشە تازەکەم بکردایە تیادەچووم... ئێستا سیوچوار ساڵ بەسەر ئەو رووداوەدا تێپەڕیوە نە دەزگای پاراستن وردەکارییەکانی ئاشکرا کرد، نەمنیش نهێنییەکەم درکاندووە. بە فەشەلەکەی خۆمەوە گەڕامەوەو بە ئەقڵی ئەوسایشم پاساوێکی خەیاڵیم بۆ گەڕانەوەکەم هێنایەوە، چونکە شەرمم دەکرد بڵێم لە ترسی تەعزیب و مردن رامکردووەو گەڕاومەتەوە. ئەوانیش لە سەرێکەوە ماندووببوون بەو کارەوە، چونکە پرۆژەیەکی گەورە بوو. لە سەرێکی دیکەوە پلانێکی تازەیان بۆم ئامادەکردبوو. هەروەها نەبوونی تاقیکردنەوەو لاوازیی هۆشیاریی ئیستیخباری و عەسکەری خۆشم بوونە هۆی شکستهێنانی چالاکییەکە کە لە بنەڕەتیشەوە نەخشەیەکی وردی بۆ دانەڕێژرابوو. کۆمەڵێك هۆکاری چاوەڕواننەکراو کە

بێگومان دەهاتنە پێشەوە، دەبوو پێشوەخت باسبکرێن و چارەسەریان بۆ بدۆزرێتەوە کەچی فەرامۆش کرابوون. لەو کارانە بچووکترین هەڵە دەبێتە هۆی گەورەترین کۆسپ. نەدەکرا ئەوانیش لەو نوشوستییەی من بێدەنگ بن و ئافەرینم بکەن. هەرگیز شاعیرێك کە هەموو ژیانی خەریکی کتێب و قەڵەم بووە ئەرکی وا گرنگ و خەتەرناکی پێناکرێت بە تایبەتیش کە تەنیا خۆم دانرابووم بە تەنها عەمەلیەتەکە بکەم، ئەوسا تەمەنیشم رێك بیست ساڵ بوو. هەموو سەرکردایەتی دەزگای پاراستن بە کارەکەیان دەزانی و بەوە سزادرام دوای چەند رۆژێك لە گەڕانەوەم خرامە زیندانی رایاتەوە. لەو شەش مانگەدا ئێستاو ئەوسایش هیچ پرسیارێکم ئاراستە نەکرا، هیچ لێکۆڵینەوەیەك ئەنجام نەدراو تەنانەت یەك وشەی ناخۆشیان بەرامبەرم بەکارنەهێنا. رووداوەکە بێ گرێ و گۆڵ بوو، هەرچییەکم کردبوو پێشتر بە نووسین ئاگادارم کردبوونەوە. لەلایەن رەحمەتی مام سەعیدەوە کە بەڕێوەبەری زیندانەکە بوو رێزێکی زۆرم لێدەگیراو هەر بە هیوای دەرچوون بووم. بۆ هەموومان ئەنجامێکی ناخۆشبوو کە رووداوەکە بەو شێوەیە کۆتاییهات. وەك رۆژی رووناکیش لەبەرچاو بوو کە نووسەرو شاعیر ماڵی کاری ئیستیخباریی نین. تاقیکردنەوەکە دەرسێکی گەورەی فێرکردم کە (زیادەڕۆیی لە هیچ هەڵویست و ئارەزوویەکدا باش نییە).

دوای هەرەسەکەی ١٩٧٥ وەك هەموو خەڵکەکەی تر منیش بۆ عێراق گەڕامەوە کە نەدەبوو بگەڕێمەوە، راستە تەنانەت سەرکردەکانیش گەڕابوونەوە، بەڵام رژێمێکی وەکو بەعس هیچ کاتێك خاوەنی گفتی خۆی نەبووەو دەبوو ئەوە بدەمە بەرچاو کە پاش ئەو تاقیکردنەوە گەورەیەی لەگەڵ سەرکردایەتی دەزگای پاراستندا هەمبووە رژێم زانیارییەکی تەواوی دەربارەی عەمەلیەتە فاشیلەکە هەبوو. بێگومان دەخرێمە ژێر کۆنترۆڵێکی چاوەڕواننەکراوەوە جارێکیتر ئاسوودەیی بە چاوی خۆم نابینمەوە، بەڵام کورد هەمووی گەڕایەوە بێجگە لە سەرکردە ناسراوەکان یا ئەوانەی تا رادەیەك یەکجاریی لە (کەرەج)و ئۆردوگاکانی ئێراندا نیشتەجێ بوون. لە ساڵی ١٩٨٠دا کە

جەنگی عێراق و ئێران دەستیپێکرد بووم بە عەسکەرو پاش دوومانگ لە ڕێگای برای خۆشەویست و هاوڕێم (خدر عبدالرحمان) کە ئەوسا لە برای زگماك بۆ یەکتری زیاتربووین، نامەیەکی ڕێکخستنی ناو شاری کۆمەڵەی ڕەنجدەرانی کوردستانم بۆ کراو کاك خدر خۆی تا کۆیە لە گەڵما هات و لەوێشەوە هاوڕێیەکی تریان لە سەنگەسەرەوە بۆ خڕەی ناوزەنگ بەڕێیکردم و نامەکەمدا بە دەستی کاك نەوشیروان خۆی کە سکرتێری کۆمەڵە بوو. ساڵێك زیاتر لەوێ پێشمەرگە بووم، بەڵام هیچ پەیوەندییەکی سیاسیم بە ڕێکخستنی کۆمەڵەی ڕەنجدەرانەوە نەبوو، چونکە مارکسی نەبووم. لە هەمووان زیاتر کاك نەوشیروان ڕێزی لێدەگرتم و هەر لە بارەگاکەی ئەویشدابووم. دیارە ئەمەش بە هۆی هاوڕێی شاعیرم کاك حەمەی حەمە باقیەوە بوو کە نزیکەی ساڵێك دەبوو لە بارەگاکەی کاك نەوشیروان بوو. کاکە حەمە زوو زوو سەفەری دەکرد بۆ خوارەوەو خەریکی هێنانی نەجیبەخان بوو. پەیوەندییەکی توندو تۆڵ لەنێوان من و شەهید کاك شازاد سائیبدا دروست ببوو کە هەردووکمان حقوقی بووین و بە ڕاستی نموونەی مرۆڤێکی دڵپاك و ڕوحسووك بوو. هەروەها لە گەڵ ڕەحمەتی کاك بورهان قانیعدا زۆر یادەوەریمان پێکەوە هەبوو. هەرچەندە ساڵانێك لە دەزگای هاوکاریدا پێکەوە کارمان کردبوو، بەڵام کە لەشاخدا یەکمان گرتەوە پەیوەندییەکە قەوارەیەکی تری وەرگرت و ڕازی دڵی خۆمان لە یەکتر نەدەشاردەوە. کاتی دەستبەتاڵیمان بە یاریی تاوڵە بەسەر دەبردو کاتێك یەکێك دەربارەی یارییەکە پرسیاری بکردایە ئەو دەیوت (پرسیاری ناوێت دۆڕاو هەر بە دەنگیەوە دیارە). لەگەڵ ڕەحمەتیدا پلانێکی دووقۆڵیمان هەبوو پێکەوە بچین بۆ لیبیا، بەڵام سەرینەگرت. کاك بورهانی خوالێخۆشبوو سڵی لە هیچ کەسێك نەدەکردەوەو بەرامبەر بە بچووك و گەورەقسەی خۆی دەکرد. جارێك بەڕێز مام جەلال کۆبوونەوەکی بۆ کادیرەکانی ڕاگەیاندن سازکرد کاك بورهان ئەوەی لە دڵیدا بوو وتی. وەك وەفایەك بۆ ڕەحمەتی هیوادارم لە دەرفەتێکدا ئەو یادەوەرییانە بنووسمەوە.

کاتێك ئاهەنگی ساڵڕۆژی پێنجەمی شەهیدان خاڵە شەهاب و جەعفەرو ئەنوەر لە ناوزەنگ سازکرا کاك ئەرسەلان بایزو من سەرپەرشتی ئاهەنگەکەمانکرد. بە هەڵەدا نەچووبم تا ئەو ساتە ئاهەنگی وا گەورەو فراوان لەشاخدا سازنەکرابوو. دێتەوە بیرم شیعرێکی کاك شێرکۆ بێکەسم دەخوێندەوە کە بە ناوی (جوامێر)ەوە لە شارەوە ناردبووی. مام جەلال کە بە تەنیشت ڕەحمەتی عومەر دەبابەوە لە ڕیزی پێشەوە دانیشتبوو، پرسیاری کرد جوامێر کێیە؟ وتم مامە گیان دوایی پێت دەڵێم. من لایەنی ئاسایشم دابووە بەرچاو، بۆیە لەو شوێنەوە دەنگم نەکرد. پاش تەواوبوونی ئاهەنگەکە لە بارەگاکەی کاك نەوشیروانەوە تەلەفۆنم بۆ بەڕێزیان کردو داوای لێبووردنیشم کردلەوەی لەکاتی خۆیدا قسەم نەکردووە. من خۆم بە تەبیعەت حەز ناکەم لە هیچ کەسێك زیاد لە پێویست بچمە پێشەوە تەنانەت ئەگەر ئەو خۆبردنە پێشەوەیە سوودو قازانجێکی زۆریشی بۆم هەبێت. پاشان بیرم کردەوە ئاخر چۆن دەبێت بەو جۆرە وەڵامی سکرتێری گشتیی یەکێتیی نیشتیمانیی کوردستان بدەمەوە؟ ئەی نەدەکرا بچمە تەنیشتییەوەو بچرپێنمە گوێچکەیدا؟ بڕوا بکەن من پیاوێکی سیاسیی نیم و هەر ئەوەندەم لێزانیوەو تاکو ئێستایش وام. هیچم لە دڵدا نییەو ئەو خووەم زۆرجار خراپ بە سەرما کەوتووەتەوە.

کەسانێکیش هەبوون بەبێ هیچ هۆیەك محارەبەیان دەکردم و پێویست بە ناوهێنان ناکات. کاك نەوشیروان بە سەرکردایەتی هێزێك چووبووە خوارەوە، کاکە حەمەو شەهید شازاد سەفەریان کردبوو، خوالێخۆشبوو کاك بورهانیش ئەوێی جێهێشتبوو لە دەزگای چاپەمەنی کاری دەکرد. بە ڕاستی هەستم بە تەنیایی و محارەبەکردنی ئاشکرای ئەو کەسانە دەکرد کە زۆر مەبەستیان بوو لە یەکێتی دوور بکەومەوەو ئەنجامیش هەر وا کەوتەوە. من نە ئەو کاتەو نە ئێستاش دەرەقەتی ئەو جۆرە کەسانە نایەم کە ڕاستیت دەوێت سیاسی نین، بەڵکو زۆرزان و خاوەنی بەهرەیەکی تایبەتین لە گاڵتەکردن بە خەڵکیتر. خۆ ئەگەر دوو سێ کەسی لەو بابەتە بکەونە یەك گاڵتە بە سوڵتان

مەحموودیش دەکەن. بە چاك و خراپ رادەبوێرن و بێجگە لە بەرژەوەندیی تایبەتی خۆیان سڵ لە هیچ شتێکی دیکە ناکەنەوە. بە بەرچاوی خۆمەوە بینیومە چۆن بە سەرو پۆتەڵاکی یەکێکدا دێنە خوارەوەو رەخنەی توندوتیژی لێدەگرن و لە بەردەمی ئەو کەسە خۆیشی چۆن چۆنی ماستاو و مامە حەمەیی بۆ دەکەن ئەگەر پلەو پایەی سیاسیی لە خۆیان بەرزتر بێت. بڕوا بکە قسەو شتی وایان بۆ هەڵبەستبووم لە رووم نەهاتووە هەر وەڵامیشیان بدەمەوە، چونکە دەمزانی کە مەبەستیان تەنها ناوزڕاندن و بێزارکردنم بوو.

بە کورتی ئەو ماوەیە خەریکی کۆکردنەوەی نامەی شەهیدان بووم کە لە زیندانەکانی بەعسدا پێش ئەوەی لە سێدارە بدرێن نووسیبوویان. مام جەلال جانتایەکی پێشکەشکردبووم بۆ پاراستنی نامەکان، منیش بەوپەڕی ئەمانەتەوە نامەکانم کۆکردەوەو پاکنووسم کردن. پێش ئەوەی بڕۆم دامنە دەست کاك ئەرسەلان بایز. ئەوەبوو دوای رۆیشتنم بە شێوەیەکی جوان چاپکرابوو، بەڵام ناوی منیان لەسەر کتێبەکە لابردبوو. ئەسڵی بیرۆکەی کۆکردنەوەی نامەکانیش بۆ کاك نەوشیروان دەگەڕێتەوە، چونکە ئەو خۆی تەکلیفی کۆکردنەوەیانی لێکردم و چەند نامەیەکیشی پێدام وەکو هەنگاوی یەکەمی پرۆژەکە.

ئیستیقالەیەکی دوورو درێژم بۆ مەکتەبی سیاسیی یەکێتی نووسی و هەر ئەو رۆژە گەیشتە دەستی مام جەلال و لە نامەیەکیشدا بۆ کاك نەوشیروان کە وەك وتم ئەو کاتە بە جەولە لە شارباژێڕ بوو هەندێك موعاناتی خۆم روونکردەوەو دام بە هاوڕێیم حاکم سەردار کە نازانم دوای رۆیشتنم گەیاندبووی بە کاك نەوشیروان یا نا.
کاتێك باسی چاکەو خراپە دەکەم، دەبێت دان بەوەشدا بنێم کە خۆشم شیری خاوم خواردووەو بەشبەحاڵی خۆم خراپەم هەبووەو لای خواوە نەهاتووم.

لە ساڵی ١٩٨١دا برای بەڕێزم کاك هەڤاڵ کوێستانی میزانییەی یەکێتیی نووسەرانی کوردستانی دا بە من، چونکە نیازی جەولەی هەبوو کە چوار هەزار تومەنی ئێرانی بوو. ئەوسا دەیکردە سەد دیناری عێراقی کاتێك رۆیشتم دەبوو بمدایەتەوە بە یەکێکی دیکە، بەڵام کەمتەرخەمیم لێکردو کاتێك لە رەزائیە بووم پێشمەرگەیەك بۆ شێنێ دەگەڕایەوە ویستم لە گەڵ نامەیەکدا بینێرمەوە بۆ کاك حەمەی حەمە باقی و لەم بارەیەوە نامەیەکم بۆی نووسیبوو. ئەو برادەرە نەڕۆیشتەوە بۆ شێنێ و پارەکەی دایەوە خۆم منیش ئاکامی ئەو رەفتارەم لێك نەدایەوە، بە تایبەتی کە پارەکەیش کەم بوو ئەگەر هی کاکە حەمە خۆی بووایە دڵنیام باسیشیمان نەدەکرد. ئەو رووداوە قورس بەسەر ویژدانی خۆمدا کەوتەوەو پەیوەندیی بە کەم و زۆریی پارەکەوە نەبوو، تەنانەت لە ساڵی ١٩٨٥ کە چوومە بارەگای یەکێتیی نووسەرانی کوردستان شەرم دایگرتم و راستییەکەم نەدرکاند. بەهۆی مەسەلەیەکی تریشەوە (کە ئێستا بە پێویستی نازانم باسی بکەم) تاڕادەیەك عینادیش گرتبوومی و دەوری هەبوو لە قسەنەکردنم. کاتێك لە کۆتایی ساڵی ١٩٩١دا هاتمە ئەورووپاش دڵی خۆم بۆ کاك شێرکۆ بێکەس کردەوەو وتی شتێکی وام کەوتووەتە بەر گوێ، بەڵام بیر لە شتی کۆن مەکەرەوەو کاتێکی زۆری بەسەردا تێپەڕیوە. من زیاتر لە سەد ئەوەندە یارمەتیم بۆ کوردستان ناردووەتەوە، بەڵام بەرامبەر ئەمەیان لە کەمتەرخەمیی زیاتر هیچی دی نەبوو. چاوەڕێ بووم کە بە سەفەر چوومەوە لە نزیکەوە باسی بکەم لەگەڵ کەسانی پەیوەندیداراو قەرەبووی بکەمەوە، بەڵام ئەو دەرفەتە رێنەکەوت و ئێستاش هەر بە قەرزی دەزانم لە ئەستۆی خۆمدا.

ناوزەنگم جێهێشت. بڕیارمدا تا ماوم کاری سیاسیی نەکەم و نەچمە پاڵ هیچ حزبێکی ترەوە کە بە هۆی براکوژییەوە بواری ئەمسەرو ئەوسەرکردن بازاڕی زۆر گەرم بوو. هەروەها بڕیاریشمدا کە رێزی گشت کوردێك بگرم بەبێ گوێدانە رێبازی سیاسیی ئەو کەسە. ئێستا نزیکەی سیی ساڵ بەسەر بڕیارەکەمدا تێپەڕیوەو گفتەکەشم

بەسەربردووەو شانازیی بەو هەڵویستەمەوە دەکەم تاکو ئەمڕۆ نەبوومەتە ئەندامی هیچ حزبێکی ترو ئیستیغلالی بارودۆخە سیاسییەکەم نەکردووەو خۆم ناسی کە مالّی سیاسەت نیم.

دوو سێ شەو لای هاوڕێ و برای شاعیری هەست ناسکم کاك ڕەفیق سابیر لە (نۆکان) مامەوەو ئەوان وەکو حزبی شیوعی عیراق سێ هەزار تومەن کۆمەکیان پێکردم. لەوێشەوە چووم بۆ لای کاك فەلەکەدین لە ڕاژان کە پێشتر لە بەغداوە دەمناسی. پێویستیم بە ئیجازەیەك هەبوو بچم بۆ تاران و ئێران دەست نەهێنێتە ڕێگام. لەوێ بۆ یەکەمجار لە ژیانمدا چاوم بە سەرۆك مەسعود بارزانی کەوت و لە نزیکەوە قسەم لەگەڵدا کرد. کاك فەلەك زۆر حەزی دەکرد لە ڕاژان لای خۆیان بمێنمەوەو منیش بۆم ڕوونکردەوە کە ماندووم و سیاسەتیشم پێناکرێت و ئەم شەڕی براکوژییەش نائومێدییەکی گەورەی لا دروستکردووم و تووشی سەرلێشێوایی هاتووم و بە جۆرە بازرگانیکردنێکم دەزانی کە ساڵێکە لای یەکێتی بووم و ئەوپەڕی ڕێزم لێگیراوەو ئەمڕۆش تەنیا سەبارەت بەوەی کە لەگەڵ چەند کەسێکدا نەگونجاوم یا تەنیا لەبەر بەرژەوەندیی خۆم بچمە ناو پارتییەوە. ئەوە بوو چوومە تاران و لەوێش بۆ جاری دووەم سەردانی ڕەحمەتی مام هەژاری موکریانیم کرد لە کەرەج و شەوێك لە خزمەتیدا مامەوە. زۆر یادەوەریی خۆشی بۆم گێڕایەوە. هەر لە بەغداوە مام هەژارم دەناسی. لە تاران بە یارمەتی دکتۆر شەوکەت عەقراوی کە لێپرسراوی پەیوەندییەکانی دەرەوەی پارتی بوو دیار بوو کاك فەلەکەدین ڕێنمایی کردبوو، بە ئاسانی چووم بۆ دیمەشق. لە دیمەشقیشدا کاك عەدنان موفتی زۆر یارمەتیدام و ڕۆژانە دەمبینی و دەچووینە قاوەخانەی قەندیل و لەگەڵ دکتۆر مەحمود عوسماندا دادەنیشتین. خواردنەوەو بەدمەستییەکەم بۆ کاك عەدنان ببووە گرفت. هەرچەندی ئەو و کاك عادل مراد هەوڵیاندەدا بێ سوود بوو. چەند جارێکیش لەگەڵ کاك کەمال کەرکوکی و کاك ئازاد بەرواریدا دانیشتین. کە لە ڕایات زیندانی کرابووم کاك ئازاد ئەوسا ئەندامی لیژنەی

لێکۆڵینەوە بوو، بەڵام لە دیمەشق بووین بە هاوڕێ. کاك کەمال کەرکوکیش کە هاوڕێی کاتی قوتابخانەم بوو درێغی نەکرد لە یارمەتیدانم و کارێکی وایکرد ئەگەر چووم بۆ ئەڵمانیا لەوێ برادەرەکانی مشوورم بخۆن و هەروایش دەرچوو. ئەوەبوو کاك عەدنان موفتی هەموو ئەرك پێویستییەکانی سەفەری ئەڵمانیای بۆم جێبەجێکردو تەنانەت تا سواری فڕۆکەی کردم لە دیمەشق لێم جودا نەبووەوە. ڕێکەوتی قەدەری کوردیش وابوو ئەو دوو زاتە ببن بە سەرۆك و جێگری سەرۆکی پەرلەمانی کوردستان. بە ڕاستی تا ماوم ڕێزم بۆیان هەیە، چونکە هیچ مەبەست و مەرامێکی سیاسیی یا بەرژەوەندیی تایبەتیان نەبوو لە یارمەتیدانم بێجگە لە پیاوەتی و دڵسۆزیی. چاکیش دەیانزانی کە باوەڕم بە هیچ نەماوەو بۆ ئەوەش پشتگیرییان لێنەکردووم تا بچمە ریزی حزبەکانیان، چونکە ئەوسا کاك عەدنان حسك بوو کاك کەمالیش هەر لە تەمەنی گەنجیەوە لە ریزەکانی پارتیدا بە دڵسۆزیی و بێدەنگی خەباتی دەکرد.

لە سەرەتای ساڵی ١٩٨٢دا گەیشتمە بەرلینی ڕۆژئاواو ئەمجارەیان مەستی و خواردنەوەم بوو بەهۆی سەرئێشە بۆ بەڕێزان دکتۆر کەمال فوئادو کاك سەلاح ڕەشید کە دڵسۆزانە هەوڵیاندەدا لە مەشرووب دووربکەومەوەو خوو بدەمە نووسین و خوێندنەوە، ئەمیش وەك هەوڵەکانی لەوەبەر هیچ کەڵکی نەبوو. چیم دەهاتەدەست دەمدا بە جگەرەو مەشرووب. بەڕێز کاك کەمال هەوڵێکی بە دەستەوەبوو بچم بۆ مەکتەبی یەکێتی لە لیبیا، یەك دوو جارێکیش وەك خۆی باسیکرد لەگەڵ سەفارەتی لیبیادا قسەی کردبوو خۆشم حەزم دەکرد، چونکە لەوێ مەشرووب قەدەغەبوو ڕەنگە لەبیرم نەمایەو لە جیاتی ئەوە بە شتی سوودبەخشەوە خەریك بوومایە. خواردنەوە لە ڕادەبەدەرەکەم ئەنجامێکی ڕاستەوخۆی بێهوودەییم بوو. بە ڕاستی بۆم بووبوە گرفتێکی گەورە لە ژیاندا. هەوڵەکەی لیبیا سەرینەگرت و دوای ماوەیەك لە بەرلین نەقڵکرام بۆ شارۆچکەیەکی ئەڵمانی لەسەر سنووری فەرەنسا. زۆر بە کوللەمەرگی و کوێرەوەریی ژیانم بەسەردەبرد، چونکە ئیقامەم نەبوو. ئەوەبوو لە عافواتەکەی ساڵی ١٩٨٣دا

خەڵکێکی زۆر گەڕانەوە بۆ عێراق و منیش گەڕامەوە. بەر لە گەڕانەوەشم تەلەفۆنم بۆ دکتۆر کەمال فوئادو کاک سەلاح رەشید کرد، تێیم گەیاندن کە من رووخاوم و بۆ عێراق دەڕۆمەوە. کاتێك هاتمەوە گەرمەی مفاوەزاتی یەکێتی بوو لەگەڵ رژێمدا هەندێك لە هاوڕێکانی شاخم لە ناوشاردا بینی.

بوومەوە بە عەسکەرو ئەوچەند ساڵەی لە عێراقدا مامەوە بە بەردەوامیی رووخابووم و لەشکستییەك رزگارم نەدەبوو دەکەوتمە ناوشکستییەکی گەورەترەوە. هەر لە منداڵیمەوە تا ئێستاش نە ماستاوم بۆ هیچ حزبێك کردووەو نە لە ژیانیشمدا تەنازوولم بۆ هیچ کەس و سەرکردەیەك کردووە. رەنگە ئارەزووی ژیان باجی گەورەی بە سەرما فەرز کردبێت، بەڵام هەرگیز زیانم بۆ هیچ زیندەوەرێکی ئەم سەرزەمینە نەبووەو ئەگەر مێروولەیەك بکەوێتە ژێر پێمەوە ئازارم دەدات. جارێك لە سوید خەریك بوو ئۆتۆمبێلەکەی دەستم قڵپ بێتەوە، چونکە بۆقێك لە چەقی جادەکەدا گرمۆڵەی کردبوو، بەڵام توانیم خۆمی لێ لابدەم و نەیشێلم. بێجگە لە قسەو تووڕەبوونی ئەو کاتانەی مەست دەبووم ئەگینا ئەگەر جارێك لە جاران بە گرژیی دڵی یەکێکم ئێشاندبێت دەیانجار بەتوندوتیژیی سەرزەنشتی خۆم کردووە. من هەرگیز رەق نەبووم بەرامبەر بە ژیان، بەڵام ژیان تاکو ئەم لەحزەیەش هەر رەق و توندوتیژە لەگەڵ مندا. ئەو چەند ساڵەی نێوان ١٩٨٣-١٩٩١ بوومە هۆی ناڕەحەتییەکی زۆر بۆ هەموو کەسوکارم بە تایبەتی منداڵەکانی خۆم و دایکیان و براکەم وخوشکەکانم و خزمەکانم. ژیانی ئەو قۆناغەم لە چەند تراژیدیایەکی سامناك پێکهاتبوو: - عەسکەریی، فیراریی و خۆشاردنەوە، مەستی و بێهوودەیی و نائومێدیی، زیندان لەدوای زیندان (بەهۆی فیرارییەوە نەك سیاسەت). بڕوام پێبکەن ئێستاش تۆقم چووە لە وشەی عێراق و هەر کەسێکیتر بووایە لە جێگای مندا چەند کتێبێکی لەو بارەیەوە دەنووسییەوە. پێم سەیرە هێشتا ماوم و دەژیم. لاموایە کە ئەم ژیانە بەگشتیی نهێنییەکی ئاڵۆزو ئێجگار زلی بە خۆیەوە گرتووە، بەڵام شانەو خانەکانی مۆخی من زەفەریان پێنابات. پێموایە کە بوون بەگشتیی واتایەکی زۆر فراوانتری هەیە لەوەی کە من تێیگەیشتووم

و هیوادارم رۆژێك بێت لێی تێبگەم. لێرەوە بەفری بێهوودەیی بەسەر شاخی نائومێدیمدا کەڵەکەی کردووەو هەر ساڵێکی تەمەنم بووەتە باڵەخانەیەکی مەیبیو. تا دێ پڕوپووچی و بێمانایی تەمی ئەستوورتر لە ئاسمانی بەها پیرۆزەکاندا دەخوڵقێنن. ئەو بەفرە مەیبیوە تا دێ رەقتر دەبێت و وەك پۆڵای لێهاتووە. ئەگەرچی لەم شەوەزەنگەدا هیچ تروسکەیەکیش بەدی نەکەم، هێشتا تروسکە خەمگینەکەی ناخی خۆم رۆشنترە لە حەقیقەتە رەش و ساختەو کارتۆنییەکانی دەوروبەرم. ئەمڕۆ باوی ئایدۆلۆژیای پارەو بەرژەوەندیی سیاسییە، کە لە راستیدا بەرژەوەندیی بازرگانییە نەك ئاڵوگۆڕکردنی بیروباوەڕو نەشونماکردن و بەرەوپێشەوەچوون. ئەڵبەتە هەر ئەوەشە وایکردووە بوارە کۆمەڵایەتییەکان پڕبن لە سەقەتیی و کەموکوڕیی و دەردو بەڵاو تەڵەکەبازیی. تەنانەت دۆستایەتیش وەکو جاران نەماوەو ئەویش بووەتە بەرژەوەندیی و پارەو دەستکەوت.

ئێمەی مرۆڤ تواناکانمان بێژمارەن. کاتێك بیر لەوە دەکەمەوە کە تائێستا بەم هەموو پێشکەوتنە تەکنەلۆژییەشەوە یەك لەسەر دە هەزاری ئەو توانایە بەکارهاتووە واقم وڕدەمێنێت کە بیر لە سەد- دووسەد ساڵی داهاتوو دەکەمەوە. ئاخر ئەم هەموو تەکنیك و بەزم و رەزمە ئینجا ئەنجامی بەکارهێنانی یەك لەسەر دە هەزاری سەرجەمی تواناشاراوەکانی ترە. بێگومان پێنج هەستەکەی ئینسان لەگەڵ رۆژگاردا پیرو پەککەوتەو لاواز دەبن. ئەوەی کە پیربوونی بۆ نییە ئەقڵ و زیرەکییە. ئەگەر تەمەنی مرۆڤ بگاتە سەد ساڵیش هێشتا زیاتر لە سەد بلیۆن خانەی زیندوو لەناو مێشکیدا بە زیندوێتی دەمێنێت، بەڵام کاتێك مرۆڤ تەمەنی حەوت مانگانە لەناو سگی دایکیدا زیاتر لە پێنجسەد بلیۆن خانەی عەقڵیی لە مێشکیدا هەن. نهێنی مرۆڤایەتی پەیوەندیی بەو ژمارەیەوە هەیە، واتە یەك لەسەر دە هەزار.

شۆڕشی تەکنەلۆژی هەمووی چەند ساڵێکە ئەم گۆڕانکارییەی بەسەردا هاتووە. خەیاڵ دەمباتەوە بۆ شاری نهێنییەکان و بیر لە ئەسحابولکەهف دەکەمەوە. بیر لە هەوڵەکانی مەیاندنی مرۆڤ دەکەمەوە. بیر لەو موختەبەرە گرنگەی ئەمریکا دەکەمەوە

لە کالیفۆرنیا کە چەندین پرۆفیسۆر کاری تیادا دەکەن بۆ درێژکردنەی تەمەن و لە قورئانیشدا نووسراوە کە تەمەنی حەزرەتی نوح زیاتر لە نۆسەد ساڵ بووە... لە هەشتاکاندا بە ناوی (گرێکوێرەی مەرگ)ەوە چیرۆکێکم لە گۆڤاری کاروانـدا بڵاوکردەوە، کە پاشان ئەو چیرۆکە وەرگێڕدرا بۆ زمانی عەرەبی و ئینگلیزیی. تیایدا باس لە مەیاندنی مرۆڤ دەکەم لە پاشەڕۆژدا. ڕۆژێک دێت کە مرۆڤ جیاوازییەکی بنەڕەتی دەبێت لەگەڵ ئێستادا. ئێستا دەبێتە توحفەیەکی فۆلکلۆریی و ڕەنگە لە مۆزەخانەکانیشدا جێگای نەبێتەوە.

ناڵێم وەك جیاوازی نێوان ئێمەو مرۆڤی نیاندرتاڵ، بەڵام شتێکی لەو بابەتە. ڕەنگە ئەو ڕۆژەیش دووسەد ساڵی تر نەخایەنێت، چونکە زانست تازە بە تازە ڕێگای ڕاستەقینەی خۆی دۆزیوەتەوەو تۆ بڕوانە مۆبایلەکەی دەستی خۆت و بیربکەرەوە، ئایا پاش بیست ساڵی تر نابێتە توحفە؟ ئەی دەبێت چ جۆرە مۆبایلێك جێگەی بگرێتەوە؟ ئەدی بیست ساڵ بەر لە ئێستا شتێك هەبوو پێی بڵێن مۆبایل؟

نازانم چەند ساڵێتر دەژیم، بەڵام دەزانم تەمەنم گەیشتووەتە سەرەوەی پەنجاوچوار ساڵ و فریای هیچ ناکەوم. فریای نووسین ناکەوم وەك خۆم دەمەوێت. فریای خوێندنەوە ناکەوم وەك خۆم مەبەستمە. فریای دەوڵەمەندی ناکەوم وەك هەندێك کردوویانەتە خەون و خەیاڵی ڕۆژانەیان. لەگەڵ شاعیرو ڕۆماننووسی ناسراوی سویدی (پەر لاگەرکڤیست)دا بەردەوام دەڵێم (تەواو... هەموو شتێك تەواو... تەواو... تەواو) وەك چەندجارێك ئەوەی لە ڕۆمانی (کورتە بنە)دا دووپاتکردووەتەوە. لای نووسەرێکی هاوچەرخ و گەورەی سویدی (نیکلاس ڕۆدستروێم)، کە ئێستا لە ستۆکهۆڵم دەژی و چەند ڕۆمانێکی جوانی نووسیوە کۆتاییهاتنەکە بە جۆرێکیتر ڕەنگیداوەتەوە (پەلەمە زۆر پەلەمە... فریای هیچ ناکەوم)، منیش بەردەوام پەلەمەو کاتم کەمەو فریای هیچیش ناکەوم. پێموایە بەشی خۆمان بە زیادەوە نووسەرو شاعیرمان هەن و ئەگەر کورد لە زۆر لایەنەوە کەموکوڕیی هەبێت لە ڕووی شیعرەوە نییەتی بگرە تووشی توخمەو قەڵەویی هاتووە. ڕەنگە لە ناو میللەتەکانی دنیادا ڕەقەم قیاسیمان هەبێت لە

شیعرو نووسین و گۆڤارو ڕۆژنامەو وێبسایتی ئەلیکترۆنی. بۆیە دەرکەوتن یا دیارنەبوونی ئێمە چ بۆشاییەکی ئەوتۆ دروست ناکات، بڕوا بکە لەم فڕکان فڕکان و تەکان تەکانەی ئەمڕۆی کوردستان هەر کەسەو خەریکی خۆیەتی، هێشتا ئەوانیش پەلەیانەو فریاناکەون. ماددەو مەجد بوونەتە دوو کۆڵەکەی بنەڕەتی هەڵویستەکان و پەیوەندییەکان. مەجد بریتییە لە گەڕان بە دوای مریدو لایەنگردا لە ڕێگای ئەوانیشەوە ناوبانگ و دەسەڵات و مێژوو. جۆرە تەمسیلکردنێکی ئاشکراو ڕووتە. مەجد ئەوەیە تۆ خۆت بیرێکت هەیە، بەڵام بۆ ئەوەی مێژووەکەت تۆزێك قەڵەوتر بێت بە جۆرێکی تر هەڵسوکەوت بکەیت. زۆریی شیعرو نووسینی ئەدەبیش نیشانەی پێشکەوتن نییە ئەگەر شایەدحاڵی نەگبەتی و دواکەوتن نەبێت. شێخ ڕەزای ڕەحمەتی لە سەردەمێکدا ژیاوە بە قەد پەنجەکانی دەست شاعیری تیا هەڵنەکەوتبوو، کەچی هێشتا بە لای ئەوەوە زۆر بوون و لە داخاندا بەیتە بەناوبانگەکەی (**چونکە شاعیر زۆر بووە لەم عەسرەدا**)ی فەرمووە. کورد ئەوەندەی شاعیرو نووسەری هەیە خوێنەری نییە. ئەوپەڕی دواکەوتنیش لەوەدایە کە ژمارەی نووسەران و شاعیران لە ژمارەی (خوێنەری ڕاستەقینە) زیاتر بێت.

لە هەموو ژیانمدا نەمزانیوە دەوڵەمەندیی چییەو هەرگیز دەوڵەمەندییم بە خۆمەوە نەدیوە، تازە بە تازەیش نایبینم و مەبەستیشم نییە. هەر بتوانم قەرزنەکەم و پێویستییە سەرەکییەکانم دابین بکەم بەلای خۆمەوە لووتکەی دەوڵەمەندییە. ڕۆژێك لە ڕۆژان خاوەنی پلەو پایەو دەسەڵات و وەزیفەی گەورە نەبووم و مەبەستیشم نییە. ئەوەی من بە دوایا وێڵم و پێی ناگەم و تێی ناگەم نە پارەیەو نە دەسەڵاتە، بەڵکو تەنها حەقیقەتە. من بەخیلیم بە هەژارێکدا دێتەوە کە ڕەنگە خواردنی بەیانی نەبێت، بەڵام قەناعەتێکی گەورەی لا دروستبووە دەربارەی ژیان و مردن کە هەرگیز ئەو بەخیلییەم بە ملیۆنێرێکدا نەهاتووەتەوە. زۆرجاریش دەرفەتی دەوڵەمەندبوونم بۆ ڕەخساوەو پشتگوێم خستووە، بەڵام بە میوانیی و ڕێبواریش حەقیقەت ڕێگای نەکەوتووەتەماڵەکەم. حەقیقەت زاراوەیەکی داتاشراوە لەناو فەرهەنگەکانی زماندا لەملاولا

دەکەوێتە بەرچاوم. خۆشەویستییەکی کوشندەیە، بەڵام نازانم سەچاوەکەی لە کوێوە هەڵدەقوڵێت و لە مردن بەولاوە بەرەو کوێی ترم دەبات.

ئەگەر بێئەندازە برسیت بێت و لە پڕێکدا بتبەنە بەردەم مێزێکی گەورەی پڕاوپڕ لە هەموو جۆرە خواردنێکی خۆش، ئایا لە سەرەتادا دەست بۆ چ خواردەمەنییەك درێژ دەکەیت؟

ئەی ئەگەرساڵگارێکی دوورو درێژ چاوت بە ژن نەکەوتبێت و لە پڕێکدا رووبەڕووی هەزار ژنی یەك لە یەك جوانترو ناسکترت بکەنەوەو پێت بڵێن فەرموو ئایا کامیان هەڵدەبژێریت؟

حەقیقەت لە ملیارەها گەردیلە پێکهاتووەو تەمەنی مرۆڤیش فریای دە گەردیلە ناکەوێت. ئاخر بۆ نموونە ئەگەر کلیلی بانقێکی گەورەت بدەنێ و لە هەمانکاتیشدا ئاگادارت بکەنەوە کە بۆ رۆژی دوایی دەمریت فریای چی دەکەویت و ئارەزووی ئەنجامدانی چیت دەبێت. قەناعەت و ترس دوو شتی جیاوازن، بەڵام زۆریش لەوانەی کە لە رێگای دینەوە کێشەکانیان چارسەرکردووە ترس قەناعەتی بەسەردا سەپاندوون نەك حەقیقەت.

لەکاتێکدا خۆت باسی ئەم وردەکارییانە دەکەیت کە وەك دەڵێیت ئەگەر باسیان نەکەیت نە مێژوو، نە خەڵك هیچی لێنازانن. تەنیا ئەوەندە نەبێت کە لەناو خەڵکیدا باسدەکرێن و بوونەتە ماڵ بە سەرتەوە، باشە لە ساڵی ١٩٨٣دا کە بەو بارە دەروونییەوە بۆ عێراق هاتیتەوەو بارودۆخی جەنگێکی کوشندە هەموو ئەو وڵاتەی گرتبووەوە تا چ رادەیەك کاریگەریی بەسەر تۆوە هەبوو؟

برام نووسەر هەیە بە چەند کتێبێك باس لەبیرەوەریی و تاقیکردنەوەکانی ژیانی دەکات و وەك وتم ئەمە یەکەمجارە من دەرگای ژیانی خۆم بکەمەوە. لەمەشدا نە

چاوەڕێی ئافەرین دەکەم و نە لە رەخنە دەترسێم. تۆ دڵی هەموو خەڵکیت پێ رازی ناکرێت.

بارە دەروونییەکەم لە ئەڵمانیادا گەیشتبووە رادەی بیرکردنەوە لە خۆکوشتن، بۆیە هەر گەڕانەوەکەم پێ باشتر بوو. کاریگەریی و رەنگدانەوەی زۆر بەهێزتر بوو لەوەی خۆم بۆیچووبووم. بۆ نەگبەتی خەڵکەکەش بڕوایان نەدەکرد لەو بارو دۆخەدا یەکێك لە ئەڵمانیاوە بۆ عێراق بگەڕێتەوە. کاکە وەك وتم بۆ شارۆچکەیەك نەقڵکرابووم لە سەرەتادا ژوورێکم هەبوو خۆم خواردنم ئامادە دەکرد. پاشان عەقدی ژوورەکە تەواو بوو لە خۆشترین ئوتێلی شارۆچکەکەدا ژوورێکیان بۆم گرت کە قەدەغەبوو تەباخ یا هیتەر بە کاربێنم ئەگەر ئارەزووی پیاڵە چایەکم بکردایە، دەبوو لە ریستۆرانتی ئوتێلەکە بیکرم. لەو حاڵەتەشا پارەی مانگێك بەرگەی چوار پێنج رۆژی نەدەگرت. لە بری ئەو پارە کەمەش رۆژانە کاری قورسیان پێدەکردم. چەندینجار بەیانیان بە برسێتی دەچووم بۆ کارو کە دەگەڕامەوە شتێکی وام نەبوو بیخۆم. وەك ئەوەبوو پیاو لە زیندانێکی زێڕیندا بژیت، بەڵام زیندان هەر زیندانە ئەگەر زێڕ بێت یا ئاسن. پێشتر کە لە بەرلین بووم لە کەمپدا بووم و خواردنەکە مەزموون بوو. کە لە ژوورەکەشدا بە تەنیا دەژیام خۆم خواردنم ساز دەکرد، بەڵام کە بۆ ئوتێلەکە گوێزرامەوە دەبوو سێ ژەمە لە دەرەوە نان بخۆم و یەك دوو مانگم بەو شێوەیە گوزەراندو رۆژانە دەچوومە سەر شارەوانی و دەیانوت چارمان نییەو ژوورمان دەست ناکەوێت. کاتێك گەڕامەوە هەندێك دەیانوت ئەمە تەکتیکەو کار بۆ رژێم دەکات. حای... چۆن خەڵك لە ئەڵمانیاوە بۆ عێراق دەگەڕێتەوە. دەیانوت مەستییەکەشی هەر تاکتیکە. بەو حیسابە دەبوو من بکرێم بە سەرۆکی موخابەراتی کوردیی یا پارێزگاری شارێك یا هەر هیچ نەبێت بەڕێوەبەرێکی گشتیی، چونکە شەهادەی قانوونم هەبوو هەروەها عەرەبییەکەم لە کوردییەکەم باشتر بوو تا رادەیەك ئینگلیزیشم دەزانی، ئیتر چ پێویستییەکم بە تەکتیك هەبوو. ئەو هەموو رێزو خۆشەویستییەی لەلایەن لێپرسراوانی حزبە کوردییەکانەوە هەمبوو

نەیانتوانی فێری سیاسەت و ئیستیقرارم بکەن و بەرژەوەندیی خۆم بپارێزم دەبێت چۆنچۆنی و بە چ قانوونێکی ماددیی و مەعنەویی بەعس بتوانێت بمخاتە ژێر ڕەشماڵە تاریکەکەی خۆیەوە. خۆم ڕووخابووم و تەواو. هیچ کاتێکیش لە ژیانمدا چاوم نەبڕیوەتە تەماح و دەوڵەمەندیی یا پلەوپایەو دەسەڵات. بە ڕاستی ئەگەر ئەو کاتانە یەکێکی وەکو من ببوایەتە پیاوی ڕژێم هەرچییەکی مەبەست بووایە بۆی دەکرا.

ئاخر من چیم لەوانە کەمتر بوو کە دەکرانە بەڕێوەری گشتیی یا ئەندامانی هەردوو ئەنجومەنە کارتۆنییەکەی بە ناو ناوچەی ئۆتۆنۆمی. هەر دوور مەڕۆ وەك هەندێك هاوڕێی زانکۆم لە ترسی سەربازیی و فیراریی بە حوکمی شەهادەکەم تەتەوعم دەکردو یەکسەر ڕوتبەی نەقیبی حقوقیم وەردەگرت. لە ساڵی ١٩٨٥دا بە ڕەنجی شان و ئارەقەی ناوچەوانی خۆم لە تاقیکردنەوەی مەعهەدی قەزائی دەرچووم. ئەگەر وەرگیرامایە پاش دوو ساڵ خوێندن دەبووم بە موددەعی عام یا حاکم، بەوەش ڕزگارم دەبوو لە کوێرەوەرییەکانی سەربازیی و فیراریی، بەڵام کاتێك موقابەلەی وەزیری عەدلی ئەوسام کرد کە لە زانکۆدا مامۆستای خۆمبوو بە ئاشکرا وتی تۆ وەرنەگیراویت، چونکە حزبیی نیت و بڕیارێك لە ساڵی ١٩٨٤ لە قیادەوە دەرچووە هەر حقوقییەك حزبی نەبێت لە مەعهەدی قەزائی وەرناگیرێت.

حەمە پیرۆز ڕۆستەم مامۆستای زمانی ئینگلیزیم بوو. پاشان بە مراسەلە قانوونی خوێندو ساڵێك دوای من شەهادەی قانوونی وەرگرت، چونکە بە ڕاستی لەگەڵ بەعسدا بوو چی بۆ نەکرا. بەعس ڕژێمێك بوو چاك دەیزانی کێ لە دڵەوە لە گەڵیاندایە، کێش بۆ بەرژەوەندیی و پارەیە، کێش لە ترسی گرتن و کوشتن نابەدڵی هەندێك تەنازولی بۆ کردوون و کێش بە زەبری شەق دەیکات. مەگەر ئەوانەی شانسیان هەبوو لە سەربازیی عەفوکرابوون یا ناویان لە ناواندا نەبووە ئەگینا ژیانی هەشتاکان لە کەرکوکدا ئاسان نەبوو.

کاتێك لە ساڵی **١٩٨٣**دا بۆ عیراق گەڕامەوە سێ ڕێگام لە بەردەمبوو. یا دەبوو ببم بە بەعسی و ئەوسا لە جیاتی سەربازیی لە دەزگایەکی ڕۆشنبیریی و ڕاگەیاندندا کاربکەم کە ئەوەیان مەحاڵ بوو. یا ئەو کاتە جاشی خەفیفە هەبوو ناوی خۆت قەید دەکردو کاریان بە سەرتەوە نەبوو. یا دەبوو سەربازیی بکەم ئەویش دەمزانی کە بڕیارێکی وەزارەتی بەرگریی هەبوو بە نیسبەت هەموو ئەو سەربازانەی لە دەرەوە گەڕاونەتەوە بەبێ گوێدانە ئینتیمای نەتەوایەتیان دەخرانە ژێر چاودێریی ئیستیخباراتی گشتییەوە تا لە سوپا تەسریح دەکرێن. ئەمیانم هەڵبژاردو سەرەڕای هەموو مەترسییەك بووم بە سەرباز. لەگەڵ برای بەڕێزم کاك عەبدولڕەحمان مستەفا پێکەوە لە ڕانیە سەرباز بووین، چونکە لە سەردەمی زانکۆوە هاوڕێم بوو لە نزیکەوە ئاگاداری کێشەکانم بوو لە سەربازیدا دڵی خۆم بۆی دەکردەوە چۆن بە هۆی کۆنترۆڵەکەی ئیستیخباراتەوە تەنانەت بۆم نەبوو لە قەڵەمی وەحدە سەربازییەکەشدا کار بکەم. زۆربەی سەربازە حقوقییەکان بەبێئەوەی کە بەعسیش بن یا لە دایرەی قانوونی یا لە دادگای سەربازیی کاریان دەکرد، بەڵام بۆ من قەدەغە بوو. ئەو خۆی هەوڵی بۆ دام نەقڵی دایرە قانوونییەکەی لای ئەوان بم، بەڵام ئامرەکەیان نەیوێراو قبووڵی نەکرد. تەنیا یەکجار بۆ چەند مانگێك لە دادگای سەربازیی جێگەم کرایەوە کاتێك کونیەکەم بە دوای خۆمدا هات یەکسەر لە فەیلەقەوە ئەمری نەقڵم بۆ بەسرا دەرچوو. ڕێکەوتێکی سەیریش بوو کاك عەبدولڕەحمان مستەفایان خستبووە شوێنەکەی من تا لە سوپا تەسریحکرا، لەوێ مایەوە. ئەویش سەربازێکی ئاسایی بوو، چونکە بەعسیی نەبوو.

وەك وتم لە تەمەنێکی زوودا کەوتمە دونیای خوێندنەوەو ئاشنایەتیم لەگەڵ بەرهەمی نووسەرە گەورەکاندا پەیداکردووە، بەشی خۆم بە زیادەوە لە (نازانمەکەی) سوکرات تێگەیشتووم. گرفتی هەرە گەورەی ژیانم لەوەدا ڕەنگیداوەتەوە کە نەمتوانیوە (مونتەمی) بم. لە سەرەتای حەفتاکاندا کە کتێبەکانی کامۆو سارتەرو کۆلن ویلسۆنم

دەخوێندەوە زۆر لێمەوە نزیکبوون. بە هەندێك لایەنی ژیانی ئیدگار ئالان پۆدا چوومەتەوە، خۆمم تیادا دۆزیوەتەوە، لە حەفتاکاندا چەندجارێك لەسەر (پۆ)م نووسیوەو پاش تێپەڕبوونی نزیکەی چل ساڵ بەسەر ئەو نووسینانەمدا ئێستاش بیروبۆچوونم دەربارەی ژیان نەگۆڕاوەو لەگەڵ فلادیمێرو ستراگۆن، لە ژێر درەختەکەی (بیکیت)دا چاوەڕوانی گۆدۆ دەکەم. هێشتا گۆدۆ بە ڕێگاوەیەو نەگەیشتووە.

گرفتەکە لەوەدابوو کە نەمتدەتوانی بچمە ریزی هیچ حزبێکەوە یا ببم بە هەواداری هیچ حزبێك، بۆ یەکێکی وەکو منیش ژیان لە کەرکوکدا تا بڵێی قورس و پڕ لە مەترسیی بوو.

جارێك دایکی منداڵەکانم کە ئێستا ئەویش لەسویدەو ساڵەهایەکە بە یەکەوە ناژین لە ١٩٨٧دا بانگکرا بۆ مونەزەمەکەی ڕەحیماوا. وەرەقەی تەعەهودیان بەویش ئیمزا کرد کە ئەگەر هەستی بەوە کرد جموجووڵێکی دژ بە ڕژێمم هەبێت و خەبەر نەدات گەورەترین سزای دەدەن. چەندینجاریش لەسەر من بۆ دایرەی ئەمن بانگ کرابوو. ئەو مونەزەمەیە ژنێکیکیان تەرخانکردبوو بۆ مراقەبەکردنم کە ناوی ڕەفیقە (رجاء صادق) بوو پلەی ئەندامی فرقەی هەبوو مێردەکەشی عەقید بوو لە فەیلەقی یەکدا. چەندجارێك کە بە ئیجازەی عەسکەریش دەچوومەوە بۆ ماڵ هەڵیدەکوتایە سەرم و بە مەهانەی فێرارییەوە بۆ ئینزیباتخانە پەلکێشی دەکردم، دەیوت ئیجازەکەت تەزویرە. مەسەلەکەش ئەوەبوو مەلەفەکەی ١٩٧٤ کەوتبووە بەر دەستی رجاء صادق و بە ئاشکرا گومانی لێ دەکردم. جارێك کۆمەڵێك ئینزیباتی دابووە شوێنی خۆی بۆ گرتنم هات. دایکی منداڵەکان پێیوت، ئاخر چی کردووە وا عەسکەریی دەکات ئیتر بۆ دەیگرن؟ ئەویش وتی: سەلام خۆی بە زیرەك دەزانێت، بەڵام دەبێت لەوە دڵنیای بکەم کە حزب و ئەمن و ئیستیخبارات لەو زیرەکترن، مەحاڵە ڕێگای پێبدەین لە پشتەوە تەقەمان لێبکات.

شەوێکیتر مفەوەز خالیدی (نەجدە) کە ئەندامی فرقە حزبیەکەی ڕەحیماوا بوو، بە مەفرەزەیەکەوە هەڵیکوتابووە سەر ماڵەکەمان، ئەوسا هیوای برام و رووناکی خوشکم لەگەڵ ئێمەدابوون، خۆشم لە عەسکەریی بووم. وای باسیانکرد ماڵەکەیان دابووە سەر یەکدا، گوایە بۆ دەمانچەو ئیجازەی تەزویر دەگەڕێن. من لە هەموو ژیانمدا هیچ جۆرە چەکێکم نەبووەو بەکارنەهێناوە، تەنانەت لە عەسکەریشدا بە هۆی قۆڵمەوە (غیر مسلح) بووم، بەڵام هەندێك ئیجازەی بەتاڵیان دۆزیبووەوە لایان وابوو فەتحی قەڵای خەیبەریان کردووە. ئەو شەوە بوو کە بۆ بەیانییەکەی شانزە فیرار لە یاریگای ئیدارەی محەلی کەرکوك ڕەمی کران و لە ناویاندا باوك و کوڕێکی عەرەب هەبوون بە تەنیشت یەکەوە بەپێوە بەسترابوونەوە. لەو رۆژەدا تەنانەت منداڵانی ڕەوزەشیان بردبووە ئەوێ تا لە کاتی ڕەمیکردندا چەپڵە لێبدەن.

ئەم بارودۆخەی ژیانم لە کەرکوك بە جۆرێك سەغڵەتی کردبووم کە ئەگەر نیازی مانەوەم هەبێت بەبێ تەنازولکردن ئەو مانەوەیە بۆ من نەدەگونجا. ویستم ماڵ بگوێزمەوە بۆ هەولێر یا سلێمانی، ئەویش ڕێکنەکەوت ئەگینا هەر کەرکوکم جێهێشتایە لە مەودای کۆنترۆڵی ڕەفیقە رجاء صادق و مفەوەز خالید ڕزگارم دەبوو. ئەو دووانە لە ڕێگای دراوسێی بەعسیی و کەسانی تایبەتی خۆیان وردو درشتی ژیانی ڕۆژانەیان کۆنترۆڵکردبووم. خاوەنی چوار منداڵیش بووم. هەرچەندە زۆرم لە خۆم دەکردو ئاگرم لە ویژدانی خۆم بەردەدا دەستم کردە نووسینی فەریکە وتارو بەشداریمکرد لە پێشبڕکێی کورتە چیرۆکی قادسیەدا. نە ڕژێم بەو فەریکە وتارانە دڵی ئاوی دەخواردەوە، نە خۆشم ئاسوودەبووم. ئێستاش و ئەوساش داوای لێبووردن لە گەلەکەم و لە قەڵەمەکەم دەکەم. دەبوو ڕێگایەکیتر هەڵبژێرم نەك ئەو جۆرە تەنازوولکردنە. بڕوا بفەرموون تەنانەت لەو فەریکە وتارانەشدا بۆ یەکجاریش ناوی سەدام حسێن، یا حزبی بەعس، یا قادسیە، بە ژێر قەڵەمی مندا تێنەپەڕیوە. ئەوەی نووسیومە دژی ئێران و سوریا بووە، بەڵام چونکە لە ڕاگەیاندنی عێراقدا بڵاودەکرایەوە، ڕازی بم یا نا هەر بە نووسین بۆ قادسیە حیساب دەکرێن. هەرکەسێك نووسینێکی من شك دەبات ناوی

سەدام یا بەعس یا قادسیە)ی تیادابێت بابڵاوی بکاتەوە، بێجگە لە یەك جێگا ئەویش بە قەڵەمی خۆم نەنووسراوە، بەڵکو خراوەتە سەری.

ساڵی ١٩٨٣ سێ وتارم نووسی و بە ناونیشانی (رژێمی سوریاو مەسەلەی کورد) لە رۆژنامەی هاوکاری-دا بڵاومکردەوە، بە هیچ جۆرێك ناوی رژێمی عێراقیم نەهێنابوو، ئەوەی من لەو سێ وتارەدا نووسیبووم قەناعەتی خۆم بوو دەربارەی بارودۆخی کورد لە سوریاداو ئێستاش هەمان بیرکردنەوەم هەیە. ئەوەی کە من بیستوپێنج ساڵ لەوەبەر دەربارەی رژێمی سوریا نووسیم ئێستا حزبە کوردییەکان هەمان بیرو بۆچوونیان هەیە. سوریا لە سەرێکەوە دانی بە کوردا نەدەنا لە سەرێکی ترەوە یارمەتی حزبە کوردییەکانی دەدا. لەو سێ وتارەدا رۆشناییم خستبووە سەر ئەوەی کە سوریا لە خۆشەویستی کورد نییە هاوکاری حزبە کوردییەکانی دەکرد، بەڵکو مەرامی تایبەتی و ستراتیژیی خۆی هەبوو، لە کۆتایی بەشی سێیەمدا دوو رستەی پێوە لکێنرابوو، کە بە ئاشکرا ئەوەی دەیخوێنێتەوە دیارە شێوازی نووسینەکە جیاوازەو بە زۆرداریی خزێنراوەتە ئەو شوێنەوە، کە پێوەندی بە مەسەلەکەوە نییە، تیایدا هاتبوو کە گەلی کورد لە عێراقدا بە سەرۆکایەتی سەدام حسێن یەك یەك هەموو مافە رەواکانی خۆی وەرگرتووە. ئاخر من سێ لاپەڕەی هاوکاریم پڕکردووەتەوە دەربارەی کوردەکانی سوریاو رژێمی سوریا ئیتر چ عەقڵێك بەو دوو دێڕە کۆتایی بە وتارەکە هێنابوو، کە منداڵیش بیخوێنێتەوە هەستی پێدەکات. ئەویش نە دەمتوانی و نە دەموێرا بڵێم نووسینی من نییەو ئیزافەیە. زۆر بە زەقیش دیارە یەکێکی تر نووسیویەتی. تەنانەت خاتوو سەرگوڵ تەیمور کە بە بڕیاری موسڵیح جەلالی چاوپێکەوتنێکی کورتی لەگەڵ هەردوو یەکەمی چیرۆك و رۆماندا کرد. دەڵێم لەو چاوپێکەوتنە کورتەیشدا کە ماوەو لە ئەرشیفی هاوکاریدا پارێزراوە ناوی سەدام و قادسیەو بەعس بە هیچ جۆرێك نەهاتووەو تەنانەت موسڵیح رایسپاردبوو پرسیارێکی زیرەکانەم ئاراستە بکات ئەویش دێتەوە یادم ئەمەبوو (هۆی چییەو چی وایلێکردیت

بەشداریی بکەی لەم پێشبڕکێیەدا؟) وەڵامەکەم ئەوەبوو کە (هۆیەکەی بڕوای تەواومە بە دڕندایەتی رژێمی ئاخوندەکانی ئێران). بۆ دەرمانیش ناوی عێراق نەهاتووە، لەمبارەیەوە موسڵیح جەلالی بە توندوتیژیی رەخنەی لێگرتم. وتی وەڵامەکەت وەك گاڵتەپێکردن وایە، بەڵام تازە شتەکە بڵاوکرابووەوە. موسڵیح وتی دەبێت لە بری ئەوە شیعرێکی رێکوپێك و جوان بۆ قادسیە بنووسیت، بەڵام من لە هەموو ژیانمدا لەسەر داوای هیچ کەسێك شیعرم نەنووسیوە، ئەگەر لە ناخی دڵی خۆمەوە نەبووبێت. بۆ نموونە شیعری (منیش دڵداری کەیوانم ئەی پارتی غەم) کە لە سەرەتای حەفتاکاندا بۆ پارتی دیموکراتی کوردستانم نووسیوە. لە رۆژنامەی برایەتیدا بڵاوکرایەوە، لە کانگای دڵمەوە بووەو یەکێك بووە لە بەرهەمە جوانەکانی ساڵی ١٩٧٣، ئێستاش شانازی پێوە دەکەم. لە هەموو تاقیکردنەوەی شیعریمدا تەنیا ئەو شیعرەم هەیە بۆ حزبێك نووسرابێت و ئەویش لەوپەڕی قەناعەتەوە بووە. ئەو شیعرە لە دیوانەکەمدا نییە، چونکە دەرچوونی لە رەقابە مەحاڵ بوو. هەرکەسێك بتوانێت لە ئەرشیفی برایەتی ١٩٧٣و ١٩٧٤دا بۆمی رەوانە بکات یا دووبارە بڵاوی بکاتەوە سوپاسی دەکەم.

ساڵی ١٩٨٤ کە سەدام کۆمەڵێك هونەرمەندو نووسەری تەکریم کرد، لە ناویاندا هەندێکیان ئۆتۆمبێلی بەرازیلیان بەرکەوت، لە کوردەکان ئەوانەی دێنەوە یادم دکتۆر کەمال مەزهەرو شێخ ئەمین نەقشبەندی و فوئاد حسێن و مەحموود زامدارو من. کۆمەڵێك نووسەرو هونەرمەندی دیارو ناسراوی تریش بە پارە تەکریمکران، بڕوابکە تۆ چەند ئاگاداری چۆنێتی تەکریمەکە هەیت، منیش هەر ئەوەندەی لێدەزانم. رێك لەو کاتەی مەرسومە جمهورییەکە دەرچوو من لە ئیستیخباراتی وەحدە سەربازییەکەم لە رانیە زیندانیکرابووم. ئەوە بوو سەدام کۆبوونەوەیەکی فراوانی کردبوو لەگەڵ نووسەران و هونەرمەنداناو هەموویان دیارییەکانیان وەرگرتبوو، بێجگە لە من، کە بۆ کۆبوونەوەکەی سەرۆك کۆماریش نەچووم.

دیارنەبوونی من وەك پاشان بیستم ببووە هۆی ئەوەی کە وەکیلی وەزیری راگەیاندن (عبدالجبار محسن) تەلەفۆنی کردووە بۆ موسلێح جەلالی، کە ئایا هۆی چییە سەلام محەمەد نایەت دیارییەکەی وەربگرێت و ماوەیەکە مەرسوومە جمهوورییەکە لای ئەو ماوەتەوە. موسلێح جەلالی نیگەران بووەو بەو حوکمەی کە من و کاك سەلاح شوان هاورێیەتییەکی بەهێزمان هەبوو سۆراغی من لەو دەپرسێت، ئەویش دەڵێت ماوەیەکە هیچ دەنگی نییە، بەڵام تاقیبێکی دەکەم. ئەوەبوو کاك محەمەد زەهاوی کە خەڵکی کەرکوك بوو لەو دەزگایە کاریدەکرد بە سەردان بۆ کەرکوك دەهاتەوە کاك سەلاح داوای لێکردبوو سۆراغێکم بپرسێت. ئەویش کە دەچێتە دوکانی زەڕنگەری ماڵی خەزوورم پێیدەڵێن لە ئیستیخباراتی وەحدەکەی لە رانیە حەپسکراوە. کە کاك محەمەد خەبەرەکە بۆ بەغدا دەباتەوە یەکسەر موسلێح ئاگادار دەکرێتەوە، ئەویش لە رێگای وەزارەتی راگەیاندنەوە تەلەفۆن بۆ وەحدە سەربازییەکەم دەکەن و دەسبەجێ ئازاد کرام. ئەم رووداوە چ مەهزەلەیەك بوو. یەکێك لەلایەن سەدامەوە تەکریم بکرێت و دیارییەکەی لە وەزارەتی راگەیاندن بێت و خۆشی لە ئیستیخباراتی عەسکەری حەپس کرابێت. دیارە ئەمەش تاکتیك بووە بەرامبەر بە خودی سەدام خۆی؟ دیارە لە دەزگایەکدا کارم کردووە لە سەرەوەی سەدامی گۆڕبەگۆڕیش بووە، کاکە گیان عێراق وابوو، جیاوازی تاڵەموویەك نەبوو لەنێوان تەکریم و تەجریمدا. دوای وەرگرتنی خەڵاتەکە ویژدانم ئازاری دەدام و فیرارم کردەوە. چوومە ناوچەی سورداش و شەوێکیش لە بارەگای یەکێتیی نووسەرانی کوردستان مامەوە. بۆ بەیانییەکەی وەفدێك لە برادەرانی یەکێتیی نووسەرانی کوردستان (سامی شۆڕش و محەمەد موکری و جەوهەر کرمانج و سەعدوڵڵا پەرۆش) چوونە لای کاك نەوشیروان مستەفا، ئەویش وتبووی ئێوە چیتان پێباشە ئێمە وا دەکەین. تێیانگەیاندبوو کە فیرارم کردووەو کێشەیەکی گەورەم لەگەڵ عەسکەریدا هەیە. ئەوان وەکو یەکێتیی نووسەران هیچیان لە دژی من نەبوو کاك نەوشیروانیش نامەیەکی بۆ مام رۆستەم نووسی تا کەس دەست نەهێنێتە رێگام. وەکو سەربازێکی هەڵاتوو لە سنووری تیپەکەی ئەوان دادەنیشم و یارمەتی بدرێم. بێگومان

دوای ئەو هەموو نووسین و تەکریمە کە بەپێی خۆم چووم بۆ لایان، دیارە ئەگەر شتێکیان لە دژی من شك بردایە نە خۆم دەچوومەوە بۆ ناوچەی سەرکردایەتی یەکێتیی نیشتمانیی کوردستان، نە ئەوانیش سڵیان لە من دەکردەوە. راستە دڵیان لێم شکابوو، قسەی درۆو داتاشراویان بە زمانی منەوە هەڵبەستبوو بۆ هەندێك سەرکردەی یەکێتی وەك مام جەلال و کاك نەوشیروان. کە لە رێز بەولاوە هیچی دیم نەبووە بەرامبەریان. وەك چۆن منیش پێم گەیشتبووەوە کە کاك نەوشیروان نیازی کوشتنی منی هەبووە، کەچی وەختێك چوومە ئەویٚ کاك نەوشیروان خۆی نامەی بۆ هێزەکانی پێشمەرگە نووسی، کە کەس رێگام لێنەگرێت. بە داخەوە زۆر کەس بۆ مەرامی تایبەتی خۆیان یان کە رقیان لە یەکێك دەبێتەوە درۆی شاخدارو باڵداری بۆ هەڵدەبەستن. من ئەوەندەی کە پڕوپاگەندەی درۆیان بۆ کردووم، چارەکی ئەوە باسی لایەنە باشەکانم نەکراوە. لە ساڵی ١٩٩٥دا کە لە شاری ئۆپسالا بووم لەگەڵ برای هونەرمەند کاك عەدنان کەریمدا پێکەوە کۆڕێکی زمانمان دەخوێند لە دڵپاکی خۆیەوە پێیوتم زۆر پێویستە سەردانێکی کوردستان بکەمەوە، چونکە سەروەختیٚ کە بۆ جاری دووەم چوومەتەوە ناوچەی سەرکردایەتی یەکێتی پڕوپاگەندەی ئەوەم بۆ کراوە لە لایەن رژێمەوە نێردراوم بۆ کاروباری مفاوەزات. ئەوسا چوونەکەشم بۆ ناوچەی سورداش رێك بەو جۆرە بوو کە باسمکرد. تەنانەت کە لە سلێمانییەوە رۆیشتم برای چیرۆکنووسی ناسراو کاك رەئوف بێگەرد بە دوو قاب عەرەقەوە بە رێیکردم. ئیتر ئەمە دونیایەو پیاو لەو رۆژگارەدا ئیعدامیش بکرایە دەیانوت خەتای خۆیەتی. ئێمەی کورد ئەوەندەی خەریکی دەرەوەی خۆمانین و حەز بە قسەوباسی ئەم و ئەو دەکەین، ئەگەر لە بری ئەوە بە خۆمانەوە خەریکبین بەو رادەیە رەفتارو گوفتارمان لە یەکدی دوور نەدەکەوتنەوەو جیاواز نەدەبوون.

دوای کارەساتەکانی ئەنفال و تەسلیمبوونەوەی سەرجەمی سەربازە کوردە فیرارەکان و تەنانەت پێشمەرگەیەکی زۆریش تەسلیم بوونەوە، جارێك لە بەغدا موسلێح جەلالیم بینی کە بە تووڕەییەوە قسەی دەکرد وتی:

تۆ لە سلێمانی وتووتە کە بە سەیارە تەکریم کراوم، پیس بووم خێرا خۆم گەیاندووەتە ناو پێشمەرگەو غوسڵم دەرهێناوە.

بێگومان حاشام کردو کام نووسەرو شاعیرەی زۆر ئازاو خاوەن هەڵویستی بەرز بوو نەیدەتوانی بە بەڵێ وەڵام بداتەوە، چونکە موسڵیح سەرەرای ئەوەی کە بەرێوەبەری گشتیی بوو هەروەها ئەندامی فرقەی حزبی بەعس بوو. نرخی ئەو قسەیە بریتیبوو لە کەللە سەرم. لە راستیشدا قسەکەم کردبوو. هەرچەندە مەستیش بووم، چاکیش دەمزانی کێ لەو ئێوارە دانیشتنەی سلێمانیدا ئامادەبوو. ئەوەی قسەکەی گێرابووەوە بۆ یەکێك لە هەرە نزیکەکانی موسڵیح مەبەستی خراپ نەبووە دژی من، بەڵام کە قسە کەوتە زارێ، کەوتە شارێ. بەپەلە کرابووە راپۆرت لە سەرم. باشبوو پاشان لە کەرکوك بە هۆی فیراریییەوە گیرام نەك ئەو مەسەلەیە. ئەوە دواجارم بوو کە بەغدام بینی لە ساڵی ١٩٨٨دا. ئیتر تاکو ئەمڕۆ چاوم پێنەکەوتووەتەوە.

ئەم بەسەرهاتانە دوورو درێژن، حاڵم حاڵی دەیان هەزار سەربازی فیرار بوو تا راپەرین کە شەرەفی ئەوەم پێبڕا لە ئازادکردنی کەرکوکدا بەشداریی بکەم. لەگەڵ هێزەکەی خەتی هەولێرەوە هاتم کە بە سەرکردایەتی کاك کۆسرەت بوو. سەیتەرەکەی کەرکوك بەرگرییەکی زۆریان کرد. ئێمە سەعات حەوتی ئێوارە بوو کە چووینە ناو کەرکوکەوە. لاشەی پیاوەکانی فرقە حزبییەکەی رەحیماوا لە ناوەڕاستی جادەکەدا فڕێدرابوون. بۆنکڕووزو بۆنی بارووت تێکەڵاوی یەکدی ببوون و دوکەڵ بەری ئاسمانی گرتبوو. کە چوومە ماڵی مامە عومەر کە هێشتا لەوە ئاگادار نەبوون کەرکوك بە تەواویی ئازاد کراوە، بۆیە زۆر لە دەرگامدا سوودی نەبوو، پاشان لای دیوارەکەوە بە هەموو هێزی خۆمەوە بانگم کردن. ئەوەبوو دەنگیان ناسیمەوەو بینیم ماڵی کۆمەڵێك خزمی تریش لەوێن. لە ترسی بۆردوومانی کوێرانەی دەبابەیەك لە فولکەکەی ئیخواندا هەموویان سەریان نابووە یەکەوەو جارێکیتریش بە دیداریان شادبوومەوە. لە یەکەمین رۆژی ئازادکردنی کەرکوکدا هەموو شار گەڕام. بۆ یەکەمجار چوومە گەڕەکی

دۆمیز، کە تایبەت بوو بە حزبییە گەورەکان و ئەفسەرە پلەدارەکان و هیچ ماڵە کوردێك لەو گەڕەکەدا نەبوو. پێم سەیربوو کە من خەڵکی ئەو شارەم و نەمدەزانی شوێن و خانووی وا پێشکەوتوو لە شارەکەمدا هەیە. ئەو رۆژەی کە من چووم لە ٢٣/٣/١٩٩١ چەند کەسێك بە بۆیاخی سوورو خەتێکی گەورەو دیار لەقەد دیواری سەرەوەی باڵەخانەیەك نووسیبوویان (بارەگای حزبی شیوعی عێراق). پارتی و یەکێتی زۆربەی دەزگا گەورەکانیان کردبوو بە بارەگاو تەنانەت قوتابخانەکانیش کرابوونە بارەگای هەموو حزبەکان. هەر ئەو رۆژە تێگەیشتم کە راپەڕینەکە بێ پرۆگرامەو هەرکەسە لە ئاستی خۆیەوە چی بە چاك دەزانی، وایدەکرد. ریزە گەلابەیەکی زۆر بۆ تالانکردن هاتبوون. حزبە کوردییەکان مشتومڕیان بوو لەسەر بینا گەورەکان تا بیکەن بە بارەگا. یەکێك لەو دیمەنانەی کاری تێکردم و دوو خزمی خۆشم لەگەڵدا بوون، کە ئێستا لە سویدن، بینیم پیاوێکی قەڵەو بە بەرچاومەوە منداڵێکی عەرەبی سێ چوار ساڵانی لەسەر پاسکیلە بچووکەکەی هێنایە خوارەوە. منداڵەکە هەردوو چاوی پڕبوو لە فرمێسك. خۆم پێنەگیراو پاسکیلەکەم لە پیاوە قەڵەوەکە سەندەوەو دامەوە بە منداڵە عەرەبەکە، کە بە پەلە لەگەڵ پاسکیلەکەیدا خۆی کردە حەوشەیەکەوە. ئاوڕێکی سووك و پڕ لە سۆزی لێ دامەوە، دەرگاکەی داخست. پیاوەکە وتی بۆ عەرەب کەمی بە ئێمە کردووە، وتم راستدەکەیت براگیان، بەڵام ئەم منداڵە هیچ نازانێت و کاردانەوەی ئێمەش نابێت بەمجۆرە بێت. مەرج نییە کە بەعس چی کردووە ئێمەش وابین. ئاخر ئەگەر رژێمی بەعس نەك تەنیا ئەو جۆرە رەفتارە، بەڵکو هەزاران منداڵی کوردی لە ئەنفالدا بێ سەروشوێنکرد نابێت گەلی کورد هەمان شێوازو هەڵەی ئەوان دووبارە بکاتەوەو رێنمایی دەستووری (العین بالعین والسن بالسن) بکات. حزبە کوردییەکان بە هیچ جۆرێك لەو چەند رۆژەدا کۆنترۆڵی شارەکەیان پێنەدەکرا. ئەوانەی کرابوون بە مەفرەزەی قەدەغەکردنی تالان خۆیان لە خەڵکە ئاساییەکە زیاتریان دەخستە لاوە. گەلی کورد وەك هەمیشە زۆرلێکراو و چەوسێنراو نەدەبوو هەمان هەڵەی داگیرکەرانی دووبارە بکاتەوە. لە جیاتی شاگەشکەبوون بە سەرکەوتنی کاتیی دەبوو بیر لە پاراستن و

سەقامگیرکردنی ئەو سەرکەوتنە بکرێتەوە. تەمەنی ئازادکردنی کەرکوك درێژەی نەکێشاو زۆری نەخەیاند، ئیتر کۆچ بەرەو ئێران دەستیپێکرد. چەند رۆژێك لە کۆڕەوەکەدا بە رێگاوە بووین. ئێمە هێشتا لە کۆیە بووین جەیش نزیکی تەقتەق کەوتبووەوە. لەگەڵ مەفرەزەیەکی پێشمەرگەدا کە لە شەڕ گەڕابوونەوەو ئامر مەفرەزەکە (وەستا ئەنوەر) دەیناسیم و بە ئۆتۆمبێلەکەی خۆیان من و منداڵەکانی گەیاندە رانیە. پاش دەردەسەریی و کوێرەوەرییەکی زۆرو نزیکەی هەفتەیەك بە رێگای سەنگەسەرو حاجی ئۆمەرانەوە شەوێکی درەنگ گەیشتینە خانەو ئینجا بۆ مهاباد، لەوێ چاوم بە هەندێك برادەری نووسەرو شاعیری وەك نەوزاد رەفعەت و سەعدوڵڵا پەرۆش و حەمەی حەمە باقی و قوبادی جەلیزادەو سامی شۆڕش کەوت، کە لە لەندەنەوە هاتبوو. سەردانی ئێزگەی یەکێتیم کرد لە سەقزو لەوێش چاوم کەوت بە براو هاوڕێم کاك عەباس بەدری. لە کۆچەکەوە ئیتر من نەگەڕامەوە بۆ کوردستان و عێراق. سوعادی خوشکم کە ئەوسا دە ساڵ زیاتر بوو لە سوید بوو، قاچاخچی بۆ گرتم. لە ناو ئێرانەوە بۆ تورکیاو پاش ئەوەی دوو مانگ لە ئەستەمبوڵ مامەوە بردیانم بۆ سۆفیا لە بولگاریاو لەوێشەوە بۆ هلسنکی لە فینلەنداو دوا قۆناغیش ستۆکهۆلم بوو لە سوید.

هەندێك لاپەڕەی ئەم بەشەم لابردووە تا سەری خوێنەر نەئێشێنم. ئەگەر تەمەن مەودابدات بۆ دەرفەتێکیتر هەڵیاندەگرم، بە تایبەتی ئەو ماوەیەی لای مەسعودی ئامۆزام لە بەشی ناوخۆیی قوتابیان لە زانکۆی موسڵ خۆم شاردبووەوەو بێجگە لە برادەرە نزیکەکانی مەسعود کەس نەیدەناسیم. یا ئەو سەردەمەی کە لە ماڵی خوشکە میهرەبانەکانم سوهەیلەو پڕشنگ بووم لە گەڵۆزی و پردێ و دارەتوو یا ماڵی غەفووری پوورزام لە پردێ. چاکەی گشت لایەکم لەبەر چاوەو ماڵی هەموویان ئاوا بێت، بێگومان ئەگەر یارمەتی و کۆمەکی ئەوان نەبوایە دەمێك بوو فەوتابووم و ئەوانەی کە فریام کەوتن کەسوکارەکەی خۆم بوون و هەر خۆشم دەزانم چۆن چۆنی لە ناو

دڵیاندا دەیان شاردمەوە. ئێستاش زۆرجار ئەو یادەوەرییانە بۆ یەکتری دەگێڕینەوەو کەسمان لە بیرمان نەچووەتەوە. لە رۆژی ٢٨/١١/١٩٨٩ ماڵەکەی پڕشنگیان لە پردێ لە سێ لاوە گەمارۆدرابوو (هەموو شارۆچکەی پردێ بەم رووداوەیان زانی) پاشان مەسئوولی ئەمنەکەی پردێ بە دەمانچەوە هاتە تەپڵی سەرم و بە چاوبەستراوی لە(پردێ)وە تا ناو ئەمنی کەرکوك راپێچیانکردم و بە دەم رێگاوە گۆرانییەکەی کاظم الساهریان لێدەدا (عبرت الشط علی مودك). من دوو نارنجۆکی بچکۆلەم بە گوێرەی پێویست لەگەڵ خۆمدا هەڵدەگرت بۆ پاراستنی خۆم. لەو کاتەدا خۆم و شانسم پڕشنگ لەناو ئاردا شاردبوونیەوەو نەکەوتنە بەردەست. کە من گیرام دەسبەجێ فڕێیدابوونە ناو زێیەکەی پردێوە. ئێستاش کە باسی ئەو دوو نارنجۆکە دەکات ترس و بیم دایدەگرێت. فیراریش تەحەددایەکی گەورە بوو. مرۆڤی فیرار بۆ قوتارکردنی رۆحی خۆی بیری سەیری بە سەردا دێت و منیش لە سەردەمی گوللەبارانەکەدا نارنجۆکەکانم هەڵدەگرت تا ئەگەر گیرام و بێ ئومێدبووم بیانتەقێنمەوە. لە مانگی ئۆکتۆبەری ١٩٨٩ بڕیاری گوللەبارانکردنی فەوریی هەڵوەشایەوەو من و پڕشنگ خستبوومانە ناو ئاردەوە تا لە فرسەتێکدا نەیانهێڵم. ئەم بەسەرهاتانە بۆ ئازایەتی ناگێڕمەوەو لەو سەردەمەدا سەربازی هەڵاتوو بۆ پاراستنی گیانی خۆی پەنای بۆ هەموو وەسیلەیەکی بەرگریکردن دەبرد. لە زیندانی سەربازیدا بە چاوی خۆم بینیومە چۆن شەوێك سێ سەربازی شیعەی هەڵاتوو پەلاماری حەرەسەکەیان داو دەست و دەمیان توند بەستەوەو لە زیندان هەڵاتن و رزگاریشیان بوو.

ئەوە حەڤدە ساڵە لە وڵاتی سوید دەژیم. ئەو ئارامیی و ئاسوودەیییەی لە کوردستان و عێراقدا چاوەڕێم دەکرد دوای چەند ساڵێك تا رادەیەك لێرە بۆم هاتە دی. ئەوەی کە سوید بۆی کردووم لە کوردستان و عێراقدا بۆم نەهاتووەتە دی. لێرە بۆ یەکەمجار بوومەتە خاوەنی پەساپۆرت و پێشتر هەرچی هەوڵێکم داوە لە عێراقدا بۆ وەرگرتنی، لە ئەنجامدا نەك هەر رەزامەندیی لە سەر نەکراوە، بەڵکو تووشی کێشەو

لێکۆڵینەوەش هاتووم. لێرە ئەگەر مرۆڤ خۆی لە دەرگای کەس نەدات کەس لە دەرگاکەی نادات. بێگومان چەم بێ چەقەڵ نابێت و تەنانەت لە بەهەشتیشدا مار هەبوو. لێرەش کەسانێك هەن بە ئاشکرا رقیان لە بێگانە دەبێتەوە، بەڵام ئەو ئاسایش و راستگۆییەی کە لێرە هەستی پێدەکەم، لای خۆمان هێشتا زۆری ماوە. ئەو دیموکراتییەی لەم وڵاتەدا هەیە لە هیچ وڵاتێکی خۆرهەڵاتی ناوەڕاستدا وێنەی نییە. شتێك هەیە پێی دەوترێت قانوون، هەموو رێزی دەگرن پاشای سوید بۆی نییە دەستوەرداتە کاروباری بچووکترین فەرمانبەرەوە. ئەگەرچی بە (سەر رەش) و (بێگانە) ناومان دەبەن، بەڵام زۆربەیان لەوە تێدەگەن بۆچی بێگانە وڵاتەکەی خۆی جێهێشتووەو ئێرەی هەڵبژاردووە. خۆم قایلم بەم چارەنووسەو سەرم سووکە. ئەوەی دەستم دەکەوێت بەشم دەکات. قۆناغی مەستیش تێپەڕی و نەما. ئەوەی کە خۆشی دەوێم هەرگیز فەرمووی مەشرووبم لێناکات و دەزانێت زیانم پێدەگەیەنێت. ئەوە چەند ساڵێکیشە ئیجازەی شۆفێریم دەرهێناوەو هیچ کێشەیەکم لەگەڵ خواردنەوەدا نەماوە.

لەگەڵ هەموو ئەوانەشدا وڵات شیرینە. بە راستی عەزیزو خۆشەویستەو بیری وڵاتەکەم دەکەم. هەمیشە کوردستانم لەیادە. پارچەیەکە لە بیرکردنەوەو لێکدانەوەی رۆژانەم و لە گلێنەی چاوەکانم زیاترم خۆشدەوێت. هەرچەندە وا نزیکەی بیست ساڵە لە وڵاتەکەم دوورکەوتوومەتەوە هەر کوردانە بیردەکەمەوەو هەمیشە هەستێکی نەتەوەیی وا دایگرتووم دەڵێیت وەك جاری جاران ماڵم لە رەحیماوایە.

مەزنترین ئاواتم ئەوەیە، کە بەر لە مردنم دەوڵەتی سەربەخۆی کوردستانی گەورە ببینم. ئەو دەرفەتە چەندجارێك لە کوردستانی باشووردا هاتووەتە پێشەوە، بەڵام چەندەی خەتای دوژمنی کوردی تیادا بووە دوو ئەوەندەو زیاتریش خەتای کورد خۆی بووە، کە ئەو دەوڵەتە تائێستاش دانەمەزراوە. نازانم بۆچی؟ تۆ بڵێی لە ئازادیی خۆمان و لە سەربەستی خاکەکەمان بترسین؟

داوای لێبووردن دەکەم و دەزانم تا رادەیەك درێژەم بەم شتە تایبەتیانەی ژیانی خۆم داوە.

هەموو کەسێك بەشبەحاڵی خۆی یادەوەریی هەیە. بۆ من نرخ و گرنگییکەیان تەنیا لەوەدایە کە ئەمە یەکەم دیدارە وەڵام بدەمەوە، هەروەها یەکەمین سەرچاوەشە بۆ سەرگوزەشتەی ژیان و سەردەمی منداڵی و جۆری پەروەردەبوون و پەیوەندییە کۆمەڵایەتییەکانم.

لەو شتە کۆمەڵایەتییە ناخۆشانەی دیکەش کە بە سەرمهاتوون، تازە ئینتەرنێت داهاتبوو منیش ئیمەیڵێکم هەبوو پرسیارم لە چەند کەسێکی ناسیاو کردبوو دەربارەی چۆنێتی بەکارهێنانی. کۆدەکەشم پێدەدابوون ئەو کۆدە دەستاودەستی کردبوو. هەر بەو ئیمەیڵەوە پاشان نامەی جنێویان بۆ خەڵکیتر ناردووەو چوونەتە ژوورەکانی پاڵتاکەوەو قسەی ناخۆشیان بەم و بەو وتووەو پەیوەندییان بە سایتە کوردییەکانەوە کردووە. لە پڕێکدا تەلەفۆنم بۆ کراوە ئایا هۆی چییە جنێو دەدەم، منیش حەپەساوم و واقم وڕماوە، چونکە هەرگیز کاری لەو بابەتەم نەکردووە. زۆریش رقم لە جنێودان دەبێتەوە. وەختێ ئاگادار بوومەوە کە دەتوانم کۆدەکە بگۆڕم دڵی زۆر کەسم لێ رەنجابوو. هەندێکیان بڕوایان دەهات و هەندێکی تریش بە مەستییەوە گرێیان دابوو، بەڵام ئەوکاتە خۆشم کۆمپیوتەرم نەبوو لەماڵەوە، بۆیە داوای لێبووردن لە هەموو ئەو بەڕێزانە دەکەم. من بە مەستیی بە دەنگی خۆم وەك دەڵێن رووبەڕوو، دڵی زۆر هاوڕێ و برادەری ئازیزم ئێشاندووە، بەڵام بە ئیمەیڵ و لە پاڵتاکدا هێرشم نەکردووەتە سەر هیچ کەسێك و رۆژنامەیەك یان حیزبێك.

دەربارەی نووسین و بڵاوکردنەوە سەرتاسەری ژیانم چ لە سوید یا لە عێراق و کوردستاندا تاقە دێڕێکم بە ناوی نهێنی و خواستراوەوە نەنووسیوەو بڵاونەکردووەتەوە، بەڵکو یەکێکم لەوانەی کە شانازیی بەو سیفەتەوە دەکەم هەرگیز دوو ناوم نەبووە.

تەنیا ئەوەندە نەبێت لە ساڵی ١٩٨٢دا کە لەگەڵ ڕەحمەتی کاک فریاد محێدیندا لە شاری بەرلین سەرپەرشتی دەرچوونی یەکەم ژمارەی گۆڤاری خوێندکارانی کوردمان دەکرد. لەو ژمارەیەدا بە ناوی ڕەحمەتی بشیر موشیرەوە شیعرێکم دژی سەدام نووسیبوو، تیایدا بۆ مێژووش دەیڵێم و گۆڤارەکەش ماوە پێشبینی ئەوەم کردووە کە ڕۆژێک دێت سەدام دادگایی بکرێت. شیعرەکە هەمووی پرسیارە بۆ هەڵبژاردنی سزایەکی گونجاو بۆ دڕندەیەکی نەگونجاو، کە لە ئەنجامدا پێشنیازی ئەوەم کردبوو لە جیاتی کوشتن و سێدارە بخرێتە قەفەزێکەوە لە باغی وەحشدا، وەک وتیشم ئەم بابەتە لە ساڵی ١٩٨٢دا بڵاوکراوەتەوە. ڕەنگە هەبێت بپرسێت ئەمە شیعرە یا فەتاحفاڵە، بەڵام حەقیقەتێکی مێژووییەو دەگونجێت بەڕێز کاک سەلاح ڕەشید کە خۆی بەرپرسیاری یەکەمی گۆڤارەکە بوو، سۆراغێکی بزانێت. دوا کۆپلەم هەر لەبیر ماوە:-

ئەی هەژارانی گەلەکەم
ئەگەر بیخەینە دەنگەوە
چ سزایەک بۆ ئەم گورگە هەڵئەبژێرن؟
بەشێک وتیان: مردن... زیندان
بەشێک وتیان: وەک ڕەفتاری خۆی، تێهەڵدان
بەشێکیتر وتیان: نەخێر
دڕندەیەک کە لە تیرەی مرۆڤ نەبێت
دەیبەینە باغی ئاژەڵان

سوپاس بۆ خودا بەر لە مردنم ئەو خەونەی لەو شیعرەدا بینیم پاش بیست ساڵ هاتە دی و لەگەڵ خۆمدا نەمبردە ژێر گڵەوە. خۆزگە لە جیاتی لەسێدارەدانی دەخرایە قەفەزی دڕندەوە. تکام وایە هەرکەسێک شیعرەکەی لایە، دووبارە بڵاوی بکاتەوەو جێگای ڕێزە.

بێجگە لەو بابەتە هەرچی شتێکیترم نووسیوە ناوی خۆمی پێوەیەو تەحەددا دەکەم ئەگەر لەو ڕۆژەوەی دەستم بە نووسین کردووە تا ئەمڕۆ کەسێک یەک دێڕم نیشاندات لە هەر ڕۆژنامە یا گۆڤار یا سایتێکی ئەلیکترۆنیدا بە ناوی خوستراوەوە بڵاوکرابێتەوە. کورد دەڵێت (کەنگرو ماست بە وادەی خۆیان). ڕەنگە بارودۆخی گرنگ و پێویست نووسەر ناچار بکات بە ناوێکی ترەوە بنووسێت، هەر بۆ نموونە هەندێک لە نووسەرانی ناو شار کاتێک بابەتیان بۆ بڵاوکراوەکانی شاخ ڕەوانەکردووە، ناچار بوون ناوی نهێنی بەکاربهێنن. ئەمە مافێکی ڕەوای هەموو نووسەرێکە، بەڵام من وەک پڕوپاگەندەم بۆ کراوە هەرگیزاو هەرگیز کاری وام نەکردووەو نەکەوتوومەتە حاڵەتێکەوە پەنا بۆ ناوی خواستراو بەرم و داواشم لێکرابێت ڕەتم کردووەتەوە. هەرچییەکم نووسیوە تەنیا بە ناوی خۆمەوە بووە.

وەک من دەزانم لەو ڕۆژەوە نیشتیمانت بەجێهێشتووە ئیتر لە شیعر دابڕاویت، چی وایکرد ئاوا ساڵانێک لە شیعر دابڕێیت و لەم ساڵدا چەند شیعرێکی تازە بڵاوکەیتەوە، ئایا غوربەت هۆیەک بوو بۆ ئەوەی لە شیعر دابڕێیت و بێدەنگیی هەڵبژێریت؟ ئەی بۆ نەکرا دووریی نیشتیمان و حەسرەتەکانی غوربەت بنووسیتەوە؟

ئەو شتانەی پێشتر باسمکردن گەواهی بۆ دابڕانەکە دەدەن. لەم پێشبڕکێی مان و نەمانەدا نەدەپەرژامە سەر شیعر نووسین. ئەو کاتانەی خۆم شاردبووەوە خەریکی نووسینەوەی ڕۆمانێک بووم بە ناوی (بۆنی هاوین بۆنی خوێن بۆنی مێخەک) چاکیش پێوەی ماندووبووم. تا ڕادەیەک شتێکی نوێ بوو. تەنیا لە یەک لایەنەوە لە یۆلیسیسەکەی جێمس جۆیس دەچوو بەوەی کات بریتیبوو لە یەک شەو، بەڵام وەکو ناوەڕۆک دەربارەی شەوی میعراج بوو لە کوردستانەوە نەک لە قودسەوە. ڕەنگە ئەگەر تەواوم بکردایە ببوایەتە یەکێک لە ڕۆمانە باشەکانی ئەو سەردەمە، کەچی من حەوسەڵەی زۆر خۆشاردنەوەم نەبوو بە تایبەتی کەمەست دەبووم. ئەمەش هۆیەکی

سەرەکی بوو تا چەندجارێك بگیرێم و ڕەنگە پەیوەندیی بەوەشەوە هەبێت کاتێك خۆم شاردووەتەوە لە ماڵی خوشك و خزمدا بووم و هەستمکردووە بوومەتە هۆی مەترسیی و نیگەرانی بۆیان و ئەوانیش خاوەنی کۆمەڵێك منداڵی وردبوون، خۆت تووشی کارەساتێك بێی شتێکە، بەڵام ئەگەر یەکێکیتر بە هۆی تۆوە تووشی ئەو کارەساتە بێت موسیبەتە. بە تایبەتی کە ئەو ماوانە فیرارییەکەم چەند مانگێك درێژەی دەکێشا. ئیتر داویەتی لە کەللەم و خۆم مەستکردووەو چوومەتە دەرەوە. لە کاتی مەستیشدا پیاو خۆی ئازاترو بێدەربەستتر دێتە بەرچاو وەك لە حاڵەتی هۆشیاریدا، بەڵام بۆ بەیانییەکەی دەبینێت وەزنی گرفتەکانی یەك دوو کیلۆ قورستر بوون. کورد واتەنی چیدەبێت با ببێت و خۆ لە مردنە حەیاتەکە زیاتر نەدەبوو. کاتی خۆی مسوەدەی بەشی یەکەمم نیشانی هەندێك هاوڕێم دا لەوانە کاك قوبادی جەلیزادەو کاك خدر عەبدولڕەحمان و هەندێکی تریش. کەمنووسین هێندەی ئەو ڕۆمانە ماندوویان کردووم. کە ئەویش گەیشتبووە نیوە فەوتاو تا رادەی دڵەکزەو بێئومێدی هەستەکانم پەرش و ئاوارە بوون و ئاڵۆزیی دایگرتن و تەواو لە نووسین ساردبوومەوە، بە تایبەتی کە بیستم لە ترساندا دەفتەرەکان سووتێنراون. ئەوە ڕەنج و بەروبوومی بەردەوامی هەشت مانگ خۆشاردنەوەو حەشارگە بوو. شەو هەبوو تا بەیانی بە نووسینەوە خەریکبووم. ئەگەر کاك بەختیار عەلی گەشتەکەی جەلادەتی کۆتر لە گەشتی ئۆدیس بە کەمتر نازانێت، ڕووداوەکانی ئەو ڕۆمانەش هەر گەشتێکی تا رادەیەك لەو بابەتە بوو. چەندجارێك هەوڵمداوە دووبارە بینووسمەوە، بەڵام بۆم نەهاتووەو نەمتوانیوە.

سالانی یەکەمیش لە سوید لەرزو تای ئەو گەشتە ئەفسووناوییە بەرینەدابووم (گەشتی ژیانی خۆم نەك ڕۆمانەکە). نەمدەزانی فریای چی بکەوم و بیر لە کامە نەهامەتیی و نەگبەتی بکەمەوەو ڕووبەڕووی ژیانێکی سەخت و دژوار بوومەوە. بۆ یەکێکی وەکو من ژیان بریتی نییە لە خواردنی خۆش و شوقەی پاك و خاوێن و جلوبەرگی جوان و گیرفانی گەرم. لە توانامدا نەبوو لە گەڵ دەورو بەرەکەم و ئەوانەی لە خۆشمەوە نزیك بوون بگونجێم. من یەکێکم لەوانەی زۆر حەز بە ڕاستگۆیی دەکەم و

رقم لە تەمسیلکردن و دووڕوویی دەبێتەوە، کەچی دەوروبەرەکەی ئەوسام سەرتاسەری دیوارو گوێسەبانەکانی بە درۆ سواخ درابوون و پڕبوون لە نیفاق. وام لێهات بووم بە شا تەنیای تەنیاکان و زەوقم بە تێکەڵاوی نەدەهاتەوە. بە ڕاستی ئەم دنیایە کەسانی بەهرەدارو شارەزای ئەوتۆی تیادا هەیە لە بواری فێڵ و تەڵەکەبازیی و فیتنەو نیفاق و چەواشەکردنی حەقیقیەتەکاندا تا رادەیەك مرۆڤی ڕاستگۆ لە هەندێك کۆڕو کۆمەڵدا جێگای نابێتەوەو لە مرۆڤایەتی خۆی دەکەوێتە گومانەوە. وەك دەڵێن ئەگەر پیاو چووە شاری کوێران دەبێت دەست بە چاوی خۆیەوە بگرێت. بە بەردەوامی دەمخواردەوەو گوێم لە مۆسیقا دەگرت و کە تووڕەش دەبووم تەلەفۆنم هەڵدەگرت و ئەم و ئەوم ئیزعاج دەکرد. کە دەچوومە دەرەوەش هەڵسوکەوت و قسەی وامدەکرد خەڵکی وێنەیەکیان لادروست بوو ڕێك بە پێچەوانەی شەخسیەتی خۆم بوو. لە ناوەوە شتێك بووم و بە جۆرێکیتر تەعبیرم لە خۆم دەکرد. لە زۆر ڕەفتاری ئەو سەردەمەی خۆم پەشیمانم، چونکە خەڵکە بێ ویژدانەکە سەد ئەوەندەیتر کلك و گوێیان پێوەنابوو. بە کورتی من لە خەیاڵدا دەژیام و هیچ پەیوەندییەکم بە واقیعەوە نەبوو. وردە وردە خۆم کۆکردەوەو تێگەیشتم کە ئەوەی دەمەوێت بەو شێوەیە نایەتە دی، بەڵکو چەند بەلوعەیەکی تریش بە ڕووی گۆمی پەنگخواردووی ئازارەکانمدا دەکەمەوە. وەك سارتەر دەڵێت (بە ژیان حوکم دراوین)، دەبوو ژیانیش وەکو خۆی وەربگرم و تەسلیمی واقیعە ڕەق و تەقەکە بوومایەتەوەو ناڵە ناڵەکانم بکردایە بە شیعرو نووسین. ئیتر هەرگیز خۆم بە دەستی خۆم لە دەرگای مردن نادەمەوە. ئەگەر پەلە نەکەم زۆری ڕۆیشتووەو کەمی ماوە. با بزانین دوای مردن چی ڕوودەدات. ئەو کاتە کە خواردوومەتەوە هەرگیز بۆ گەیشتنە (نەشعە)و خۆشیم نەبووە، بەڵکو دژایەتی عەقڵی خۆمم کردووە، بۆیە تا ئەو رادەیەی دەستم گەیشتووەتە پەرداخەکە بەردەوام هەر نۆشم کردووە.

دەپرسیت ئایا نەدەکرا دووری نیشتیمان و حەسرەتەکانی بنووسمەوە؟ بەردەوام نووسینم هەبووە، بەڵام (ئەستێرە بە ڕۆژ دیار نییە)و بڵاوم نەکردووەتەوە (شیعر نا

بەڵکو بابەتیتر). بەشتی عەنتیکەوە خەریك بووم و بیری سەیرم بۆ هاتووە دەربارەی مێشك و وزەو توانا شاراوەکانی مرۆڤ و خەیاڵی زانستی. بەشێك لەو خەیاڵانەم ئەمڕۆ بوونەتە واقیعێکی ئاسایی. لاسایی سلڤادۆر دالی یا ئیدگار ئالان پۆم نەکردووەتەوە، بەڵکو خۆم بەتەبیعەت وام لێهاتبوو. جارجار کە گوێم لە ئاوازێکی خەمگین بووە بە کوڵ گریاوم. وەك دەروێش لە ناو عەشقی ئیلاهیدا حاڵ گرتوومی، بەڵام لایەنە وجوودی و بێهوودەییەکەم لەم تەسەوفە گەورەتر بووە. هەمیشە پرسیومە ئەگەر بیروبۆچوونەکانیشم خستە سەر کاغەز یەکەم: چی دەگۆڕێت و دووەم: ئایا نووسین (خەلاس) ی بەمرۆڤبوونمە؟ ئایا نووسین ئاڵتەرناتیڤە؟ ئایا نووسین وەڵامی مردنی پێدەدرێتەوە، کە وەك بارابۆس دەڵێت مردن گەورەترین بیرە. ئەگەر مردنیش گەورەترین بیر بێت، ئەوا نووسین تەنیا خۆمەشغوڵکردنەو هیچیتر. کاتی پێدەکوژین تا کات دەمانکوژێت.

بە نیسبەت دووریم لە نیشتیمانەوە شیعرێکی خۆت دەهێنمەوە یادت (من و خۆم) منیش لە خۆمەوە دوورم، من لێرەم و خۆم لە کوردستانە، بەڵام ئەگەر من بۆ کوردستان بگەڕێمەوە خۆم دێتەوە بۆ سوید. چل ساڵ زیاترە غەریب و ئاوارەم. لەوێش غەریب بووم. مەنفا پشکۆیەکی هەمیشە گەشاوەی ڕۆحی من بووە. بۆ کوێ بڕۆم لە گەڵمایە. ئەو مێشکەی لە ناو مۆخمدایە ئەگەرتاك و تەنها بۆ ئەسکیمۆش بچم هەر ئەو مێشکەیەو ناگۆڕێت. تازە بە تازە من و مەنفا لە هەموو کات و شوێنێکدا (بە نیشتیمانیشەوە) دوو دیوی یەك پارەین.

بۆچی لەم دواییەدا چەندشیعرێکم بڵاوکردووەتەوە پەیوەندیی بە زەوق و کاتەوە هەیە زیاتر لەوەی کە مەبەست و پلانێکی دیاریکراوی بە دوواوە بێت. من دەمێکە گەیشتوومەتە ئەو قەناعەتەی کە لە ڕێگای نووسینەوە ناگەم بە حەقیقەت. بەلاشمەوە هەرگیز هەرگیز گرنگ نییە بڵێن شاعیرێکی باشە یا نا. خوێندنەوەم لە نووسین پێ بایەخدارترە. ڕەنگە بەردەوام بم لە بڵاوکردنەوەو ڕەنگە وازبهێنم. گرنگ نییە کە بنووسم

یا نا، وەلێ ئەگەر بنووسم گرنگە بزانم چی دەنووسم. گرنگە دڵنیابم خۆم یا نووسەرێکیتر ناجوومەوە، ئەمەش ئاسان نییەو مەرج نییە هەموو داهێنانێکیش لە بنەڕەتەوە داهێنانی ئۆریگناڵ بێت.

وەك کافکا دەڵێت (ئەوەی دەینووسم ئەوە نییە کە بیری لێدەکەمەوە). دنیاکە گۆڕاوەو منیش بەشی خۆم گۆڕانم بەسەردا هاتووە. ئەگەر بتوانم (تەکان)ێك بدەم دەشێ کەمتەرخەمی لێنەکەم، بەڵام ئەگەر هەر تەپە تەپ و (مراوەحە)کردن بێت بێگومان نەنووسین چاکترەو نامەوێت خوێنەر تۆزاویی بکەم. با نهێنییەکی دڵی خۆمت بۆ بکەمەوە. من و شیعر نە بەیەکەوە دەگونجێین، نە دەتوانین لە یەکتر جودابینەوە. من بۆ خۆم شیعر دەنووسم مەرجیش نییە کە بینووسم. بیری لێدەکەمەوەو تیایدا دەژیم و بە شێوەیەکی جیاواز لە نووسین تەعبیری لێدەکەم. ڕەنگە بپرسیت چۆن؟ دەڵێم ئەگەر بچیتە ناو کتێبخانەکەی دڵمەوە کۆمەڵێك دیوانی چاپنەکراو دەبینیت کەس لێیان حاڵی نابێت و تەنیا خۆم شارەزای ئەو زمانەم کە شیعرەکانی پێ نووسراوە.

چەند هەوڵێکم داوە بیانخەمە سەر کاغەز، بەڵام نەك هەر سەرنەکەوتووم، بەڵکو بەرهەمێکی کرچ و کاڵی لێکەوتووەتەوە. ئەمە نهێنی و زۆرانبازییەکی بەردەوامە لەنێوان من و شیعردا. بڕوا ناکەم هیچ خوێنەرێکی ئاسایی کۆدەکانی ئەو نهێنییەی پێبکرێتەوە. بە دووری نازانم دەستبکەمە نووسینی ڕۆمان، چونکە لەوێدا بواری بەشداریکردنی خوێنەر فراوانتر دەبێت.

ئەگەر بتوانم تەنها یەك ڕۆمانی لە بابەت سەعاتی بیستوپێنج بنووسم بەسمە.

کورد ئەدەبێکی هەیە بە ناوی ئەدەبی تاراوگە یان مەنفا. ئەدەبی کوردی تاراوگە ئەگەر هەیە لە چ ئاستێکدایە ئەگەر نییە، بۆ؟

کەوتووەتە سەر ئەوەی چی دەنووسرێت نەك کێ دەنووسێت. هاوڕێی بەڕێزم کاك عەبدوڵڵا سەڕاج کە تازە هاتبووە فینلەندا نزیکەی بیست نامەی درێژی بۆ ناردووم

تیایاندا باس لە هەندێك یادەوەریی و وردەكاریی ژیانی رۆژانەی دەكات لە تاراوگەدا، پاشان كردی بە رۆمانێك و لە كوردستاندا بڵاوكرایەوە، نوسخەیەكی بە دیاری بۆ رەوانەكردم و رێك ئەو كەس و شوێن و رووداوانە بوون كە پێشتر لە نامەكاندا نووسیبوونی. بێگومان كاك عەبدوڵڵا زۆر لەوە بە تواناترە كە لەو رۆمانەدا (ونگە) نیشانیداوە، چونكە بریتییە لە گێڕانەوەی بەسەرهاتەكانی ژیانی خۆی. شێوازی (سەرد) ئامێز زۆربەی بەرهەمە تازەكانی گرتووەتەوەو ئەم سەرنجەم بە تەلەفۆن بە خۆشی وتووە پاش ئەوەی (كۆڕەو)م خوێندەوە.

ئەدەبی تاراوگە ئەوە نییە كە تەنیا باس لە غەریبی و ئەورووپاو ناوی شارو كەسانی ئەورووپی و ناوی سەیرو نامۆ بكات وەك چۆن رۆشنبیریش ئەوە نییە زاراوەی ئینگلیزیی و سویدیی یا ئەڵمانی بەكار بهێنیت تەنیا بۆ عەرزی عەزەڵات، بەڵكو دەبێت شانبەشانی ئاستە ئەدەبییەكەی وڵات بێت لەگەڵ هەوڵدانەدا بۆ پەرەپێدان و ئیزافەكردن. كاك شێركۆ بێكەسیش كە هێشتا لێرەبوو (دەربەندی پەپوولە)و (خاچ و مارو رۆژمێری شاعیر)ی چاپكردو هەردووكیانی بە دیاریی بۆ ناردم. ئێستاش جارجار دەیانخوێنمەوەو دوو شاكاری شیعریی بەرزو نەمرن. بەڵێ، ئەدەبی تاراوگەمان هەیەو لە ئاستێكی باشدایە، ئەگەر ئەوە بدەینە بەرچاو كە ئەم ئەورووپایە تا چ رادەیەك كات و كەسایەتی نووسەرو شاعیر لرف دەكات. ئافەرین بۆئەوانەی كە خۆیان نەداوەتە دەست ئەم مەكینە زەبەلاحەی مەشغەڵەت و كارەوە كە وەكو ئەژدیهای حەوت سەر وایە. خۆم كارم كردووەو لە موعاناتی ئەوانەی كاردەكەن و دەیشنووسن تێدەگەم. وارێكدەكەوێت كاتیش دروستدەبێت، بەڵام مەزاجی نووسین لە شوێنی خۆیدا نییە. ژینگەو پەیوەندییە خێزانی و گیروگرفتە لاوەكییە كۆمەڵایەتییەكانی ئەورووپا بەربەستێكی ترن لە بەردەم شاعیرو نووسەردا. نەوەی نوێمان دەورێكی دیاریان هەیە لە ئەدەبی مەنفادا. جاری وا هەیە شتێك دەخوێنمەوە حەزدەكەم تەلەفۆنەكە هەڵگرم و دەستخۆشیی لە خاوەنەكەی بكەم.

شیعر دەنگدانەوەی دونیای خەیاڵ و واقیعە. ئایا تۆ واقیع لە خەیاڵدا دەنووسیتەوە یان بە پێچەوانەوە خەیاڵ لە واقیعدا دەنووسیتەوە. یان دەكرێت خەیاڵ و واقیع رەنگەكانی یەكتر بگۆڕن؟

بێگومانبە لەوەی كە خەیاڵ و واقیع رەنگەكانی یەكتر دەگۆڕن، بەڵام بە هەردووكیشیان ئەوجا هاوكێشەی كامڵبوون دروستدەكەن. خەیاڵ بەبێ واقیع سەفەرێكی بێكۆتاییە بەرەو مەجهوول، واقیعیش بەبێ خەیاڵ درەختێكی وشك و بێبەرە، بەڵام خەیاڵ خۆی چییە؟ خەون چییە؟ ئایا بەرگریكردنێكی زاتیانەی مرۆڤ نییە لە ماف و خواستە غەریزییەكانی بەرامبەر بە واقیعە رەق و تەقەكە؟ ئایا یاخیبوون نییە لە پانتایی و قەوارەی چوارچێوەكان؟

خۆم دەرەقەتی واقیع نەهاتووم و نایەم. ئەگەر جوانییەكانی خەیاڵ و خەوبینین لە مرۆڤ زەوت بكەین دەبێتە وڵاخێكی چاو بەستراو كە بە بەردەوامی جەنجەڕێك رادەكێشێت و ژیانیش دەێتە كا و پووش و پەڵاش بە دەم باوە.

كاكە هیچ داهێنەرێك بەبێ خەون و خەیاڵ داهێنەر نییە. ئەوەی تەنیا خۆی لەگەڵ واقیعدا دەگونجێنێت لە باشترین حاڵەتدا ئەكتەرێكە (پێستی رووی زۆر قایمە)و دەیان دەمامكی هەیە.

ئاخر لە رووی فیكریشەوە خەیاڵ ئازادییەكی زگماكەو وایەرە موگناتیسییەكانی داهێنان بە یەكەوە گرێدەدات و شل و خاویان دەكاتەوە. هەر لە كۆنیشەوە شاعیرو خەیاڵ پێكەوە باسكراون. ئەو شیعرانەی (كە لە بنەڕەتدا شیعر نین) كاریگەریی و قووڵی و تیژڕەویی خەیاڵیان پێوە دیار نییە لە شووتە شووتی شەمەنەفەرێكی كۆن یا بەیانێكی سیاسیی دەچن. هەندێجار وام بە (خەیاڵ)دا دێت كە خودی خەیاڵ لە بەهەشتەوە هاتووەو رەگ و ریشەی واقیعیش بۆ دۆزەخ دەگەڕێتەوە.

خۆ دەمێكە سارتەر وتوویەتی (دۆزەخ ئەوەكانی ترن).

ئایا نەوەی ئەمڕۆ توانیویانە دەنگێك بن جیاواز لە نەوەی پێش خۆیان و دونیابینییەکی نوێیان هەبێت؟

بە پێچەوانەی جارانەوە من خوێنەرێکی تەمبەڵم، بەڵام زۆریش بە دڵنیاییەوە پێت دەڵێم بەڵێ. کۆمەڵێك ناوی نوێ بەبێ زۆرلەخۆکردن جێگای خۆیان کردووەتەوەو چەند سەرنجێکیشم هەیە لە رووی زمانەوە بە تایبەتی زیادەڕۆییکردن لە بەکارهێنانی زاراوەی فارسی و عەرەبی با بۆ دەرفەتێکی تری هەڵبگرین. ئەوەتەی لە سویدم کەم کتێبی گەورەی وەك (شاری مۆسیقارە سپییەکان)ی بەختیار عەلی-م دوو جار خوێندووەتەوە. تازە کۆمەڵە شیعرەکەیم لەسلێمانییەوە بۆ هاتووە. حاڵی حازر دوا کتێبە بە دەستمەوە، کە دەبوو زووتر بیخوێنمەوە (نەموت خوێنەرێکی تەمبەڵم؟). وەك چۆن شیعر لە رۆمانەکانیدا رەنگدانەوەی گونجاو و تەباو هەستپێکراوی هەیە، ئاواش نەفەسی رۆمان بە شیعرەکانییەوە دیارە. بە بەردەوامی شیعرو رۆمان باوەشیان بە یەکدا کردووەو لە یەکتری جیانابنەوە. من مرۆڤێکی سەیرم. زۆربەی کتێبەکانی عەبدوڵڵای قەسیمیم خوێندووەتەوە کە هێشتا لای خوێنەری کورد بایەخێکی ئەوتۆیان پێنەدراوە، بەڵام شارەزاییەکی تەواوم دەربارەی بەرهەمەکانی نەوەی نوێی خۆمان نییەو موتابەعەی وردم نەکردوون. هۆیەکەی ئەوەیە ساڵەهایە خەریکی خوێندنەوەی بابەتی دیینی و زانستی بووم. قەسیمی سەرەتا بە فیکرێکی دیینیەوە هاتە پێشەوە پاشان لە دین هەڵگەڕایەوە ئینجا لە هەموو شتێك.

کاك بەختیار سەرقافڵەچی کاروانەکەیەو بە تەنیاش نییە لەو رێگایەدا. هیوای سەرکەوتن بۆ هەموویان دەخوازم کە بەبێ دوودڵیی و سڵەمینەوە دووپاتیدەکەمەوە ئێمەیان تێپەڕاندو دەبێت سەرهەڵبڕین تا تەماشای باڵای کەڵەگەتیان بکەین. نەوەی دوای ئەوانیش پەیدابووەو نووسین و شیعرەکانیان دەنگ و رەنگ و بۆن و بەرامەی خۆی هەیە، بەڵام تائێستاش کاریگەریی نەوەی حەفتاکان بە زۆر بەرهەمەوە دیارە وەك چۆن ئەوانیش کاریگەریی گۆرانیان پێوە دیاربوو.

خۆزگە سیاسەتی کوردیش گۆڕانێکی نەوعیی لەو جۆرەی بە خۆیەوە دەبینی و چەند کەسانێکی ناسراو گۆڕەپانەکەیان لەسەر خۆیان تاپۆ نەدەکرد. وا نزیکەی بیست ساڵە کوردستان ئازادەو کورد نان و پەرلەمان دەخوات. تۆ بڵێی لەو ماوەیەدا هێندەی ژمارەی پەنجەکانی دەست کەسانی کارامەو شارەزا هەڵنەکەوتبن! یا کێشەکە لەوەدایە هیچ کەسێك ناتوانێت بەر لە داهێنانی ئەدەبی بگرێت، بەڵام لە سیاسەتدا بە پێچەوانەوە تا روخسەتی دەسەڵاتی پێشوو وەرنەگیرێت کەس بۆی نییە شوێن پێی خۆی بکاتەوە. مەگەر بە کوودەتا. کەواتە لە ئەدەبدا دیکتاتۆرییەت نییە، بەڵام لە سیاسەتدا هەیە. هەر بۆ نموونە گەورەترین شاعیری کورد بەبێ موونافەسە شێرکۆ بێکەس دەربارەی بەختیار عەلی وتی (ئێمە ترووسکە بووین و ئەو برووسکەیە).

شیعر پلەیەکی وەزیفی و سەربازیی نییە تا زیاتر خزمەتت هەبێت وەزیفەو پلە سەربازییەکەش بەرزتر بێتەوەو عەقیدو نەقیب و فەریق لە شیعردا نییە. رەنگە یەکێك پەنجا ساڵ شیعر بنووسێت و خاوەنی پەنجا دیوان بێت، بەڵام لە پڕێکدا شاعیرێکی لاو هەڵکەوێت و تەنیا بە یەك کۆمەڵە شیعر هەموو سنوورو مەوداکانی شاعیری پێشوو تێپەڕ بکات. عەرەبەکان لە ئەدەب و سیاسەتدا تووشی نەخۆشییەك هاتوون پێیدەوترێت نەخۆشیی (مەجد)، واتە ئەگەر نووسەرێك پەنجا ساڵ پێش ئێستا شاکارێکی ئەدەبی بڵاوکردبێتەوە، یا ناوێکی هەبووبێت بە بەردەوامی لەناو مەجدی کۆندا دەژیت، کە هیوادارم ئەو پەتاو نەخۆشییە ئەدەبی کوردیش نەگرێتەوە، وەك بەسەر سیاسەتدا زاڵبووە.

گڵۆبالیزم و داهێنانە تەکنەلۆژی و گۆڕانکارییە کۆمەڵایەتییەکان بە هەردوو لایەنی پۆسەتیڤ و نێگەتیڤەوە کاردانەوەی خۆیان هەیەو دەبێت.

شیعر ئەگەر روانینێکی تازەی نەبێت بۆ ژیان و پڕ نەبێت لەو شتە زیندووانەی کە بە چاوی ئاسایی نابینرێن و لێوڕێژ نەبێت لەو دەنگانەی کە بە گوێی ئاسایی نابیسترێن دەبێت ئەرکی چی بێت؟

لەو حاڵەتەدا شیعر بێبەری دەبێت لە هەموو ئەو ڕەهەندانەی باستکردوون. دەبێت بە داهێنانی ڕۆبۆتێك یا بە دەنگی عەنتەڕناش. هیچ ئەرکێکی پیرۆزو گرنگی نامێنێت. لە ئەرکی وانەی (پەروەردەی نیشتیمانی) یان (جوگرافیاو مێژوو) دەچێت. شیعر هەمیشە پرۆژەی میعراجێکی تازەو سەفەرێکی نوێی سیندەبادە بە دورگە نەبینراوەکاندا. ئاوازەکانی لە سەرەتاوە ئاشنا نین پاشان هێدی هێدی شارەزای ریتم و نۆتەکانی دەبین.

زانست گەیشتووەتە ئاستێکی بەرزی پێشکەوتن نابێت ڕێگا لە شیعر بگیرێت لەو پێشکەوتنە بێبەشبێت و لەناو دەستوورەکانی ڕێزماندا بەند بکرێت.

خیتاب و هاتوهاوار لە نرخی هونەریی شیعر کەمدەکەنەوەو ڕاستیت دەوێت باویان نەماوە. حەماسەتیش بارودۆخی گونجاوی تایبەتی خۆی هەیە. ئەمڕۆ من چی لە شیعرێك بکەم هانم بدات کلاشینکۆف هەڵگرم و ڕوو بکەمە شاخ، لە کاتێکدا پێویستیم بە فێربوونی پرۆگرامێکی نوێی کۆمپیوتەرو تێگەیشتن و خوێندنەوەی نوێی جیهان و شتەکان و پەیوەندییەکان هەیە.

گۆران دەڵێت:

لە تەختێ هەڵدەستێ هەزارو یەك نەغمە
ئەوەیان خۆشە لام دێتە گوێم زۆر نزمە

کاتی بەجیهانیبوونی شیعری کوردیی هاتووە. کاتی شکاندنی چوارچێوە خۆماڵییەکان هاتووە.

باوی بۆڵەو هاوارو هەراو وشەبازیی و زمانبازیی نەماوە. شیعر ڕێگایەکی درێژی بڕیوەو چاوەڕێی ئەوە دەکەم کە جێگای شیاوی خۆی لە دڵ و دەروونی غەیرە کوردا بکاتەوە. ئەرکی شیعر قووڵکردنەوەی ڕامان و سەرنجەکانە، ئەویش بە لەسەرخۆیی و

ئارامیی. هەڵکشانە بەرەو پرسیارە سەرەکییەکانی ئینسان لە هەموو جیهاندا. ئەگەر ڕەسوڵ حەمزاتۆف شیعری وەرگێردراو وەك دیوی دووەمی فەرش دەبینێت، ڕاست دەکات ئەگەر لە حاڵەتێکدا زمان یەکەم بنەڕەتی شیعر بێت، بەڵام ئایا زمان تا سەر ئەو دەورە گەوهەرییە دەگێڕێت؟ ئایا زمان دەروازەی قەڵای شیعرە یا پەنجەرەیەکە لە پەنجەرەکان؟ ئایا ناکرێت شیعرێك بنووسین سەرنجی خوێنەرێکی سویدی یا ئەڵمانی (وەك نموونە) بە لای خۆیەوە ڕاکێشێت؟ کورد بە هۆی بارودۆخە سیاسییەکەی لەم ڕووەوە زۆر دواکەوتووترە لە عەرەب و تورك و فارس. دێتەوە بیرم لە سەرەتای حەفتاکاندا ئەم مەسەلەیە یەکەم بابەتی گۆڤاری(الهلال)ی میسری بوو کە ناو بەناو ژمارەی تایبەتییان لەو ڕووەوە دەردەکرد.

ئایا شیعر خەیاڵمان دەتەقێنێتەوە یان شیعر بوونەوەرێکی چێژبەخشە، ئامرازی چێژبەخشینە، یان لە شیعردا دەبێت بۆ چی بگەڕێین؟ بۆ دەنگ و ڕەنگی دیوی ئەو دیوی خۆمان و شتەکان بگەڕێین یان شیعر خۆی گەڕانێکە بۆ ئەوەی خۆمان بیر بچێتەوە.

پێناسەکردنی شیعر وەکو گرتنی ماسییەك وایە لە ناو ئاودا بێت. بۆ نموونە ڕۆح چییە؟ ئەگەر پێناسەیەك بۆ ڕۆح هەبێت ئەوسا پێت دەڵێم کە شیعر هەڵمی هەناسەی غەم و ئازارەکانی ڕۆحە. هێشووە بەرسیلەو ترێی باغی خەیاڵ و خەوبینینە. پرۆژەیەکە بۆ کەشفکردنی چرکە ئارامەکانی ڕۆح و ژانەکانی ڕۆح و نهێنی جوانییە نەبینراوەکان. ڕێبوارێکە کەوتووەتە شوێنی پرسیارە بێ وەڵامەکان. لە هەمانکاتدا ویستگەیەکە بۆ دەربڕین و ڕازاندنەوەی جوانییە بینراوەکانیش. هاواری (نا)یەکی گەورەیە بە ڕووی (باوە) سواوەکان و ستەم و ناتەواوییەکاندا. شیعر ئەوەیە بۆ خۆتی دەنووسیت نەك خوێنەر. ئەگەر بۆ خوێنەر بنووسیت وەزیفە بۆ شیعر دەدۆزیتەوە. وەزیفەی ڕاستەقینەی شیعر کەوتووەتە دیوی ئەودیوی خۆمان و پەیوەندییەکان. هونەر بەگشتیی گەڕانە بە

دوای نەبیستراو و نەبینراودا. هیچەکانی ئەودیو دەکات بە شت و شتەکانی ئەمدیو دەکات بە هیچ. جاران وامدەزانی کە شیعر تەنیا بەهرەیە، بیستوپێنج ساڵ لەوەبەر لاپەڕەیەکی تەواوی (هاوکاری)م پڕ کردەوە بۆ ئەوەی بیسەلمێنم کە شیعر بەر لە هەموو شتێك بەهرەیە. ئێستا لەوە دڵنیام کە شیعر بەهرەو شارەزاییە.

کاتێك گۆران دەڵێت:-

هەرچەند ئەکەم ئەو خەیاڵەی پێی مەستم
بۆم ناخرێتە ناو چوارچێوەی هەڵبەستم

ئەمە راستییەکە گشت شاعیرێك هەستی پێدەکات. بەر لە گۆران شکسپیریش وای وتووەو بەر لەویش هۆمیرۆس وتوویەتی. کەسیش لە کەسی وەرنەگرتووە، تەنانەت بەیتێك لە فۆلکلۆری کوردیدا هەیە دەڵێت (بەچ زمانێ بیدوێنم بتوانم دڵی رابێنم). کە ئیلیۆت دەقی (وێرانە خاکی) نووسی پێیوابوو چی لە دڵیدا بوو هەمووی دەربڕی. پاش تێپەڕبوونی تەنیا چەند رۆژێك بە عەزرا پاوەندی وتبوو ئەوەی ویستوومە نەموتووەو هێشتا زۆری ماوە.

کەسێك کە خاوەنی ئەزموونێکی شیعری بێت چاك لەوە تێدەگات چەندینجار تووشی ئەو بۆ نەهاتنە هاتووە، چونکە شارەزایی کە مەعریفەتیش دەگرێتەوە رێگا نادات بەهرە بە تەنیا بکەوێتە رێگا. دەبێت هەڵیسەنگێنێت و بەراوردی بکات بزانێت مەبەستی پێکاوە یا نا. بزانێت رووی ناو مەجلیسی خوێندەواران و تێگەیشتووەکانی هەیە یا نا. شیعریش جۆری زۆرەو لە خوێنەرێکەوە بۆ خوێنەرێکیش دەگۆڕێت. سەرئەنجام لای خودی شاعیر خۆی کەوتووەتەوە. کێ بە تەواویی لە مالارمێ تێدەگات، کە دەڵێت (وەك تیشکی رۆژ لە ئاوێکی ساردا منیش بە غەمەکانم رازیم).

پرسیار:- چییە وادەکات شیعرێك بە نەمریی بمێنێتەوە؟ کێش و سەروایە؟ زمانە؟ دونیابینی شاعیرەکەیەتی؟ هەڵگەڕانەوەیە لە زمانی باو؟ یان شیعر شتێکیترە لە دەرەوەی ئەو چوارچێوەبازییە؟

وەڵام:- چی لەم دوو بەیتەی مامۆستا هەردی نەمردا دەبینی تا وا بکات ئێستاش لەبەر خۆمانەوە بیلێینەوە:

بە سەرسامی لە سەر لووتکەی بڵندی گەنجی وەستاوم
شریتی عومری رابردووم وەکو خەو دێتە بەر چاوم
شریتی چی سەراپا سەرگوزەشتەی نائومێدیمە
فلیمی پڕ لە ناسۆری هەرەسهێنانی لاویمە

رەنگە هەموو ئەو رەهەندانەی تیادا بێت کە باستکردوون، بەڵام بە بەردەوامی شیعرێکی نەمریشە. زیاتر ئەو شیعرانە بە نەمریی دەمێننەوە کە کار لە سەر زاتی مرۆڤ دەکەن. شیعری نەمر جۆرە کارەباو موگناتیسێکی ئەفسووناویی پێوەیە کە وزەیەکی تایبەتی دەخولقێنن و ئەو وزەیەش بەبێ گرێ و گۆڵ و پێشەکی و پاشەکی و پەراوێزو روونکردنەوە راستەوخۆ پەیوەندیی بە رەگەکانی ئیحساسەوە دەکات.

کاکە چۆن لە زۆر بواری کاری دەستی و کارگەییدا وەستای چاك و خراپ هەیە شیعریش وەستای خۆی هەیەو نە هەموو وەستایەك باشە نە هەموو بەرهەمێکی وەستای باشیش گشت کاتێك باشە.

ئەوەی کە شیعر دەنووسێت بە تەنیا مام وەستا نییە، بەڵکو مامۆستایشە.

ژیانی مرۆڤ چەند ساتێکەو هەرچییەك بخولقێنی، ئەوا بایەك هەڵدەکات و هەمووی لە گەڵ خۆیدا دەبات. ئەم دوو دێڕەم لە داستانی گلگامێش خواستووە.

دەپرسم ئایا شیعر دەتوانێت یادگارێك، شتێك، بنووسێتەوەو ئەو بایە نەتوانێت لەگەڵ خۆیدا بیبات؟

ئەم وتەیەی گلگامێش دەمێکە ورووژاندوومی. پیاو دەتوانێت کتێبێکی تەواوی لە سەر بنووسێت. برام تۆ تەماشای موعاناتی مرۆڤ بکە، بە گوێرەی سەرچاوەکان (ئەوەندەی من بیزانم) گلگامێش یەکەمین دەقی تۆمارکراوی نەفەوتاوە لە مێژووی مرۆڤایەتیدا. هەر ئەو دێڕەیە کە ئێمەش بە ئاوازی جیاجیا دووبارەی دەکەینەوە. ئێستا بەهۆی مانگی دەستکردو تەلەفیزیۆن و ئینتەرنێتەوە لە جیاتی دەق شێوەو هەڵسوکەوت و سیرەتی ژیانیش دەپارێزرێت. وەکو نموونە دەنگی سەید عەلی ئەسغەری کوردستانی دەهێنمەوەو دەپرسم: ئایا هیچ رەشەباو زریانێك لە توانایدایە ئەو دەنگە لەگەڵ خۆیدا رامالێت؟ داستانەکەی گلگامێش مەبەستی لە مردن و تەمەنی مرۆڤە، بەڵام پرسیارەکەی بەڕێزتان پەیوەندیی بە دەقەوە هەیە، کە دوو فاکتەری جیاوازن. دەنگ وەکو (بوون، هەناسە. لەش) نامێنێت و دەبێتەوە بە خۆڵ و کرم لێیدەدات، بەڵام دەنگدانەوەکە درێژەی دەبێت. هۆمیرۆس خۆڵەکەشی نەماوە، بەڵام بەرهەمەکانی زیندوون. کێ بە قەد شکسپیر چووەتە ناو سووچە تاریکەکانی ناخی مرۆڤەوە، ئێستاش ماستەرو دکتۆرا دەربارەی بەرهەمەکانی دەنووسرێت، بەڵام خۆی نەماوە. ئەو (غیرە تۆڵەسێنە)ی لای (میدیا) هەبوو کە بەر لە لەدایکبوونی مەسیح نووسراوە، لای شکسپیریش لە کەسایەتی (عوتەیل)دا رەنگیداوەتەوە کێ دەتوانێت ئیزافەیەکی تراژیدیتر دەربارەی (غیرە) بخاتە سەریان؟ نووسەرەکان مردوون و نووسینەکانیان زیندوون. ئاخۆ ئەمە چ دادپەروەرییەکە کە خوڵقێنراو لە خوڵقێنەر مەزنتر بێت!!

کارەساتی گلگامێش لەوەدا رەنگیداوەتەوە کە لە هیچی کەم نەبوو، بەڵکو پشتی گەورەتین هێزی بە زەویدا دەدا، بێجگە لە هێزی مردن، کە ناچاریکرد سەری خۆی بۆ دوورگەکانی واق واق هەڵبگرێت بۆ چنگکەوتنی گژوگیای ئەبەدییەت. لەو پێناوەشدا سەری نایەوە.

ئەو هۆیانە چین کە زمانی لۆژیك و زانست جیادەکەنەوە؟ ئایا جیاوازییان ئەوەیە کە زمانی لۆژیك لە چەندین رەگەزو توخمی جۆربەجۆرو زامنکراودا پێکهاتووەو ماوە بە زمان نادات بە ئارەزووی خۆی یاریی بکات؟ بە پێچەوانەوە زمانی شیعر لە چەند رەگەزێکی تێکەڵاو و بەیەکداچوو پێکدێت کە تا یاریی پێبکرێت دەدرەوشێتەوە.

ئەمە پەیوەندیی بە پلان و پرۆگرامەوە هەیە. زمانی لۆژیك و زانست پێشتر نەخشەیەکی ئامادەکراویان بۆ دارێژراوە کە بۆیان نییە لەو چوارچێوەیە بچنە دەرەوە. شیعر فەزایەکی بەرینە، پلان و پرۆگرامی نییە ئەگەر هەیبێت دەبێتە شیعری قورمیشکراو.

لە زمانی شیعردا هەڵەکردن، پەراوێزکردنی مەبەست، دەستکاریی و پیاداچوونەوە ئاساییەو شاعیر بە تەواویی سەربەستییەوە هەڵدەفڕێت و لە کوێدا مەبەستی بێت دەنیشێتەوەو ئیسراحەت دەکات. چەندینجاری تریش دەداتەوە لە شەقەی باڵ. ئەڵبەتە تا مەودای فڕینی شاعیر بە ئاسمانی دەقەوە ئارامترو درێژخایەنتر بێت زیاتر دەقەکە دەدرەوشێتەوە. زمانی لۆژیك و زانست گۆڕانکاریی و یاریکردن قبووڵ ناکات. یەك و یەك دەکاتە دوو، تەواو.

ئایا خوڵقاندنی شیعر ئیلهامە، یان پرۆسەیەکی هۆشیارانەو عەقڵییە؟ یان چالاکییەکی زمانەوانییەو لە توانایدا هەیە شتی نوێ بخوڵقێنێت؟

برام ئیلهام خۆی چییە؟ هۆی چییە یەکێك دەنگی خۆشەو یەکێك رەسامەو یەکێك شاعیرە و... تاد. زۆربەی سویدییەکان (کۆرنەلیس ڤریسڤیسك)یان خۆشدەوێت کە شاعیرو ئاوازدانەرو گۆرانیبێژێکی سویدی بە رەگەز هۆڵەندییە. من خۆم هەر هەموو گۆرانییەکانیم هەیە زۆرجار بەبێ وەڕسبوون لە ماڵەوەو لەناو ئۆتۆمبێلەکەمدا گوێی لێڕادەگرم. بە داخەوە مەشرووب و تلیاك زوو کوشتیان. شیعری جوانی دەنووسی و هەر

خۆی ئاوازی بۆ دادەناو پاشان هەر خۆشی گیتاری لێدەداو بە دەنگە خۆشەکەی گۆرانی دەوت. خۆزگە لە ناوکوردا شاعیرو هونەرمەندێکی لەو بابەتە هەڵدەکەوت. خۆشەویستی و مردن و ماڵئاوایی دیاردەیەکی زەقی شیعرەکانین کە خۆی تایبەتی بەجۆرێك نووسیونی بۆ گۆرانی بگونجێن. ئەمە چ سرێکە؟ باشە خۆ (بیتهۆڤن) کەڕیش بوو، بێبەشبوو لە هەستی بیستن، کەچی مەزنترین سۆناتەو سیمفۆنیای بە مرۆڤایەتی بەخشی. ئەی چ هێزێکی ون و شاراوە لە ناخی پیکاسۆو ڤان کوخدا هەبوو؟ ئەی شاعیر؟ ئەو نوورە چییەو کەوتووەتە ناو کام شانەو کام خانەی مۆخ و دڵەوە تا شیعری بەو رادەیە جوان بنووسێت؟ تۆ بڵێی خودا تۆزقاڵێ (ئیتر کەم تا زۆر) لەو نوورەی خۆی خستبێتە گیانی داهێنەرەوەو بووبێت بە سەرچاوەی ئیلهام بۆ داهێنەر؟ ئەی خودا لە قورئاندا ناڵێت کە مرۆڤ خەلیفەی خۆیەتی لەسەر زەوی و لە رۆحی خۆی فووی تێکردووە؟

تۆ بڵێی ئیلهام پەیوەندیی نەبێت بە جۆری کرۆمۆسۆمات و ویراسەو ژینگەو پەروەردەبوونەوە.

هۆیەکانی جیاوازی نێوان بلیمەتێك و تەمبەڵێك چین؟ ئەی تەمبەڵەکە گوناهی چییە کە بەو جۆرە خولقاوە؟ دەڵێن هیچ کەسێك تەمبەڵ نییە، بەڵام هەندێك توانای دۆزینەوەو بەکارهێنانی بەهرەی خۆیان نییە. ئەگەر لە بوارێکدا شارەزاییان نەبێت لە بواری تردا کارامەن.

پێموایە کە هیچ پرۆسەیەکی هۆشیاریی و عەقڵی یا زمانزانی لە توانایاندا نییە بەبێ بەهرەو ئیلهام ببن بە پرۆسەیەکی شیعریی.

کەسانی شارەزامان هەیە لە بواری زمان و چیرۆك و رۆماندا کە جارجار خۆیان لە شیعریش دەدەن. دەڵێم ئەوەی کە دەینووسن تێکستێکی جوانە. پڕە لە بیروبۆچوون و وێنەی جوان، بەڵام شیعر نییە.

من هەرگیز ناتوانم وەك ڤاله مەڕە شمشاڵ بژەنم، وەك چۆن ئەویش ناتوانێت وەکو من شیعر بنووسێت.

پاشە رۆژی شیعرت چۆن دێتە بەرچاو؟

لە ساڵی ١٩٦٩دا کە بۆ یەکەمجار لە مێژووی مرۆڤایەتیدا بیل ئارمسترۆنگ گەیشتە سەر مانگ، هیپیزەکانی بەریتانیا خۆپیشاندانێکی نارەزایی گەورەیان لە شاری لەندەندا سازکرد. دروشمی خۆپیشاندانەکە (بۆچی مانگی دڵدارەکانتان پیس کرد؟) بوو. بە لای هیپیزەکانەوە مانگ رەمزی خۆشەویستی و شیعرو خەوبینین و خەیاڵ بوو. نەدەبوو دەستی مرۆڤی پێبگات و قاچی بخاتە سەر زەوییە موبارەك و پیرۆزەکەی.

وا نزیکەی چل ساڵ بەسەر ئەو رووداوەدا تێپەڕیوە. ئەگەر جاران مەودای بەرەوپێشەوەچوونی تەکنیك و زانست بە مەتر بووبێت ئێستا بە کیلۆمەترو میلە. قۆناغی دوای جیهانگیریی چییە؟ دەبێت چەندین دۆزینەوەو شتگەلێکی تر کە ئەمڕۆ خەیاڵن پەیدا بن و کار بکەنە سەر بیرکردنەوەو شێوە تازەکانی ژیان و پەیوەندییەکان. ئەگەر رێگا لە کۆپیکردنی مرۆڤ نەگیرایە ئێستا گەیشتبووە قۆناغی کۆتایی. زانایەکی فیزیك تاقیکردنەوەیەکی بە دەستەوەبوو بۆ چاندنی مێشکی ئەلیکترۆنی لەناو سەری مرۆڤدا. لەو حاڵەتەشدا هیچ جیاوازییەکی ئەوتۆ لەنێوان تەمبەڵ و زیرەکدا نامێنێت. وەکو خوێندوومەتەوە ئەم تاقیکردنەوەیەش راگیراوە، چونکە بۆنی جەنگێکی جیهانی نەوەویی لێدێت و هەموو نهێنی و رازەکانی جیهان ئاشکرا دەبن. جیاوازی هۆشیاریی و عەقڵیی دەورێکی ئەوتۆیان نامێنێت. ئەگەر خەیاڵە زانستییەکان هاتنە دی (بۆ نموونە سەدساڵێك پێش ئێستا فرۆکە خەیاڵ بوو)، بێگومان رۆژێك دێت مرۆڤ زیاتر لە یەك لەسەر دە هەزاری توانا شاراوەکانی بەکاربهێنێت (کە تا ئەمڕۆش ئەو ئاستەی تێنەپەڕاندووە) ئەوسا سەرچاوەکانی هەستکردن بە خۆشیی و ناخۆشیی، شادیی و دڵتەنگی دەگۆڕێن. دۆزینەوەی وا دێنە ئاراوە تەکنیکی پێشکەوتووی ئەم سەردەمە وەك پاسکیلی لێدێت کە ئەمڕۆ لە شتە

ئاساييەكانە. لەناو ملیارەها مرۆڤدا ئەگەر چەند كەسانێكی وەكو (ئەنیشتاین و ئەدیسۆن و نیوتن و جێمس وات و میكرۆسۆف)و... تاد نەبوونایە، رەنگە پاش پەنجا یا سەد ساڵی تریش كۆمەڵگەی مەدەنی ئەم پێشكەوتنەی بە خۆیەوە نەدەبینی. ئەوان رێگایان بۆ پەیدابوونی كەسانی تری لە بابەت خۆیان خۆشكردو پاش ماوەیەكی كەم ژیان لە هەموو بوارەكاندا گۆڕانی چاوەڕواننەكراوی بەسەردا دێت. ئەو گۆڕانەش لە رێگای زانستەوە سەرهەڵدەدات نەك لە رێگای ئەدەب و فەلسەفەوە.

با زیاتر دوور نەكەوینەوە ئەگەر لەم روانگەیەوە تەماشای پاشەڕۆژی شیعر بكەین. حاڵی حازر گۆڕانێكی گەورە بەسەر شیعردا هاتووە. نەك تەنها شیعری كوردیی، بەڵكو شیعر بە گشتیی. گۆڕانەكە هەر لە شێوەو زمان و وەزن و قافیەدا نییە، بەڵكو تا دێت قووڵتر لە ناوەڕۆكدا رەنگدەداتەوە. وەك چۆن لە كۆمەڵگەی ئەورووپی ئەمڕۆدا بە دەگمەن خوێنەرێكی گەنج دەدۆزیتەوە تاقەت و (كات)ی خوێندنەوەی رۆمانی لە بابەت (جەنگ و ئاشتی)یەكەی تۆلستۆی هەبێت خوێنەری شیعریش لە كۆمەڵگا پێشكەوتووەكاندا كەمبووەتەوە. بازاڕ گەرمیی شیعر لە هەر كۆمەڵگەیەكدا نیشانەی دواكەوتنی ئەو كۆمەڵگایەیە، چونكە دە شاعیری باشمان هەبێت چاكترە لە هەزاری تێكەڵ و پێكەڵ. دووبارەبوونەوەی بابەتیش دیاردەیەكی زەقی ناو شیعری نوێی كوردییە. كە شاعیرێك بۆ نموونە وشەی زەمهەریر یا فیردەوس بەكاردەهێنێت بە پەلە رەنگدەداتەوەو دەقۆزرێتەوەو ئەوەندە دووبارە دەكرێتەوە تام و چێژی پێوە نامێنێت. بڕوا بكە كاتێك شاعیرێكی باش باسی بەتریق بكات هەر ئەوەندەت زانی بەتریق بە چڕی لەملاولادا بەكاردەهێنرێت و رانك و چۆغەی لەبەر دەكرێت و لاوك و حەیرانمان بۆ دەڵێت. ئەگەر بێگانەیەك ئەو شیعرانە بخوێنێتەوە وا تێدەگات كە كوردستان مەڵبەندی بەتریقەو پڕیەتی لە بەتریق.

باوی ئەوەش نەماوە شیعر بكرێتە گۆڕەپانی رمبازێی زمان و زاراوە. هەندێجار قەسیدەی شاعیری گەورەم خوێندووەتەوە لە فێستڤاڵ و خۆپیشاندانی وشە چووە. تواناو دەسەڵاتی زمان دەقی شیعریی بەهێزترو بواری دەربڕین فراوانتر دەكەن، بەڵام هیچ

مەرج نییە كە ببنە هۆی درێژكردنەوەی دەق یان دووبارەبوونەوەی هەمان وێنە بە ئارایشتی جیاجیاوە.

زمان ئامرازی دەربڕینە، وێنەی شیعریش هەرچەندە باڵابەرز بێت ئەگەر بە زۆرداریی جۆرەها كراسی تەسكوتروسك یان پانوپۆڕی بكرێتەبەر ناشیرین دەبێت. زمان هەویرێكی ئەفسووناوییە ئەگەر زیاد لە حەدی خۆی هەویرترشی تێبكرێت، هەڵدەبزڕكێت. كاتێك باس لە پاشەڕۆژی شیعر دەكەین پرسیارێكی گرنگیش هەیە جێی خۆیەتی پسپۆڕان و شارەزاییان بایەخی پێبدەن (ئایا پاشەڕۆژی زمان خۆی چۆن دەبێت؟ ئایا رۆژێك نایەت هەموو مرۆڤایەتی خاوەنی یەك زمان بێت؟). ئێستا ئەو زمانە دروستبووەو زیاتر لە دە هەزار كەس قسەی پێدەكەن و دەنووسن، بەڵام ئێمە مەبەستمان لە پاشەڕۆژی دوورە نەك نزیك.

ئەمڕۆ زۆر باوی فەلسەفە ئاساییەكە نەماوەو فەلسەفەی زانست جێگای گرتووەتەوە. ئەوانەی لەم بوارەدا لێكۆڵینەوە دەكەن دەبێت لە هەردوو دیوەكەی فەلسەفەی تەقلیدیی و زانستیی (بە پلەی یەكەم فیزیك و ماتماتیك) شارەزاو لێهاتوو بن. پاشەڕۆژی جیهان و مرۆڤایەتی بەگشتیی كەوتووەتە ژێر مەرحەمەتی فەلسەفەی زانستییەوە. هێشتا لەناو ئێمەدا ئەو بایەخەی پێنەدراوەو زیاتر بە فەلسەفە كۆن و تەقلیدییەكەوە خەریكین. ئێمە راهاتووین بە بیستنی زاراوەی ئاسایشی نەتەوەیی، بەڵام فەلسەفەی زانستیی بەرپرسیارە لە ئاسایشی هەموو جیهان و هەموو نەتەوەكان. ئەوە فەلسەفەی زانست بوو كە تاقیكردنەوەكانی كۆپیكردنی مرۆڤی قەدەغە كرد، چونكە زیانی گەورەی لێدەكەوێتەوە. ئەوانەی لەو بوارەدا كاردەكەن راستەوخۆ پەیوەندییان بە سەرچاوەكانی دەسەڵاتی باڵاو بڕیاردانەوە هەیەو هەرچی تاقیكردنەوەو دۆزینەوەیەكی زانستیی سوودی پاشەڕۆژو مرۆڤایەتی تیادانەبێت، رایدەگرن و لەكاری دەخەن.

بێگومان شیعریش دەگۆڕێت و خوێندنەوەی پاشەڕۆژ ئاسان نییە. پێموایە لە پاشەڕۆژدا كتێبی شیعریی یەك چامەیی یا شیعری زۆر درێژ لە هەندێك باری تایبەتیدا نەبێت باوی نامێنێت، بەڵام تا یەك مرۆڤ بمێنێت هەست بە ئازاری ژیان و

بیرکردنەوە بکات شیعریش هەر دەمێنێت. تا غەم هەبێت شیعریش هەیە. تا مردن هەبێت شیعر هەیە.

لە دۆزەخدا شیعر هەیە، بەڵام لە بەهەشتدا کەس پێویستی بەوە نییە شیعر بنووسێت. بڕوا ناکەم ئەم سەرزەمینەش هەرگیز ببێت بەو بەهەشتی لەززەت و چاوەڕوانکراوە. شاعیری راستەقینە کەسێکی کڵۆڵ و بێبەختە کەوتووەتە ناو ئۆقیانووسێکی بێسنووری بازنەیی داخراوەوە. هەموو رێگاکان تاقیدەکاتەوەو عەوداڵی شتێکە خۆشی بەتەواویی نازانێت چییە، چونکە کە زانی لە شاعیرییەت دەکەوێت. هەیە دەڵێت عەودالّی حەقیقەتە. ئاخر کام حەقیقەت: خودا؟ بوون و نەبوون؟ بەختەوەریی؟ نهێنی مردن؟ ئەبەدییەت و بێکۆتایی؟ زۆرداریی و چەوسانەوەو نەبوونی دادپەروەریی و یەکسانی؟ گەل و نیشتیمان و نەتەوە؟ یان گەردوون و ئەو کەوکەبانەی ملیۆنەها ساڵی هەتاویی لە زەوییەوە دوورن و ملیۆنەها ساڵی پێدەچێت تا تیشکەکەیان دەگاتە سەر زەوی؟ یا رێکەوت و قەدەر؟ یا... یا... کامیان؟ هەر کەسە پێناسەیەکی بۆ حەقیقەت هەیەو ئەوەی بۆ من بەرجەستە بووەو چەسپیوەو ساڵگارێکی دوورو درێژە قەناعەتم پێی هێناوە، ئەوەیە کە هەست بە بوونی حەقیقەتێك دەکەم، بەڵام نازانم تام و بۆن و رەنگ و دەنگی چۆنن. زۆر گەورەترە لە مەوداو سنووری بیرکردنەوەو دەربڕین. حوکمدراوم بەوەی هەزار کیلۆ بە دەستێك هەڵبگرم، لەکاتێکدا تەنیا توانای بەرزکردنەوەی دە کیلۆم هەیە. حەللاج واتەنی هەردوو قۆڵی دەبەستیتەوەو فڕێی دەدەیتە دەریاوەو پێیدەڵێیت تەڕنەبیت. دڵنیام ئەم ژیان و گەردوونە هەروا لە خۆڕاییەوە نەهاتوون. ئەم هەموو تەنزیمە وردو هاوسەنگ و سەرسووڕێنەرانە ئۆتۆماتیکی بە رێکەوت نەخولّقاون. تۆ وەرە ژوورێك پڕ بکە لە حەرفی جۆراوجۆرو پاشان چاو بنووقێنەو هەزارانجار هەوڵبدە بە رێکەوت چەند حەرفێك بە یەکەوە بلکێنیت بزانە دەتوانیت دەقێکی جوان و پڕمانا بنووسیت. لە باشترین حاڵەتدا رەنگە چەند وشەیەکی سوریالی بێتە ئاراوە، بەڵام یەك دێڕی واتابەخش نادۆزیتەوە. دینەکانیش لە جیاتی کارئاسانی ئەوەندەی تر کێشە فیکرییەکانی بوون و نەبوونیان ئاڵۆزتر کردووە، بە تایبەتی چۆنێتی پەیدابوونی یەکەمین مرۆڤ و پەیوەندیی

بە خوداوەو پاشان تاقیکردنەوەی مرۆڤ لە رێگای عیبادەت و پێوەرەکانی چاکەو خراپە. راست و رەوان داوات لێدەکەن خۆت بدەیتە دەستەوە (إسلم تسلم)، هیچ مافێکی پرسیارو لێکدانەوەو هەڵبژاردنت نییە. ئەگەر خەیام دەڵێت (وەکو ئاو هاتین وەکو با رۆیین)، بەر لەویش سوکرات وتوویەتی (تەنها شتێك بیزانم ئەوەیە کە هیچ نازانم) خۆتیش پێشتر ئاماژەت بۆ دێڕە شیعرەکەی گلگامێش کرد. بەو خوایە کاکە گیان منیش هیچ نازانم. تەنانەت بە خەیاڵیش لەم دونیایەو لەم گەردوونە بێکۆتاییە تێناگەم و حەپەساوم و واقم وڕماوە. رەنگە پێش ئەم ژیانە ژیانێکی تریش لەسەر زەوی هەبووبێت و زیندەوەرانی قڕیان خستبێتە ناو یەکەوە، بەڵام بۆچی و چۆن نازانم. رەنگە وایش نەبێت. ئەی بۆچی لە هەموو قۆناغ و سەردەمێکدا مرۆڤ مرۆڤی کوشتووەو بەرامبەر بە خۆشەویستی هەموو کاتێك رقیش هەبووە؟ چوزانم رەنگە زیندەوەری بێحەد پێشکەوتوو لەم گەردوونەدا هەبن مرۆڤ لە چاویانەوە وەك مێروولە وابێت. من تائێستاش نازانم بۆچی لەدایکبووم و بۆچی دەمرم؟ ئامانجی سەرەکی بەمرۆڤبوونم چییە؟ کێ بەرپرسیاری راستەقینەی بوونمە؟ ئەی دەبێت چ دەستکەوت و مەبەستێکی نهێنی لە پشتەوەی ئەم بوونە ناتەواوەمدا بۆ خودا هەبێت؟ جا ئەو چ پێویستییەکی بە عیبادەت و دەستکەوتە؟ ئەی کە هەر دەخولّقێنرام نەدەکرا بە ناتەواویی نەبێت؟ ئەگەر ناتەواویشە بۆچی دانە بە دانە میسقالە زەررەکانی بیابانی گوناهم لەسەر دەکرێتە ماڵ؟ دیارە ئەگەر بە ناتەواویی نەخولّقابم گوناهیش ناکەم.

هەموو مەعریفەت و تێگەیشتنم کۆبکەیتەوە هێشتا نابێت بە دڵۆپەیەك لە ئۆقیانووسەکانی سەر زەوی. چیبکەم ئەوە منم. مرۆڤم. بە ئارەزووی خۆم نەهاتووم و بە ئارەزووی خۆمیش ناڕۆم. کە لەم روانگەیەوە بیرێك لە سەربەستییە فراوانەکە دەکەمەوە لە یەك کاتدا گریان و پێکەنین دامدەگرێت بۆ فۆرمە بریقەدارو داتاشراو و خەڵەتێنەرو بچووککراوەکانی سەربەستی ئاسایی.

داوای لێبووردن لە خوێنەرانی بەڕێزو گۆڤاری (هەنار) دەکەم ئەگەر غەدرم لە شیعر کردووەو بە کورتی وەڵامی ئەو پرسیارانەم داوەتەوە کە پەیوەندییان بە شیعرەوە هەیە. هەوڵدەدەم

ئەگەر بزانم سوودیان دەبێت لە نووسینی سەربەخۆدا باسیان بکەم. مەرجیش نییە کە بیرو بۆچوونم لەگەڵ خوێنەردا یەکبگرێتەوە، چونکە لە تاقیکردنەوەی خۆمەوە قسە دەکەم.

رەنگە کە درێژەم داوە بە باسکردنی مێژووی ژیانی خۆم تووشی بێتاقەتیم کردبن. هۆیەکەی ئەوەیە ساڵەهایەکە هەندێك نهێنی و راستیم لە دڵدا حەشارداوەو هەندێجار وتوومە نووسینەوەیان باشترە لەوەی هەر لە دڵی خۆمدا بمێننەوە. هەندێجاری تریش بە پێچەوانەوە بێدەنگیم هەڵبژاردووە. من یەکێکم لەوانەی کە سیی ساڵ زیاترە یەك وشە باسی خۆم نەکردووە، هەرچەندە زۆریش داوام لێکراوە. لەوەش ئاگادارم کە وەڵامەکانم لە هەندێك جێگادا پەیوەندییان بە پرسیارەکانەوە نییەو دوور کەوتوونەتەوە. بەمەش دەستووورە باوەکانی مەنهەجییەتم رەچاونەکردووەو هیوادارم کە سەری خوێنەرم نەئێشاندبێت.

کە لە سەرەتادا برایانی بەرێز کاك حەمە کاکەڕەش و کاك محەمەد کوردۆ روویان لێنام دوودڵ بووم و گفتی تەواوم پێنەدان. پاشان وردە وردە بە شێنەیی چووینە ناو مەوزووعەوە. قسە قسە رادەکێشێت و وا ئەم دیدارەی لێ پێکهات. سوپاسی هەردووکیان دەکەم کە ئەگەر هاندان و بەتەنگەوەهاتنی ئەوان نەبووایە، دیدارەکە ساز نەدەکرا. دیارە زۆر لەوە زیاترم پێیەو شتگەلێکی تریش ماون لەودیو پەردەکانەوە جێهێڵراون کە لێرەدا جێگایان نابێتەوەو ئەگەر مەرگ مەودا بدات نۆرەی ئەوانیش دێت. ئەگەر نا ئەوە مام هێمن واتەنی کوردەواریی و ئێوە خۆش. رەنگە لەو دونیا کاتمان زۆرتر بە دەستەوە بێت تا درێژەی پێبدەین. خۆزگەی هەرە گەورەم ئەوەیە کە پاش مردنم بە دیداری دادپەروەریی راستەقینەی ئیلاهی شاد دەبووم و فیلمی شاراوەی دەرەوەو ناوەوەی سەرتاسەری هەموو ئینسانێك بۆ هەمووان لێدەدرایەوە. ئەوسا رەفتارو بیرکردنەوەی ئاشکراو نهێنی گشت کەسێك بۆ تێکرای مەخلووقاتەکانی دیکە روونەدەبوونەوە.

تەسبیحات بە وشە

روونکردنەوەیەکە دەربارەی دیدارەکەی گۆڤاری هەنار

سەلام محەمەد

لە ژمارە ٣٧و ٣٨ی گۆڤاری هەناردا شاعیر حەمەی کاکەڕەش دیدارێکی لەگەڵمدا سازکردبوو، دوای بڵاوبوونەوەی کۆمەڵێك سەرنج و بیرو بۆچوونی خوێنەرانی بەرێزم لە رێگای ئیمەیڵ و تەلەفۆنەوە پێگەیشت و بە پێویستمزانی بەگوێرەی کات و توانا تیشکیان بخەمە سەر.

پاش هەڵسەنگاندن و نرخاندنیان دووبارەی دەکەمەوە ئەگەر لە کتێبێکی سەربەخۆدا نەبێت گێڕانەوەی بەسەرهاتەکان و یادەوەرییەکان ئێجگار لەوە فراوانترن بە باسێك و دووان و سیان تەواو بن. نووسینەوەی ئەو هەموو یادگارانەش واتە سەرگوزەشتەی ژیان بە جۆرە لاساییکردنەوەیەك دەزانم، چونکە لەگەڵ رۆژگاردا بیرکردنەوەم لەمەڕ جیهان و رووداوەکان گۆڕاون و جیاوازن. ئەوەی کە جاران سەیر بوو ئێستا ئاساییە. کاتێك نووسەران و شاعیران و تەنانەت سیاسییەکانیش دەگەنە ئاستێکی دیاریکراوی تەمەن، ئەزموون و یادگارەکانی خۆیان دەنووسنەوە، وەکو خۆئامادەکردن وایە بۆ ماڵئاوایی لە ژیان و هەستکردنە بە پیربوون و هەوڵدانە بۆ دووبارە ژیانەوەی رابردوو یان دووبارە منداڵبوونەوە. رەنگە ئەم گێڕانەوەیە بۆ مێژوو سوودی هەبێت کە من خۆم گومانێکی گەورەم هەیە بەرامبەر ئەوانەی مێژوو دەنووسنەوە لەبەرئەوەی گشت مێژوونووسێك دیدو خوێندنەوەو بۆچوونی تایبەتی خۆی هەیە بۆ رووداوەکان، ئەویش لەژێر کاریگەریی کۆمەڵێك هۆی کەسایەتی و گشتیدا. نووسینەوەی یادداشتەکانی ژیان کە هەندێك کەس زۆر درێژەی پێدەدەن و وردو درشت فەرامۆش ناکەن نیشانەی خۆخلافاندن و بێتاقەتییە، چونکە لە هەموو حاڵەتێکدا

کتێبێك بەسەو ئەگەر نووسەر مەبەستی بێت بە یەك بەرگ بیرەوەرییە گرنگەکان دەنووسێت. کتێبم خوێندووەتەوە کە ٢٠٠-٥٠٠ لاپەڕە بووە، بەڵام دەتوانرا بە چەند لاپەڕەیەکی کورت هەمان بابەت بخرێتە بەرچاوی خوێنەران. کێ هەیە سەرانسەری ژیانی پڕ نەبێت لە کارەساتی گەورەو هەڵکشان و داکشان. کێ هەیە جارێك لە جاران هەستێکی وا داینەگرتبێت کە ئەوەی لەو قەوماوە بەسەر کەسدا نەهاتووە؟ منیش کە بیر لە رووداوەکانی ژیانی خۆم دەکەمەوە، دەبینم دەیان گێژەڵۆکەی ترسناك راستەوخۆ رووبەڕووی مردنیان کردوومەتەوەو بە رێکەوت نەمردووم. هەندێك لەو گێژەن و دەمەبورکانانە ئەنجامی هەڵەی خۆم بوون، بەڵام زۆربەیان چ پەیوەندییەکیان بە خۆمەوە نەبووە. رێکەوت و چارەنووس تووڕیان داومەتە ناو دەمی تیمساحێکی برسی و هەر خۆشیان رزگاریان کردووم بەبێئەوەی بزانم چۆن یان بۆچی. ئەو هەموو رێکەوتە سەیرە پرسیارگەلێکی بەردەوامی بێ وەڵامیان لای من دروستکردووە. لە گشت حاڵەتێکیشدا ئێمە هێشتا لە ژیانداین ئەگەر مەبەستمان بێت، فریای ئەوە دەکەوین تەواوی خاڵە گرنگەکانی رابردووی خۆش و ناخۆشی خۆمان بگێڕینەوە، بەڵام ئەوانەی کوژران و ئیعدام کران یان بێ سەروشوێن کران، هەموو یادەوەرییەکانیان لەگەڵ خۆیاندا بۆ ژێر گڵ و گەرووی بیابان و کوورەکانی هیتلەرو ئاوەکانی ئۆقیانووس و زۆر شوێنی دیکە برد. کێ دەزانێت چ جۆرە خەون و ژان و هیواو نائومێدییەك تەنگی پێ هەڵچنیبوون و داگیری کردبوون. کێ دەزانێت نەغمەی ئاوازی دوا ترپەی لێدانی دڵەکانیان چۆن بووە. ئەی کێ دەزانێت چ رەشمارێك لە گەردنیان ئاڵاوەو لەو ساتە وەختەدا بیریان لە چی کردووەتەوە؟ ئاخۆ دووکەڵی هەناسەیان نەخشەی چ زەخرەفەیەکی پڕ لە نهێنی کێشاوە؟ چۆن چۆنی دواگەڵای حەزو تاسەو خۆزگەکانیان هەڵوەریون. ئێمە تەنیا بە خەیاڵ باسی دوا رۆژەکانی ئەو کەسانە دەکەین کە هەر یەکێکیان بە جۆرێك دەمرێت. خەیاڵیش پەیوەندیی بە ئاستی تێگەیشتنەوە هەیەو تا ئەو شوێنە بڕ دەکات کە خاوەنەکەی شارەزایی هەیە لە چۆنێتی هەڵفڕینی باڵندەکانی خەیاڵ. فروغی فروغزاد دەڵێت: ئەگەر بەرد سەری خۆت نەشکێنێت، لە ئازارەکەی تێناگەیت. ئاسان نییە پیاو

دەربارەی ئەو بێگوناهانە بنووسێت کە چارەنووسیان بە ئەشکەنجەو پاشان بە کوشتن کۆتاییهاتووە، تەنانەت بینینی تاوانبارێك کە حوکمی مەرگی بەسەردا دەسەپێنرێت لەگەڵ ویژدان و سۆزو پیرۆزیی ئینساندا ناگونجێت. خۆ لە هەوانتەو خۆڕایی نییە گشت ئەورووپا سزای مردنی هەڵوەشاندووەتەوە. لە تەمەنی گەنجیمدا رۆمانی "دوا ساتەکانی ژیانی پیاوێکی بە مردن حوکمدراو"م خوێندووەتەوە کە لە نووسینی ڤیکتۆر هۆگۆیە تا ئێستاش کاریگەریی ماوە. هەر ئەمجۆرە بیرکردنەوەیەش بوو کاتی خۆی وای لە ئەلبێر کامۆ کرد دژی سزای مل پەڕاندن بێت و کتێبی مەقسەڵە بنووسێت، کە لە راستیدا راپۆرتێکی بەرگریکردن بوو لە سێ پیاوی مەغریبی کە بە سزای مردن حوکمدرابوون. کاتی خۆی لە عەرەبییەوە کردوومە بە کوردی و دام بە دەزگای چاپ و بڵاوکردنەوەی کوردی لە بەغدا، بەڵام نە چاپکراو نە دەستنووسەکەشم وەرگرتەوە.

ئێمەی هێشتا زیندوو هەرچییەکمان بەسەر هاتووە ناگاتە ئاستی هەزاران رووداوی دڵتەزێنی وەك جینۆسایدی چەندین ملیۆن جوولەکە لە کارگە سامناکەکانی مەرگدا لە ئاوشڤیتزو بیرکناو و تریبلنکاو سوبیبورو مایدانك و شوێنگەلێکی تریش کە بە گازی ئۆکسیدی کاربۆن خنکێنران و پاشان لە کوورە ئاگرینەکاندا سووتێنران و پاشماوەکانیان کران بە سابوون و سەمادو شۆستەو رێگاوبان. لووتکەی دڕندایەتی فاشیستەکان ئەوەبوو کە زۆربەی کارەکانیان هەر بە جووەکان خۆیان ئەنجامدەدا.

زیاتر لە ١٨٠ هەزار ئینسانی لێقەوماوی کورد لە ئەنفالە رەشەکاندا بێسەروشوێن کران. سەرەتا لە ئۆردوگا بەدناوەکەی تۆبزاوەو کۆمەڵێك ئۆردوگای ئاشکراو نهێنیی دیکەدا کۆ کرانەوە پاشان بەرەو نوگرە سەلمان یان راستەوخۆ رەوانەی چاڵەکانی مەرگ و هەناوی هەڵقرچاوی بیابانی عەرعەرو دەشت و بیابانی تر کران. ئەی ئەوانەی هەر لەژێر تەعزیبدا کوژران و شایەتحاڵێك نییە باسی کارەساتەکان بکات بێجگە لە جەللادەکان خۆیان.

ئەمڕۆ هەر لە کوردستان بە سەدان جەلادەتی کۆتر هەن کە بە رێکەوتیش نەکەوتنە ژێر مەرحەمەتی جەللادێکی لە بابەت سامیری بابلیەوە، بەڵکو سەرجەمی

دراماو تراژیدیاکانیان وەك خۆیان فەوتان و لەناوچوون. ئاخۆ ئەوانە چەندە ئازارو ئەشکەنجەیان چەشتووە تا گیانیان دەرچووە؟ دەبێت بۆ قومێك ئاو یان لەتە نانێکی رەق چ تاریکایی و چ ژانێك هەراسانی کردبن؟ ئەی گۆشتی داخکراو و لە ئوتوودراو و هەڵکێشانی نینۆك و خوێ کردنە سەر برین و دەیان شێوازی ئەشکەنجەدانی دڕندانەی تر کە لە ژمارە نایەن. کێ دەتوانێت بە شیعرو رۆمان ئەو چیرۆکانەمان بۆ بگێڕێتەوەو وێنەیەکی بچووککراوی راستییەکانمان بخاتە بەرچاو. من گومان دەکەم لەوەی کە شاعیرو رۆماننووس بتوانن بچنە ناخی سووچە درەوشاوە هەرە قووڵەکانی ئەو کارەساتە جەرگبڕانەو هەرچییەکیش بنووسن لە سنووری هەوڵدان تێناپەڕێت و دەکەوێتە خانەی ختووکەدانی هەست و سۆزی ئینسانییەوە.

لۆژیك دەرەقەتی ئەم دەربڕینە نایەت، بەڵام هونەرو ئەدەب تا رادەیەك لێی نزیکدەکەونەوە، ئەویش لە رێگای تواناو بلیمەتیی و شارەزایی و فەنتازیای هونەرمەندو نووسەری داهێنەرەوە کە هەرگیز بەرهەمەکەش پڕ بە پێست و دەقاودەقی ئەو مەتاهە رۆحیە نابێت. تەنیا ئەوکەسەی خۆی لە کارەبا دراوە دەزانێت ئازارەکەی چۆنە.

هەر کاتێك بیر لە نووسینەوەی ئەزموون و بەسەرهاتەکانی ژیانی خۆم دەکەوە ئەو لەشکری ملیۆنەها قوربانییەم دەکەوێتەوە یاد لە هەموو جیهاندا کە فریای تۆمارکردن و نووسینەوەی یادگارەکانیان نەکەوتوون و ئەوەی خۆم وەك مێشوولەیەك دەبینم کە بە گژ قوللەی قافدا دەچێت.

هەندێك لەوانەی بۆ نوگرە سەلمان راپێچکرابوون دەڵێن کاتێك گەیشتوونە جێ هێشتا پاشماوەی هەندێك قاپە شۆربای جێهێڵراو لە سووچەکانی زیندانەکەدا بە گەرمی مابوونەوە، کە ئەمەش بەڵگەیەکە ئەو زیندانە نەفرەتییەی هەر لە کۆڵانەکانی دۆزەخ دەچێت چەند دەقیقەیەك لەوەبەر قوربانییەکان بۆ چاڵەکانی بیابان گوێزراونەتەوە کە پاشان هەندێك لەو جەستانە دەبوون بە خۆراکی سەگی بەرەڵڵا. بۆ ساتە وەختێك لاشەی پیرۆزی منداڵێك بێنە بەرچاوی خۆت کە سەگە خوێڕییەکان تێی

وروکاون و پارچە پارچەی دەکەن. وا بزانە ئەوە یەکێکە لە منداڵەکانی خۆت بە دەم قەپاڵی سەگەوە. ئاخۆ چ شیعرێك، رۆمانێك، تابلۆیەك، گۆرانییەك یان فیلمێك تەسکینی دەخاتە دڵتەوەو سەبووریت پێ دەبەخشێت؟ چ واوەیلایەك ئارام و ئاسوودەت دەکات؟

قەناعەتێکی تەواویشم لا هەیە ئەوەی دەینووسم دووبارەکردنەوەی ئاوازێکی دیکەی زۆر بە جۆش و خرۆشترە لە کون و کەلەبەرێکی دیکەی ئەم جیهانە بچووك و لە هەمان کات گەورەیەدا. بێگومانم هەرچەندە داهێنان جوان و سەرکەوتوو و تەنانەت تازەش بێت لە جێگایەکی تردا داهێنەرێکی تر بە شێوەیەکی جوانترو قووڵتر خۆی لەو بابەتە داوە. ئەمەش قسەی من نییەو بڕوای کەسانێکی بەهرەدارو روناکبیرو داهێنەرە پاش پەنجا ساڵ زیاتر لە ئەزموونی هونەرو ئەدەبدا وا دەڵێن. ئەڵبەتە مەبەستم ئەوەش نییە کە هیچی تازە نەماوە، چونکە ژیان بە بەردەوامی لە گۆڕانکاریی و تازەبوونەوەدایە. ناڵێم قەڵەمەکەم بخەمە لاوەو هیچ نەنووسم، چونکە داهێنان و بابەتی تازە نەماون، ئیتر جاڕی ئاشبەتاڵ و وشکبوونەوە بدەم. من مەبەستم داهێنانی تەواو تازەیە بە نیسبەت خۆمەوە، نەك یەکێکی دیکە کە رەنگە ئەوەی لە توانای مندا نەبێت بۆ زۆر کەسی تر تازەو ئاسان و ئاسایی بێت. رووباری داهێنان هەرگیز راوەستانی بۆ نییەو هەرگیز وشك نابێتەوەو رەق هەڵنایەت. لێرەو لەوێش ئەگەر نووسین و شیعرو بەرهەمی ئاسایی بڵاوبکەمەوە بە لامەوە سەیر نییە، چونکە زیانی بۆ کەس نییە، بەڵام دەگونجێت قازانجی هەبێت و شتی باشتری بە دواوە بێت.

دەربارەی دیدارەکەی گۆڤاری هەناریش وا تیشك دەخەمە سەر هەندێك پرسیارو شتی فەرامۆشکراو کە هیوادارم نەکەوێتە خانەی دووبارەبوونەوە. خۆم زیاد لە هەموو شتێکی تر رقم لە تەمسیلکردن و دووبارەبوونەوەو خۆنواندنە، کە مەبەستم لە هونەری تەمسیل نییە، بەڵکو تەمسیلکردن بەرامبەر بە دەوروبەر یان بە کوردییەکی پەتی فشەکردن.

***

ئەو رووداوانەی لە دیدارەکەدا باسمکردوون و درێژەم پێنەداون بابەتی جیاوازو سەربەخۆن. ئەگەر بکەومە گێڕانەوەیان دەبێت نوك بە نوك لە سەرەتاوە تا کۆتایی باز بەسەر هیچیاندا نەدەم و ئەوەش حەوسەڵەیەکی دەوێت. کەسانێك هەن هێشتا لە ژیاندان و بەو جۆرە باسانە دەورووژێن. رەنگە کارەساتی ناخۆشی بە دوواوە بێت. رەنگە ئەوان وەك خۆم ئاسایی وەرینەگرن و قورس بە سەریاندا بکەوێتەوە. کای کۆن بە بادا کردنیش جۆرێکە لە گێچەڵ و ئاژاوە نانەوە، چونکە رووداوەکان ساڵگارێکی درێژیان بەسەردا تێپەڕیوەو کەوتوونەتە ناو دوورگەکانی لەبیرچوونەوە. رۆژگار گۆڕانی گەورەو و بنەڕەتیی بەسەردا هاتووە. هەیە ئەو دەمە پیاوی رژێم بووەو لە دوای راپەڕین و گۆڕانکارییەکانی دوای راپەڕین و شەڕی براکوژیی ئەم حزب و ئەو حزبی کردووەو گشت کاتێکیش دەسەڵاتی هەبووە. هەیە بە پێچەوانەوە ئەوسا خراپ بوو پاشان رێگای راستی گرتەبەر. بەگشتیی ئەوەی کۆنە برین دەکولێنێتەوە دۆست و ئاشتیخواز نییە، منیش خۆم بە دوژمنی کەس نازانم و هیچ پێویستییەکم بە هەڵدانەوەی گشت لاپەڕەکانی فەرهەنگی یادەوەرییە تاڵ و سوێرو تفتەکان نییە.

ئەو کارە گرنگەی لەلایەن دەزگای پاراستنەوە لە ساڵی ١٩٧٤دا پێم سپێردرابوو، کە سەرنجی گەلێکی راکێشاوەو حەز دەکەن کرۆکی کردەوەکە بزانن، دەڵێم بەسەرچاو. کارەکە بریتیبوو لە تەقاندنەوەی چوار قومبەلەی تەوقیت لە شاری بەغدا. قومبەلەکان بچووك نەبوون و هەر یەکەیان نزیکەی چوار ئەوەندەی نارنجۆکێکی ئاسایی بوون. نیوسەعاتی رێك پاش لابردنی ئەلقەکانیان دەبوو بتەقێنەوەو مەشقیشم لەسەرکردبوون.

سەرەتا پلانەکە وابوو پاش تەسلیمبوونەوەو جێپێکردنەوە لە بوونە پیاوی رژێم و تێپەڕبوونی ماوەیەك لە جێگیربوونم، ئەدرەسی ماڵی ئەو فڕۆکەوانانەی کوردستانیان بۆردومان دەکرد وەربگرم، بەڵام هەرگیز وەرمنەگرتن. کاتێك خۆشم بە سەرووڕوخساری

لە جامانە پێچراوەوە بۆ ناوپردان دەچوومەوە وتیان ئێمە خۆمان پەیوەندیت پێوە دەکەین. هەرگیز پەیوەندیم پێوەنەکراو نیشانەکانم بۆ دیارینەکران. دەبوو بە ئارەزووی خۆم بڕیار لەسەر نیشانەکان بدەم. ئەمەش نەك هەر زەحمەت بوو بۆ من، بگرە مەحاڵیش بوو. ئەوسا رێك تەمەنم بیست ساڵان بوو. دەمەویست لاسایی کەسێکی وەکو رەئفەتولهەجان بکەمەوەو بە تەنیاش هیچم پێ نەدەکرا. سەرەڕای ترس و دڵەڕاوکێیەکی بێسنوور، ئەمجۆرە شۆڕشگێڕایەتییەو شاعیر هێندەی هەردوو قوتبەکەی باکوورو باشوور لە یەکەوە دوور بوون. ئاخر شاعیرو قومبەلە کوجا مەرحەبا؟ ئەوەبوو نەك هەر سەرنەکەوتم، بەڵکو قورسیش بە سەرما کەوتەوەو ئەگەر زیاتریش درێژەی پێبدەم وەکو زنجیرەیەك تێکڕای رووداوەکە لە سەرەتاوە بۆ کۆتایی بە یەکەوە گرێدراون یان دەبێت لێرە راوەستم یان ئەوەتانێ هەمووی بخەمەڕوو کە زۆر درێژەو سیی و پێنج ساڵیشی بە سەردا تێپەڕیوە.

وەك پێشتریش وتوومە بە پلەی یەکەم هەڵەی خۆم بوو، چونکە کارەکە خۆبەخشانە بوو، لە پێنج کەسەوەو لەسەر داوای خۆمان و لە خەیاڵی رفاندنی فڕۆکەوە دەستیپێکرد، بەڵام بە یەك کەس و چوار قومبەلەی نەگبەتەوە کۆتاییهات. دەبوو ئەنجامیش هەر بەو جۆرە سەرنەکەوتووە بکەوێتەوە کە بە لای هیچ مرۆڤێکی هۆشیارەوە سەیر نییەو چاوەڕوانکراوە.

بە پلەی دووەمیش نەدەبوو دەزگای پاراستن متمانەیەکی ئاوا گەورەی وەك تەقاندنەوەی قومبەلە بە شاعیرێکی تەمەن بیست ساڵان بدەن، کە هیچ باکگروندو ئەزموونێکی لەوەبەری لەو بوارەدا نەبووە، با خۆشی داوای جێبەجێکردنی کاری شۆڕشگێڕانەی کردبێت. خەون و خەیاڵی پێنج نووسەری لاوی خوێنگەرم نەدەبوو پەلەی لێ بکرێت و ببێتە چالاکییەکی پسپۆڕانەی دەرەجە یەکی سەربازیی، هەرچەندە خۆبەخشانەش بوو.

تازە ئەوەی چوو ناگەڕێتەوەو باجەکەشی هەر خۆم دام و هیچ کەسێك تۆسقاڵێك زیانی بەرنەکەوت. لە مانگی ئابی ١٩٧٤دا لە ژووری ٢٢ی ئوتێلی هەولێر بووم لە

بەغدا، لە لایەن رژێمەوە فەرمانی گرتنم دەرچوو. شەو لە مزگەوتەکەی شێخ عەبدولقادری گەیلانی خۆم شاردەوە، چونکە سەعات پێنجی بەیانی ئەوجا رێگا دەکرایەوەو سەفەرکردن بە شەو قەدەغە بوو. یان دەبوو بەغدا جێنەهێڵم کە بێگومان دەگیرام و پاش ئەشکەنجەیەکی دڕندانەش ئیعدام دەکرام. یان دەبوو گشت توانایەکم بخەمە کار تا خۆم دەرباز بکەم و بڕۆمەوە بۆ ناوچەی سەرکردایەتی لە ناوپردان، کە ئەگەرێکی گەورەی گرتن و زیندانیکردنم هەبوو، بەڵام هەر ئەمیانم هەڵبژارد. پەشیمانیش نیم، بەڵکو شانسم هەبوو یان وەك دەڵێن ئەجەلم نەهاتبوو. قەسیدەی دەمەو ئێواران ئەتبینم بە سوخمەیەکی زەردەوە، کە لە ١٧/٧/١٩٧٤دا نووسراوەو تینوێتی و زستانی جوان - ١٩٧٥و چەند بڕگەیەکی شیعری شیرین و یادگارەکانی رەحیماوە ١٩٧٤ — ١٩٧٥ هەروەها قەسیدەی بارانی رەنگاوڕەنگ و هەندێك شیعری تریش کە هەموویان لە دیوانە چاپکراوەکەمدا هەن پەیوەندییەکی هۆرمۆنی راستەوخۆیان بەم ئەزموونەوە هەیە، بۆ نموونە:

ناتوێمەوە
نا نا، نا نا ناتوێمەوە
ئەوەی دیتم رۆژگارێ بوو
دەرگاوانی حەوت دەرگاکەی دۆزەخی خوا نەیبینیوە
(کۆمەڵە شیعری دەمەو ئێواران... قەسیدەی: تینوێتی و زستانی جوان -١٩٧٥ ل٦٩)
یان:
ئەگەر ئەگریم،
ئەوە زامی رۆژگارێکم دێتەوە یاد
دڵداریم لەگەڵدا کردی و
نەمئەزانی... دڵداری چییەو چۆن لێومان
بە یەك ئەگات...

(قەسیدەی بۆ کچی کوێستان - ١٩٧٦ ل١٢٢)
یان:
بڕۆ بەڵام، ئاوڕ لە سێبەری خۆتیش نەدەیتەوە
رەسەنیی خۆر نەدۆڕێنی
لە ماچ زیاتر چیت هێناوە بۆ لێوی خوێن
لە خوێن زیاتر چیت هێناوە بۆ لێوی ماچ
(قەسیدەی بارانی رەنگاوڕەنگ، لاپەڕە: ٤٣)
یان:
هەر ئەچیت و ئەگەڕێیتەوە
ئەمسەرەکەی...
ئەوسەرەکەی...
ئەڕۆی... ئەڕۆیت و... دێیتەوە
نەك وەڵامێ
نەك سۆراخێ
تۆ ئاوڕێك نادەیتەوە...
(قەسیدەی دەمەوئێواران ئەتبینم بە سوخمەیەکی زەردەوە. لاپەڕە: ٢٨)

یان:
کە گەڕامەوە...
بە قەد هەموو شاخەکانی ئەم وڵاتە
بە قەد هەموو ئاخەکانی ئەم وڵاتە
خۆشەویستیم بۆت هێنابوو
وەك ئیبراهیم
تووڕیان دامە ناوئاگری گومانەوە...

(قەسیدەی شیرین و یادگارەکانی ڕەحیماوە، ١٩٧٤، لاپەڕە: ٦٦)

یان:
لە نێوانی مژدەو ڕقدا
خۆشەویستیت لەدایکبوو
ئەهاتمە لات، چاوەکانت ڕۆژنامە بوون
سەر تا خوارێ
دەنگوباسی وڵاتم تیا ئەخوێندەوە:
هۆنراوەی سوور،
فرمێسکی ئاڵ و بزەی وێڵ،
کۆچی سەرلێشێواوی خێڵ،
پرسیاری زۆر...
سەدان نهێنی سەربڕاو،
بڕوای هەتیو...
(قەسیدەی تینوێتی و زستانی جوان- ١٩٧٥، لاپەڕە: ٧٣)

یان:
کوژرام و زیندوو بوومەوە
مانگی کوێستان...
تریفەکەی،
بەسەر ڕووباری هەناوما ئەخولایەوە
گیانە ئەوسا
پارچەیەك بووم لە گزنگی (کانی ماران)
(قەسیدەی تینوێتی و زستانی جوان- ١٩٧٥، لاپەڕە: ٧٣)

لەو هاتوچۆیەدا شەوێك لە گوندی کانی مارانی سەر بە قەزای ڕانیە مامەوە. تاریکوڕوونی بەیانی بوو لە خەو هەڵیانساندم و وتیان جەیش هات. بە پەلە خۆم و ئەو پێشمەرگەیەی لە سەرکردایەتییەوە بۆ پاراستنم دانرابوو، لە خەو ڕاپەڕین. تا گوندی قەشقەی بەرامبەر دەرماناو لە گەڵمدا هات و حیمایەی دەکردم، خۆشی هەر خەڵکی کانی ماران بوو. ئەو دەمانچەو کلاشینکۆفی پێ بوو، بەڵام من چەکم هەڵنەدەگرت. بارە دەروونییە شڵەژاوەکەی خۆم و دیمەنی ئەو گزنگەی بۆنی خوێنی لێدەهات هەرگیز لەبیر ناچێتەوە. ئەو سەفەرە من لە قەشقەوە بە کەڵەك بۆ گوندی دەرماناو لە زێیەکە پەڕیمەوە و ئەویش بۆ سەرکردایەتی دەزگای پاراستن دەگەڕایەوە لە ناوچەی ناوپردان، کە هەر لەوێش کاری دەکرد.

ئەو تاقیکردنەوە خەتەرناکەم لەگەڵ دەزگای پاراستندا بێجگە لە خودی خۆم تاڵە موویەك زیانی بۆ هیچ کەسێك نەبوو، کەسیش بە هۆی قومبەلەکانەوە نەکوژران. سوودەکەشی بۆ ئەدەبی کوردیی ئەو قەسیدانە بوون کە لە سەرەوە ناوم هێناون.

***

هەندێك ڕەخنەم لێگیراوە کە درێژەم بە باسکردنی تابلۆ داگرتنەکەی یەکێتیی نووسەرانی کەرکوك نەداوە. لە دیدارەکەدا گفتم بە خوێنەری بەڕێز دا کە لە دەرفەتێکی تردا ئاوڕ لەو ڕووداوە دەدەمەوەو وردەکارییەکانی ڕووندەکەمەمەوە، کە یەکەم دەستەی بەڕێوەبەری یەکێتیی نووسەرانی کەرکوك دامەزرا، دوا بەدوای ئەویش یەکەمین لیژنەی ڕۆشنبیریی پێکهات بریتیبوو لە فوئاد تاهیر سادق و عەبدوڵڵا سەڕاج و لەتیف هەڵمەت و سەلام محەمەد. ئێمە سەرپەرشتی گشت کۆڕە ئەدەبییەکان و چالاکییەکانی یەکێتیمان دەکرد. کلیلی بارەگاکە لای فوئادی تاهیر سادق بوو کە لە هەمانکاتدا ئەندامی دەستەی بەڕێوەبەریش بوو. جارجار نەدەهات یان دوادەکەوت تا لە ڕۆژی ٢/٢/١٩٧٢دا من و لەتیف هەڵمەت و عەبدوڵڵا سەڕاج و ڕەحمەتی ئیسماعیل ڕۆژبەیانی لەبەر دەرگادا چاوەڕێی هاتنیمان دەکردو زۆریش چاوەڕێمانکرد.

پێشتر چەندجارێك گلەییمان لێی کردبوو کە زۆربەی کات بارەگا داخراوەو دەبێت ڕۆژانە کاتی دیاریکراو هەبێت بۆکردنەوەو داخستنی.

ئێمە زۆر تووڕەبووین و وتمان لەوەدەچێت گلەیی سوودی نەبێت. چی بکەین و چی نەکەین؟ هەر مشتومڕمان بوو تا لە پڕێکدا لەتیف هەڵمەت وتی: وەرن کوڕینە تابلۆکەی بەر دەرگا داگرینە خوارەوە. نایدەینەوە تا داخوازییەکانمان جێبەجێ نەکرێت و لە سەرووی هەموو شتێکەوە دەبێت لەمەودوا کلیلەکە لای خۆمان بێت.

پێش داگرتنی تابلۆکە گوتوبێژێکی زۆرمان کرد. گەرمەی ڕێکەوتنەکەی ١١ی ئازار بوو. نە حوکمەت و نە لقی سێی پارتیش بەو کارە رازی نابن و ئەگەر قانوونی ڕێکخراوە پیشەییەکان جێبەجێ بکرایە حەپس دەکراین و سزایەکی توندیش دەدراین. خوالێخۆشبوو ئیسماعیل ڕۆژبەیانی کارەکەی بە دڵ نەبوو، دەسبەجێ جێی هێشتین. ئێمە بڕیاری خۆمان جێبەجێکردو تابلۆکەمان هێنایە خوارەوە کە لەسەری نووسرابوو، بارەگای یەکێتی نووسەرانی کورد لقی کەرکوك. هەرسێکمان واتە من و لەتیف هەڵمەت و عەبدوڵڵا سەڕاج تابلۆکەمان برد بۆ بارەگای کۆمەڵی هونەرو وێژەی کوردی لە کەرکوك کە ئەوسا جەمیل جێماو سەرۆکی بوو. یەکێك لە قسە خۆشەکانی جەمیل جێماو ئەوەبوو کە لێت دەپرسی بۆچی نازناوی جێماوی هەڵبژاردووە، دەیوت من خۆم جێنەماوم، بەڵکو گەلی کورد لە کاروان جێماوەو منیش کوڕی ئەو گەلەم، کەواتە جێماوم. خوا هەڵناگرێت زۆر بە گەرمی پشتگیریی لێکردین و وتی ئەگەر نیازی خۆپیشاندانتان هەیە ئامادەم هەموو ئەندامەکانمان کۆبکەمەوەو تیادا بەشدار بن. پێشنیازەکەمان بەلاوە پەسەند بوو، تەنانەت وتیشمان ئێمە هەرسێکمان دەکەوینە پێش خۆپیشاندەرەکانەوەو تابلۆکەی یەکێتیی نووسەران بەرزدەکەینەوە. سەرەڕای ئەوەی خۆپیشاندانەکە ناقانوونی بوو، هەروەها ئەگەری سەرکەوتنی لاواز بوو.

لەبری ئەوە ڕێکەوتین بەیاننامەیەك دەربکەین و تێدا ڕوونی بکەینەوە کە چیمان دەوێت و بۆچی تابلۆکەمان داگرتووە. پاشان بە دەستخەت چەند وێنەیەکی لەسەر بنووسینەوەو بە هەموو لایەکدا بڵاوی بکەینەوە. تابلۆکەمان بە ئەمانەت لە کۆمەڵی

هونەرو وێژەی کوردی جێهێشت و لەتیف هەڵمەت ڕەشنووسی بەیانەکەی نووسی، ئێمەش تێبینی و سەرنجەکانی خۆمان خستە سەری و لە خوارەوە هەرسێکمان ئیمزامان کرد. زیاتر لە بیست وێنەمان لە بەری نووسییەوەو بۆ مەڵبەندی گشیی یەکێتی و لقەکانی و ڕۆژنامەی هاوکاری و برایەتی و شوێنی تریشمان نارد.

بە ڕاستی بەیانێکی تووڕە بوو. هیچ ڕۆژنامەو گۆڤارێکی ئەو سەردەمە نەیدەوێرا بڵاوی بکاتەوە. بڕگەیەکی بەیانەکەم تەواو دێتەوە یاد کە نووسیبوومان (ئەگەر ئەو میزەی کاتی خۆی شاعیرێکی سوریالی کردیە سەر گڕی ژێر کەوانی سەرکەوتندا لە پاریس یاخیبوونێك بێت لە سیاسەتی ئەوسای فەرەنسا، ئەوا ئەم کارەی ئێمەش یاخیبوونە لەو قەوارەیەی کە یەکێتییەکەمانی تیادا دیلکراوە).

دەستەی بەڕێوەبەری ئەوسا کە پێکهاتبوو لە خوالێخۆشبووان شێخ ڕەئوفی خانەقاو شێخ عەبدولعەزیزی خانەقاو مامۆستا تاهیر سادق، هەروەها مامۆستایان عوسمان مستەفا خۆشناو و فوئادی تاهیر سادق و شێخ حوسێن بەرزنجی. چەندجارێك بۆ گەڕاندنەوەی تابلۆکەو مەرج و داخوازییەکانی ئێمە کۆبوونەوە. تەنانەت هەڕەشەی شکاتیشمان لێکرا، بەڵام وەك خۆشمان ئاگادار بووین مەڵبەندی گشتیی لە بەغدا بەتایبەتی یادیان بەخێر دکتۆر عیزەدین مستەفا ڕەسوڵ و مامۆستا محەمەدی مەلا کەریم بەو شکاتە رازی نەبوون و دەیانزانی ئەنجامەکەی بە دادگاو حەپسکردنی ئێمە دەکەوێتەوە. وتبوویان هەر بە قسەی نەرم و خۆش ئیقناعیان بکەن نەك بە هەڕەشەو گوڕەشە.

هەموو ئێوارەیەك بارەگای یەکێتی وەك هۆڵی کۆمەڵەی نیشتمانی شۆڕشی فەرەنسی لێهاتبوو لەبەر وتووێژو مفاوەزاتی ئێمە بەرامبەر بە سەرجەمی ئەندامەکانیتر کە پشتگیری دەستەی بەڕێوەبەریان دەکرد. ئێستاش خوتبە بەجۆش و خرۆشەکەی شێخ فایەقی نەقشبەندیم دێتەوە بیر کە هەوڵیدەدا بە هێنانەوەی نموونەو بەڵگەی مێژوویی بیسەلمێنێت کارەکەی ئێمە هەڵەیەو لەگەڵ بەرژەوەندیی شاری کەرکوکدا ناگونجێت.

یادی بەخێر شێخ فایەق هەمیشە قسەی خۆشی دەکردو زۆرجار لەگەڵ فازیل جافی هونەرمەندا دەمەتەقێی گەرموگوڕیان دەبوو دەربارەی نەزەریەی قیڕوسیا. لە قسە خۆشەکانی تری شێخ (بەدیع هەیەو بەیان هەیە، جیناس هەیەو تیباق هەیە، قیمە هەیەو قیەم هەیە).

هەرچۆنێك بێت دەستەی بەڕێوەبەر بە داخوازییەکانمان رازیبوون و عەبدوڵلا سەڕاج لە ئێمە جیابووەوە. وتی مەبەستی خۆمان وەدیهێناو داخوازییەکانمان جێبەجێدەکرێن، ئیتر دەبێت ئێمەش تابلۆکە بگەڕێنینەوە، بەڵام لەتیف هەڵمەت و من داوای گەرەنتیمان لە دەستەی بەڕێوەبەر کرد. گەرەنتییەکەش کلیلی بارەگاکە بوو کە دەمانویست لای خۆمان بێت و ئەوانیش رازی نەبوون. ئێمە بەیانێکی دیکەی چەند دێڕیمان نووسی و هەموو مەسئولییەتەکەمان خستە ئەستۆی هەردووکمان و سووریش بووین لەسەر ئەوەی ئەگەر کلیلەکەمان نەدەنێ، تابلۆکە نادەینەوە.

ئەوەبوو لە یەکێك لەو کۆبوونەوانە مشتومڕێکی توندوتیژ کەوتە نێوان لەتیف هەڵمەت و فوئادی تاهیر سادق، کە لە ئەنجامدا فوئادی تاهیر سادق کۆنترۆڵی بەسەر خۆیدا نەماو هێرشی کردە سەر لەتیف هەڵمەت و ویستی یەخەی بگرێت. بەداخەوە کێشەیەکی رۆشنبیریی لەو بابەتە بەجۆرە کۆتاییهات. لەتیف هەڵمەت بە دڵشکاویی رۆیشت و چاك دێتەوە بیرم کە بە پێوە راوەستابووم و لە چوونە دەرەوەدا بووم، خوالێخۆشبوو شێخ رەئوفی خانەقا کە سەرۆکی یەکێتی بوو رووی دەمی کردە من و فەرمووی حەزم نەکرد ئەم کارە روویداو دەبێت فوئاد داوای لێبووردن لە هەڵمەت بکات، بەڵام کاکە ئێوەش لە تامتان دەرکردووە، ئەدیب ناوەکەی بە خۆیەوەیە کە دەبێت بە ئەدەب بێت. بە پەلە چوومە دەرەوە، بەڵام هەڵمەت لەو ناوە نەمابوو. پاشان بۆ رۆژی دوایی فوئادی تاهیر سادق داوای لێبووردنی لە هەڵمەت کرد.

نە بەیانە سێقۆڵییەکەو نە روونکردنەوە دووقۆڵییەکەش لای کەسمان نەماوە مەگەر لە ئارشیفی رۆژنامەکانی ئەو رۆژگارەدا بدۆزرێنەوە، کە ئەویش زەحمەتە. هەر

لێرەشەوە تکا دەکەم ئەگەر کەسێك لای خۆی پاراستوویە با بڵاویان بکاتەوە. دڵنیام لە لایەکەوە هەر سەرهەڵدەدەن.

ئەمەبوو وردەکارییەکانی داگرتنی تابلۆی بارەگای نووسەرانی کەرکوك کە رۆماننووس عەبدوڵا سەڕاج گلەیی کردبوو ناویم نەهێناوە. ئەو چەند دێڕەی لە دیدارەکەشدا هاتووە ناوی هەرسێکمانی تیایە. لەتیف هەڵمەتیش ئەوەی دووپاتکردەوە کە لە سەرەتادا لەگەڵماندا بوو، بەڵام پاشان لە ئێمە جیابووەوە هەر لەبەر ئەوەشبوو روونکردنەوە دووقۆڵییەکەمان نووسی و گشت مەسئولیەتەکەمان خستە ئەستۆی خۆمان.

* * *

لە دیدارەکەدا باسی هەموو هاوڕێکانم و نووسەرانی کەرکوکم نەکردووە، تەنیا لەبەرئەوەی بوارەکە هەر ئەوەندە هەڵدەگرێت، ئەگینا زۆر ناوم لە یادەو زۆری تریش هەبوون دەوری بەرچاویان هەبوو لە پانتایی رۆشنبیریی شارەکەدا. ئەگەر بە زۆریی ناوی لەتیف هەڵمەتم هێناوە، هۆی ئەوەیە من باسی شیعری نوێی کوردیم کردووە لە شاری کەرکوك و لە سەرەتای حەفتاکاندا، نەك چیرۆك و بابەتی دیکە. ئەوساش بە نیسبەت شیعرەوە من و هەڵمەت دیارترین شاعیری ناو شار بووین و لای هەموو خوێنەران ناسرابووین و لە ناوەوەی کەرکوکدا هیچ شاعیرێکی تر نەبوو وەکو ئێمە شوێن پەنجەی بە شیعری نوێوە دیار بێت، بەڵام لە دەرەوەی شاردا شاعیری چاکمان هەبوون کە لە دیدارەکەدا ناوم هێناون.

ئەڵبەتە نووسەرو هونەرمەندو چیرۆکنووسمان زۆر بوون کە ناوم نەهێناون و ئامادەبوونێکی گرنگ و بەردەوامیان هەبوو لە سەرانسەری گۆڕەپانی رۆشنبیریدا، لەوانە برایانی بەڕێز: ئەحمەد محەمەد ئیسماعیل، محەمەد موکری، غەفور سالح، مستەفا زەنگەنە، جەلیل کاکەوەیس، زایەر رۆژبەیانی، (خوالێخۆشبوان خەلیل

خوێناوی، ئیسماعیل رۆژبەیانی، مستەفا پەژارو رەئوف هەمەوەندی)، یوسف سدیق زەنگەنە، ئەحمەد بێکەس، عوسمان شکورو فەرمان نەبەردو کەسانی تریش کە لەم ئانوساتەدا ناکەونەوە بیرم. هەروەها چەند هونەرمەندێکی رۆشنبیرو بە توانای وەك سەلمان فایەق و فازیل جاف و عەلی کەریم و جیهاد دڵپاك و هەندێکی تریش کە لە سەرەتای حەفتاکاندا جموجوڵێکی هونەریی تازەیان لە شارەکەدا دروستکردو تەکانێکی بە گوڕیان دا بە هونەری کوردی. شانۆگەری دایکی شەهید کە لە تەمموزی ١٩٧٠دا نیشاندرا لە نووسینی مستەفا پەژارو دەرهێنانی سەلمان فایەق و نواندنی فازیل جاف و چەند ئەکتەرێکیتر، سەرەتای دەرکەوتنی ئەو کاروانە هونەرییە بوو.

ئەو شاعیرو نووسەرانەی لە دەرەوەی شاردا بوون و بە بەردەوامی لە کەرکوکدا نەدەژیان وەك بەڕێزان: ئەحمەد شاکەلی و فەرهاد شاکەلی، هەروەها ئەمجەد شاکەلی کە سەربازییەکەی لە کەرکوکدا تەواوکردو پاشانیش هەر لەوێ دامەزرا، وەك چۆن هەڵمەتیش هەر لە کەرکوکدا سەربازیی کردو پاشان دوکانی شەربەی کردەوە. هەموویان رۆڵی گرنگیان هەبوو لەو جموجووڵە رۆشنبیرییە بە گوڕو گوژمەدا.

ئەو بەڕێزانەی کە لە دیدارەکەدا ناوم هێناون بە پێویستم نەزانی لێرەدا دووبارەیان بکەمەوە، هەموویان بەشێك بوون لە بزووتنەوەی رۆشنبیریی شارەکەدا. کۆمەڵێك هاوڕێم هەبوون سەرەڕای دەریایەك بیرەوەریی و یادگاریی هاوبەش هەر ناویشم نەهێناون. دڵنیاشم لەوەی کە فریای ناوی گرنگ نەکەوتووم و هیچ مەبەستێکم نەبووە. لەگەڵ برایان محەمەد موکری و غەفور ساڵح و ئەحمەد محەمەد ئیسماعیل و زایەر رۆژبەیانی و جەلیل کاکەوەیسدا یادەوریی خۆش و هاوبەشمان زۆرە. چەندین بەسەرهاتی ئەدەبی و کۆمەڵایەتی و شەوانی یانەی مامۆستایانم لەبیر ماون. لە رەحیماوەشدا شەوان لە چایخانەکەی رەحمەتی حەمەساڵح، من و جەلیل کاکەوەیس و کۆمەڵێك برادەری ئەدەب دۆست و هونەر دۆستی دیکەدا جارجار تا درەنگانێك کۆدەبووینەوە و وتوویژ گەرم بوو دەربارەی دین و روانگە و شیعری نوێ و زۆر شتی تر. رۆژی بەفربارینەکەی کەرکوك بە سەرگەرمی چووم بۆ ماڵی زایەر رۆژبەیانی لە شۆڕیجەو

چەندجارێك بە تەلەفۆن یادی ئەو رۆژە خۆشەمان کردووەتەوەو دەمانوت ئەوە بەفرەکەش سەلماندی کە کەرکوك کوردستانە.

بەسەرهاتێکی دیکە کە باسم نەکردووە، هەر لە نیوەی یەکەمی حەفتاکاندا بوو (١٩٧٢ یان ١٩٧٣)، لە گەڵ فەرهاد شاکەلی شاعیردا پرۆسەیەکمان بە دەستەوە بوو گەشتێك بە گوندەکانی دەوروبەری کەرکوك و کوردستاندا بکەین. ئەم گەشتە لە بنەڕەتەوە بیرو پێشنیازی کاك فەرهاد بوو، منیش بە خۆشحاڵییەوە ئامادەیی خۆم دەربڕی بۆ بەشداربوون و هاوکاریکردن. وەك من بزانم نیازی ئەوەمان هەبوو بە ماتۆڕ ئەو گەشتە بکەین. ئەوسا گشت دێهاتەکان و تەنانەت تاکوترۆك نەبێت قەزاو ناحیەکانیش بە هۆی رێکەوتنەکەی ١١ی ئازارەوە لەژێر کۆنترۆڵ و دەسەڵاتی پارتیدا بوون. بەبێ وەرگرتنی رەزامەندیی پارتیش ئەم پرۆسەیە جێبەجێ نەدەبوو. سەبارەت بەوەی کە من پارتی بووم و ئەوسا ئەندامی لیژنەی شار بووم لە یەکێتیی قوتابیانی کوردستاندا، لەگەڵ کاك فەرهادا وا رێکەوتین من رەزامەندییەکە لە لقی سێی پارتی وەربگرم. بەداخەوە داواکە پەسند نەکراو پرۆسەکەی ئێمەش سەری نەگرت. کاتێك پرسم لە فەرهاد شاکەلی کرد بۆ ساغکردنەوەی چۆنێتی سەرهەڵدان و ئامانجی پرۆسەکە، دەرکەوت من تەنها کەمێکیم لە یاد ماوە. لە بەر گرنگی ئەو جۆرە بۆچوون و بیرکردنەوەیە لەو سەردەمەدا بە پێویستمزانی دەقی نامەکەی فەرهاد شاکەلی وەك خۆی بڵاو بکەمەوە:

برای شیرینم کاك سەلام

سەڵاو و رێز و خۆشەویستی.

نازانم بۆچی هەمیشە کە باسی ڕابوردوو دەکەین، وەك سەردەمێکی زۆر جوان و فێنك و خۆش و نایاب دێتەوە بیرمان. دەزانم ئەمە جۆرە نۆستاڵژیایەکە لای هەموو

کەس هەیە. کێ هەیە سالانی منداڵیی خۆی پێ جوان نەبێت، یا سالانی هەرزەکاری؟ بەڵام ئەگەر بەڕاستی وێنەیەکی زیندووی ئەو سەردەمە بخەیتە بەردەست دەبینی ئەودەمیش وەك ئێستا لە زۆر شت بێزار بووین و زۆر شتمان بە دڵ نەبووە. بەهەرحاڵ ئەمە سرشتی مرۆڤە، خوا وای ئافراندووە. هاوکاتیش ئەمە مێکانیزمێکی کارکردنی مێشکە" ئەگەر مێشك شتە ناخۆشەکانی نەسڕایەتەوە مرۆڤ شێت دەبوو، چونکە بەرگەی ئەو هەموو یادگارە تاڵ و گوشارهێنانەی نەدەگرت.

کاکە گیان: دەتەوێ لەبارەی ئەو گەشتەوە کە نیازمان بوو بیکەین، بنووسیت. وا دیارە لەمەیاندا بیری من لە هیی تۆ تیژترە، چونکە بابەتەکە ڕاستەوخۆ پێوەندیی بە خۆمەوە هەیە. گەرمیانی گوتەنی حاڵ و مەسەلە وەی تەورە و وەی تەرحە بوی (بوو):

من لەو سالانەدا ئەدەبییاتی چەپایەتی و مارکسیستیم زۆر دەخوێندەوە. دیارە زۆریش بیرم لە مەسەلەی نەتەوایەتیی کوردستان دەکردەوە و دەمویست بزانم داخۆ ئێمەی لاو و خوێندەوار چیمان پێ دەکرێت بۆ نەتەوە و نیشتمانەکەمان. لەناو ئەو کتێبانەدا کە خوێندبوومنەوە هەندێکیان یا لەبارەی شۆڕشگێڕی شەهیدی مرۆڤایەتی ئەرنیستۆ چێ گیڤارا (١٩٢٨-١٩٦٧)وە بوون، یا نووسینەکانی خۆی بوون. لە نووسینێکیدا کە ڕۆژنامچەی ئەو سالانەیە کە هێشتا خوێندکار و لاو بوو، باسی ئەوەی دەکرد چۆن بڕیاری دابوو بە مۆتۆرسایکل، لەگەڵ هاوڕێیەکیدا، بە هەموو ئەمەریکای لاتینیدا گەشت بکات بۆ ناسینی نیشتمان و نەتەوەی خۆی. دیارە ئەمەریکای لاتینی ئەگەرچی دەوڵەتی جیاوازن، بەڵام لە ڕووی زمان و فەرهەنگ و پاشخانی سیاسییەوە هەر وەك یەك وڵاتن. ئەم نووسینەی گیڤارا منی خستە سەر ئەو بیرەی کە بۆچی من هەوڵ نەدەم کوردستانەکەی خۆم بناسم و بە ناوچە جیاوازەکانیدا بگەڕێم. ئەوە بوو لەگەڵ تۆ و لەگەڵ کەسێکی دیکەیش قسەم کرد (ئەگەر لە بیرم مابێت پێم وایە کاك فازڵ کەریم ئەحمەد بوو) کە سێ مانگەی هاوینی ١٩٧٢ بچین بە زۆرترین ناوچەی کوردستاندا بگەڕێین. ڕاستییەکەی، نەخشەکەی من ئەوە بوو کە هەر نەبێ ناوچەکانی کەرکووك و قەراخ و شارەزوور و سلێمانی و تا دەشتی هەولێر و

ئەولاتریش بچین و هەمووو ئەمەیش بە پێ بگەڕێین، نەك بە مۆتۆرسایکل. بیری مۆتۆرسایکل پێم وایە لەوەوە لای تۆ ماوەتەوە، کە ڕەنگە من باسی ئەوەم کردبێت گیڤارا بە مۆتۆر گەشتەکەی کردووە، ئەگەرنا من نە ئەوسا و نە ئێستایش نەمزانیوە و نازانم مۆتۆر لێ بخوڕم. بەداخەوە ئەو کاتە پارتی ڕێگەی پێ نەداین، ئەگەرچی تۆ خۆت ئەندامێکی چالاکیش بوویت.

من ئەو خەونەم هەر لە دڵدا مابوو. کە یەکەمجار بووم بە پێشمەرگە (بەهاری ١٩٧٤ تا بەهاری ١٩٧٥)، هەلێکم دەست کەوت و ئەوە بوو بە بیانووی ڕیپۆرتاژەوە بۆ ڕادیۆی دەنگی کوردستان، بە پێ گەشتێکی باشم کرد بۆ ناوچەکانی گەرمیان، هەردوو دیوی سیروان، دەشتی کەرکووك و سەنگاو، لە دەربەند باسەڕەوە بۆ ناو قەراخ و لەوێیشەوە بۆ شارەزوور و هەورامان. هەموو ئەمە نزیکەی مانگونیوێکی پێ چوو. دواتریش بۆم هەڵکەوت بەشەکانی دیکەی کوردستانیش ببینم: کوردستانی ئێران و سووریا و تورکیا. تەنانەت ئەوەیشم بۆ هەڵکەوت لە بەیرووت بژیم و لەگەڵ کوردەکانی لوبنان ئاشنایەتی پەیدا بکەم و سالانی هەشتاکانیش دوو جار سەری کوردەکانی ئەرمەنستان و گورجستان و ئازەربایجانیشم دا و هەر جارێك نزیکەی مانگێك لەناویاندا مامەوە.

منیش، وەك تۆ، پێم وایە ئەگەر ئێمە ئەو گەشتەمان بکردایە، بەڕاستی دەبوو بە سەرچاوەیەکی نایابی ئەدەبی و سیاسییش لەبارەی سەردەمێکی یەکجار ئالۆزی مێژووی کوردستانی عیراقەوە. ئێمە هەر ئەوە نەبوو کە دوو سێ گەنجی دڵگەرم بووین، بەڵکە شاعیر و نووسەریش بووین و لەچاو زۆر گەنجی ئەو سەردەمەیشدا بزێو و خوێندەوار و چاوکراوە بووین.

پێم وایە یەك دوو سالێك لەمەوبەر بوو، فیلمێکم لەبارەی ئەو گەشتەی گیڤاراوە بینی. فیلمێکی زۆر جوان بوو. ئەگەر هەڵە نەبم ئێستایش فیلمێکی تازە لەبارەی گیڤاراوە بەرهەم هێنراوە و هەمووی چەند حەفتەیەکە گەیشتووەتە سوێد. من خۆم هێشتا نەمبینیوە، بەڵام منداڵەکانم، کە ئێستا لەو تەمەنەدان کە من و تۆ

دەمانویست ئەو گەشتە بکەین، زۆر بە دڵگەرمییەوە باسیان دەکرد. بەو هیوایەی ئەوەی بۆ ئێمە نەگونجا، لاوانی ئەمرۆ هەوڵی بۆ بدەن.

جارێکی دیکەیش خۆشەویستیم

فەرهاد شاکەلی

سۆللەنتوونا، شەوی ٢١/٧/٢٠٠٩

* * *

کتێبخانەی ئاسۆ لە شەقامی جمهوری کەرکوکدا کە خاوەنەکەی کاک جەبار بوو، بنکەیەکی رۆشنبیریی سەربەخۆ بوو بۆ خۆی لە تەواوی شارەکەدا. رۆژانە خوێنەران و نووسەران روویان تێدەکردو لەبەر دەرگاکەیدا کۆدەبوونەوەو وتووێژی ئەدەبی و هونەرییان دەکرد. نیازی بینینی هەرچی برادەرێکت هەبووایە دەتوت لە بەردەم کتێبخانەی ئاسۆدا چاومان بە یەك دەکەوێت. بۆ کێ دەگەڕایت لەوێ دەتدۆزییەوە. کاك جەباریش هەموو جۆرە کتێب و رۆژنامەو گۆڤارێکی کوردی و عەرەبی پەیدا دەکردو شارەزاییەکی چاکی هەبوو لە زەوقی خوێنەرو کتێبی بایەخداردا. هەمیشە بەردەمی کتێبفرۆشییەکەی لە کۆڕی ئەدەبی و فێستیڤاڵی هونەریی دەچوو. بۆ من و لەتیف هەڵمەتیش ئەمە فرسەتێك بوو خوا رێکی خستبوو بۆ خوێندنەوەی شیعرو بڵاوکردنەوەی بیری نوێخوازیی. رۆژانە کۆڕی سەرپێییمان دەبەست و هەرکەسێك ئارەزووی گوێگرتنی هەبووایە، شیعرمان بۆ دەخوێندەوە. دەبووە قەرەباڵغییەك، کاك جەبار جارجار دەهاتە دەرەوەو دەیوت کاکە بەسیەتی بەو خوایە ئێوە موشکیلەیەکی گەورەم بۆ دروستدەکەن.

لەتیف هەڵمەت رۆژێك بیرێکی سەیری بۆ هات. وتی تۆ خۆت ناوت سەلامە، باشە پێم ناڵێیت کورد کە سڵاو لە یەکتری دەکەن بۆچی بە عەرەبی دەڵێن سەلامو

عەلەیکوم؟ ئەدی بۆچی بە کوردی سڵاو ناکەن؟ وتم ئەوە نییە دەڵێن رۆژباش یان شەوباش و بەیانیت باش؟ وتی من مەبەستم سڵاوێکە بۆ گشت کاتێك بگونجێت. پاشان وتی وەرە با سڵاوی کوردی بگۆڕین و لە خۆمانەوە دەست پێبکەین. کە هاتین بڵێین بژی کورد کە رۆیشتین دیسانەوە بڵێین بژی کورد. هەرچەندە سڵاوەکە تا رادەیەك لە های هیتلەرەوە نزیك بوو، بەڵام هیتلەر تەنها یەك نەفەر بوو کوردیش گەلێکی تەواوو نەتەوەیەکی مێژووییە. سەرەتا لە هەردووکمانەوە دەستمان پێکرد ئینجا بڕیارماندا چاومان بە کێ بکەوێت و بۆ هەرچی جێگایەك بچین سەلاوەکەمان بژی کورد بێت. لایەنگرمان کەم بوو، بەڵام ئێمە بەردەوام بووین. گشت جارێك کە دەچووینە ناو کتێبخانەی ئاسۆ هەردووکمان بە بژی کورد سڵاومان دەکردو کاك جەباریش تەماشای ئەملاولای دەکرد، چونکە هەموو جۆرە کەسێك، کورد، عەرەب، تورکمان، ئاسوری و چاك و خراپ دەهاتنە کتێبخانەکە. تا رۆژێکیان ئارامی لە بەر بڕاو چیی تر لە حەوسەڵەیدا نەما. ئێمە بە بژی کورد چووینە ژوورەوەو لە جیاتی بەخێربێن بە دەنگێکی بەرزەوە وتی ئەرێ کاکە بۆ سەرم بە قوڕا دەکەن و بە گرتنم دەدەن؟ بژی بژی چیتانە؟ تکاتان لێدەکەم وازبێنن، کتێبخانەکە دایم پڕە لە ئەمن و ئیستیخبارات، ئیتر هیوادارم دووبارەی نەکەنەوە، چونکە من خۆم وەزعم تەواو نییەو هەر نۆرەی ئەمەیە.

کاك جەبار راستی دەکردو ئێمە لە دڵپاکیی و سادەییەوە بیرمان بۆ لایەنە سیاسییەکە نەدەچوو. وردە وردە خۆشمان سارد بووینەوەو نەمانتوانی سڵاوی کوردیی بگۆڕین. برای عەزیزم لەتیف هەڵمەت، ئێستا لە سویدەوە ئەم بیرەوەرییانە دەنووسمەوەو پڕ بە دەم لێرەوە هاوار دەکەم و پێت دەڵێم بژی کورد، هەزاران جار بژی کورد.

* * *

دەڵێن ئەو شیعرە تازانەی لەم دواییەدا بڵاومکردوونەتەوە بە بەراوردکردن لەگەڵ شیعرە کۆنەکانمدا بەهێز نین و چاوەڕێی بەرهەمی زۆر لەوە سەرکەوتووتریان لێ دەکردم. بیست ساڵ زیاترە من شیعر نانووسم و بە رێکەوتیش هەندێك کۆمەڵە شیعرم خوێندووەتەوە کە بۆیان ناردووم. دانی پیادا دەنێم موتابەعەی ئەو گۆڕانکارییانەشم

نەکردووە کە بەسەر شیعری نوێی کوردیدا هاتوون. دەڵێن بۆیە وتوومە خوێندنەوەم لە نووسین پێ بایەخدارترە، چونکە توانای نووسینم نەماوەو لە کاروانی بەرەوپێشەوەچووی شاعیرانی هاوڕێم جێماوم و نەمتوانیوە گورِوگوڕم و تەکانێکی هەستپێکراو بەو دەنگە تایبەتییەی لە سەرەتای حەفتاکاندا هەمبوو، بدەم. گوناحم دەگاتێ ئەگەر بڵێم توانای نووسینم نەماوە، وەلێ بەلامەوە گرنگە ئەوەی دەینووسم پێش من کەس نەینووسیبێت. ئەمڕۆ ماڵی میدیای کوردی ئێجگار ئاوەدان و قەرەباڵغە. ئەگەر چەند دەنگێکی لێ دەربکەین مەحشەرێکە بۆ خۆی، بورهان جاهدی ڕەحمەتی وتەنی قرگە قرگی شاعیرانە هەروەکو سوق الدجاج. تا شتێکی جوان و شیرین دەخوێنیتەوە دەبێت مەزاجت بە دەیان بابەت و نووسینی کرچوکاڵ و لاساییکردنەوەو لاواز بورووژێنیت. دەبێت وەك باغێك بە ڕێکەوت تاموچێژی پرتەقاڵێك، سێوێك یان هەنارێکی مزر بکەیت. شووتی جۆری زۆرە، بەڵام شووتی ساغ و بڵ لە کوێ دەبنە یەك. تەنانەت زۆر لەوانەی کوردییەکی پاك و پاراو فێر بوون، نووسینەکانیان شتی تازەی تێدا نییەو دووبارەکردنەوەیەکی پەتییە. پەلە دەکەن لە بڵاوکردنەوە. ئەم برادەرانە نووسین بەلایانەوە وەك ئاوخواردنەوە ئاسانە. بەردەوام دەنووسن، چونکە حەزیان بە نووسینەو کاتی خۆیانی پێ بەسەر دەبەن. بەردەوام کتێب بڵاودەکەنەوە، چونکە حەزدەکەن ببن بە خاوەنی زۆرترین ژمارەی کتێبی چاپکراو. هەیە چەند وشەیەکی سەقەتی لە یەکداوەو کردوویەتی بە کتێب و بڵاویکردووەتەوە. دەڵێ بۆ ساڵی داهاتووش هەر لە ئێستاوە دیوانێکی تری بۆ چاپ ئامادەیە. زۆر کتێب و نووسینی چاکیشمان هەن پشتگوێدەخرێن و تەنانەت وەکو ڕێکلامیش لە گۆشەیەکی ڕۆژنامە و گۆڤارەکاندا ناوی ناهێنن. بۆ ئەوەی هەر بە شیعرو ڕۆمان و چیرۆکەوە نەگیرسێمەوە، بابەتێکی دیکە دەهێنمەوە ئەویش کتێبی ئەوەی نابێ بگوترێ دەبێ بگوترێ-یە کە دیدارێکە حەکیم کاکەوەیس لەگەڵ ئەمجەد شاکەلی سازیکردووەو وتووێژێکی سوودمەند هەڵدەگرێت، بەڵام وەك خۆی باسیکرد تەنیا شاعیر عەباس عەبدوڵڵا یوسف بە عەرەبی گۆشەیەکی لەسەر نووسیوە. بۆیە ئاماژەم بۆ ئەو کتێبە کرد، چونکە خۆم تازە خوێندوومەتەوە ئەگینا نزیکەی پێنج

ساڵی بەسەردا تێپەڕیوەو چ پەیوەندییەکی بە شیعرەوە نییەو بابەتێکی کۆمەڵایەتی و سیاسییە. ئەوە مشتێکە لە خەروارێك، دەیان بەرهەمی دیکەش هەن ڕووناکییان نەخراوەتە سەرو ئەوە سیاسەتە کە ئاوڕ لە نووسەرێك و بەرهەمێك دەداتەوە نەك ناوەڕۆك و باشی و خراپیی بەرهەمەکە. واتە ئەگەر حزب مەبەستی بێت ناوی یەکێك بەرزبکرێتەوەو لەسەری بنووسرێت و ریکلامی بۆ بکرێت، ئەوە بەر مەرحەمەت دەکەوێت، بە پێچەوانەشەوە ئەگەر حزب خۆشیی بە کەسێکدا نەهات کێ دەوێرێت لە گۆشەیەکی بچووکیشدا ناوی بهێنێت. نووسینگەلێکی زۆری لەو بابەتەمان هەن کە لەسەرنووسین و شیکردنەوەیان دەبێتە هۆی بەرزبوونەوەی ئاستی هۆشیاریی تاکی کورد. لە ڕۆژگارێکی وەك ئەمڕۆدا کە گەرمەی بانگەشەی هەڵبژاردنە سوودی دەبوو بۆ بەرچاوڕوونی خوێنەران و گەرمکردنی رادەو پلەی وتووێژی مۆدێرنانە. کورد تەنها پێویستی بە شیعرو چیرۆك و ڕۆمان و ڕەخنەی ئەدەبی نییە، بەڵکو لە زۆر بواری تردا ناتەواویی و کەموکوڕیی هەن جێگای خۆیەتی بایەخیان پێ بدرێت. ئەمڕۆ ڕۆژێکە ئەگەر خۆت نەبەیتە پێشەوەو مامەحەمەیی و قوتە قوت نەکەیت، کەس بە هیچت نازانێت و ئاوڕت لێ نادرێتەوە.

ئەدیب و نووسەرو شاعیریش هەن بە کاڵیی، بە کوڵاویی، بە برژاویی بوونەتە مۆنۆپۆلی میدیای کوردی. زیاد لە قەوارەو سەنگی خۆیان لەسەریان دەنووسرێت و بەرهەمەکانیان بڵاودەکرێتەوە. خوا نەکات ئەم کوردە حەیاتە بە یەکێکەوە بیگرێت یان دژی یەکێك بێت، ئیتر هەڵیتەکێنە قەزات لە ماڵم. وای لێهاتووە کەناڵەکانی میدیا مانگێك پێش گەیشتنی جۆرە بەرهەمێك دەهۆڵی بۆ دەکوتن و پڕوپاگەندەی وەکو چای ئەحمەدو مەحمودی بۆ دەکەن. ئاخر برایان، یاران، (ئەی عەزیزانی وڵاتەکەی نالی) هەموو شتێك بە خوێ و خوێش بە تام. نە تەنها بە دەوری کەسانێکی دیاریکراودا بخولێنەوە نە ئەو زۆرو بۆرییەش. کۆمەڵگەی مەدەنی بە شیعرو ڕۆمان و هونەر پێك نایەت، ئەگەر لە چەندین ڕووی بنەڕەتیی دیکەوە بە تایبەتی سیاسەت گەشە نەکات. تازەترین مۆدێلی کۆمپیوتەر بدەینە کەسێك سەری لە بەکارهێنانی

دەرنەچێت بایەخێکی ئەوتۆی نابێت. با تۆ چەندین ماشێنت هەبێت کە نەزانی ماشین لێ بخوڕیت سوودیان چییە. کۆمەڵگەی ئێمەش زیاتر لە هەموو شتێك پێویستی بە زانین و شارەزایی و تێگەیشتن هەیە لە گشت بوارە جیاوازەکاندا. کازانتزاکیس لە ڕۆمانی زۆربادا دەڵێت: گرنگ شەپقە نییە، بەڵکو ئەوەی ژێر شەپقەکە گرنگە، کە مەبەستی لە مێشك و بیرکردنەوەیە.

بەڵێ، خۆشم هەستی پێدەکەم کە ئەو چەند شیعرەی لەم دواییەدا بڵاومکردنەوە درێژەپێدانی تەجرەبەی شیعریم نین. بۆشایی و دابڕانێکی درێژخایەن کەوتووەتە نێوان من و نووسین و خوێندنەوەی ئەدەبییەوە، کاتیش بۆ دوواوە ناگەڕێتەوە. لێتانی ناشارمەوە شتگەلێکی ئێجگار زۆرو زەبەند لە ناخمدا وەکو شاخی سەهۆڵ بەسەر یەکەوە کەڵەکە بوون و کردوویانەتە دەریایەکی مەییوی پڕ لە شەپۆلی پەنگرو تاشەبەردی سوورهەڵگەڕاوی تیژ تیژ. لە پڕوپووچی و بێهوودەیی ژیانەکە تێگەیشتووم کە تا هەنووکەش بێمانایی لە گشت ماناکان دیارترو فراوانترە. هەموومان دەزانین کە سارتەر خاوەنی چ فەلسەفەیەك بوو، بەڵام ڕەنگە زۆرمان ئەوە نەزانین کاتێك لە سەرەمەرگدا بوو باوەڕی بە خودا هێناوە، وەك لە سەرچاوەیەکی سویدیدا خوێندوومەتەوە. هیچ سەیریش نییە، چونکە پێشتر وتوویەتی ئەگەر خودایەك نەبێت هەموو شتێك ئاساییە. منیش کاتێك دەمەوێت چەند جۆگەلەیەك لەو دەریای بەستەڵەکەی ناخم بەردەمەوە وەك بورکان و لافاوی ئاگر هێرش دەهێنن و نازانم چۆن و لە کوێوە دەست بە نووسینەوەی ئەو شیعرە بکەم و فریای چی بکەوم. ئەمە پرۆسەیەکە یان ترووسکەیەکە پەیوەندیی بە خۆم و بیرکردنەوەم و کات و تەمەنمەوە هەیە. دووبارەشی دەکەمەوە ئەگەر جارجارە ناڵەیەکم لێوەهات، تکایە وەکو خۆی لێمی وەربگرن و بە شیعرەکانی سەردەمی گەنجیمەوە گرێی نەدەن و بەراوردی نەکەن. ئەوانە تەنها داڵغەو مەزەندەن. من هەمیشە بەوە دڵی خۆم داوەتەوە نە ئێستاو نە ئەوساش هێشتا ئەو شیعرەم نەنووسیوە کە خەونی پێوە دەبینم. پێمخۆشە بە ئارامیی و ئاسوودەیی هەر لەو خەونەدا بژیم و نامەوێت هەرگیز بێدار ببمەوە یان زرم زرم لە

دەرگاکەم بدرێت و ڕۆحم ڕاچڵەکێت. شیعر پیرۆزترین شتە لە ژیانمدا ئەگەر بینووسم یان بیخوێنمەوە یان نەینووسم یان تەنها هەست بە بوونی بکەم. شیعر نوێژە، دڵ و ویژدان و مۆخیش بەرماڵین. دەزانم ساڵەهایەکە دەستم بەو نوێژە کردووەو بەبێ پچڕان بەردەوامەو کۆتایی بۆ نییە. کاتێك سەلام لە فریشتەکان دەدەمەوەو نوێژەکە تەواو دەبێت ئەو کاتەیە کە دەمرم. نوێژێکی درێژو پڕ لە زیکرو نهێنی و تەسبیحاتە. نوێژی خۆرهەڵات و خۆرئاوابوون، بەختەوەریی و نائومێدیی، ڕووناکیی و تاریکیی. بەڵێ، نوێژی جریوە جریوی چۆلەکەی ژیان و لوورە لووری گورگی مەرگ.

سوید - ٢٠٠٩/٧/١٥

***

زەنگی سەعاتی بیستوپێنجەمی تەمەنم
یان: گەڕەکی شاعیرەکان

سەرنجێك: پێشتر ئەم نووسینەم لە ساڵی ٢٠٠٧دا بڵاوکردووەتەوە، بەڵام لێرەدا دەستکاریم کردووە. هەر لە سەرەتاشەوە لە گشت جۆرە پلان و مەنهەجییەتێکی ئەدەبییەوە دوور بووە. نیازم وابوو شیعرێك بنووسم، بەڵام هیچ ئامادەبوونێکم بۆ شیعرنووسین تیادا نەبوو. زۆرم لە خۆم نەکرد، ئیتر وا ئەم بابەتەی لێ دەرچوو کە جۆرێکە لە وەرگێڕانی ڕاستەوخۆی بیرو یادە تێکەڵە جیا جیاکانی ناخ و دارشتنەوەی نووسینە کاڵبووەکانی سەر تەختەی هەست و عەقڵ و خەیاڵ، کە هەندێکیان هەر نابینرێن و ناخوێنرێنەوە، ئەوەکانی تریش ئەوەندە کاڵبوونەتەوە بە حاڵ لێرەو لەوێ چەند پەرەگرافێکم بەیەکەوە گرێداوەو بابەتەکەی پچڕ پچڕ کردووە. ئەوە تەنها وەزیفەی

شیعرە کە ئەو دابەشبوونە یەك دەخات و لە قالبێکی یەکگرتوودا دەیخاتەڕوو بەبێ ئەوەی کە هەست بە پارچە پارچەبوونی بکەین. کەواتە ئەم نووسینە تا رادەیەك شیکردنەوەی شیعرێکە، هەوڵمداوە بینووسم و نەمتوانیوە. پرۆسەی شیعرێکە هێشتا نەمنووسیوەو بۆم نایەت.

ساڵهایەکە زەنگی سەعاتی بیستوپێنجەم لای من لێیداوە. سەعاتێکە وا خەریکە دەبێت بە بیستوپێنج ساڵ. بیستوپێنج ساڵی رەبەق بە مانگ و هەفتەو رۆژەوە لە یەك سەعاتدا. ئای کە سەعاتێکی درێژە. ئەبیوکرات دەڵێت: بۆچی لە مردن بترسێم؟ تا من هەم مردن نییە، کە مردنیش هەبێت من نیم، ئیتر بۆ لە شتێك بترسێم کە لە بوونی خۆمدا ئەو بوونی نییە. لای منیش ئەگەر ئێستاو دەستبەجێ دوا چرکەی ئەو سەعاتە کۆتایی بێت، ئاساییە وەك چۆن بەردەوامبوونیشی هیچ سەیر نییە.

خۆی لە خۆیدا. سەعاتێکی نائاساییەو کارەساتی گەورەی نائاسایی دروستی دەکەن. سەعاتێکە لەدەرەوەی مەودای ئەم زەمەنەدا، تیایدا کات و شوێن بەیەکەوە ناگونجێن و ئاشنای یەکدی نین. هەندێکجاریش بەگژ یەکتریدا دەچن لەبەرئەوەی بەیەکتری نامۆن.

ئەم سەعاتە وەرزی پێنجەمی ساڵە، هەفتەی پێنجەمی مانگە، مانگی ژمارە سیانزەیە، چرکەی شەستویەکەمی دەقیقەیەو هەستی ژمارە شەشە. سەعاتی حەشر نییە وەلێ هەڵکشانە بەرەو مەملەکەتە دوور دوورەکەی خودا. ئەو سەعاتەیە کە کۆنستانتنان جیۆرجیۆی نووسەری دەڵێت:

جاران بەر لە دۆزینەوەی ئامێری پاکوخاوێنکردنی هەواو ژینگە تاقمی غەواسەکانی ژێر ئاو کەروێشکیان لەگەڵ خۆیاندا دەبرد بۆ زانینی رادەی پیسبوونی هەوای ناو غەواسەکە، کاتێك کەروێشکێك مرداردەبووەوە نیشانەی ئەوەبوو کاپتنەکانی ناو غەواسەکە تەنیا شەش سەعاتیان بە دەستەوە ماوە خۆیان لە خنکان و مردن رزگار بکەن. یەکەمجار لە ساڵی ١٩٨٢ لە شاری بەرلینی رۆژئاوادا برای بەڕێزم دکتۆر کەمال

فوئاد رێنمایی کردم بۆ خوێندنەوەی رۆمانەکەو دوواتریش لە ساڵی ١٩٨٩دا کە لە زیندانی سەربازیی باقووبەدا بەندکرابووم ،خەریکی وەرگێرانی بووم بۆ زمانی کوردی. هەر جارەی بەشێکم بە براکەم و ئامۆزاکەم و ماڵی خوشکمدا (کە ئێستا هەموویان نیشتەجێی وڵاتی سویدن) دەنارده دەرەوەی زیندان و کە لە رووداوەکەی کوێتدا بەر لێبووردنی گشتیی کەوتم، بۆم دەرکەوت لە ژێر چاودێریدابوون و هەموو نووسینەکانی منیش فەوتابوون سەبارەت بەوەی کە ئەمنی کەرکووك چەندجارێك چووبوونە سەریان...

ئەم رۆمانە بە شێواویش کراوەتە فیلم و ئەنتۆنی کوین دەوری سەرەکی تیادا دەبینێت.

نووسەر تەنها مەبەستی ئەوە نییە کە باسی خودی پاڵەوانەکەی بکات یا وەکو مێژونووسێك باسی ئۆردوگا تۆقێنەرەکانی فاشیزمی ئەو سەردەمەی تۆمارکردبێت کە بریتیبوون لە ئازارو ئەشکەنجەدان و جینۆسایدی جووەکان، بەڵکو وەك هەر دەقێکی گەورەو رەسەن بەشێکی لێکدانەوەی بۆچوون و مەبەستەکانی بۆ خوێنەر جێهێشتووە.

ئەمڕۆ کە پەنجاو سێ ساڵ بەسەر لەدایکبوونمدا تێدەپەڕێت، ئاگاداری ئەوەم لە ساڵی ١٩٨٢ بە دواوە کەوتوومەتە ناو ئۆقیانووسی سەعاتی بیستوپێنجەوە. هەموو کەروێشکەکانی دەوروبەرم دەمێکە مرداربوونەتەوە، لەوساکەوە منیش هەر لەو شەش سەعاتەدا دەژیم، بەڵام غەواسەی تەمەنم فڕۆکەئاسا هێشتا بە رێگاوەیەو نەکەوتووەتەوە سەر ئاو...

ئێرە ویستگەیەکی گرنگە. هەر لێرەوە بوو کە سوکرات وتی: تەنها شتێك بیزانم ئەوەیە کە هیچ نازانم...

هەر لێرەوە بوو کە عومەری خەیام خوای بینی و بە قەد ژمارەی بێ ژمارەی ئەستێرەکان پرسیاری ئاراستەی کرد:

ناگەڕێتەوە کەسێ لەو دونیا
تا لێی بپرسین ئەحواڵی مردوو

ئا لێرەوە کاروانی ئاوازو تابلۆو کتێبەکانی بەختیار عەلی بەرەو جاویدان و شاری مۆسیقارە سپییەکان کۆچیانکرد. لێرەوە لەتیف هەڵمەت هەوڵدەدات جارێکی دی چاوی بە دایکی بکەوێتەوەو وا هەستدەکات کە شیعرەکانی بۆ سەدەی ئایندە دەنووسێت. بەڵێ، واتێدەگەم کە شێرکۆ بێکەس لێرەوە دەخوازێت دوا قەسیدەی خۆی بنووسێت و بڵێت ئۆخەی چیدی بە دوای شێوەیەکی نوێی شیعردا ناگەڕێم...

ئێرە ویستگەی لووتکەیە، ئەوەی دەیگاتێ دەبێتە خاوەنی پەساپۆرتی پەڕینەوە بۆ ئەوبەر. ئامادەیە کە لێرەوە یەکەمین هەنگاو بەرەو جاویدان یا ئەبەدییەت بنێت. زۆریش لەم لووتکەیەوە قۆناخی گەشەسەندنیان رادەوەستێت و خۆیان دوجوونەوەو پاشماوەی ژیانیان تەرخاندەکەن بۆ خواردنی بەروبوومی ناوبانگی ئەدەبییان. کەم نووسەری جیهانیش هەیە دوای وەرگرتنی خەڵاتی نۆبێل شاکاری گەورەتری نووسیبێت.

منیش حەز دەکەم شتێك بنووسم، هەرچی بابەتێك بێت گرنگ نییە، وەلێ ئەوە گرنگە پاشان لە ناخی دڵ و ویژدان و مێشکەوە بڵێم ئۆخەی خۆ بەر لە مردنم ئەوەی ویستم نووسیم و تیشکە سپی و تیژڕەوەکانی رۆحم ئاسوودەبوون.

ئێ بەڵام شیعر دەرەقەتی ئەو برووسکە دەربڕینە نایەت.

وەك خۆت دەخوازیت وشە توانای ئەو دەربڕینەی نییە.

رۆمان فریای نووسینەوەی ناکەوێت و ئەگەر دەست بە نووسینیشی بکەیت، لای کەمی دوو ساڵ یان زۆر زیاتریشی پێدەچێت.

چما ئەگەر رۆمانێکی لە بابەت یۆلیسیسی جێمس جۆیس دەربارەی یەك رۆژی رەحیماوای کەرکوك بنووسیت چەند خوێنەری لە کوردستاندا دەبێت؟؟ ئەی لە چەند کەسانێك زیاتر کە ئەوانیش خۆیان نووسەرن چەند خوێنەری کورد لە دەرەوەی کوردستاندا هەن؟؟ ئاخۆ ئەو مامۆستا بەڕێزانەی لە هەندەراندا وانەی کوردی بە منداڵ و گەنجانی کورد دەڵێنەوە، خۆیان شارەزاییان لە زمان و ئەدەبیاتی کوردیدا هەیە؟؟ ئایا ئەوەندەی کە پارەکەیان بە لاوە مەبەستە، چارەکی ئەوە هەوڵدەدەن منداڵان و گەنجان فێری زمانی کوردی بکەن؟؟ ئەی نەوەی نوێی پاشەڕۆژی کورد لەم بەهەشتی هەندەرانەدا دەربارەی رۆشنبیریی و کەلتووری گەلەکەیان چی دەزانن؟؟

ئەم شتانە کاری من نین و ئەگەر قۆڵی لێ هەڵبکەم و هەرهەموو تاڵەکانی ناو مێشکم بەسەر یەکدا بدەم و بیانگوشم. شیعرو پەخشان و رۆمان و کورتە چیرۆك و شانۆگەری و فەلسەفەو رەسم و گۆرانی و........ تاد هەر هەموویان ئاوێتەی یەکتری بکەم و هەرچییەکم لایە تێکەڵەیەکی یەکگرتووی لێ دروستبکەم و ئینجا پاڵی لێ بدەمەوەو هەرگیز بیر لە نووسین نەکەمەوە. بکەومە سەر گازەرەی پشت و بچریکێنم: حەیران حەیرانە بابی حەکیمەو داکی لوقمانە.

ئاخۆ دەبێت ئەم کۆکتێلە سەیرو سەمەرەیە چی لێ دەرچێت؟ شیعرێکی سوریالی یان.....؟ چی بنووسیت و چەند بنووسیت مەحاڵە فریای کلاوڕۆژنەیەکیش ناکەویت. کە دەگەیتە کۆتاییەك ئەوجا سەرەتایەکی ئاڵۆزترو قورسترو درێژترت لەبەردەمدا قوت دەبێتەوە. رێگا دەتگەیەنێتە دووڕییان هەر کامێکیان هەڵبژێریت سێ رێیان و چوارڕێیانی تازەی لێ دەبێتەوە. ئەمڕۆ کە بوومەتە پەنجاوسێ ساڵ وا تێدەگەم کە ژیان عارەبانەیەکە پڕە لە یادەوەریی شیرین و تاڵ. لە سەرەوەی پەنجا ساڵیدا بارەکە قەڵەوتر دەبێت و رۆژانە لە جیاتی سووکبوون و کەمبوونەوە عەلاگەیەك خەم و ئەرك و دەردی رەنگاوڕەنگی قەزاوبەڵای زەمانەی دەچێتە سەرو راکێشانی عارەبانەکەش قورستر دەبێت و زیاتر جیڕەجیڕی پێدە کەوێت. هەر ئەوەندەت بە خۆت زانی پیرو کەنەفت بوویت و بە

زەرەبینیش لاپەڕەیەکت پێ ناخوێندرێتەوە. ئەم ڕێگایە هەرگیز کۆتایی نایەت و کەس نازانێت کەی سەرەتا دەستپێکردووە یان کەی کۆتایی دێت. لە نێوانی بچووکترین گەردیلەو گەورەترین کەوکەبی گەردووندا هێشتا کەس نازانێت سەرەتا چۆن بووە، کەی کۆتایی دێت و چۆن؟ لوغزێکی داخراوە.

ئای لەم (گرانەتایەی بە ژیان ناودەبرێت). را دەکەم و را دەکەم و هەناسەبڕکێم پێکەوتووە. ئەو حەقیقەتەش دەزانم کە بە هەوارگە ناگەم، بەڵام هەر دەڕۆم، هەر دەڕۆم ئەژنۆم دەلەرزێت ئامۆزاگیان راوەستانم بۆ نییە. دەزانم کە هەرگیزاو هەرگیز فریا ناکەوم وەلێ ترووسکەی هیواش ناکوژێتەوە. باشە ئەمە خۆخەڵەتاندن و چاوقایمی نییە؟ دەبێت لە ژیاندا بمرم بۆ ئەوەی لە مردندا بژیم، واتە بکەومە ناو باغ و گوڵزارە بۆنخۆشەکەی مێژووەوە کە لە بنەڕەتدا ئەو باغو گوڵزارە پڕە لە درەختی زەقنەبووت. مێژووی چی لە کاتێکدا بە دوو چاوی زەقەوە دەبینم پارەو دەسەڵات مێژوو دەنووسنەوە. ئەگەر هەوارگە بە ئارامەکەی خەیاڵ و خەوبینینی پاك و بێگەرد نەبوونایە لە دێر زەمانەوە غەواسەی تەمەنم خنکابوو . رەنگە ئێستا ببوایە بە مۆزەخانەی ماسییە رەنگاوڕەنگەکانی سێگۆشەی بەرمۆدا.

هەموو تواناو بەهرەو دەسەلاتی مرۆڤ بەبێ خەیاڵ و خەوبینین کاریگەرییەکی ئەوتۆیان نابێت. رەنگە بیکەن بە خاوەن دەسەڵات یا خاوەن پارە، بەڵام کیسەڵئاسا بە درێژایی ژیانی ئەو مرۆڤە تەنیا فریای چەندسەد کیلۆمەترێك دەکەوێت لەم بیابانە ئاوێنەییەدا. ئەو بەختەوەرییەی کە لە ئەنجامی پارەو دەسەڵاتیشەوە دروست دەبێت، بەختەوەریی نییەو گەمژەییە. بتپەرستی و بەندایەتییە.

هەموو پێغەمبەرەکان و سیاسییەکان و رابەرەکان ئامانجی دیاریکراویان هەیەو لە پێناوی ئەو ئامانجەدا خەبات دەکەن. کەسی دیکە بە راست و دروست نازانن، بەڵام هەر هەموویان دە ئەوەندەی تریش بخەیتە سەر تەمەنیان ئەوسا ناتوانن کە قەناعەت و دڵنیاییەکی بەردەوام و چەسپیو تەنانەت لای مریدو لایەنگرانی دەوروبەری خۆیان

دروست بکەن. وشەی جوان و ئاوازی جوان و تابلۆی جوانیش بە تەنیا کار لە ویژدانی جوان دەکەن، بەڵام تاڵە موویەك ویژدان مردووەکان نابزوێنن. گریمان تا رادەیەکیش کاریگەریی هەبوو ئەوسا ئەگەر گشت دانیشتووانی جیهان شاعیرو هونەرمەند بوونایە ئاخۆ هەتاهەتایە تەکنەلۆژیا ئەم پێشکەوتنەی ئەمڕۆی بە خۆیەوە دەبینی؟ داهێنانی زانستی و داهێنانی شیعریی دووشتی تەواو جیاوازن. ئەگەر گەرەکێك یەکپارچە هەموو دانیشتووانەکەی شاعیر بن دەبێت چۆنی بگوزەرێنن.

پێشکەوتن و گەشەکردنی ئەدەب و هونەرو فەلسەفە لە چاو داهێنانە زانستی و تەکنەلۆژییەکاندا هیچ نین. هەندێك لەوانەی کە پاڵێورابوون بگەنە لووتکە یان بە راستی گەیشتبوونە لووتکە ئێستا بوونەتە کەناڵێکی تەلەفیزۆنی شان بەشانی رووداوە رۆژانەییەکان دەڕۆن و بەهرەیان بووەتە وەزیفەیەك لە ناو چوارچێوەی سیاسەتدا. شوێنی بەرژەوەندیی کەوتوون نەك رەسەنایەتی و داهێنان و جوانکاریی. بەهانەشیان ئەوەیە کە کوڕی گەلن و هەست بە لێپرسینەوە دەکەن بەرامبەر بە ئازارەکانی گەل کە لە بنەڕەتدا خۆیان بەشێکن لەو مەکینەیەی ئازارەکانی دروستکردووە. ئەوانە وەکو رووکەش ئازارەکانی گەل و مرۆڤایەتی دەلاوێننەوە، کە لە حەقیقەتدا پرسەیان بۆ ژانەکانی خۆیان گرتووەو دیل و کۆیلەی نەرجسیەت و خۆپەرستی و پارووی چەوری تایبەتین. تواناو شارەزاییان لە ئەدەبدا بووە بە پێچەو عەبای ئەو خووە خراپەو زاتە نەخۆشەیان لە بری داهێنانی مەزنترو رۆشنایی بە شەوقتر. ئەوانە کە بە داخەوە زۆریشن گەل و نیشتمان و کۆمەڵێك زاراوەی پیرۆزی دیکەیان کردووە بە قاڵدرمەو پیادا سەردەکەون بەرەو ئامانجێك بە پلەی یەکەم پەیوەندی بە خواست و خودی خۆیانەوە هەیە، نەك بە گەل و نیشتمانەوە.

ئەو سەردەمەی کە یۆنانییەکان گەیشتبوونە چڵەپۆپەی فیکر لە رووی تەکنەلۆژییەوە سەردەمی ئەسپ و کەرو حوشتر بوو، بەڵام ئێستا سەردەمی عەولەمەو فڕۆکەو ئەپۆلۆیە، کەچی نووسینەکان هەر لە چوارچێوەی بیرەکانی سوکرات و

ئیفلاتوون و هۆمیرۆس و سۆفۆکلیس و زۆری تریشدا دەخولێنەوە لەگەڵ جیاوازییەکی نسبیدا...

کێ توانیویەتی ئیزافەیەکی هەستپێکراو بخاتە سەر شەکسپیر؟؟

زاراوەی زۆری لە بابەت پۆستەرە شیعرو مینیجۆبە شیعرو برووسکە شیعرو تەنانەت مۆبایلە شیعریشم کەوتووەتە بەرچاو، بەڵام گرفتەکە لە هەڵبژاردنی ناوی مۆدێرندا نییە، بەڵکو ئەگەر نووسەر دوای تەواوبوونی بەرهەمەکەی لە خۆی بپرسێت چ ئیزافەیەکی خستووەتە سەر کەلەپووری رۆشنبیریی گشتیی بۆی دەردەکەوێت کە فەتحێکی تازەی نەکردووە...

لە سەدەی نۆزدەیەمدا رۆماننووسانی جیهان شاکاری ئەوتۆیان بەرهەمهێنا تا ئێستایش هەر لە لووتکەدان، بەڵام کە شۆڕشی پیشەسازیی ئەورووپی دەستیپێکرد، پێموایە هەرهەموو رۆژنامەو گۆڤارەکانی ئەو سەردەمەی سەرانسەری ئەورووپا بە گشتیی کۆبکەینەوە، ناگەن بە نیوەی پانتایی ئەمڕۆی میدیای کوردی. ئەوەی کە ئێستایش لە سایت و رۆژنامەو گۆڤارە کوردییەکاندا دەیخوێنمەوە یا گوێم لێ دەبێت لە بابەتی جنێودان بە یەکتری و بوختان و درۆ هەڵبەستن لە کولتووری هیچ گەلێکی دیکەی ئەم جیهانەدا نەکەوتووەتە بەر چاووگوێم.

لە کوردستانی ئەمڕۆدا ژمارەیەکی بێ ئەندازە بڵاوکراوەی جۆراوجۆر رۆژانە، هەفتانە، مانگانە... تاد هەن کە هەر هەموویان دەبێت پڕ بکرێنەوەو لە کاتی دیاریکراوی خۆیاندا بە دیداری خوێنەرانیان شادو بەختەوەر بن، مەبەستیشم لە سایتە تاکە کەسییەکان نییە کە لە ژمارە نایەن. مۆبایلیش لەولاوە بەزمێکی تری ناوەتەوەو شتی وا سەخیف تۆمارکراوە کە گاڵتە بە ژنە کوردە ئەنفالکراوەکان دەکەن. هەندێك لەو گەنجە بێ شەرمانە تەنها بۆ بەکارهێنانی دوو سێ وشەی سێکسیی قسە بە خوشك و دایکی خۆشیان دەڵێن. لە پاڵتاکی سەر ئینتەرنێتیشدا سایت و ژووری وا هەن ناوی قۆڕیان لێ ناون و هەر قسەی قۆڕیش دەکەن. بێگومان ئەمجۆرە دوکانەش ئەگەر مشتەری خۆیان نەبێت دادەخرێن.

* * *

زۆرجار لێم دەپرسن: بۆچی نانووسیت؟؟ بۆچی هیچ شیعرێکت دیار نییە خۆ تۆ جاران شیعری جوانت دەنووسی؟ راستە دەڵێن وشکبوویتەوەو هیچت پێ نەماوە؟ چما بەهرەش وەکو پیرەدار وشك هەڵدەگەڕێت؟

هەندێجار دەڵێم خەرمان بەرەکەت خۆ ژمارەی شاعیران و نووسەرانی کورد لە ژمارەی خوێنەران زۆرترە.

هەندێجار دەڵێم ئەوەی من دەمەوێت بیڵێم پێش من شێرکۆ بێکەس وتوویەتی و هیچی بۆ من نەهێشتووەتەوەو حەز بە دووبارەبوونەوە ناکەم و مەگەر ئاواز بۆ شیعرەکانی ئەو دابنێم...

جاریش هەبووە وتوومە ئەوەی کە سیی ساڵ بەر لە ئێستا لە دەمەوئێواران ئەتبینم بە سوخمەیەکی زەردەوە دا نووسیومە بەسەو ئیزافەیەکی باشترم لا نییە. زۆریش لە خۆم ناکەم کە شاعیریی بکەم بە وەزیفەیەك هەموو ژیانم بۆ پێشخستن و گەشەپێدانی تەرخان بکەم.

یان زەق و زۆپ دەڵێم کاکە گیان پیربوومەو تاقەتی شیعرنووسینم نەماوە وەك ئەوەی یاریچییەکی موتەقاعیدی فتبۆڵێن بم و لە بەر جگەرەکێشان وازم لە یاریی هێنابێت. چاکە ئەوە دەستم بە نووسینیش کردەوە، ئایا لە توانامدایە ئەوەی هەستیپێدەکەم و بیری لێدەکەمەوە بە رەوانی راستەوخۆ دەربڕم؟ ئایا عەقڵ دەگاتە ئاستی ملیارەها نهێنی و ملیارەها پرسیاری بێ وەرام؟ ئەی هەموو شاکارە ئەدەبی و هونەرییەکان تەنها بە کەناری پانتاییە غەریزیی و کۆمەڵایەتییەکاندا پیاسە ناکەن و بە شێوەی جیاوازو مەجاز هەمان پرسیار دووبارەو ملیۆنبارە ناکەنەوە؟

ئەوەتانێ ئەمڕۆ سەرم ناوەتە سەر بەهرە نەگبەتەکەی خۆم و بەم نووسینە یادی تێپەڕبوونی پەنجاو سێ ساڵ بە سەر ڕۆژی لەدایکبوونمدا دەکەمەوە. ویستم شیعرێك بنووسم، بەڵام بۆم نەهات و بەهرەکەم خۆی لێم شاردووەتەوە...

بەهرەکەم پێم دەڵێت: ئاخر من مامۆستای ماتماتیك نیم تا باسی تیۆریەکی ئەندازەیی بکەم. من باسی خۆت دەکەم و لە نێوان خۆتیشەوە باس لە مرۆڤ و کێشەکانی ژیان و مردن دەکەم. ئەوەی کە دەینووسم چی لێدەردەچێت و هەرچییەکی ناودەنێن ئارەزووی خۆتانە. با بڵێن ئەوە نووسین نییەو شەڕەپشیلەیە. با بڵێن زەنگی سەعاتی بیستوپێنج زمانی کوردی لە بیربردووەتەوەو دەستوورەکانی ڕێزمان ڕەچاو ناکات. ئینجا منیش خۆم لەو بەهرەیە دەدزمەوەو پێی دەڵێم بچۆ بە لای کاری خۆتەوە من حەوسەڵەکەی جارانم نەماوە. شیعری چی و چیرۆکی چی و ڕۆمانی چی؟

دەمەوێت ئەوە بخەمەوە کە مرۆڤ تاکو ئەمڕۆ تەنها یەك لە سەدا یا تۆزێك زیاتری توانا شاراوەکانی ناو مێشکی بەکارهێناوە کە ڕەنگە ئەگەر بەرەوپێشەوە بچێت و ژمارەکە زیاتر بێت، ئەوسا ژیان ببێتە فیلمی کارتۆن و نەوەکانی پاشەڕۆژ پێمانبێژن ئینسانە کۆنەکان زۆر بەسزمان بوون. بەوە دڵی خۆیان دەدایەوە کە شیعرو ڕۆمانیان دەنووسی. سەرتاسەری ژیانیان ئاخ و ئۆف و قسەی حەلەق و مەلەق بوو.

ئێمە ئێستا لە شەوەزەنگێکی چڕدا دەژین و تەنها دوو سێ مەتری دەوروبەری خۆمان دەبینین ئەویش بە هۆی جیهانگیریەوە ئەگینا مەودای بینینی چەند ساڵێك لەوەبەرمان لە دوو سێ سەنتیمەتر تێناپەڕی، بەڵام هەستمان بە خۆماننەکردووە. تەمەنی تەکنەلۆژیا زۆر کورتەو فرۆکەو تەلەفۆن و فاکس و مانگی دەستکردو ئینتەرنێت زۆر شتی تریش لە خانەی خەون و خەیاڵیش جێگایان نەدەبووەوە.

ئاینشتاین بەو هەموو زیرەکییەوە ئینجا دەڵێت: ئەگەر منداڵێك بەرینە ناو ژوورێکی گەورەی پڕ لە کتێب و کتێبەکانیش بە چەند زمانێکی جیاواز نووسرابن کە

منداڵەکە نایانزانێت ئاخۆ دەبێت چییان لێ تێبگات. بێجگە لە گۆڕینی شوێنی هەندێك کتێب چی پێ دەکرێت...

ئێمەیش تائێستا هەر بە قەد ئەو منداڵەمان لە ژیان هەڵکراندووەو لێی تێگەیشتووین، بەڵام بە خۆشمان نازانین و هەر یەکەو بەشتێکەوە خۆمان خەریك کردووە. ئەگەر ڕووبەڕووی پرسیارێکیش ببینەوە دەڵێین ئەی چی بکەین ئەوە سوننەتی ژیانە. دەماخە حەیاتەکەیش لە ناو سەری خۆماندا وەك وەیخڕ پاشا پاڵی لێ داوەتەوەو لەوە دەچێت کە پیاو ملیارێك دۆلار لە گیرفانی خۆیدا بێت و شەو و ڕۆژیشی بە یەکەوە گرێدابێت لە پێناوی پەنجا دۆلاردا. هەر ئەمەیشە هۆی دوواکەوتنی ئاستی بیرکردنەی مرۆڤ بە بەراوردکردنی لە گەڵ تەکنەلۆژیادا، هەرچەندە کە مرۆڤ خۆیشی تەکنەلۆژیای بەرهەم هێناوە.

بۆیە دەبینین هەموو کاتێك زمانی پارە لە زمانی فیکرو ئەدەب و هونەر بەهێزترو کاریگەرترە.

دەوڵەمەندو پارەدار ڕێزی زیاتری لێ دەگیرێت لە ڕۆشنبیرو بەهرەدار تا ئەو ڕادەیەی کە پارە ئاستی کەسایەتی مرۆڤ لە ناو کۆمەڵگەدا دیاریدەکات.

من بیرکردنەوە بە بەدیلی پارە دەزانم. تۆ بۆ خۆت هەموو تاڵەکانی ناو مۆخت تەرخان بکە بۆ پارەپەیداکردن، منیش تام و چێژ لە بیرکردنەوەو گەڕان بە شوێن ڕاستییکاندا وەردەگرم. تۆ بە جۆرێك ئاسوودەیت و منیش بە جۆرێکی دیکەو (کل حزب بما لدیهم فرحون).

ڕۆژانە بیر لەم گەردوونە بێ کۆتاییەو لە مردن و بوون و نەبوون و خوداو ڕۆح و هەزارەها نهێنی دیکە دەکەمەوە. موگناتیس و کارەبا بریتین لە وزە ئەویش بە چاو نابینرێت. بە پەرۆشەوە سۆراغی داهاتە ژیاریی وگەردوونییەکان دەکەم، بەردەوام بیر لەو هەوڵانە دەکەمەوە کە مرۆڤ خۆی داونی بۆ قڕکردنی مرۆڤ. بۆ نموونە جینۆسایدکردنی جووەکان و ئەرمەنەکان و کوردەکان... بیر لە سەربڕاوەکانی عێراق

دەکەمەوە. بیر لەوانە دەکەمەوە چۆن دەست و قاچیان دەبەستن و چاوەکانیان هەڵدەکۆڵن. بیر لەوانەیش دەکەمەوە کە خۆیان دەتەقێننەوە. بە راستی دڵێکی دەوێت پیاو بتوانێت خۆی بتەقێنێتەوە لە پێناوی هەرچی مەبەستێکدا بێت...

ئەوە چ ژەهرێکە دەیرێژنە ناو مێشکەوەو سڕی دەکەن و باوەڕێکی وای لا دروست دەکەن دەمودەست لەگەڵ گیاندەرچوونی خۆکوژەکەدا لە بەهەشتدا چاو هەڵدێنێت و پۆل پۆل پەری ناسك و نازدار ئەڵقەی سەمای لە دەورا دەبەستن و خواردنی خۆش و شەرابی خۆشی دەدەنێ. ئەی دەبێت کامە خودا بێت ئەوجۆرە کردەوانە بە جیهاد لە قەڵەم بدات؟ ئەگەر بەهەشت جێگای ئەوانە بێت من لە ئێستاوە بڕیاری خۆم داوە با هەتا هەتایە بسووتێم و دۆزەخ هەڵدەبژێرم.

تەنانەت بیر لە مەئوودەکانی سەردەمی جاهیلییەو ئێستایش دەکەمەوە. بەشبەحاڵی خۆم وێنەیەکی بچووك کراوی بوون و نەبوونم لا دروست بووەو تەنانەت بیر لە سیاسەتیش دەکەمەوە کە بۆچی لە ولاتانی جیهاندا یاریی بە تۆپی پێ دەکرێت، بەڵام لە عێراقی حامۆرابیدا بەکەللەی سەری مرۆڤ گۆڵ دەکرێت... ئا، بەڵێ، بیر لە مێروولەیش دەکەمەوەو زۆرجار بە دیار شارە مێروولەوە راوەستاوم و سەرنجم داون و لێیان ورد بوومەتەوە. چش لەوەی کە دەڵێن شێت بووە با بۆ خۆیان هەر بڵێن.

ئەوەی کە نیگەرانی کردووم و زۆرجار بۆم بووەتە هۆی ناڕەحەتی و ژانەسەرو دەردی دیکە ئەوەیە کە زۆر زوو بەرامبەرەکەم دەخوێنمەوەو خێرا تێدەگەم لەوەی بۆچی ئاوەها دەپەیڤێت و لەم خورشیدو خاوەرەدا نیازی چییە. دەزانم کەر لە کوێ کەوتووەو کوندە لە کوێ دڕاوە. دەزانم کە درۆزن و ئاینوئۆینکەرو دزو فێڵبازو بوختانچی و مەکربازو دەیان بازو چیتر رووبەرەکەیان داگیرکردووەو مەگەر بە نوێژی نیوەڕۆ چراکەی دیۆجینۆس بە دەستەوە بگریت و بۆ مرۆڤێکی راست بگەڕێی. ئەمەش حەساسیەت و دوورەپەرێزیی و گۆشەگیرییان لا دروستکردووم و ناهەقیشم نییە. کە سوور دەزانم بەرامبەرەکەم ناڕاستەو ناچاریشم دەکات گوێ بگرم و باوەڕی پێ بکەم ویژدانم ئازارم دەدات. هەروەها کە خۆشم قسەیەکی هەڵە بکەم زوو زوو پەشیمان دەبمەوەو تا ماوەیەکیش هەر بیری لێ

دەکەمەوە بۆچی ئەو قسەیەم کرد. ئەدی نەیانگوتووە ئەگەر قسەکردن زیو بێت، ئەوا بێدەنگیی زێڕە.

یەکێك لە شەوە خۆشەکانم ئەو شەوانەیە کە تاریکە شەوەو هەزارەها ئەستێرە بە ئاسمانەوە دەدرەوشێنەوە. منیش بە نەغمەیەکی خەمگینەوە لە بەر خۆمەوە لاسایی ماملێ دەکەمەوەو شیعرەکەی هەژاری موکریانی دەڵێمەوە:

شەوە دونیا وەکو زوڵفت سیاپۆش
وەرە با دەردە دڵ بکرێن فەرامۆش
دەستم بەستۆکە با بتگرمە باوەش
ئەگەر مردم لە خۆشیان چاوی تۆ خۆش

شەوە ئەستێرە بە زریوەن لە سەرمان
لە مانگی رووت هەناسەم بۆتە خەرمان
تکەی ئاونگی کوڵمت تەڕ دەکا لێو
گەزۆ باری لە گەرمان و لە شەرمان

با تۆزێ قووڵتر بیر لە مرۆڤ بکەینەوە... هەمووی سیی هەزار ساڵێکە مرۆڤی هۆشیار پەیدابووەو دووسەد هەزار ساڵیش بەسەر پەیدابوونی مرۆڤی نیاندرتاڵدا تێپەڕیوە. مێژووی مرۆڤی دوو پێ بۆ ملیۆن و نیوێك ساڵ دەگەڕێتەوە، چونکە بەر لەوە هێشتا رانەهاتبوو بە دوو پێ بڕوات. مێژووی دیناسۆرەکان بۆ سەدو پەنجا ملیۆن ساڵ

دەگەڕێتەوەو مێژووی هەندێك بوونەوەری تریش بۆ شەشسەد ملیۆن ساڵ، واتە هەر لە بنەڕەتەوە زەوی تایبەت نەبووە بە ئینسانەوە. دینەکانیش روونکردنەوەی مەنتیقیمان نادەنێ و لە بری ئەوە باس لە حەزرەتی ئادەم دەکەن کە باوەگەورەی ئێمەیەو مرۆڤێکی تەواو ئاقڵ و تێگەیشتوو بووە. هەر لە پەراسوویەکی ئادەمیش خودا حەوای دروستکردووە، بەڵام مافی ئەوەمان پێ نادەن (واتە ئایینە ئاسمانییەکان) بپرسین چۆن و بۆچی؟ تەنها رێگاو چارەسەری دینیی ئەوەیە بەبێ تەفسیرو لێکدانەوە باوەڕ بهێنیت کە بە کون فەیەکوونێك خوڵقاندوویەتی و هیچ موناقەشەیەك هەڵناگرێت. لە کاتێکدا ئینسان مافی دەربڕینی زۆر پرسیاری لێ حەرام و قەدەغە کراوە قورئان خۆی رێگای بۆ پرسیارکردن خۆشکردووە، بۆ نموونە حەزرەتی ئیبراهیم تکای لە خودا کردووە نیشانی بدات چۆن مردوو زیندوو دەکاتەوە، خوداش پێیدەڵێت بۆچی باوەڕت بەوە نییە؟ دەڵێت با بەڵام بۆ ئەوەی دڵنیابم. کەواتە دڵنیایی یەکێکە لەو مافانەی کە قورئانیش دانی پیادا ناوە، کەچی زۆر پرسیارو قووڵبوونەوەو شیکردنەوە تا ئێستاش دەکەوێتە خانەی حەرامەکانەوە. زانست و دین هەر یەکە تەفسیری تایبەتی خۆیان بۆ رەچەڵەکی ئینسان هەیە، کە نەك هەر جیاوازن، بەڵکو بە هیچ جۆرێك بە یەکدی ناگەن. کەواتە دەبێت تۆ یەکێکیان هەڵبژێریت، یان ئایین یان زانست. ئەگەر ئایین هەڵدەبژێریت ئەوە دایە حەوا لە پەراسووی ئادەمەوە پەیدا بووە یان یەسوع کوڕی خوایە، زانستیش شتێکی دیکەمان پێدەڵێت. هەرگیز ناتوانی هەردووکیان واتە ئایین و زانست لە یەك کاتدا بە راست بزانیت. لە قورئاندا هاتووە (وفوق کل ڤی علم علیم) یان (هو الۆل والآخر والڤاهر والباگن وهو بکل شیئ علیم). زانستیش باس لە وزەو توانا لە دوانەهاتووەکانی مێشك دەکات. ئایا بەم حیسابە ئەگەر ئینسان سەد لە سەدای وزەو تواناکانی بەکار بهێنێت کە هەرگیز ناتوانێت ناگاتە ئاستی ئەو هێزە موتڵەقەی کە تەنها خودا خۆی هەیەتی (ونفخت فیە من روحی). ئەی بۆچی خودا دەفەرموێت (إنما یخشی اللە عبادە العلماو).

باسی ئەم سیی هەزار ساڵەی تەمەنی هۆشیاریی مرۆڤ ناکەم، بەڵکو گرفت لە خووە شەڕانییەکەی ئینساندایە کە یەکەمین کوڕی ئادەم براکەی خۆی کوشتووەو ئەو لایەنە دڕندانەیەی بنیادەم تا ئێستاش بەردەوامە. هەر لەم سەد ساڵەی رابردوودا چەندین ملیۆن مرۆڤ هەر بە دەستی مرۆڤ خۆی کوژراون؟

بۆچی؟؟ ئاخۆ رۆژێك دێت کە ئینسان واز لە شەڕوتوندوتیژیی بهێنێت یان خودا بە جۆرێك خوڵقاندوویەتی شەڕو توندوتیژیی بەشێکی دانەبڕاو بێت لە پێکهاتە سەرەکییەکانی ئینسان کە لە یەکەمین وەچەی مرۆڤایەتییەوە دەستیپێکردووەو تا دوا وەچەش درێژەی دەبێت.

خۆ زەوی جێگەی هەموومانی تێدا دەبێتەوە نەك تەنها ئادەم و حەوا. خێرو بەرەکەتەکەیشی بەشی هەموومان دەکات، وەلێ تەنها لە دوو جەنگە جیهانییەکەدا دەوروبەری شەست ملیۆن کەس کوژراون. ژمارەکە کەم نییە، شەست ملیۆنە لای کەمیی.

بێجگە لە دەیان جەنگی ئیقلیمی تریش کە جەنگ خۆی لە خۆید اسیفەتی دڕندەیەو گەورەترین دەبەنگی و گێلی و کاڵفامیە. ئەگینا هیچ بەهانەیەك ناگاتە ئەو ئاستەی کوشتن ئەنجامی باشی لێ بکەوێتەوە. بە هەزاران ئاڵتەرناتیڤی تر هەن.

ئەوەی ئەمڕۆ خۆی دەتەقێنێتەوە ئەگەر چەکی ئەتۆمی شك بەرێت بە بێ هیچ سڵەمینەوەیەك لە ماوەی چاوترووکانێکدا هەموو جیهان دەکات بە خۆڵەمێش... ئێستایشی لە گەڵدابێت کێ دەتوانێت گەرەنتی ئەوە بدات کە جەنگی سێیەمی جیهانیی بەرپا نابێت و چەکی ئەتۆمی تیادا بەکارناهێنرێت. ئەی کێ دەیزانی کە داگیرکردنی کوێت لە لایەن سەدامەوە دەبێتە هۆی سەرخواردن و تەفرو تونابوونی. ئایا ئەگەر لەوە دڵنیابووایە پاشەڕۆژی بە سێدارە کۆتایی دێت عێراق و هەموو دەوروبەرەکەی نەدەکردە خۆراکی مووشەکی کیمیایی؟

دەڵێن ئەوە سیاسەت و زیرەکیی ئەمریکاو حوکمی مێژووە کە ئاکامەکان دیاریدەکەن. ئاخر لای خۆمان ناشوکری نەبێت سیاسەت وەکو زانست و مەنیق و

هونەری بەکارهێنان بوونی نییەو بەرژەوەندیی بە سەر هەموو پرەنسیبەکانی تردا زاڵبووە.

شێرزاد حەسەن راست دەکات کە دەڵێت: سیاسەت لە کوردستان بوو بە - بزنس - ، بوو بە دوکان و بازاڕ. بوو بە قازانج و بردنەوە، بوو بە قومار.

نەو من هەرگیز فریا ناکەوم و رەنگە وەك دەیان جاری تر لەم نووسینەیش پاشگەز ببمەوەو بڵاوی نەکەمەوەو بیدڕێنم، چونکە چاك دەزانم هیچ شتێکی تازەم نەوتووەو تەنها رەزای خۆم قورس دەکەم. ئەوە چارەنووسیم بوو کە نووسین و خوێندنەوە بۆم بوون بە مایەی نەگبەتی و کوێرەوەریی. ئەگەر بە شتێکی ترەوە خەریك بوومایە ئێستا پێناسەیەکی ترم بۆ ژیان دەبوو...

من لە مێژوونووسێکی تەنگەتاو دەچم تەنیا یەك هەفتەی لە ژیاندا مابێت و داوای لێبکرێت بەو هەفتەیە وردو درشتی مێژووی سەد ساڵی هەموو ئەوروپا بنووسێت و بە سەر هیچ رووداوێکدا باز نەدات.

زەوییەکەی ئێمە لە چاو عاجباتییەکانی گەردوونەوە تازە بە تازە دوێنێ پێری دروست بووە، چونکە ملیارەها تۆپی خڕو سێگۆشەیی و چوارگۆشەیی و هەزار گۆشەیی تر هەن کە ملیۆنەها ساڵی تیشکیی لە زەوییەوە دوورن و تیژیی تیشکیش تەنیا سێسەد هەزار کیلۆمەترە لە یەك چرکەدا. ئەستێرەی وا هەیە هەزاران ساڵە فەوتاوەو لەناوچووە، بەڵام هێشتا تیشکەکەی هەر بە رێگاوەیەو نەگەیشتووەتە سەر زەوی.

مرۆڤ هەرچەندە زیرەك و هۆشیار بێت هێشتا سروشت بە هێزترە. کێ دەزانێت، رەنگە ئەستێرەیەکی زل و زەبەللاح و ئەحمەق کە دەیان جار لە زەوییەکەی ئێمە گەورەتر بێت رۆژێك پارسەنگی تێکچێت و لە ئاسمانی دوورەوە بەربێتە خوارەوەو حەزرەتی ئیسرافیل فوو لە زوڕناکەی بکات.

کێ دەتوانێت بەرەنگاری بوومەلەرزەو بورکان و لافاوە هارو هاجەکان ببێتەوە، ئەی دەردو بەڵا خۆ تا ئێستا زانستی سەردەم هیچ چارەسەرێکی شیاوی بۆ نەخۆشییەکی ساکاری وەکو هەڵامەت نەدۆزیوەتەوە سەرەڕای دەرکەوتن و پەیدابوونی نەخۆشیی کوشندەی نوێ.

ئەی ئەگەر بە بارەکەی تردا بیر بکەینەوە چۆنی لێك بدەینەوە؟؟ مەبەستم ئەوەیە ئەگەر رۆژێك وزەی زیاتری ناو مێشکی بەکارهێنرا ئەوسا چی دەقەومێت و شارستانییەت و گلۆبالیزم چییان بە سەر دێت؟ ئەی زمان؟ دەبێت پاشەڕۆژی زمان بە چی بگات؟ رەنگە ئەوسا بە ئاسانی هەرکەسێك پلەی شەخسیەت و رەوشت و ئاستی زانیاری بە ناوچەوانییەوە بنووسرێت وەکو ئامێری خۆکێشان کە بە گوێرەی ئەو زانیارییانە هەر کەسێك شوێن و جێگەی شیاوی خۆی لە پلەوپایەدا بدرێتێ و ئەوسا بواری هیچ فڕو فێڵێك نەمێنێت. گرنگ ئەوەیە ئێمە نە لەو سەردەمەدا دەژین و نە فریای دەکەوین. ئەگەر ئەنجامی گەشەکردن و پێشکەوتن بەم بارە پۆزەتیڤەدا نەکەوێتەوە، واتە گۆڕانی گەوهەری لە کەسایەتی ئینسان و سیستمی کۆمەڵایەتیدا ئەوە هیچ گومان لەوە ناکەم کە جەنگی نەوەویی گرەوەکە دەباتەوەو قڕ دەخاتە هەموو جیهانەوەو دووبارە لە سەرەتاوە بەرەو بیگ بانگێکی تر.

خەریکە باسەکان بە زەقی تێکەڵاو دەبن، چونکە تەنیا سەرەداوەکانم خستووەتەڕوو، شیکردنەوەو قووڵکردنەوەی بۆ خۆتان جێدەهێڵم لە کاتێکدا وا هێدی هێدیش گوێم بۆ ئاوازە سیحراوییەکەی زەنگی سەعاتی بیستوپێنج شل و خاو کردووەتەوە. دەزانم ئەوەی کە نووسیومە تۆسقاڵێك لە کێشە گەورەکان ناگۆڕێت.

لەسەرەتادا ویستم شیعرێك بنووسم. شیعریش عینادە کە نەهات نایەت. نابێت بە زۆر یەخەی بگریت ئەگینا تەریقت دەکاتەوە. بەهەرحاڵ، وا بەم دارستانە چڕو قەرەباڵغە کۆتاییهات. رەنگە حەزم لە نووسین بووبێت و لێرەدا کورتە پشوویەکم دابێت. رەنگە نامەیەکی زۆر زۆر تایبەتی بێت بۆ خۆشەویست و ئازیزێکی خۆم تا بیخەمەوە یادی کە: ـ

سەلام محەمەد ناوێك هەبوو لە ٢١ی ٧ی ١٩٥٤دا لە شاری كەركووكدا هاتە دنیاوەو ئەویش بۆ بەدبەختی وەكو گلگامش كەوتە سۆراغی گژو گیای ئەبەدییەت و لەم پێناوەدا بۆ دوورگەكانی واق واق سەری خۆی هەڵگرت تا لە....ی...... ی...... دا بە نامرادی ماڵئاوایی لێ كردین و سەفەری كرد بۆ شاری مۆسیقارە سپییەكان.

سوێد

٢١/٧/٢٠٠٧ - ٢١/٧/٢٠٠٩

برام كاك سەلام

ڕێزو سڵاوی گەرمم...

لەم ڕۆژانەداو لە دواژمارەی گۆڤاری هەناردا دیدارێكی دوورو درێژو تێروتەسەلی تۆم خوێندەوە، بەڕاستی كەمجار دیداری وا خۆشم لەنێو ئەو پاشاگەردانی و زۆرو بۆرییەی ئەمڕۆی بڵاوكراوەو بازاڕی بەناو (فەرهەنگ)ی كوردییەدا بەرچاو كەوتووە.

ئەوەی بە لای منەوە جوان بوو و جێی دەستخۆشییە لە تۆ، ئەو ڕاستگۆیی و ڕاشكاوییەیە، كە لە قسەكانتدا هاتوون و هەموو شتەكانت توێكڵ گرتوونەوەو پاك و خاوێن و سپی، داوتنە دەست خوێنەرەوە.

بە بڕوای من ڕاستگۆیی لە قسەكردن و گوتارو نووسین و ڕادەربڕیندا، گرنگترین شتێكە، كە گەرەكە، ئاخێوەر، نووسەر، یا هەر كەسێكی دیكە، بە تایبەت ئەوەی خودان پەیامێكەو گەیاندنی پەیامەكەی بە ئەركێكی سەرشانی خۆی دەزانێت، بیپارێزێ و هەرگیز بۆ یەك چاوترووكانیش لەبیری نەكات. ئەوەیشی پێچەوانەكەیەتی، ئیدی هەرچی بڵێت و بكات، جێی گومانەو نیازپاكیشی نیشانەی پرسیاری دەكەوێتە سەر.

من بۆ خۆم حەز بەخوێندنەوەی ئەزموونی كەسیەتی و بیرەوەریی و دیدارو ئەو جۆرە نووسینانە دەكەم، كە زۆرتر بەلای كراوەیی و (عەفەوییەت) و (تیلقائییەت)و ئەوانەدا دەڕۆن و پێموایە لەو جۆرە قسانەدا مرۆڤ خۆی بە خەڵك و خوێنەر دەداتە ناسین، چەندە ڕاستگۆ بێت، هێندە خوێنەرو گوێگرو بینەر، هۆگری دەبن و قسەكانی كاریگەرییان دەبێت.

دیدارێكی خۆش، ساڵانێك پێش ئێستا لە حەفتەنامەی (میدیا)دا خوێندمەوە، هی (جەوهەر ئاغای سوورچی) بوو، كە باسی لە پێوەندی خۆی وەك ڕاوێژكارو سەرۆك جاشێك بە حكومەتی بەعسەوە دەكرد، بە ڕاستی هێندە ئاشكراو كراوەو ڕاست و ڕەوان و بێ گرێوگۆڵ قسەكانی كردبوو، كە هەرگیز لە یادم ناچنەوە. بەڵێ بەخوێندنەوەی دیدارو یادەوەریی مەزنگەلێكی وەك (ئێدوارد سەعید)و هی دیكەی وەك وی، مرۆڤ بەهرەمەند دەبێت و شتگەلێكی زۆر فێر دەبێت و خەرمانی زانیارییەكانی پتر كەڵەكە دەبن و پتر بەناخی خۆیدا ڕۆدەچێ و شتەكان وردترو ڕوونتر دەبینێ، لێ زۆر جاران ئەوانەی، كە گرێوگۆتاڵی ژیانی نوێ و ئایدیۆلۆژیا و فەلسەفەو جیهانگەری، چ كاریگەرییەكی لە سەریان نەبووەو سافیلكانەو هەڕەمەكیانە دەهەزرێن و دەپەیڤن، فێنكاییەكی تایبەت، چێژێكی تایبەت، بە مێشكی ئێمەی خوێنەر دەبەخشن.

چەند شتێکی زۆر جوان، کە لە دیدارەکەتدا هاتوون و تۆ باست لێوە کردوون، سەرباری شیعرو کەرکوك و بزاڤی ئەدەبی سەردەمی ١٩٧٠کان و کۆمەڵێك شتی دی، کە بۆ خۆیان بەشێکی گرنگی مێژووی فەرهەنگی ئەو وڵاتەی خۆمانن، باسکردنی کێشەی خواردنەوەو سووتاندنی ماڵەکەی خۆت و ئەو پێوەندە نائاساییەت بە دەسگای پاراستن و ئەو کارەی پێیان راسپاردبووی و ئەنجامەکەیشی، بە دیوە عێراقییە حکومەتییەکەیدا. بوون، واتە: کۆمەڵێك زانیاری لەمەڕ کۆمەڵێك وردەکاریی و وردەواڵەی ژیانی کەسەکی خۆتەوە، کە پێوەندییان بە دەوروبەرو ژینگەی ئەودەمی وڵاتیشەوە هەن. من ناچمە نێو وردەکاریی باشی و خراپی و هەڵەو راستیی ئەو کارانەت و باس لەو لایەنانەیان ناکەم، تەنیا باس لەدرکاندنی ئەو باسانە دەکەم لەلایەن خۆتەوە. من ئەوە بەبوێریی و راستگۆیی دادەنێم و پێموایە کەم کەس ئاوها دەتوانێت، ددان بەهەڵەو چەوتی و پاشخانێکی تەماویی و شاراوەی خۆیدا بنێ و راستییەکان ریکوڕەوان و بێ پێچوپەنا بدرکێنێ. پێموایە کارێکی گەلێك چاکتکردووەو خوا بکات ئەمەی تۆ ببێتە پێشەنگ بۆ خەڵکانی دیکەش، بەتایبەت بۆ سیاسەتکاران و تێڵابەدەست و دەسەڵاتدارانی کورد، کە بەشێکی زۆری ناهەمواری و نەهامەتیی و سیاچارەیی و بەدبەختی خەڵکی کورد، لە کاری ژێربەژێریی و شاردنەوەی راستییەکانەوە لە لایەن ئەوانەوە سەرچاوە دەگرێ.

ئەگەر بێتەوە بیرت، من باشم دێتەوە بیر، نیوەڕوانێکی گەرمی کەرکوك، فازیل جاف و من، لە باڕ (مەیخانە)ی (حەموورابی)، کە لە سەر جادەی جەمهووری، لەسەرووی شوکر نەججاڕو لە تەنیشت سینەمای سەلاحەدینەوە بوو دانیشتبووین و دەمانخواردەوە، ئێمە بیرەی ساردمان دەخواردەوەو لەپڕ تۆ خۆت بە ژووردا کردو لای ئێمە دانیشتی، پێکەوە دانیشتین. یەکێك لەو کوڕانەی، کە لە باڕەکەدا کاری دەکرد، ناوی داوود بوو و لە مەسیحییەکانی کەرکوك بوو و تاڕادەیەك برادەرم بوو، وەك نەریت و ئوسووڵی لای خۆمان بانگمکرد، کە شتێکیش بۆ تۆ بهێنێت، تۆ داوای چارەکێك ویسکیت کرد. ئیدی نزیکەی دوو سێ سەعاتێکمان لەوێ بەقسەو باسەوە بەسەر بردو

دواتر هەڵسایین. ئێمە چووین بۆ چایخانەی بابیل، کە من هەموو رۆژێك لەگەڵ چەند هاوڕێیەکمدا لێی دادەنیشتین و تۆیش بە لایەکی دیکەدا رۆیشتی.

چایخانەی بابیل، کە لە نێوان کتێبفرۆشی (ئاسۆ)و ئۆرۆزدی باکی ئەوساو بەرانبەر چایخانە یا کازینۆی نەسر(نصر) بوو، جێی دانیشتنی رۆژانەی ئێمە چەند هاوڕێیەك بوو و هەموو عەسرانێك لەوێ کۆدەبووینەوە. ئەگەر یەك دانەمان دیار نەبووایە، ئیدی دەبووە جێی پرسیارو نیگەرانی. ئێمە، ئەوانەی لەوێ کۆ دەبووینەوە، سەرباز، کارمەند، کارگەر، بێکار، خوێندکار، مامۆستاو هەموو جۆرێك بووین و لە هەموو ئاشێکمان دەکردو هەموو شتێکمان دەگوت و رەخنەمان لە هەموو شتێك دەگرت. تا رادەیەك رۆژانەش دەچوومە کتێبفرۆشیی ئاسۆ، کە هەموو ئێمە سەردانیمان دەکرد. کتێبفرۆشیی ئاسۆ، کە بۆ تۆ و بۆ من و بۆ زۆریی دیکەش، بۆ خۆی باسێکەو زۆری دەوێ.

من زۆرجاریش دەچووم بۆ لای لەتیف هەڵمەتی کۆنە هاوپۆلم، کە ئەوەدەمی فرۆشگەیەکی بچکۆلانەی لە سەرووی ئەو دەوروبەرەی باسی دەکەم، کردبووەوەو لەوێ گۆزەی دەفرۆشت. شاعیرو گۆزەفرۆشتن! تا رادەیەك کۆنتراستێکی سەیرە، بەڵام بۆ نا، ئەی چی کردبا! بە بڕوای من ئەو گۆزەفرۆشتنەی هەڵمەت، بەشێك بوو لە سەرەڕۆیی یا هەر درێژەپێدانێکی یاخیبوونەکەی بوو.

ئێستاش دەڵێی دوێنێیە (دەمەو ئێواران دەتبینم بە سوخمەیەکی زەردەوە) کەتم دێتەوە یادو نەك تەنێ من، بەڵکە زۆرینەی ئەوەی خوێندبوویەوە، گەلێکیان بە لاوە جوان بوو و گەلێکیش بوێرانە بوو، کەرکوك لەو سەردەمەداو بەو جۆرە باس بکەیت.

کەرکوك چ ئەودەم و چ ئێستا بۆ ئێمە، خەونێکی خۆش، عیشقێکی بێ بڕانەوە، مۆسیقایەکی پڕ جۆش و ئارامبەخش بوو. من بۆ خۆم سالآنی ژیانی کەرکوکم، بە خۆشترین سالآنی ژیانم دەزانم و هەرگیز هیچ سەردەمێکی ژیانم لەو سەردەمە پێ خۆشتر نەبووە. ئەو سالآنە بۆ من، بێجگە لە پراکتیزەکردنی ژیان، بە لایەنە کردەییەکەیدا نەك تەنێ لایەنە تیۆرییەکەی و سەربازی و دەسپێکردنی کار،

خوێندنگەیەك بوون، دەیان وانەی پڕبایەخیان تێدا فێربووم، تێکەڵاوییەکی زۆرو پێوەندێکی توندوتۆڵم لەگەڵ دەیان دۆست و هاوڕێی نێزیکدا دروستکرد، ئەزموونێکی بەرین و فراوانی هەڵسوکەوت (بەکردەوە) لەگەڵ فەرهەنگی جیاواز، خەڵکی جیاواز، بیروباوەڕی جیاواز، نەتەوەی جیاواز، ئایین و ئایینزای جیاوازدا فێربووم. ئەو ساڵانەی کەرکوك، ساڵانی ئەڤینداری و چڕبوونەوەی بیروباوەڕی چەپ و شۆڕشگێڕانەم بوون، کە هەمیشە دوو قۆڵیی، دەست لە ملانی یەکدی بوون و جویێ نەدەبوونەوە. ساڵانێك بوون خوێندنەوەکانم بۆ رووداوەکان و دیدم بۆ بوون و دەوروبەر، بەرەبەرە جێگیر دەبوون و رێچکەی خۆیان دەدۆزییەوە. هەر لەو دەمەشدا بوو، من بە چاوی خۆم، لەتوپەتکردنی لەشولاری کەرکوکم دەدی، رۆژێك قامکێکی و رۆژێك دەستێکی و رۆژێك لاقێکیان دەقرتاندو لێدەکردەوەو رۆژێکیش نێوقەدیان دەبڕییەوە. بەعساندن و عەرەباندن و داگیرکردنی خاك و وەدەرنانی خەڵکی کوردم دەدی و دەمدی چۆن هەوڵی تاساندن و گیانکێشانی کەرکوك دەدەن، ئەوانە مۆتەکەیەك بوون بۆ ئێمە، لێ کەرکوکی هەمیشە گڕ، خۆی بەدەستەوە نەدەداو کەرکوك بەرخۆدانی دەکرد. کەرکوکی بێشەی شۆڕشگێڕان، ئاگرێکی زیندووبوو و بەوان خامۆش نەدەبووەوە. ئەودەم گەنج بووین و دڵی ئێمەش بەشێکی ئەو رۆحە زیندووەو ئەو ئاگرە زیندووەی کەرکوکی لەنێو خۆیدا هەڵگرتبوو و حەشاردابوو و بۆ هەمیشە، وەك رازێك، وەك نهێنییەکی پیرۆز، پاراستی و دەیپارێزێ و هەر دەیپارێزێ، تا ئەو رۆژەی سەرلەنوێ شین دەبینەوەو دەبینەوە منداڵە چەقاوەسووەکانی تەپەی مەلا عەبدوڵڵا و ئیمام قاسم و بەرتەکیە و ئەحمەد ئاغاو حەسیرەکەو زێوێ و رەحیماواو شۆڕیجەو هەموو کووچەو کۆڵانەکانی ئەو شارە، باوەگوڕگوڕو هەموو کەرکوك. ئەو رۆژانەم، هەمیشە، وەك پاییزەخەونێك یا شەستەبارانێکی بەهار دێنەوە یادو تەزێکی خۆشی و فێنکاییەك بەهەست و مێشکمدا تێدەپەڕێ. مەولانا جەلالوددینی رۆمی دەڵێ:

بشنو از نی چون حکایت میکند
از جداییها شکایت میکند

ئێمەش مانەندی ئەو نەیەی مەولانا باسی لێوە دەکات، هەمیشەو تا ئەو رۆژەی لەژیانداین، بەو جودابوونەوەیەی کەرکوکەوە دەتلێینەوەو خۆدەخۆێنەوەو دەناڵێنین و کەسیش، بێجگە لەخۆمان (کەرکوکییان)، لەو دەردەمان تێناگات. عەرەباندن و داگیرکردن و وەدرنان و کۆچپێکردن و ئەنفال و گوندڕووخاندن و تاڵانکردن و زەوتکردنی هەموو شتێك، هەموو ئەوانەو گەلێکی دیکەش، داخگەلێکی گەرمن، پشکۆیەکن، بە مێشك و بیرگەو دەروون و بوونی هەموو ئێمەی کەرکوکیاندا چزێنراون و هەمیشەو تا ماوین بۆکڕووزی دێت و تەنێ خۆمانین هەستی پێ دەکەین.

ئێمە، تۆ و من و هەموو ئەو کەرکوکیانەی ئەودەم، کۆمەڵێك یاخی بووین و هەر هەموو شەیدای ئازادی بووین و خاوەنی کۆمەڵێك خەون بووین. ئێستاش ئەو خەونانە هەوێنی ژیان و بەردەوامیمانن، تۆیش، کە تۆوێکی ئەو ژینگەیەیت و بە هەموو خەمەکان ئاشنایت، لەو بڕوایەدا نیت؟

جارێکی دی دەستخۆشیت لێ دەکەم و هیوام بەختەوەری و کەیفسازی و لەشساغبیتە.

ئەگەر ئەدرێسی پۆستیی خۆتم بۆ بنێریت، کتێبێکی شیعریی هاوڕێیەکی خۆشەویستی خۆم (تەیب جەبار)ت بۆ دەنێرم.

هەمیشە سەرکەوتوو بیت.

ئەمجەد شاکەلی

٢٠٠٩/٣/١٩

*ئەم نامەیە لە گۆڤاری (هەنار)ی ژمارە ٤١ی یۆنیۆی ٢٠٠٩ی ساڵی چوارەم، لە لاپەڕەی ١٠٢-١٠٧دا، بڵاوکراوەتەوە.

دەمەو ئێواران ئەتبینم بە سوخمەیەکی زەردەوە

سەباح رەنجدەر

شمشاڵ دێرین و هاوچەرخە، بە جارێك بیستنی شمشاڵی (قالە مەڕە) هەستی بیستن تەواو ناکرێتەوەو ئامادەو پاراو نابێت، ئەگەر شیعریش لە گیانێکی دامەزراو و گەرمدا ئەفسوونی بوونی خۆی پێکهێنابێت و گیانێکی گەرمیش بە وەرگر بدات، خۆی دەسەپێنێت و دەبێتە پرۆژەی خوێندنەوەی تەمەن، لەمجۆرە خوێندنەوەیەشدا سەرچاوەکانی (چێژ)و (هەست)و (سۆز) بە یەك دەگەنەوە، هەریەکەشیان دووبارە دەبنەوە هێزێکی سەربەخۆو کاریگەر بۆ تەکان و جووڵانی ئارەزوو.

هەموو شتەکان لە یەك شت کۆناکاتەوە، چێژو هەست لە (سۆز)دا کۆناکاتەوە، هەست و سۆز لە (چێژ)دا بەرامبەرو هاوسەنگ ناکات، یان چێژو سۆز لە (هەست)دا رووبەڕوو ناکاتەوە، هەر یەکەیان وەك بوون و توخم و رەگەزی سەربەخۆ دەجووڵێنێت و لە شێوەی یەکەیەکی کاریگەر شوێنیان لە جەستەی شیعردا دەداتێ، بەڵام هەرسێ توخمەکە بە یەکەوە دەخاتە نێوان دوو کەوانەوە، رەهەندو پانتاییەك لە نێوانی خودی هۆشیاریی و توخمەکان دەهێڵێتەوە، بە بایەخترین شتێك، کە بە ویستەوە کاری لەسەر کردووە، هێشتنەوەی ئەو رەهەندو پانتاییەیە، واتە ئەو رەهەندو پانتاییە بنەمای جووڵان و ناوەندو سەرچاوەی، راستەقینەیەتی.

رەنگە من بۆ خۆم لە ماوەی جیاجیادا چەندجارێك گەڕابمەوە سەر ئەم کتێبە شیعرییە، ئەو بەردەوام خوێندنەوەیە بۆ کەڵکوەرگرتن نییە لە شێوازو زمان و مانای وشەو رستەکان، بگرە بۆ بەهێزکردن و پاراوبوونی گیانە، کاری شیعرییەت بە گشتکردنی بوونەکان و پاراوکردنی گیانە لە خڵت و پیسییەکانی زەمین، نهێنی ئەوە چییە شیعر بەرەو ئەو کاریگەرییە چووە، لێیەوە بە دوای چێژەکانی ژیاندا بچین، چێژیش بەسەربەخۆیی خۆی بهێڵێتەوە، لەم سەربەخۆییبوونەدا چێژ دەتوانێت و بۆی هەیە وەك جۆرێك لە دەق شێوەی زەینی وەربگرێت.

ئەم شاعیرە لە ئاستێکدا کاری شیعری خۆی کردووە، کە نەوە یەك لە دوای یەکەکانی شیعری کوردی جۆرە گۆڕان و نوێبوونەوەیەك پەیدا دەکەن و لەگەڵ خۆیاندا دەیهێنن و بە کۆ کار لە شێوەو زمانێك دەکەن، ئەمیش بەم ئاراستە لەسەرخۆیەدا هاتووە لەگەڵ دەنگی کۆدا بەشداری لە گۆڕان و نوێبوونەوەدا کردووە، کەواتە (بەشدارە) لە گۆڕان و نوێبوونەوە، بەڵام (وەرچەرخێنەر) نییە، گۆڕان و نوێبوونەوەیەکی تاکەکەسی ئەنجام نەداوە بۆ ماوەیەکی نادیار کاریگەریی جێ بهێڵێت، وەك دەرکەوتنێکی جیاوازو پڕ سرووش بمێنێتەوەو قەوارەیەك بۆ خۆی وەربگرێت.

(دەمەو ئێواران ئەتبینم بە سوخمەیەکی زەردەوە) ناو و نیشانی کتێبێکی شیعریی (سەلام محەمەد)ە، ساڵی ١٩٨٨ لە دوو توێی (١٤٩) لاپەڕەدا لە چاپخانەی (حسام) لە بەغدا چاپکراوە، ئەم شیعرانەی تێدایە: (لە دایك بوون، درۆی ئاوارە، بەیانی دێم ماچت دەکەم، دەمەو ئێواران ئەتبینم بە سوخمەیەکی زەردەوە، ئاسۆی خۆرنشین، توانەوە، شەوانی تەنیایی، بارانی

رەنگاو رەنگ، داری زەنگیانە، هاوین، تۆ کەناری، یان رووباری، شیرین و یادگارەکانی رەحیماوە، تینوێتی و زستانی جوان، سۆزانییەکی پیرۆز، گەشت و پێناسین، وەك هەزاران رێکەوتی تر، ماڵئاوایی، گیانە لەیلا، گوڵی نەورۆز، ساماڵی پاش بارانی نیوەشەو، سۆما، ئۆپەرێتی خۆشەویستی، ئاکسل و سارا، خۆڵەمێش، شاری نهێنی، تانیا، بارانی سووتاو، قەرسیل، بۆ کچی کوێستان، جنۆکەی ئەندێشەی شاعیر، هیچ و هەزار، وەرزی بەستەڵەك، پڕشنگ، هەنگوینی تاڵ، تریفەی سوور، سێ ماچ).

تریفەی سوور

ساماڵە شەوی زستانە
ئەستێرە بە ئاسمانەوە دەجریوێنێ
دەوروبەرم یەکپارچە وەك گۆمێکی مەنگ
کپ و بێدەنگ و خامۆشە
پێخەفی گەرم
بۆتە هێلانەی مەلۆتکەی
خۆزگەو جووتبوون و خەوبینین
شاری ماندوو
کراسێکی خۆڵەمێشی لە بەردایە
باڵندەی ئەندێشەی منیش
باوێشکەداو خەوی نایە

بە گەردوونی بێ سەرەتاو کۆتاییدا
دەخولێتەوە
فڕی بەلاّم چۆن فڕینێك
ئێجگار لە هالی خێراتر
بەسەر دەیان جیهانی نوێدا تێپەڕی
دەیان شاخی گەورە گەورەو
دوورگەی پڕ لە تەمومژو
دەریاو ئۆقیانووسی بڕی
هەزاران ساڵی هەتاوی
لە تۆپە خڕەکەی زەوی دوورکەوتەوە
رۆیشت
رۆیشت
گەیشتە ئەستێرەیەکی تریفە سوور
ویستی بچێتە ژوورەوە
بە ماتە مات نزیك بووەوە
لە پڕێکدا
هێزێکی نادیارو ون
بە ئاستەم پاڵی پێوەنا
ملیۆنێ ساڵی هەتاوی
بۆ داوە دوورخستەوە
کاتێ گەیشتەوە لای من

هەر ئەوەتا پەڕوباڵی پێوە مابوو
تك تك دلۆپە ئارەقەی ئاگراوی
لە ناوچەوانی دەچۆڕێ
بە دەم گریانەوە دەیوت
من بە ئەوینی مەرگەوە هاتم بۆ لات
تۆش دەیان نهێنی ترت
خستەناو گێژەلووکەی بیر
جار بەجاریش
وەك دەروێشێکی گۆشەگیر
ناڵەیەکی دڵتەزێنی لێوە ئەهات
لای لایە
مرۆڤ لای لایە
ئەو مەحاڵەی
لەم ژیانەو لەم تەمەنەدا نایگەیتێ
نووری خودایە

ئەزموونی ئەم شاعیرە وەك ئەوەی لەم قۆناغەدا، کە تێیدا بەرهەمهێن بووە، ئەزموونێکی وریاو نیمچە کاملە، بەوەی بە وشەی زۆرو ناپێویست وێنەکانی نەشێواندووەو باری هەیکەلی گشتی دەقەکانی گران نەکردووە، بە وریاییەکی ئەفسوونی کاری لە بواری ئەندازەیی وشە کردووە، دەزانێت وێنە چەند وشەو چی لە وشە دەوێت، دوورە لە کەڵەکەکردن و دانە پاڵ یەکی وشەو دەستەواژەو رستەی بێ سوود.

کاتێك هەندێك لە شیعرەکانی دەخوێنیتەوە هەستدەکەیت لە ناو هەورێکی پەمۆییدا مەلە دەکەیت، یان لە ناو بەلەمی گەشتێکدایت زۆر بە هێمنی و بێ زۆر لە خۆکردن دەڕوات و حەز دەکەیت گەشتەکەت درێژ ببێتەوە، لەگەڵ فەزای شینی ئاو و فەزای شینی ئاسمان پێوەندییەك دێتە ناوەوەو دەبێتە بکەر، لە بنیادی پرۆسەی شیعرەوە پەیدابووەو هاتووەتە ناو خانە وردەکانی ژیانمانەوە، کەواتە ئەمجۆرە ئەدەبە، ئەدەبی راستەقینەیە.

ئەم شاعیرە لە شیعر دووركەوتووەتەوە، پێویستە لە هەقیقەتێکی کاریگەرو ئێستێتیکی بە ئاگابێتەوەو بێت لە ناو ماڵی شیعردا نیشتەجێ بێتەوەو ببێت بە کەسایەتییەکی زیندوو، بەوەی روانینە جوانەکان هێشتان نەکوژراون، شاعیر دەتوانێت بۆی بژیێت و بەرهەمی بهێنێتەوە.

سوپاس و پێزانین

زۆر سوپاسی شاعیر حەمە کاکەڕەش دەکەم بۆ گشت هاوکاریی و یارمەتیدانێك هەر لە تایپکردنی کۆمەڵە شیعری دەمەوئێوارانەوە بۆ ریزکردن بە زنجیرەو خستنە سەر یەکی گشت بەشەکانی ئەم کتێبە، سەرەڕای بە تەنگەوەهاتنی بۆ درێژەپێدانی تاقیکردنەوەی شیعری و ئەدەبیم. هەروەها زۆر سوپاسی شاعیر محەمەد کوردۆ دەکەم کەلە بنەڕەتەوە بیرۆکەی چاپکردنی کتێبەکە بۆ ئەو دەگەڕێتەوە. هەرچی کەسێك لەم پرۆسەیەدا هاوکاری کردووم هەزارجار ماڵی ئاوابێت.

سوپاس بۆ گۆڤاری هەنار کە دوای زیاتر لە بیست ساڵ دوورکەوتنەوەو دابڕان لە نووسین خۆم و شیعرەکانمی بەسەر کردەوە.

سەلام محەمەد